

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

VIII. évfolyam 1. szám

2009. március

FELDERÍTŐ
SZEMLE

BUDAPEST

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal folyóirata

Felelős kiadó

Madarász Károly mk. altábornagy
főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Tóth András mk. vezérőrnagy

Tagok: Gulyás József mk. ezredes

Hajgató Zsolt okl. mk. ezredes

Dr. Magyar István dandártábornok

Dr. Sallai Imre ezredes

Seres Antal mk. ezredes

Svigruha Gyula okl. mk. ezredes

Vass Jenő ezredes

Dr. Vida Csaba mk. őrnagy

Lektorálták: Gulyás József mk. ezredes

Lakatos Zsolt alezredes

Simon Péter százados

Sóstói Gábor mk. ezredes

Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok

A kötetet összeállította: Tóth András mk. vezérőrnagy

Olvasószerkesztő: Vass Jenő ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina főtörzsőrmester

Készült 200 példányban, az MK KFH nyomdájában

Felelős vezető: Juhász József mk. őrnagy

ISSN 1588-242X

Felelős szerkesztő: Vass Jenő ezredes

TARTALOM

AZ OLVASÓHOZ

DR. SZENES ZOLTÁN VEZÉREZREDES TÍZ ESZTENDŐ BIZTONSÁG A HATVANÉVES SZÖVETSÉGBEN.....	5
--	---

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF EZREDES AZ IZRAEL–HAMASZ HÁBORÚ BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI.....	12
---	----

DR. VIDA CSABA MK. ŐRNAGY SZLOVÁKIA ÁLLAMISÁGÁNAK KIALAKULÁSA ÉS ANNAK KATONAI VONATKOZÁSAI, VALAMINT A SZLOVÁK HADERŐREFORM FOLYAMATA – III.	36
---	----

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

BÁRKÁNYI PÁL OKL. MK. SZÁZADOS KOMPLEX KATONAI FELDERÍTŐ RENDSZEREK MŰSZAKI MEGBÍZHATÓSÁGA VIZSGÁLATÁNAK MATEMATIKAI MÓDSZEREI	71
---	----

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

MIKULÁS SÁNDOR ALEZREDES AZ INFORMATIKAI TERRORIZMUS MÓDSZEREI, ESZKÖZRENDSZERE	80
---	----

ORSZÁGISMERTETŐ

BAGI JÓZSEF OKL. MK. EZREDES AZ OROSZ HADERŐ REFORMJA.....	94
---	----

KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

NÉMETH GERGELY ZÁSZLÓALJ-HARCCSOPT (ANGOL KIRÁLYI EZRED 1. ZHCS) HARCAI, AVAGY A „VIKINGEK” AZ AFGÁN SIVATAGBAN.....	113
---	-----

FÓRUM

PROF. DR. KŐSZEGVÁRI TIBOR VEZÉRŐRNAGY GERILLA-HADVISELÉS A 21. SZÁZADBAN.....	127
TÓTH CSABA MIHÁLY ŐRNAGY A NEMZETBIZTONSÁGI TEVÉKENYSÉGRŐL, ÁLTALÁBAN ...	152

TUDOMÁNYOS MUNKA

VASS JENŐ EZREDES SZEMLETÜKÖR – 2008.....	162
--	-----

AZ OLVASÓHOZ

VASS JENŐ EZREDES – SZABÓ MIHÁLY EZREDES E SZÁMUNK TARTALMA	180
--	-----

DR. SZENES ZOLTÁN VEZÉREZREDES

TÍZ ESZTENDŐ BIZTONSÁG A HATVANÉVES SZÖVETSÉGBEN*

Tisztelt Olvasók!

Magyarország 2009. március 12-én ünnepelte NATO-tagdá válásának 10. évfordulóját, a Szövetség pedig április 4-én a 60. születésnapját. A két jubileumi dátumot nem lehet egymástól elválasztani. A NATO fejlődése éppúgy meghatározta a tagországok biztonság- és védelempolitikáját, mint ahogyan a nemzeti védelmi politikák, haderő-átalakítások befolyásolták az észak-atlanti szervezet változásait.

Egy évtizeddel ezelőtt helyezte el Magyarország külügyminisztere a Szövetséghez tartozásunkat kifejező csatlakozási jegyzőkönyvet az Egyesült Államok Missouri államában lévő Independence-ben. NATO-tagdá válásunkkal hazánk egyik fontos külpolitikai célja valósult meg, hiszen a rendszerváltozás után Magyarország mindig *a biztonság garantálójaként* tekintett az Észak-atlanti Szerződés Szervezetére.

Szövetségi tagságunk *alapvetően megváltoztatta* a magyar biztonság- és védelempolitikát. A NATO bővítése gyökeresen átalakította az ország biztonsági környezetét, a NATO-követelmények pedig „saját képükre” formálták a magyar haderőt. Az eltelt évtizedben *valamennyi szomszédos ország* vagy NATO-tag lett (Szlovénia, Szlovákia, Románia, Horvátország), vagy PfP-státuszt nyert el (Ausztria, Szerbia), vagy különleges kapcsolatrendszerrel ápol a Szövetséggel (Ukrajna). A biztonsági kapcsolatokat megerősítik az EU-tagságból fakadó politikai és gazdasági interakciók is. Az ez évi áprilisi NATO-csúcs előtt, április 1-jén tagdá vált Horvátországgal tovább erősödött a hazánkat körbefogó *szövetségi biztonsági gyűrű*. A biztonsági környezet kedvező változása, a *kollektív védelmi rendszer előnyei* politikai és katonai szempontból egyaránt lehetővé tették az elmúlt évtizedben a haderő jelentős átalakítását és csökkentését. A Magyar Honvédség (MH) ma már nem az a hadsereg, mint 10 évvel ezelőtt volt: lényegesen megváltozott feladat-rendszere, szervezete, jellege, kiképzése, logisztikai, vezetési és irányítási rendszere. *Nemzeti haderőnk ma már a Szövetséggel együtt biztosítja hazánk szuverenitását, területének és légtérének védelmét.*

* A szerző a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságának elnöke, a ZMNE egyetemi docense. 1998 és 2002 között Magyarország NATO és NYEU katonai képviselőjeként Brüsszelben, majd a NATO AFSOUTH logisztikai főnökeként Nápolyban teljesített szolgálatot. Azt követően a HM HVK törzsigazgatója, majd 2003. március 1-jétől a HM Honvéd Vezérkar Főnöke beosztásokban tevékenyen irányította a Magyar Honvédség korszerűsítésére irányuló haderőreform folyamatát. 2005. február 1-jével szolgálati nyugállományba vonult, azóta is aktív közéleti és hadtudományi tevékenységet végez. A Magyar Hadtudományi Társaságban végzett munkájáért kiérdemelte a Tanárky Sándor-díjat.

A tagság elnyerése óta folyik a Magyar Honvédség „NATO-sítása”, hogy nemzeti haderőnk az ország politikai céljainak megfelelően tudjon hozzájárulni a Szövetség működéséhez, katonai műveleteihez, a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához. Az együttműködési képesség (interoperabilitás) javítása érdekében zajlott az 1999/2000. évi stratégiai védelmi felülvizsgálat és a 2002/2003. évi védelmi felülvizsgálat. Hasonló szándékok vezérelték 2004 novemberében az általános hadkötelezettségen alapuló honvédség önkéntes haderővé történő átalakítását. Az új kihívásoknak és fenyegetettségeknek való megfelelés motiválja a 2006 óta zajló átalakítási (transzformációs) folyamatot is. A célok megfogalmazása viszont nem változott: a politikai vezetés mindig az ország nagyságával, teherbíró képességével arányos nemzetközi hozzájárulást (1000 katona NATO, ENSZ, EU és EBESZ műveletben való részvételét), valamint a NATO (és nemzeti) követelmények szerinti haderő-átalakítást igyekezett megvalósítani.

A honvédség átalakításában és fejlesztésében fontos szerepet játszanak a NATO csúcstalálkozói, ahol a tagországok állam- és kormányfői határozzák meg a fejlődés irányát és követelményeit. Az új NATO-tag Magyarországnak a kiindulási pontot, a benchmarkot a **washingtoni csúcstalálkozó** (1999. április) adta meg, ahol elfogadták a még ma is érvényben lévő szövetségi stratégiai koncepciót. E találkozón hagyták jóvá a tagállamok a *Védelmi Képességek Kezdeményezése (DCI)* című programot, amely öt nagy katonai képességcsoportra fókuszálta a fejlesztéseket: mozgékonyaság és telepíthetőség (1), fenntarthatóság (2), hatékony harci alkalmazás (3), túlélőképesség (4), és hatékony kommunikáció (5). A képességfejlesztési tervet lényegében az új stratégiai koncepciónak *alárendelve* dolgozták ki, hiszen a szövetségi stratégia már akkor megfogalmazta (amit aztán 2002-ben a külügyminiszterek találkozója Reykjavíkban megerősített) az euroatlanti térségen kívüli műveletek megvalósításának igényét. A NATO már az ezredfordulón felismerte, hogy a biztonsági problémákat, konfliktusokat és válságokat *ott kell megoldani, ahol felmerülnek*, és ehhez a stratégiai felismeréshez alakította a katonai fejlesztési terveit. A *DCI katonai képesség-fejlesztési program lényegében azóta sem változott*. Bizonyos területeken szűkült, a hangsúlyok változtak (lásd a terrorizmus elleni harcot), de összességében az expedíciós jelleget szolgálta. A katonai képesség-fejlesztés napjainkban is napirenden lévő témakör, hiszen a fejlesztések nem minden területen fejeződtek be. Az 1999. évi washingtoni csúcson az alig egyhónapos NATO-tag Magyarország komoly haderő-átalakítási és fejlesztési célokat, feladatokat vállalt. *Ettől kezdve a Magyar Honvédség életét jelentős mértékben a NATO-elvek, -követelmények és -vállalások határozták meg.*

A **prágai csúcs** (2002. november) elsősorban Koszovó, illetve a szeptember 11-ei terrorista támadás követelményei fényében próbálta a NATO politikai-katonai képességeit javítani. Az Észak-atlanti Tanács a prágai legfőbb testületi ülésén *új képességeket, új partnerségeket és új küldetéseket* fogalmazott meg a NATO részére. A prágai döntés eredményeként 2004. március végén *hét országgal* bővült a Szövetség. A csúcstalálkozó döntéseinek megfelelően a Honvédelmi Minisztérium a honvédség katonai képességeit egy-egy területre való szakosodással (könnyűlövész, különleges műveleti, műszaki, egészségügyi stb.), illetve a Szövetségben hiányzó, úgynevezett résképességek kiépítésével próbálta fejleszteni. De Magyarország szerepet vállalt a *prágai képességfejlesztési kezdeményezésekből* (PCC) is: 2004-től

hozzájárul a NATO reagáló erőkhöz, befogadó országgént részt vesz a stratégiai szállítóképességet (légi) célzó projektben, számos fejlesztési programot (például biológiai labor) valósított meg. Több modernizációs program azóta is „prágai szellemben” folyik, megvalósításuk a költségvetési forrásoktól függ.

A honvédség átalakításának következő szakaszát **az isztambuli csúcs** (2004. június) jelentette, ahol a tagállamok a haderők *felhasználhatóságát, illetve a műveletekhez való alkalmazhatóságát* helyezték előtérbe. A törökországi döntés a tagországok szárazföldi haderői 40%-nak bevethetőségét (azóta ez a követelmény éppen a tavaly, a Magyarországon üléselő informális védelmi miniszteri ülésnek köszönhetően már 50%-ra emelkedett), illetve 8%-nak állandó külföldi műveletben való tartását írta elő. A műveleti részvételi arányok tekintetében Magyarország *jó helyzetben* van, hiszen több mint 1000 fő (a szárazföldi csapatok több mint 10%-a) szolgál különböző külföldi missziókban, ezen belül is 70% NATO-műveletekben. Az intenzív külföldi jelenlét is hozzájárult ahhoz, hogy *2005-ben befejeződött az MH NATO-ba történő katonai integrációjának első szakasza*. A 2006. év pedig meghozta a NATO repülőgép-fedélzeti korai riasztási és előrejelzési rendszerbe (AWACS) való belépésünket, amely adott helyzetben pótolhatatlan szerepet játszhat hazánk légtérvédelmében.

A rigai (2006. november) **és a bukaresti** (2008. április) **csúcstalálkozókon** tovább folytatták a nemzeti/szövetségi haderők átalakítását, hiszen a napirenden számos képességfejlesztési kérdés szerepelt. A partnerségi kapcsolatok fejlesztése elsősorban – a magyar szempontból is fontos – balkáni térségben volt sikeres, még ha Macedónia tagsági meghívása meg is hiúsult. A legfelsőbb szintű NATO-tanácskozásokon változatlanul fontos témaként szerepeltek a békeműveletek, különösen *Afganisztánban*, ahol a NATO 2006-ban átvette a teljes ország feletti biztonsági koordinációs és segítő szerepet. A katonai, rendőri és biztonsági feltételek megteremtése mellett nagyon fontosnak tartja a Szövetség, hogy elmozdulás legyen a civil képességekkel való együttműködés irányába, illetve, hogy minél több eredmény szülessen a gazdasági-társadalmi stabilitás szempontjából. A Szövetség egyre több katona közép-ázsiai térségbe való vezénylésével, az úgynevezett *tartományi újjáépítő csoportok (PRT)* számának gyarapításával, illetve az ENSZ, az Európai Unió és más nemzetközi szervezetek erőfeszítésének koordinálásával próbál újabb és újabb eredményeket elérni. Magyarország igyekszik lépést tartani az új követelményekkel. 2006 októberétől hat hónapig végeztük a kabuli repülőtér szakmai irányítását. 2009 ismét újabb kihívásokat jelent: tanácsadó, kiképző és különleges műveleti csoportokat küldünk Afganisztánba. A műveleti hozzájárulásokon kívül fontos NATO-projektnek ígérkezik a Pápan létrejövő nehéz szállító repülőezred (három C-17-es repülőgép), illetve a Budapesten felállítandó katona-egészségügyi NATO kiválósági központ.

Az elmúlt évtized teljes mértékben megváltoztatta Magyarországot **biztonsági környezetét, a honvédség működési feltételrendszerét, és magát a hadsereget.** Ez ma már a megfiatalodott, önkéntesen szolgálatot teljesítő, egyre inkább professzionalizálódó haderőnek természetes helyzetet jelent. A Magyar Honvédség a jövő felé fordult: a missziók, a fejlesztések, a kiképzés, a szolgálati körülmények javítása képezi a mindennapok feladatát.

Nem vitás, hogy a 60. „születésnapot” ünneplő NATO-csúcstalálkozó is – akárcsak a korábbiak – számos változást hoz a Szövetség életében. Az április 3-4-én szimbolikus helyen, a Rajna két partján fekvő **Strasbourg** (Franciaország) és **Kehl** (Németország) városokban megtartott találkozó igazi jelentőségét azonban nem elsősorban a NATO „születésnapjának” közös megünneplése, hanem az állam- és kormányfői csúcs eredményei jelentették. A 26 tagország lelkesen üdvözölte a Szövetség két új tagját, *Horvátországot* és *Albániát*. A tagállamok által elfogadott „*Nyilatkozat a Szövetség biztonságáról*” című dokumentum fontos üzenetet közvetített a külvilág felé: a NATO a 21. század megváltozott biztonsági kihívásai közepette, a Washingtoni Szerződésben foglalt alapértékeket megőrizve kész és képes ellátni alapküldetését, a kollektív védelmet. A NATO politikai és katonai szervezatként továbbra is a transzatlanti biztonság legfontosabb konzultációs fóruma marad. A Szövetség szélesebb körű partnerségre, valamint szorosabb együttműködésre törekszik más nemzetközi szervezetekkel (ENSZ, Európai Unió, Afrikai Unió, EBESZ), hogy a jövőben is fontos szerepet játsszon a globális biztonság szavatolásában. A dokumentum jelzi Moszkva számára a NATO elkötelezettségét a hosszú távú együttműködés folytatására. A deklarációval való egyetértés egyúttal mandátumot ad a NATO 1999-es stratégiai koncepciójának felülvizsgálatára. Remény van arra, hogy 2010-re, a Portugáliában megtartandó újabb NATO-csúcstra elkészül az új stratégia.

A tagállamok NATO-jövőképéről folytatott eszmecsereinek fontos részét jelentette Franciaország – 43 év utáni – visszatérése a szövetségi katonai struktúrába. A francia reintegráció pozitív hatással lehet a NATO–EU-kapcsolatok erősítésére is. Az a tény, hogy a jövőben a NATO transzformációs parancsnokságát francia tábornok vezeti, növeli az ország felelősségét a szövetségi politika alakításában, a katonai kérdések megválaszolásában.

A csúcstalálkozó alkalmat adott Barack H. Obama amerikai elnök bemutatkozására NATO-szövetségi körben. A globális amerikai vezető szerep és morális tekintély visszaállításának célja, a transzatlanti viszony javításának szándéka, az új szándék- és irányjelzések kedvező „klímát” biztosítanak a NATO további fejlődéséhez. Az európaiak felsorakoztak az amerikaiak új afganisztáni terve mögé, mind több biztonsági feladatot szeretnének átadni az afgánoknak. Elkötelezték magukat arra is, hogy még 5000 katonát küldenek Afganisztánba az augusztusi választások biztosítására. Bár nem volt tervezve, de sikerült megválasztani a NATO új főtitkárát is a dán kormányfő, *Anders Fogh Rasmussen* személyében.

A Szövetség az elmúlt 60 évben jelentős változáson ment át. Az első négy évtizedet a Szovjetunióval és a Varsói Szerződéssel való szembenállás jellemezte. De még a hidegháborús időkben is látható fejlődés volt tapasztalható, amit a változó stratégiai koncepciók (kölcsönös védelem, tömeges megtorlás, rugalmas reagálás) és a bővítés (Görögország, Törökország, Németország, Spanyolország felvétele) egyaránt jellemeztek. A NATO a hidegháború után is képes volt a változásra: meghirdette a párbeszéd és együttműködés programját a közép-kelet-európai országok számára, 1994-ben elindította – a később rendkívül sikeressé vált – békepartnerségi programot (PfP-program), a mediterrán dialógust, 2004-ben az isztambuli együttműködési kezdeményezést, 2006-tól pedig a globális partnerséget.

Az 1990-es évek végétől újabb és újabb bővítéseket hajtott végre (így lett tagja hazánk is a NATO-nak 1999-ben), amelynek eredményeképpen ma 28 NATO-tagország, 22 PFP-ország, 7 mediterrán párbeszédhez tartozó ország, 4 Öböl-menti állam és 4 globális partnerország alkotja a tágabb észak-atlanti közösséget. Határozott válaszokat adott a NATO a terrorizmus elleni harc kérdéseire, és jelenleg öt műveletben [Afganisztán (ISAF), Koszovó (KFOR), Irak (NTM-I), Földközi-tenger (OAE) és Szomália (OAP)] végez válságkezelési és békefenntartási feladatokat. Ha továbbra is ilyen *megújulási képességgel* és *következetességgel* fog működni a NATO, akkor a jövőben is képes lesz megbirkózni az új kihívásokkal.

A NATO jövőjét sok tényező határozza meg, de köztük mindenképpen meg kell említeni a globális környezet változását, a közös célok és politikai akarat kialakítási képességének fontosságát, valamint a szervezet teljesítményét, működési hatékonyságát. Az amerikai kül- és biztonságpolitika változása (mint ahogy láttuk ezt április elején Obama elnök nyolcnapos európai körútján) igazán kedvező perspektívát nyújt a Szövetségnek, különösen, ha partnere tud lenni az Egyesült Államoknak a globális problémák megoldásában. Számolni kell azonban azzal a lehetőséggel is, hogy a Szövetség „befolyásolási képessége” a jövőben csökkenni fog, hiszen az új globális kihívások, kockázatok és fenyegetettségek többsége *nem katonai természetű*, nem katonai válaszokat igényel. A jövőbeni biztonsági környezet megoszthatja a szövetségeseket, de egyesítheti is őket. Ilyen ellentétes jelű kapcsolatrendszer láthatunk az elmúlt években az afganisztáni missziót illetően. A hidegháború időszakával szemben, a 21. század elején a *szövetségesi szolidaritást már nemcsak általános szövetségi, hanem eseti alapon is kell alakítani*, illetve fenntartani.

A transzatlanti együttműködést – a területvédelem mellett – ki kell terjeszteni a *regionális biztonságra és az új biztonsági kihívásokra* is. A transzatlanti kapcsolatot úgy kell átalakítani, hogy az Oroszországgal folytatott stratégiai együttműködés részét képezze a tagállamok biztonságának. Minél inkább biztonságban érzik magukat a szövetségeseik, annál nagyobb lehetőség nyílik a valódi partnerségre Moszkvával.

Tovább folytatódik a NATO átalakítása katonai területen is, hiszen még számos olyan megoldatlan probléma van, ahol javítani kell a Szövetség működését. Ide tartoznak olyan jól ismert kérdések, mint a haderőtervezés és -generálás, műveleti finanszírozás, eszközök közös beszerzése, a döntéshozatal egyszerűsítése, a NATO-struktúrák jobb integrálása, és az erőforrások hatékonyabb hasznosítása. Ki kell terjeszteni a NATO politikai vitafórum szerepét olyan új területekre is, mint a nukleáris proliferáció, az energiabiztonság és a klímaváltozás. A jövőben a NATO-ra már nem kizárólag mint haderő-generálási eszközre kell tekintenünk.

A 60. „születésnapot” felhasználva a NATO-nak *ugyanúgy meg kell újulnia*, mint ezt korábban tette a jubileumi évfordulók alkalmából. Az 50. „születésnapot” a jogilag bizonytalan koszovói légi háború problémájával „ünnepelte”. A 40. „születésnapján,” 1989-ben úgy tűnt, hogy a Szövetség saját megszüntetésével reagál a gorbacsovi új politikára. De a Szövetség mindig megoldotta a nehézségeket.

A NATO-t a szakértők évtizedek óta úgy írják le, mint egy transzatlanti „üzletet”, amelyben valamennyi ország, minden időszakban megtalálja a saját érdekeit, számításait, kompromisszumos eredményeit – az észak-atlanti értékek mentén. Ez a jellemzés valószínűleg a jövőben is igaz lesz. A NATO bevonta Észak-Amerikát Európa védelmébe, amely lehetőséget biztosít az Egyesült Államoknak és Kanadának véleményt nyilvánítani az európai biztonsági kérdésekben. A Szövetség módot ad az amerikaiaknak, hogy a hasonlóan gondolkodó partnerekkel hatásos megoldásokat találjanak az új kihívások kezelésére. De az észak-atlanti szervezet az európai országoknak is hasznos, hiszen fórumot biztosít Washingtonnal való közvetlen tárgyalásra. Ilyen típusú megállapodásokra a jövőben is szükség lesz, hiszen másképpen nem tud a NATO a 21. század követelményeinek megfelelni. Minden tagország – így Magyarország is – érti, hogy a transzatlanti kohézió nélkül nem lehet konszenzusos válaszokat adni az egyre komplexebbé váló biztonsági környezeti kihívásaira. Már ma (és a közeljövőben egyre inkább) a Szövetségnek számtalan veszéllyel kell megbirkóznia: területvédelem, regionális biztonság, kalózok elleni harc, informatikai védelem, energia biztonság, klíma biztonság, működésképtelen államokból fakadó instabilitás stb. Csak erős összefogással, újabb és újabb „alkukkal” lehet megfelelni ezeknek az új típusú fenyegetettségeknek. Valószínűsíthető, hogy az elkövetkező évtizedben *az összetartó erő – a „glue” – a 21. század új biztonsági kihívásainak közös erővel való megfelelés imperatívusza lesz.*

A NATO elmúlt 60 évét, eredményeit és problémáit – mint ahogyan Magyarország 10 éves NATO-tagságát is – sokféleképpen lehet megítélni, főleg ha belülről, a megragadott, illetve az elszalasztott lehetőségek oldaláról értékeljük a Szövetséget. A megítéléseket befolyásolja az elemzők beállítottsága, attitűdje is: a pesszimisták mindig vészharangot kongatnak (bíráló, negatív elemzésekkel napjainkban is találkozhat az olvasó), a biztonság-optimisták (mint az írás szerzője is) pedig bíznak a jövőben. Meggyőződésem szerint **a NATO – mint a múltban is – megbirkózik a nehézségekkel, reális válaszokat ad a jövő kihívásaira, és ha sok vitával, nehézséggel, lassúbb tempóban is, de folytatja a paradigmaváltást, a jövő kihívásainak megfelelően.** Ehhez természetesen az kell, hogy a tagországok is támogassák a Szövetség céljait, feladatait, aktívan vegyenek részt a műveletekben, és ne sajnálják a forrásokat a katonai képességfejlesztésre és a válságkezelés feladataira.

Ha a Szövetséget kívülről értékeljük, akkor azt látjuk, hogy sok nemzetközi politikai–biztonsági szervezet sikeresnek látja a NATO-t, felhasználja tapasztalatait, alkalmazza politikai és katonai megoldásait. Az Afrikai Unió most állítja fel gyorsreagálású erőit – NATO-minta alapján. Nem nehéz felfedezni a Sanghaji Együtműködési Szervezet intézményi fejlődésén a NATO-„nyomokat”. A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) Regionális Fóruma szintén NATO- és EU-minták alapján fejleszti biztonsági együttműködését, építi intézményi rendszerét. Az ASEAN 2010-ben Békefenntartó Központot állít fel Indonéziában, 2012-re pedig állandó, regionális békefenntartó erőt hoznak létre, NATO többnemzeti együttműködési (interoperabilitási) tapasztalatok felhasználásával. Néhány éve egy japán professzor azt javasolta az Asian Times hasábjain, hogy alapítsák meg a NAATO-t, az Észak-atlanti és Ázsiai Együtműködés Szervezetét.

A nemzetközi megítélés fényében tehát *sikeres szervezet a NATO*, és eredményes is marad, ha felhasználja az elmúlt 60 év tapasztalatait. **A NATO megújulásához, új pályára vezérléséhez pedig a tagországok – így Magyarország – közös akarata kell.** Csak remélni lehet, hogy mindez az akarat és jó szándék meg lesz a jövőben, és a nemzetek tényleg akarják a Szövetség teljes megújulását.

Mint Sir Winston Churchill mondotta egykor a NATO-ról: *„If we are together, nothing is impossible!”*, vagyis *„Ha mindnyájan akarjuk, semmi sem lehetetlen!”*

A szerző a „Tíz éve a NATO-ban” című könyvét dedikálja

**AZ IZRAEL–HAMASZ HÁBORÚ
BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI**

A katonai művelet előzményei

A gázai háború – bár katonai műveleti szempontból 2008. december 27-én kezdődött és három hétig tartott –, előzményei hosszú és konfliktusoktól sem mentes időszakra vezethetők vissza. Izraeli források a konfliktus elnevezésével is óvatosan bánnak: találkozhatunk a kampány kifejezéssel, terrorizmus elleni műveletek megfogalmazással, talán a háború megnevezés fordul elő a legritkábban a hivatalos megnyilatkozásokban. A média viszont ez utóbbit használja a leggyakrabban.

Az okokat illetően nem feltétlenül szükséges visszamenni 1948-hoz – Izrael állam létrejöttéhez, illetve Palesztina megosztásához –, de mindenképpen vissza kell nyúlni az oslói megállapodásokhoz, a „területet a békéért” elvhez, ami egy alkalommal sem vezetett komoly megállapodásokhoz. Saron emlékezetes 2000. szeptemberi látogatása a jeruzsálemi Templom-hegyen jelentős mértékben hozzájárult a második palesztin intifáda kirobbanásához, ami gyakran fegyveres küzdelem formáját öltötte.

A Fatah és a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) sikertelen politikája, tagjainak korrupst magatartása lehetetlenné tette, hogy a palesztin mozgalom vezető erejévé váljanak. A 2000 óta eltelt időszakra az izraeli települések bővítése és az elkülönülés, egyben mind az izraeli, mind a palesztin politika megosztottsága volt jellemző. A 2000 óta eltelt időszakot nemcsak a békefolyamat eltűnése kísérte, hanem a radikalizálódás, a Hamasz és a Palesztin Iszlám Dzsihad megerősödése, amely Izrael megsemmisítését és területén palesztin állam megteremtését tűzte célul. A palesztin mozgalmon belül szembekerült egymással a Fatah és PFSZ korrupst magatartása, és a Hamasz szociális, oktatási, összességében az emberek jólétét segítő tevékenysége. Ennek logikus következménye volt, hogy a Hamasz helyi választást nyert Kalkiliában, Nábluszban és a Gázai övezetben, majd 2006-ban a palesztin parlamenti választásokon a 132 helyből 76-ot szerzett meg, míg a Fatah csak 43-at. Amíg a Palesztin Hatóság (PH) képtelen volt működőképes rendvédelmi erőket létrehozni, addig a Hamasz 6–10 ezer fővel és őket támogató kb. 10 ezer önkéntessel hatékony paramilitáris erőt, az Izzadim al Kasszám-brigádokat hozta létre.

A 2006. évi választások után elkezdődött Fatah–Hamasz belső küzdelem során a Fatah állományában lévő rendvédelmi erők közül többen is átálltak a Hamasz oldalára. Ebben a helyzetben nem volt nehéz a Hamasznak átvenni a hatalmat a Gázai övezetben, míg a Fatah tagjai izraeli támogatással Ciszjordániába menekültek. Az eredmény ismert: megosztott palesztin mozgalom, Hamasz vezetésű kormány a Gázai övezetben, valamint Fatah-irányítás a településeket fallal és több mint 500 izraeli ellenőrző ponttal elválasztott Ciszjordániában. Ciszjordániában 2007 után a Fatah vezetése eltávolította a választott Hamasz-vezetőket. 2007 júniusában Mahmúd Abbász palesztin elnök (feltehetően feltételekhez kötött izraeli sugallatra) elnöki dekrétummal törvényen kívül helyezte a Hamaszt, majd elkezdődött egymás üldözése, bebörtönzése és kivégzése.

A Hamasz Izrael megsemmisítésére irányuló politikája nem egyértelmű, gyakran a különböző vezetők kijelentése mutatja a politikai irányt. Voltak és vannak olyan Hamasz-vezetők, akik az izraeli megszállók megsemmisítésére szólítottak fel, Izraelt a náci vezetéssel azonosították. Ez a retorika nem ismeretlen az iráni vezetés egyes tagjai részéről sem. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy a jelenlegi Hamasz-vezetés, például Iszmáil Haníje miniszterelnök, 2008-ban több alkalommal is kijelentette, hogy el kell ismerni Izraelt az 1967-es határok között.¹ Hasonló kijelentést tett korábban Jászín sejk, a Hamasz szellemi vezetője is, akinek azonban további szellemi tevékenységét egy izraeli rakétacsapás végleg megakadályozta.

Óvatosan kell kezelni a Hamasz tűzszünetre vonatkozó kijelentéseit, mert ez a Hamasz-értelmezés szerint *hudna*, ami a következő harcra való felkészülést jelenti. 2009 januárjában ezzel kapcsolatban az alábbiak szerint nyilatkozott Nizár Rajan, a Hamasz katonai vezetője: „*A hudna egyedüli oka a végső harcra történő felkészülés. Nincs ötven évre szükségünk ahhoz, hogy felkészüljünk az Izraellel folytatott végső harcra. Izrael egy lehetetlenség, Isten elleni támadás.*”

Az izraeli válasz

A Hamasz gázai övezeti győzelme Izraelt a 2006. évi sikertelen libanoni háborúra emlékeztette, amelynek során világos politikai célok ugyan nem kerültek megfogalmazásra, így nem is volt mit teljesíteni, de a háborúból az Izraeli Védelmi Erők (IDF), vagyis az izraeli haderő sem elrettentő erőként került ki. A Hezbollah libanoni síita milícia aláásta Izrael elrettentő erejét, 2006 után pedig az izraeli vezetés megdöbbenet tapasztalta a Hezbollah felfegyverzését, amit az ott szolgáló ENSZ-erők nem tudtak (nem tudnak) megakadályozni.

Az izraeli cél a Hamasz-kormány megalakulásától kezdve határozott és világos volt: mindenáron megdönteni a Hamasz uralmát az övezetben, aminek eszköze a határok lezárása és a – humanitárius segélyek kivételével bevezetett – teljes embargó. A Hamaszt terrorszervezetté minősítették, és ennek elfogadását kérték a nemzetközi közösségtől. A Fatahot ezzel szemben igyekeztek elfogadtatni és tárgyaló partnerként kezelni, annak ellenére, hogy népszerűsége nemcsak Gázában, hanem Ciszjordániában is alacsony volt. A több éves határzár következtében a gázai gazdasági és humanitárius helyzet fokozatosan romlott, amelyre nemcsak az ENSZ, hanem a Világbank is figyelmeztetett. Az 1,5 milliós gázai övezeti lakosság gyakorlatilag a Hamasz és Izrael küzdelmének áldozatává vált, a terület maga pedig a világ legnagyobb börtönévé.

A Hamasz reagálása

A kialakult helyzetre a Hamasz a fegyveres képesség növelésével, csempészetrel válaszolt, amit főként az egyiptomi–gázai övezeti határ (Philadelphifolyosó) alatt lévő alagutakon keresztül valósítottak meg.

¹ The Atlantic, January 2, 2009.

A csempészáru a Sínai-félszigeten élő beduin törzsek segítségével kerül az egyiptomi–gázai határra, majd a csempészalagutakon keresztül továbbbítják az övezetbe. A csempészetet segítik az egyiptomi biztonsági szolgálatok megvesztegetett emberei. A beduinok a szállításért pénzt, kábítószer, vagy fegyvert kapnak, a kábítószer a kairói feketepiacon értékesítik. A csempészett fegyverek között különböző aknavetők és 122 mm-es „Grad” típusú rakéták is szerepelnek. A „Grad”-ok kínai eredetűek, de iráni másolatok is vannak. A rakétákat darabokban szállítják, és az övezetben kerülnek összeszerelésre. Egyes információk szerint iráni gyártmányú „Fajr” rakétákat, SA–7, HN–5 típusú légvédelmi rakétákat és RPG–29 páncéltörő rakétákat is beszerezett a Hamasz, vélhetően a Hezbollahtól, vagy Szíriából. A Hamasz példaképnek tekintti a Hezbollahot a rakéták alkalmazásában, alagutak építésében, meglepőaknáknak és házi készítésű robbanószerkezetek készítésében, épületek erődítményként történő alkalmazásában.

Izraeli elgondolások a háború folytatására

A katonai műveletek kiváltó okaként számos izraeli forrás a kilőtt „Kasszám” rakéták nagy számát, illetve a „Grad” (30 km hatótávolság) és a továbbfejlesztett „Grad” típusú rakéták (40–45 km hatótávolság) beszerzését jelölte meg, ami együtt járt egyre több izraeli település, köztük városok (Ashdod, Ashkelon, Rechevot) elérésével. A „Ki kezdte a háborút?” kérdésre nehéz korrekt választ adni. A Hamasz a blokád fenntartása miatt indított rakétákat, Izrael választ adott a rakétatámadásokra, amelyek 2008 novemberétől egyre szaporodtak (november hónapban 190 rakétát indítottak izraeli célpontokra). A december 19-én lejárt – egyébként egyik fél által sem betartott – tüzszünetet a Hamasz nem hosszabbította meg. Indokként azt hozta fel, hogy Izrael nem tartotta be a tüzszünetet és nem engedte be a humanitárius segélyszállítmányokat az övezetbe. December 21-én 70 rakéta indítása után a Hamasz közölte, hogy készen áll a tüzszünetre, ha Izrael megnyitja a határátkelőhelyeket és befejezi az agressziót.

A Hamasz-vezetők tévesen értékelték az izraeli érzékenységet és nem tételezték fel, hogy az ügyvivő kormány az Egyesült Államokban zajló adminisztrációváltás során, a Karácsony és a Hanuka idején képes lenne katonai akciót indítani. Az eredmény egy tipikus aszimmetrikus küzdelem elindítása, amelyben egyik oldalon nem állami tényezők polgári célok ellen alkalmaztak rakéta- és aknavető-támadásokat, kihasználva a sűrűn lakott terület előnyeit és polgári személyek élőpajzsként történő alkalmazását, míg a másik oldalon korszerű haderő, fejlett haditechnikai eszközökkel, többnyire a hadviselés szabályai szerint lépett fel.

A katonai műveletek elemzéséből kitűnik, hogy bár a politikai célokat nem fogalmazták meg világosan, a katonai célok és a műveleti fázisok előre és jól megtervezettek voltak. Ebben a kampányban is kimutatható, hogy a politikai és a katonai vezetés összhangja nem volt meg, az egyes fázisok bevezetésére vonatkozó döntések lassan születtek meg. Világosan lekövethető, hogy a légi erő csapásait a haditengerészet támogatta, később a szárazföldi csapatok korlátozott alkalmazására került sor, ügyelve arra, hogy lakott területen minél rövidebb ideig tartózkodjanak a csapatok, ellenben az uralgó pontokat tartsák megszállva. Határozottan érzékelhető volt a Philadelphi-folyosó lezárásának szándéka, Gáza elővárosainak elfoglalása

– különös tekintettel a menekülttáborokra –, továbbá a Hamasz fokozatos gyengítésének szándéka. Ugyanakkor érzékelhető volt az is, hogy az IDF nem törekedett a terület tartós megszállására, esetleg katonai közigazgatás bevezetésére, de a Fatah uralmának visszaállítására sem. Ez arra enged következtetni, hogy – hasonlóan a 2006. évi libanoni háborúhoz –, nem voltak világos politikai célok. Ebben természetesen szerepet játszott a nagyszámú polgári áldozat, a nemzetközi nyomás, közte az is, hogy az új amerikai adminisztrációt nem akarták kényes helyzetbe hozni.

Az izraeli stratégiát illetően három tényező emelhető ki, amelyben szerettek volna eredményeket elérni, de utólag megállapítható, hogy nem sikerült. Ezek a következők:

– helyreállítani az IDF elrettentő képességét és megmutatni nemcsak a Hamasznak, hanem a Hezbollahnak, Iránnak és Szíriának is azt, hogy nincs értelme aszimmetrikus háborúra kényszeríteni Izraelt;

– Egyiptomot és a nemzetközi közösséget fel akarták használni a Hamasz gyengítésére, de nem volt világos elgondolás arra vonatkozóan, hogy miként lehet ezt végrehajtani, és az sem volt érzékelhető, hogy mit akarnak konkrétan elérni a katonai műveletekkel;

– a műveleteket a kormány felhatalmazásával irányító miniszterelnök, a védelmi miniszter és a külügyminiszter között nem volt konszenzus a háború befejezését illetően.

A 22 napos gázai övezeti hadművelet végrehajtására olyan időszakban került sor, amikor Izraelben ügyvivő kormány regnált, az Egyesült Államokban az adminisztrációváltás időszaka gyengítette a kormányzati cselekvőképességet, míg a világ keresztény része a karácsonyi ünnepeket tartotta. A támadás erősen emlékeztetett az 1982. évi libanoni háborúra, amelynek során Izrael célja Arafat eltávolítása volt, amely sikerült, hiszen Arafat kénytelen volt Tuniszba menekülni, viszont a háború egy új szervezet, a Hezbollah létrejöttét eredményezte, amely azóta is ádáz ellensége Izraelnek. Az Olmert–Barak–Livni „trojka” ugyan nem rendelkezett valódi kormányzati támogatással, megszerezte viszont a lakosság támogatását a hadművelet folytatására. Mindhárom vezető saját politikai célját igyekezett érvényre juttatni a háborúban, utólag megállapítható, hogy a célját egyik sem érte el. Sikerült ugyan a lakosságot mozgósítani a háborúra, de nem állítható teljes bizonyossággal, hogy vajon nem a „trojkát” mozgósították-e a háborúra? Olmert szerint a háború célja a stratégiai realitások megváltoztatása Izrael és a Gázai övezetet uraló iszlám szélsőségesek között, ami egybevág a Kadima céljaival, míg a Munkapárt a Hamasz politikai rendszerének megdöntésére törekedett. Mindhárom politikus a kész katonai terv megvalósításával akarta célját elérni.

Ehud Olmertet a rendőrség már többször kihallgatta kenőpénzek elfogadása gyanújával, ezért kénytelen volt lemondani. A gázai háborút tehát ügyvivő miniszterelnökként „vezényelte le”. Több izraeli megfigyelő értetlenül fogadta, hogy miként volt képes Olmert ebben a helyzetben háborút kezdeményezni. Egyesek úgy vélekedtek, hogy a kihallgatások csak egy tudatos megtévesztés részét képezték, míg mások azon a véleményen voltak, hogy a katonai vezetés döntött úgy, hogy egy

gyenge miniszterelnökkel kezdenek el háborút. Cipi Livni külügyminiszterrel kapcsolatban hasonló aggályok merültek fel, aki a „vashölgy” képben akart tetszelegni és bizonyítani alkalmasságát a Kadima vezetésére, s egyben a miniszterelnöki funkció átvételére. Nem mellőzhető az sem, hogy a komoly tapasztalatokkal rendelkező Ehud Barakkal kellett versenyeznie, nem beszélve Netanyahuról, aki 1996–1999 között szintén miniszterelnöki funkciót töltött be és újabb miniszterelnöki babérokra pályázott, ami sikerrel járt. Úgy tűnik, hogy Cipi nem értette meg sem a háborúnak a saját politikai karrierjére gyakorolt hatását, sem a nemzetközi következményeket; azt pedig, hogy nem képes kormányalakításra, már 2008 szeptemberében bizonyította. Barak azzal a szándékkal indult a háborúba, hogy a Munkapárt elnökeként megerősíti pozícióját, azt remélve, hogy néhány helyet tud a Kneszetben pártja számára szerezni. Barak ugyanakkor versenyben állt Netanyahuval és Cípivel is. Érvei között szerepelt, hogy megváltoztatja a gázai biztonsági helyzetet. A közvélemény és a média mozgósítása a háborúra olyan szintű volt, mint az 1967. évi háború előtt.² Az izraeli vezetés levonta a tanulságokat a második libanoni háborúból, amelynek során nem sikerült egyértelmű lakossági támogatást szerezni. A haderő az izraeli médiát tudatosan bevonta és közvetítésre használta a lakosság és a haderő között (ez szintén a libanoni háborút követő vizsgálat eredménye, amit a Vinograd-jelentés tárt fel). A médiát a haderő pszichológiailag készítette fel a háborúra, a média pedig a lakosságot a háború szükségességére.

Ehud Barak és a haderő vezetésének elgondolása szerint a háború első szakaszában nagy erejű csapást kellett mérni főként a légierő bevonásával, de a műveletben részt vett a haditengerészet is. Az „eredmény” több száz halott és több ezer sebesült. A második szakaszban szárazföldi csapatok hatoltak be a keskeny, 360 négyzetkilométer területű Gázai övezetbe. Az IDF heves harcokat követően megállt az övezet északi részén fekvő, sűrűn lakott Jabalya, Beit Lahya, Nuserot, El Shitie, El Zeitouh menekülttáboroknál, s ezzel egyidőben átfogó támadást hajtott végre délen Khan Yunis és Rafah körzetében és két irányból körbe zárta Gáza várost. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a városba a haderő csak rövid időre, néhány irányból hatolt be, erős légitámadás és tüzérségi tűzcsapások fedezete mellett. A legkényesebb döntés az volt, vajon benyomuljanak-e teljes erővel a lakott területekre, vállalva ezzel a nagyobb áldozatokat mindkét oldalon, vagy maradjanak a lakott területek határán és időszakos támadásokat folytassanak. A Déli Körzet parancsnoka, Yoav Galant vezérőrnagy és Gaby Ashkenazi altábornagy, vezérkari főnök kérte a politikai vezetést a döntés meghozatalára. Cipi és Barak végül úgy döntöttek, hogy nem járulnak hozzá a veszteségekkel és komoly politikai kockázattal járó városi harc folytatásához, és javasolták a katonai művelet egyoldalú leállítását annak bejelentésével, hogy a művelet elérte célját. Olmert kezdetben nem értett egyet a „trojka” másik két tagjának a javaslatával, elgondolása szerint a háborút a Hamasz teljes megsemmisüléséig kellett volna folytatni. Álláspontja érthető, mert a háború nem fejeződött be, ugyanakkor Olmertnek nincs veszíteni valója. A győzelem igen kétesnek bizonyult, hiszen a Hamasz folytatta a rakéták indítását, ezért az izraeli politikai vezetés úgy döntött, hogy Egyiptom segítségét kéri. Mubarak – kockáztatva Egyiptom arab világban betöltött helyzetét –, vállalta a közvetítő szerepét. Egyiptom jelentős pozíciót veszített az arab világban azzal, hogy

² Avigdor Kahalany, Col Israel 2009. 01. 10.

nem akadályozta meg az izraeli inváziót, és hozzájárult egy arab szomszéd elleni támadáshoz. Szerepét Katar vette át azzal, hogy arab csúcstalálkozót szervezett január 12-én. A dohai csúcs Szíriát, Libanont és Katart erősítette abban, hogy igyekeztek rábírn az arab államokat Izrael elszigetelésére.

Az izraeli vezetés határozott elutasításával sajátosan reagált az ENSZ BT 1860-as határozatára. Netanyahu keményen bírálta a „trojkát” azzal, hogy a háború nem érte el a célját, minden interjújában igyekezett leendő miniszterelnökként viselkedni.

A háború kimenetelét illetően a legoptimistább változat az lett volna, ha Izrael győzelmet arat a Hamasz felett, hozzájárulva ezzel az egyiptomi és a jordán vezetés iszlám szélsőségesek elleni harcához, gyengítve azok támogatóját, Iránt. A Gázai övezet Egyiptom felé eső határszakaszát török és arab erők ellenőriznék, Gázát pedig a Mahmúd Abbász vezette Fatah irányítaná. Megvalósulna a két államra vonatkozó elgondolás, létrejönne a békeszerződés Izrael és Szíria között. Ez azonban sajnos nem valósult meg.

Az izraeli katonai akció teljesen más forgatókönyvet alakított ki, megnehezítette az arab államok és Izrael viszonyát, sőt rontotta több arab ország lakossága és vezetése közötti viszonyt is.

Mustafa Barghouti független arab törvényhozó – aki 2006-ban a Hamasz győzelmét követően rövid ideig a palesztin egységkormány minisztere is volt –, a Hamasszal kapcsolatos bánásmódról az alábbiak szerint nyilatkozott: „*A Hamasszal kétféleképpen lehet viselkedni: vagy konfrontálni, s ezzel még radikálisabbá változtatni, vagy tárgyalni és szereplőként elfogadni a politikai folyamatban*”.³ Ez utóbbi persze azzal is járhat, hogy Egyiptomban és Jordániában megerősödnek az iszlám szélsőségesek, egyben nőhet Irán regionális szerepe. Számos elemző azon a véleményen van, hogy a Hamasszal való tárgyalás megkerülhetetlen, hiszen Izrael nem akarja elfoglalni a Gázai övezetet.

Izrael stratégiai tévedése volt annak feltételezése, hogy a palesztin lakosság a Hamaszt és nem Izraelt teszi felelőssé a háborús szenvedésekért – véli Daniel Levy izraeli elemző.⁴

A hadművelet első napján Ehud Olmert ügyvezető miniszterelnök a nemzethez intézett televíziós beszédében a műveletek céljaként fogalmazta meg az Izrael déli területén élő lakosság nyugalmanak biztosítását, de további célokat ekkor még nem fogalmazott meg.

A Hamasz az izraeli elektronikus hadviselés ellensúlyozására beszüntette az elektronikus kommunikációs eszközök használatát, a kapcsolatot gyalogos, kerékpáros, ló- vagy számárháton közlekedő futárokkal hajtották végre. A szervezet vezetői földalatti bunkerekben húzódtak meg, elkerülve ezzel a célzott megsemmisítést, amit a Shin Bet izraeli biztonsági szolgálat által beszerzett emberek helyszíni információkkal segítettek.

³ www.nytimes.com/2009/01/09.

⁴ www.nytimes.com/2009/01/09.

Az IDF tevékenységének elemzése

Az ÓLOMÖNTÉS⁵ fedőnevű hadművelet fontos célja volt az IDF libanoni háborúban megtépzott hírnevének, de főként elrettentő képességének helyreállítása. A libanoni hibák alapján ez három területen jelentkezett: a lakosság tájékoztatása, a tartalékosokkal való bánásmód, továbbá a hátszágvédelem.⁶ Ellentétben a 2006. évi libanoni háborúval – ami egy izraeli járőr foglyul ejtése miatt különösebb előkészület nélkül robbant ki –, a gázai akciót komoly felkészülés előzte meg. A palesztin szélsőségesek felé többször intéztek figyelmeztetést, hangsúlyozva, hogy a türelemnek is van határa. Mindennek ellenére a haderő képes volt a legnagyobb meglepetéssel támadást indítani. A libanoni akció idején a politikai és katonai vezetés komoly tapasztalatlanságot mutatott. Olmert miniszterelnöknek és Perez védelmi miniszternek szinte semmilyen katonai tapasztalata nem volt. A beosztását néhány hónappal a katonai művelet kezdete előtt elfoglaló, a légierőtől jött Dan Halutz tábornok, vezérkari főnök azt hangoztatta, hogy a légierő órákon belül képes valamennyi feladat megoldására. Ezzel szemben a tények teljesen mást mutattak. A gázai akció során Gaby Ashkenazi vezérkari főnök már a művelet elején figyelmeztette a lakosságot, hogy senki ne ringassa magát illúziókban, igen kemény napok fognak következni. Felhívta arra is a figyelmet, hogy a Hamasz rakéta-támadásai nem fognak egyik napról a másikra megszűnni. Utólag sem vitatható, hogy a vezérkari főnök nem tévedett.

Az IDF nagy figyelmet fordított a kommunikációra, ami valamennyi korábbi műveletnél igen komoly hiányossággal bírt. A korábbi gyakorlat szerint a különböző katonai vezetők a saját szájzük szerint kommunikáltak, míg a jelenlegi műveletben ezt a gyakorlatot megtiltották, kizárólag a haderő szóvivői irodájához tartozó személyek tarthattak tájékoztatást. Minden egyéb tájékoztatást a vezérkari főnök szigorúan megtiltott.

A tartalékos állomány az izraeli haderő gerincét képezi. A libanoni tapasztalatok bizonyították, hogy a tartalékos katona azzal, hogy behívásra kerül, még nem azonos a sorállománnyal, teljesen civilként viselkedik. A gázai akcióra a tartalékosokat nem tömegesen, hanem a szükségletnek (igénynek) megfelelően hívták be, s feledkeztek meg a bevetés előtti felkészítésről sem.

A libanoni háborút követő elemzések komoly hiányosságot tártak fel a hátszágvédelem terén. A jelentések szégyenteljesnek minősítették azt, hogy a hátszágvédelmi parancsnokság nem gondoskodott megfelelően a polgári lakosság védelméről, holott a lakosság napi többszöri rakétatámadásnak volt kitéve. A jelen körülmények között az, hogy Ehud Barak védelmi miniszter a Hamasz-rakéták által érintett körzetbe költözött, nemcsak propagandisztikus jelleggel bírt.

⁵ A kifejezés egy Hanuka idején használt pörgettyűs gyerekjátékra, a trenderlire utal, amit a múlt században ólomból öntöttek.

⁶ *Has the IDF Earned the Support of the Israeli Public? An Interim Assessment of the IDF's Performance in Operation Cast Lead* Stuart A. Cohen Perspectives Papers No. 54, January 4, 2009.

Az izraeli közvélemény (és a politika) nagyon érzékeny a veszteségekre, ezért a haderő katonáinak védelme érdekében gyakran agresszív taktikát alkalmazott.⁷ A nagyszámú polgári veszteség is könnyen kiválthatja a nemzetközi közvélemény reakcióját, aminek a következménye lehet tüzszünet bevezetése akkor, amikor még a haderő nem érte el a célját. A gázai háború több száz palesztin áldozata nem váltott ki komolyabb nemzetközi tiltakozást még akkor sem, amikor több család is légitáncba áldozatául esett.

A műveletek céljai

Izrael stratégiai célja a Hamasz gázai választási győzelme óta annak hatalomból való eltávolítása, vagy legalábbis működésének „mindenoldalú” akadályozása volt. A Kadima és a Munkapárt kizárólag a provinciális kormányzóvá süllyedt Mahmúd Abbással kíván tárgyalásokat folytatni, aki a leendő palesztin állam területének csak egy részén rendelkezik hatalommal. A Hamaszt Izrael „csontként tekinti a békefolyamat torkában”, amit el kell távolítani, jelentette ki Martin Kramer a Jeruzsálemi Adelson Stratégiai Tanulmányok Shalem Központjának kutatója.⁸

Izrael **további célja** a katonai művelettel: érzékeltetni a Hamasszal, hogy a szankciónál van sokkal keményebb fellépés is, ami bárhonnán (levegőből, vízről, szárazföldről) érkezik. Ciszjordániában némi területzár-könnyítéssel valamivel kedvezőbb körülményeket tudtak teremteni a lakosságnak, a gázai övezeti blokáddal Izrael a Hamasz-kormány teljes ellehetetlenítésére törekedett, ugyanakkor nem számolt reálisan azzal, hogy másfélmillió embert nem lehet mindentől elzárni. Ha ezt a gyakorlatot követik, akkor a zárt területen élőknek nincs más lehetőségük, mint illegális módszereket keresni, alagutakat ásni, amelyen keresztül nemcsak fegyver és lőszer, hanem alapvető élelmiszerek is szállíthatók, amit a körülmények miatt drágábban árultak az üzletekben. A Hamasz 2008 júniusában azért fogadta el a tüzszünetet, hogy elérje a blokáddal feloldását, ez azonban csak részben történt meg. A Hamasz vezetése rájött, hogy a blokáddal csökkenhet népszerűsége, hiszen nem képes a lakosság ellátását Gázában biztosítani, míg Ciszjordániában a Fatah alatt jobban élnek az emberek, amiből könnyen levonható az a következtetés, hogy az iszlám ellenállás egyenlő a zsákutcával. Ez volt a fő oka annak, hogy a Hamasz nem hosszabbította meg a tüzszünetet. Ha viszont Izrael feloldotta volna a szankciót, akkor ezzel legitimizálta volna a Hamaszt. Ezért Izrael a tüzszünet követelésén túl a Hamaszt továbbra is szankcionálni akarja és nem véletlen, hogy az izraeli elgondolások szerint a Hamaszt ki kell hagyni az újjáépítésből és a segélyek elosztásából. Ezzel a gondolatokkal több nyugati és arab kormány is egyetért. Elfogadnák Abbász visszatérését Gázába, nagy kérdés azonban, hogyan fogadná a lakosság a Fatah visszatérését, figyelembe véve, hogy a háború során a Hamasz népszerűsége nemcsak Gázában, hanem Ciszjordániában is nőtt. A megoldás mindenképpen csak az lehet, hogy a Hamasz nem hagyható ki a megegyezésből, és megtalálják a kompromisszumképes személyeket az elérhető megállapodáshoz. Ez viszont rendkívül kényes kérdés, hiszen az elfogadás a szélsőséges ideológiát valló

⁷ Amos Harel and Avi Issacharoff: *Using aggressive tactics in Gaza to save soldiers' lives*. Ha'Aretz 2009. 01. 07.

⁸ www.adelsoninstitute.org

szervezet legitimitását jelentené. Kicsi a valószínűsége annak, hogy Izrael ilyen változatot elfogadna, különösen egy Netanyahu-kormányzás alatt. Bizonytalansági tényezőknek számítanak a kisebb palesztin iszlám szélsőséges csoportok, amelyek fölött a Hamasz nem gyakorol felügyeletet. Vissza kell állítani az ellenőrzést az egyiptomi határon, mégpedig a Fatah részvételével, amit az egyiptomi kormány is követel. Az újjáépítésben Izrael nem kerülhető meg.

A politikai bizonytalanságtól eltérően a katonai célokat világosan fogalmazták meg, amelyben érzékelhető volt a libanoni tapasztalatok felhasználása. A műveleteket több hónap alatt készítették elő, ügyelve a titoktartásra. A média munkatársait minimálisan vonták be, fényképek, videofelvételek készítését megtiltották, az ismert izraeli gyakorlatnak megfelelően a területet zárt katonai övezetté nyilvánították, így a külföldi médiát nem engedték be. Izrael nem adta semmiféle jelét a támadásnak, látványosan szabadságra küldte a katonákat, Cipi külügyminiszter Egyiptomba látogatott, a támadást pedig szombat délelőttre időzítették, a támadó gépek ugyanúgy a tenger felől érkeztek, mint a kereskedelmi járatok. A Gázai övezet közelébe tiszteket küldtek látogatóba, ezzel is azt a látszatot keltezték, hogy nincs szándékukban támadást kezdeni. December 25-én kormánykörökből olyan dezinformációt szivárogtattak ki, amely szerint az izraeli politikai vezetés megtiltotta a nagyobb méretű katonai művelet végrehajtását, Egyiptom pedig azzal tévesztette meg a Hamaszt, hogy megbízható információk szerint a zsidó hadsereg Sabbat napján nem indít támadást.⁹

Ezzel szemben a 2008. december 27-én délelőtt 10.30-kor kezdődött CAST LEAD fedőnevű hadművelet első napján az IDF 1967 óta a legkeményebb csapást hajtotta végre. Megjegyzendő, hogy a palesztin oldalon semmiféle légvédelem nincs, Izrael a területet alaposan ismeri, mivel rendszeres felderítő repüléseket végeznek.

A légitámadások a műveletek kezdetén rendkívül intenzívek voltak, több elemző az 1967. évi háború kezdeti sikereivel hasonlítja össze. Az IDF szóvivője szerint a művelet első négy napjában 603 célt támadtak. Egyes tudósítások szerint a műveletek kezdetén 220 másodperc alatt 88 csapást mértek, 100 előre kiválasztott cél ellen. Január 2-ig 555 repülőgép és helikopter bevetéssel 500 célt semmisítettek meg, ezek között kb. 100 alagút szerepelt. IDF-források szerint kb. 300 alagút épült ki (összehasonlításképpen a 2006. évi libanoni háborúban 150 előre kiválasztott cél ellen intéztek légitámadást 10 nap alatt, majd azt követően komoly nehézséget okozott a célok meghatározása, egyszerűen azért, mert nem voltak). A gázai övezeti célok között szerepeltek:

- infrastruktúra,
- rakétagyártó üzemek,
- raktárak,
- rakétaindító helyek,
- alagutak, földalatti óvóhelyek,
- Hamasz-vezetők és -aktivisták lakásai,
- mobil Hamasz-csoportok.

⁹ Debkafile Exclusives 2009. 01. 01.

A katonai célok megvalósítása érdekében az IDF a kezdeti meglepetésszerű támadással 160 Hamasz-aktivistát és 40 polgári személyt semmisített meg. A légitámadás második ütemében helikopterekkel és repülőgépekkel földalatti létesítményeket és rakétaindító helyeket támadott. December 27. és január 3. között a légicsapások különböző intenzitásúak, de folyamatosak voltak. A január 3-án kezdődött szárazföldi műveletek célja a rakétatámadások megakadályozása és a lehető legnagyobb számú Hamasz-aktivista likvidálása, illetve foglyul ejtése volt. A szárazföldi erők benyomulását kétórás tüzérségi tűz előzte meg, amelynek során foszfor tartalmú lőszereket is alkalmaztak. A Hamasz-harcosok viszont nem vették fel a harcot a túlerőben és haditechnikai fölényben lévő IDF-fel, hanem a lakott területre menekültek.

Említésre méltó, hogy **az izraeli katonai hírszerzés** a Hamasz-aktivisták felkutatására minden lehetséges módszert és eszközt felhasznált. A tevékenységet nagymértékben segítette a már rendelkezésre álló adatbázis, a foglyok kihallgatása során szerzett adatok, továbbá a technikai és légi felderítés adatai. Olyan módszert is alkalmaztak, hogy családokat hívtak fel telefonon, mintha valamelyik arab országból érdeklődnének, szidták a támadó izraeli erőket és reményüket fejezték ki, hogy vannak a közelben Hamasz-aktivisták. Igenlő válasz esetén az így szerzett adatokat felhasználták a csapásméréshez.

A gázai háborúban felhasználták a libanoni műveletek során szerzett hírszerzői tapasztalatokat is. A libanoni háborút követő elemzések kimutatták, hogy bár rendelkeztek a Hezbollah infrastruktúrájára vonatkozó adatokkal, azok csak később jutottak el a csapásmérő erőkhöz. A gázai háborúban kiváló együttműködésről tett tanúbizonyságot a Shin Bet biztonsági szolgálat és az IDF katonai hírszerző szolgálat.¹⁰ Az IDF SIGINT-részlege¹¹ és az ügynököket foglalkoztató egysége – szoros együttműködésben a légierő légi felvételeket biztosító hírszerző szolgálatával és a katonai hírszerzés elemző részlegével – jelentősen hozzájárult a hírszerzési adatok megszerzéséhez és feldolgozásához. A katonai hírszerzés által biztosított technikai hírszerzési adatok együtt kerültek feldolgozásra a Shin Bet belbiztonsági szolgálat által gyűjtött adatokkal.

Ma már Izraelben nem humán forrásokról, hanem „élő szenzorok”-ról beszélnek, ami az adatszerzés módszerének változására utal. Az adatok már nem csak személyektől származnak, akik adatokat, információkat adnak a kapcsolattartóknak, hanem széles körű, technikai úton szerzett adatok (telefon, fax, e-mail nyílt és kódolt üzenetek) megszerzése nélkülözhetetlenné vált. Ennek okai között szerepel az is, hogy a személyes találkozók megszervezésére nincs lehetőség, mivel az izraeliek kivonultak Gázából, a kapcsolattartásnak új módszereit kellett kidolgozni. A hírszerzésben a szolgálatok ilyen jellegű együttműködését hírszerzői egyesülésnek nevezik, amely különböző ügynökségek szoros együttműködését jelenti. Legkézenfekvőbb példája ennek, ha egy technikai úton szerzett információ a célszemélyről azonnal a csapásmérő pilótához kerül, aki haladéktalanul (másodpercek alatt) megsemmisíti a célt. Az együttműködés persze más területeken

¹⁰ Ha'aretz, Analyses: Yossi Melman: *Excellent intel on Gaza shows Israel learned from its errors in Lebanon*. 2009. 01. 08.

¹¹ Signal Intelligence (rádiófelderítés).

is megnyilvánul, például számítógépes programok közös alkalmazásában, ahol a személyekre vonatkozó adatok tárolása egységes módon történik, beleértve a hangmintát, személyi jegyeket stb.). A hírszerző közösség ilyen módon képessé válik egy „céladatbank” létrehozására, amelyben az adatok egységes követelmények alapján kerülnek rögzítésre, szükség esetén felhasználásra. Az adatokat a szolgálatok természetesen a légi és a szárazföldi erők, azaz a felhasználók részére azonnal biztosítják. Sűrűn lakott területen az információk pontosságának kiemelt szerepe van, hiszen téves adatok komoly és indokolatlan veszteségekhez vezethetnek. Nem mindegy, hogy egy mecsetet például fegyverek tárolására, találkozik megszervezésére, vagy csupán rendeltetésének megfelelően imádkozásra használnak. Mindezek ellenére az izraeli erők számos ártatlan embert öltek meg. Igen pontos információk szükségesek például az alagutak megsemmisítéséhez, amit ugyan pótolni lehetne például szőnyegbombázással is, ennek viszont igen sok áldozata lenne a Gázai övezet és Egyiptom határán húzódó 14 km hosszú és 50–100 méter széles sávban. Komoly figyelmet kell fordítani a hírszerzésnek a föld alól rövid ideig megjelenő, rakétákat indító aktivistákra, akik a feladat végrehajtását követően azonnal eltűnnek.

A katonai műveletek hírszerző támogatását alaposan előkészítették. Ehhez segítséget ad az a tény, hogy a szolgálatok kiválóan ismerik a területet. Kiválóan alkalmazták a mozaik hírszerzést, azaz az egyes elemek összerakását, a különböző hírszerzési módok és eszközök komplex alkalmazását. Az IDF katonai hírszerzése, a Shin Bet biztonsági szolgálat és a műveleteket végrehajtó katonai szervezetek között hatékony és megbízható összeköttetést szerveztek, ami azt jelenti, hogy a valós idejű adatok a felhasználókhoz kerültek. Az IDF nagy számban alkalmazott kisméretű, alig észrevehető felderítő repülőgépeket, amelyek folyamatosan biztosították a friss adatokat. A földalatti mozgások követésére nagyszámú szenzort használtak.

Igen jelentős szerepet játszottak az adatgyűjtésben a Fatah Ciszjordániában lévő és Izraellel együttműködő aktivistái, akik pontos információkkal szolgáltak és segítették a meglepetésszerű támadást.¹²

A felderítés alapján 605 fontosabb célt jelöltek ki. Ezek főként a Hamasz tagjainak lakóhelye, vezetési pontjai, katonai infrastrukturális létesítményei voltak. A tervekben nagyobb méretű légitámadásokat, szárazföldi műveleteket, illetve huzamosabb ideig történő megszállást készítettek elő. A légitámadásokat dokumentálták az utólagos referenciák miatt, illetve annak megállapítására, hogy szükségessé válik-e tüzérségi csapás az adott cél ellen. A légitámadások végrehajtása szempontjából fontos körülmény, hogy a másik oldalon gyakorlatilag semmiféle légvédelem nem állt rendelkezésre. Ugyanakkor az izraeli haderő a világ legkorszerűbb légierejével, fejlett C4I-rendszerrel, különleges lőszerrel rendelkezett. A légi erők gépei teljes feltöltéssel, egy bevetéssel több célt támadtak, hiszen a célok a könnyű kategóriába tartoztak. A pontos légitámadás minden feltétele biztosított volt, miközben a csapásmérő gépek járőrözést is el tudtak látni. A légi erők a célazonosítás széles körét alkalmazta, nagyszámú és különböző méretű pilóta nélküli felderítő gépeket használtak, ugyanakkor helikoptereket is gyakran bevetettek. Fontos azonban ismételt hangsúlyozni, hogy a légi erők lehetősége korlátlan volt, mivel tevékenységét az időjárás kivételével semmi sem zavarta. Hangbombákat is használtak

¹² Jane's Defence Weekly 2009. január 14. 4. o.

azzal a céllal, hogy a háztetőkre menekült lakosokat elriasszák (a Hamasz gyakran alkalmazta azt a módszert, hogy a polgári lakosságot a háztetőkre küldte azzal a céllal, hogy eltérítsék az izraeli gépeket a támadástól). A hangbombák alkalmazása a „kopogtatás a tetőn” elnevezést kapta. A polgári lakosság védelmére röpcédulákat szórtak, sőt telefonüzeneteket is küldtek. A telefonüzenetek például Rafahban az alábbiakat tartalmazták:

- az IDF olyan szervezetek és egyének ellen harcol, amelyek (akik) Izrael elleni terrorakcióban vesznek részt;
- az IDF minden területet, épületet megtámad, ahol fegyvereket tárolnak, vagy csempész alagutak vannak;
- a bejelentéstől számítva bárki, aki ilyen helyen tartózkodik, saját magát, családját kockázatnak teszi ki, ha nem hagyja el a területet;
- a helyi lakosok azonnal hagyják el a területet és menjenek a városközpont irányába.¹³

A polgári célok megkülönböztetése rendkívül nehéz volt, hiszen a Hamasz aktivisták a polgári lakosság között rejtőztek, épületeket, mecseteket óvóhelyként, illetve a támadások kiindulópontjaként használtak. A tapasztalatok szerint – amit az Egyesült Államok is alátámaszt – a precíziós bombák 5–10%-a még a leggyorsabb tervezés ellenére is lakott területen célt téveszt.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az izraeli haditengerészet a partok védelmének ellátása mellett folyamatos tűztámogatást biztosított a légierő, később a szárazföldi erők részére. A gázai parttól 20 mérföldre létrehozott tengeri blokádot január 3-án jelentették be, amit azzal indokoltak, hogy megakadályozzák a Hamasz terroriszervezet tengeri utánpótlását.

Az IDF szóvivője a műveletek kezdetén nem beszélt a Hamasz megsemmisítéséről, csak gyengítéséről, hangsúlyozta, hogy a kampány célja a Hamasz rakétaindító képességének korlátozása, továbbá nem áll az IDF szándékában a Gázai övezet elfoglalása.

A műveletek kezdetén szóvivői részről az alábbi indokokkal fogalmazták meg a katonai akció célját:

- a műveleteket a Hamasz terrortevékenységének megakadályozására indították el;
- a célokat az elmúlt hónapok hírszerzési adatai alapján határozták meg;
- a támadásért a polgári lakosság fedezetét kihasználó Hamasz-aktivistákat terheli a felelősség;
- a válasz nélkülözhetetlen az izraeli lakosság védelme szempontjából;
- minden terrortevékenységet támogató személy célként szerepel;
- a terrortevékenység elleni műveletek irányítója a vezérkari főnök;

¹³ IDF Military-Strategic Section, 2009. január 14.

- az IDF készen áll a terrortevékenység ellen fellépni a Gázai övezet teljes mélységében, időben pedig addig, amíg szükséges;
- a hátszágvédelmi parancsnokság gondoskodik az izraeli polgári lakosságról.

A légiapások katonai hatása

IDF-források kiemelik, hogy a légiapásokkal a szárazföldi műveletet készítették elő. Nem vitatható, hogy a támadásokkal jelentős károkat okoztak, de az is tényként állapítható meg, hogy a rakétacsapások – ha kisebb számban is – folytatódtak. A Hamasz 6–10 ezer aktivistával rendelkezett, tevékenységüket kb. kétszer ennyi önkéntes támogatta. A légi kampány végére a légierő több száz aktivistát ölt meg. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a szervezet szinte érintetlen maradt, a fegyverek közül több megsemmisült, de a jó rejtés biztosította a túlélést. Az izraeli politikai és katonai vezetés szinte minden tájékoztatás során hangoztatta az elrettentő képesség helyreállítását, valójában megállapítható, hogy ez nem történt meg, amit az is bizonyít, hogy a Hamasz az egyoldalú izraeli tüzszünet bejelentését követően is indított rakétákat. A légierő elért ugyan számos taktikai célt, de a stratégiai célok megvalósítására nem volt képes.

A légi és a szárazföldi műveletek tapasztalatai

2009. január 3–18. között a légierő tevékenységét kiegészítették a szárazföldi műveletek, amit izraeli részről a háború második szakaszaként jellemeztek. Ebben a fázisban is hangsúlyozták, hogy nem cél a Hamasz megsemmisítése és a terület elfoglalása, de a Hamasz felváltása a Palesztin Hatósággal sem szerepel a stratégiai célok között. Célként fogalmazták meg viszont a Hamasz infrastruktúrájának rombolását, egyes rakétaindító helyek ellenőrzését, stabilabb biztonsági körülmények megteremtését.

A palesztin erők felszámolására az izraeli katonai vezetés a Gázai övezet határán négy dandár-harcsoportot hozott létre a 84. (Givati) gépesített, a 35. (Paratroopers) gépesített, az 1. (Golani) gépesített, a 933. (Nahal) gépesített dandárok alárendeltjeiből, valamint harcokcsi-, műszaki és különleges rendeltetésű alegységekből. Az erők szervezete rugalmas volt, ezért inkább alkalmi harci kötelékekről beszélhetünk. A szárazföldi műveletet Joav Galant vezérőrnagy, a Déli Parancsnokság parancsnoka vezette. A földalatti létesítményeket szinte kizárólag a légierő támadta. Új vezetési módszert vezettek be, ugyanis – ellentétben a libanoni művelettel – most nem Tel-Avivból vezették az akciót, hanem a Déli Parancsnokság látta el a vezetési feladatokat. A libanoni háború idején számos zavar keletkezett abból, hogy a katonai akciót nem a területileg illetékes Északi Parancsnokság vezette, hanem a Vezérkar. A csapatok megerősítésére tartalékosokat vonultattak be. Okulva a libanoni tapasztalatokból, a tartalékos állományt a bevetés előtt alapos felkészítésben részesítették. A korábbi negatív tapasztalatok alapján átalakították a vezetési, kiképzési és mozgósítási rendszert, ezért az átalakítás ellenőrzésére jóval a katonai műveletek megkezdése előtt hadosztály szintű gyakorlatokat tartottak.

A libanoni háborút lezáró Vinograd-jelentés egyik fontos tanulságként fogalmazta meg a katonai célok világos meghatározásának szükségességét. Ennek megfelelően a szárazföldi műveletek célját a következőkben fogalmazták meg: az elrettentő-képesség megerősítése, a Hamasz gyengítése, a csempészet és a rakétaindító képesség jelentős csökkentése, vagy megszüntetése. A terv ugyanakkor rugalmas volt és modul. Nem határozott meg szigorú menetrendet, fázisokat, a döntéshozóknak választási lehetőséget kínált: biztosítani és ellenőrizni az utak forgalmát; elszigetelni a Hamasz erőit, amelyek pedig harcba szállnak az IDF-fel, azokat megsemmisíteni; biztosítani Gáza város és az északi területek ellenőrzését, ellenőrizni a Philadelphi-folyosót. A megfogalmazott célok magukban foglalták az eszkaláció lehetőségét, de nem biztosították a megszállást, ugyanakkor igyekeztek elkerülni a nagyobb izraeli veszteségeket. Az IDF a műveletre 7–10 napot tervezett, érzékelhető volt, hogy az amerikai adminisztrációváltás előtt be akarják fejezni a katonai műveleteket. Egyes értékelések szerint 5–8 nappal korábban is be lehetett volna fejezni a műveletet, ha sikerült volna tüzszünetet elérni; ami aztán később sem valósult meg a Hamasszal, ezért kellett egyoldalú tüzszünetet bejelenteni.

A bevetések számát különböző források eltérően adják meg. Gaby Ashkenazi vezérkari főnök szerint a légierő a kezdettől a harcok befejezéséig 2300 csapást mért, a légierő egyik tisztje szerint 3000 bevetést hajtottak végre, míg a szárazföldi csapatok képviselője 2744 bevetést említ. Valamennyien egyetértenek abban, hogy mindez veszteség nélkül történt, viszont ismételt hangsúlyozom, hogy a légierő tevékenységét semmilyen ellentevékenység nem zavarta!

A világosan meghatározott célok és az alkalmazott módszerek, eljárások a haderő részére gyors előrenyomulást tettek lehetővé. Gáza városát északról, délről és keleti irányból gyorsan körbezárták, a keskeny övezetet pedig három részre osztották. A Hamasz által létrehozott erődítményeket megkerülték, a telepített aknákat pedig eltávolították. Az éjszakai műveletek lehetetlenné tették a Hamasz reagálását. A szárazföldi művelet harmadik napjára az IDF abba a helyzetbe került, hogy megkezdhette a közelharcot. A közvetlen harcra azonban a politikai vezetés nem adta meg az engedélyt. A légierő és a tüzérség viszont állandó nyomás alatt tartotta a Hamasz-aktivistákat (és a polgári lakosságot is). Közvetlen harcokra korlátozott körülmények között került sor, de megjegyzendő, hogy a Hamasz aktivistái is kerültek a közvetlen harcot.

Január 18-án, az **egyoldalú tüzszünet** bejelentésekor az IDF képes volt az övezet fontosabb útjainak ellenőrzésére, körülzárta Gáza városát és lehetősége volt korlátozott katonai műveletek végrehajtására a városban, ami azt jelentette, hogy gyorsan bevonultak, végrehajtották a feladatot, majd elhagyták a várost. Mindezt légi és tüzérségi támogatás mellett végezték. Az izraeli tüzszünet bejelentésekor tíz katonát veszítettek el, több tucat katona sérült meg. Polgári áldozatok száma négy, a sérülteké 86 fő volt.

A „baráti tűz” következményei

Négy katona „baráti tűzben” halt meg. Az utólagos vizsgálatok megállapították, hogy három katona akkor halt meg, amikor az egyik épületben izraeli katonák a másnapi hadműveletet tervezték, amit egy izraeli harckocsilövedék talált el, az

épület fala pedig rájuk omlott. Célazonosítási hiba történt, ugyanis a tüzet elrendelő parancsnok nem arra az épületre lövetett, amelynek harmadik emeletéről Hamasz-aktivisták tüzeltek, hanem egy másik hasonló épületre, amelyben viszont izraeli katonák tartózkodtak. A negyedik katona szintén egy izraeli harckocsi tüzelése következtében halt meg. Az aszimmetrikus háború körülményei között – különösen városi harcokban – igen nehéz a célok azonosítása, mivel sok ember tartózkodik azonos időben egy helyen. „Baráti tűz” gyakran fordul elő harckocsik bevetése során, különösen éjjel. A légierőnél ugyan működik az ellenség–barát felismerő rendszer, de itt is előfordul, hogy téves kommunikációból adódóan a légierő saját csapatokra mért csapást. A kiképzés során az IDF nagy figyelmet fordít a „baráti tűz” elkerülésére, harci körülmények között azonban ez szinte elkerülhetetlen. Az elmúlt évek izraeli katonai műveletei során az áldozatok egynegyede „baráti tűzben” vesztette életét.¹⁴

A politikai vezetés tevékenysége

A művelati tevékenység irányítását a „trojka” végezte. Megállapítható, hogy lassan született meg a döntés a szárazföldi erők alkalmazását illetően is, de a kivonulást is csak akkor engedélyezték, miután a vezérkari főnök többször jelezte, hogy a csapatokat fölösleges kockázatnak teszik ki azzal, hogy egyoldalú tűzszünetet rendelnek el, a csapatok pedig a területen maradnak. Ehud Barak és Cipi Livni be akarta fejezni a műveleteket, míg Ehud Olmert a Hamasz felszámolását szerette volna elérni. Barak és Livni sem egyidőben akarta befejezni a műveletet, Barak előbb szerette volna leállítani a csapásokat. Mindhárom vezetőt jelentősen befolyásolták a nemzetközi média és a nagyszámú polgári áldozatok miatt kirobbant külföldi tüntetések, ami nagy valószínűséggel hozzájárult a sűrűn lakott települések elleni támadás leállításához. Livnit befolyásolta az is, hogy számos fölösleges diplomáciai bonyodalom keletkezett a háború miatt. A lakott területen folytatandó harcokkal valószínűleg megnőtt volna az izraeli veszteségek száma, ami szintén magyarázatot követelt volna.

A háború nemzetközi visszhangja

A régió és a szélesebb értelemben vett nemzetközi közösség főként a légi műveletek után hallatta a hangját. A tiltakozásokhoz hozzájárult a Hamasz, a Hezbollah, Szíria, Irán aktív tevékenysége is. Bírálatát fejezte ki az európai média többsége, a humanitárius szervezetek – különös tekintettel az ENSZ Gázai övezetben működő humanitárius részlegére –, de tiltakozott az ENSZ, a Vöröskereszt, és még az Egyesült Államok is. Hasonló bírálatokat érzékelhettünk a fejlődő világból és Ázsiából is.

Nincs bizonyíték arra, hogy az IDF szándékosan támadott volna polgári célokat. Az is tényként állapítható meg, hogy sűrűn lakott területen, különösen olyan helyzetben, amikor nincs óvóhely a polgári lakosság számára, ne lenne nagyszámú áldozat. A gázai háború sajátossága az is, hogy a lakosságnak nincs hová menekülnie,

¹⁴ Amos Harel: *Four of six IDF soldiers killed in Gaza were victims of friendly fire*. Ha'aretz, 2009. 01. 07.

ugyanis a határok le voltak zárva. Az áramszükségletet már a háború előtt is csak 70%-ban biztosították, a háború idején viszont szünetelt az üzemanyag-ellátás, így az aggregátorokat nem tudták működtetni. Az áramellátás a háború első napján a szükséglet 25%-ára esett vissza. Az áramhiány következtében nem működtek a vízszivattyúk sem, akadályozva ezzel a vízellátást.

Az izraeli állami és katonai vezetés a nemzetközi reakciókra az alábbi válaszokat adta:

- Izrael nincs győztes helyzetben, bármit is tesz, számolnia kell a nemzetközi reagálással;
- Izrael engedélyezi a nemzetközi segélyek eljuttatását a polgári lakossághoz, amit a Hamasz azonban saját céljaira használ ki;
- az elrettentés az arab világtól és Irántól függ, ha ezt Izrael nem képes megvalósítani, akkor veszélybe kerül a biztonsága;
- Izrael nem alapozhatja politikáját az arab államok véleményére, az európai reagálásokra, illetve a nemzetközi szervezetek, NGO-k aggodalmára;
- Izrael elfogadja a békefolyamatot, a „két állam” megoldást, de számolnia kell azzal, hogy a szövetséges arab államok mellett olyan nem állami tényezők is szerepet játszanak, amelyek nem fogadják el a létét, és amelyek tevékenységét az atomfegyver birtoklására törekvő Irán támogatja.

A haditechnikai eszközök veszteségei

A haditechnikai eszközök vesztesége igen kevés volt. A Hamasz RPG–29 eszközöket alkalmazott, ami képes volt áthatolni a D–9 típusú buldózerek páncélzatán. Az IDF a Merkava II, III és IV típusú harckocsik haspáncélját megerősítette. Néhány harckocsit nagy mennyiségű robbanóanyaggal sikerült harcképtelenné tenni, a házi készítésű eszközök a harckocsi elején, a motor alatt robbantak. A libanoni háborúval ellentétben azonban az ilyen típusú támadások nem követeltek áldozatot.

A Hamasz részéről eltérő számadatok láttak napvilágot. Az IDF még nem végleges adatai szerint hozzávetőleg 1300 személy halt meg, amelynek 2/3-a Hamasz-aktivista. A kulcsfigurák közül életét veszttette Nizar Rayyan a politikai és katonai szárny összekötője, Siad Siam egykori belügyminiszter. Az IDF-nek nem sikerült likvidálni Ismail Haniyehet, a Hamasz-kormány miniszterelnökét, de a brigádparancsnokokat sem, akik óvóhelyeken tartózkodtak, ezek elleni támadás pedig nagy veszteséggel járt volna (például a gázai kórház megtámadása).

A Hamasz jelentős veszteségeket szenvedett a haditechnikai eszközökben. IDF-értékelések szerint a műveletek kezdetén 3000 rakétával rendelkeztek, ebből 600-at indítottak izraeli területre.¹⁵ Az IDF körülbelül 1200-at semmisített meg, de sajtóértesülések szerint a tüzzszünetet követően ismét megindult az utánpótlás. Az IDF képviselői közül senki sem állította azt, hogy a műveletekkel megsemmisítették volna a Hamasz képességét. Ha a 10 ezer aktivista közül valójában kb. 600 fő veszttette életét, akkor az sem állítható, hogy a Hamasz elveszítette volna harcosainak

¹⁵ Jane's defence weekly 2009. január 28. 7. o.

többségét. Az a tény, hogy a Hamasz az egyoldalú izraeli tűzszünet után megkezdte a Fatah embereinek felkutatását és kivégzését, illetve az alagutak helyreállítását, azt jelzi, hogy a képességeikben nem szenvedtek nagy károkat. A Hamasz 181 Fatah-tagot gyanúsított meg azzal, hogy információt szolgáltatott az izraeli hírszerzésnek.¹⁶ A felfedett ügynököknek a Hamasz emberei előbb kiszúrták a szemüket, majd kivégezték őket.

A Hamasz belső vizsgálata, a polgári veszteségek

A Hamasz vezetése belső vizsgálatot indított a katonai szárny gyenge teljesítménye miatt. Hibásnak értékelték a tűzszünet egyoldalú felmondására vonatkozó döntést, mivel az előkészületek nem fejeződtek be, az alagutakat nem ásták ki. A parancsnokok kettős irányt követtek: volt, aki Kaled Mesál, a Hamasz politikai vezetője mögé sorakozott fel, aki a tűzszünet felmondását követelte; de volt, aki Mahmud Zahar utasítását követte, aki nem akarta felmondani a tűzszünetet.¹⁷ Nem működött az összeköttetés, de nem volt képes a szervezet reagálni az izraeli haditengerészet akcióira sem, amely elvágta az utánpótlási útvonalat. A Hamasz szembekerült nemcsak riválisával a Fatahkal, hanem több klán típusú palesztin szervezettel is. Bírálták azt is, hogy a milicisták az IDF megjelenésekor több, már előre előkészített területet feladtak.

A háború legnagyobb vesztese nem a két hadviselő fél, hanem a polgári lakosság volt. 2008-ban a gázai övezeti lakosság létszáma 1,5 millió, amelynek 45%-a 14 év alatti. A munkaképes lakosság 45%-a munkanélküli. A szegénységi ráta 80%-os.

A polgári lakosság vesztesége különböző forrásokban (Hamasz, ENSZ Menekültügyi Szervezete, IDF, kórházak) eltérő, de 1300 fő körül van a halottak száma, míg a sebesülteké 5000 körül, de nem mellőzhető a háború pszichikai és gazdasági hatása sem. Az egyébként is leromlott gazdaság kára 1,9 milliárd dollár: 4100 lakás, 25 iskola, a biztonsági szolgálatok 31 objektuma, a kormányépületek 17 objektuma teljesen megsemmisült, továbbá jelentős károk keletkeztek a mezőgazdaságban és a csatornarendszerben is.

A szárazföldi műveletek során alkalmazott új eljárások és fegyverek

Az IDF a korábbi tapasztalatok felhasználásával, illetve az új haditechnikai eszközök bevetésével számos új módszert, eljárást, fogást alkalmazott. Ezek az alábbiakban összegezhetők:

- a legtöbb műveletet éjjel hajtották végre, ugyanis a Hamasz nem rendelkezik éjjellátó képességgel és éjszakai kiképzést sem folytatnak;
- páncélos előkészítés helyett a lakott területre történő behatolásakor nagyszámú gyalogsági erőt alkalmaztak;

¹⁶ Debkafile 2009. február 12.

¹⁷ Jane's defence weekly 2009. január 28. 16. o.

- minden szinten felhasználóbarát szoftverekkel, ergonómiai szempontból könnyen kezelhető (a legkorszerűbb plazmakijelzőkkel ellátott) az IDF C4I-központjából működtetett digitális rendszereket alkalmaztak, biztosították a felderítési adatokhoz történő hozzáférést, beleértve a felderítő repülőgépek, a SIGINT, a COMINT adatait;
- a célok azonosításával lehetőség nyílt a leghatékonyabb megsemmisítés kiválasztására;
- a rakétaindító helyek azonosítását követően a légi erők képesek voltak 90 másodpercen belül a csapás kiváltására;
- robotokkal, TV-kamerákkal ellátott automata fegyverek segítettek a saját erők védelmében azokon a helyeken, ahol ellenséges behatolással számoltak;
- állandó tüzelést alkalmaztak a csapdák elkerülése érdekében (ez védi a saját erőket, nem védi viszont a polgári lakosságot);
- a „Hammer”-okat éjjel-nappali működést biztosító, stabilizátoros gépágyúkkal szerelték fel, az M-113 harcjárműre pedig „Cardom” típusú, 120 mm-es aknavetőt szereltek;
- az IDF-erők a Gázai övezetben végrehajtott előrenyomulásuk során nem használták a kiépített utakat, hanem páncélozott bulldózerekkel alakították ki a felvonulási utakat, megkerülve ezzel a Hamasz által aláaknázott utakat;
- a média képviselőit nem engedték be a területre, saját erők nem használhattak mobiltelefont, ami nagyban növelte a személyek és a műveletek biztonságát;
- a műveleteket gyorsan hajtották végre, egyes terepszakaszokon nem időztek, szintén tanulva a libanoni tapasztalatokból;
- ha lehetséges volt, akkor gyors, meglepő támadást hajtottak végre, elkerülve az olyan műveleteket, amelyek kiszámíthatók, valószínűsíthetők;
- az aláaknázott utak megtisztítására az IDF az izraeli hadiipar által kifejlesztett Tsefa-rendszert használta, ami rakétahajtású, láncszerűen elhelyezett kis töltetekből áll és képes szűk utak aknamentesítésére;
- a Nautilus-rendszerrel képes az IDF rövid hatótávolságú (3 km) rakétaindítás kiszűrésére, amely riasztórendszerhez történő alkalmazásával a becsapódás előtt 15–60 másodperccel előre jelez;
- a legfontosabb újdonság a valós idejű felderítés, amely légi, szárazföldi és tengeri felderítés elemeit összesíti;
- a légi erők, haditengerészet és a szárazföldi csapatok szoros együttműködésének megvalósítása a korábbi háborúkhoz viszonyítva sokkal hatékonyabb módon történt.

Az IDF korszerű haditechnikai eszközöket vetett be tesztelési céllal, amelyek főként lakott területen alkalmazhatók.¹⁸ Ilyen eszköz a DIME (Dense Inert Metal Expolsives). A robbanószerkezetet az Egyesült Államokban fejlesztették ki, egyes értesülések szerint már szolgálatba is állították MBX-bomba néven (Multiphase Blast Explosive Bomb). Harci körülmények között első alkalommal, saját fejlesztés alapján az IDF vetette be. A robbanóanyagban magas robbanóképességű összetevőket kevernek kemény, porrá őrölt fémekkel, például volfrámmal, ami kis területen (5–10 méter sugarú körben) igen nagy intenzitású robbanást okoz. A volfrámötvözetet, amely kobaltot, nikkelt és vasat is tartalmaz, porózus formában vegyítik a robbanószerrel. A speciális nehézfémötvözet alkalmazásának különlegessége, hogy részecskéi nem vesznek részt a robbanáskor lezajló kémiai reakcióban, nagy fajsúlyuk és a légellenállás miatt azonban hamar elvesztik mozgási energiájukat, ezért jelentősen csökken a keletkező lökéshullám terjedési távolsága. A robbanószer szén-szálal bombatestbe töltik, ami a robbanáskor porózussá válik, így kiküszöböli a hagyományos eszközök alkalmazásánál keletkező repeszhatást. Az alkalmazás célja a robbanás egyéb járulékos következményeinek elkerülése, ugyanakkor a célt nagy biztonsággal semmisíti meg. A robbanószer körülbelül négy méterig halálos. A harcok során kb. 200 ilyen típusú robbanószer alkalmaztak tűzérési lövedékekben.¹⁹ Az IDF-et ért bírálatokkal kapcsolatban a szóvivő lakonikus rövidséggel válaszolt: az IDF csak olyan eszközöket alkalmaz, ami megfelel a nemzetközi jog előírásainak.

Az IDF fehér foszfort tartalmazó lövedékeket is alkalmazott (USA-jelölése M825A1). A megfogalmazott alkalmazási cél a csapatok mozgásának álcázása. A Field Artillery magazin 2005. évi száma szerint „sokoldalú, hatékony lőszer”. Simon Kuttab, a ramallahi Bierzeit egyetem vegyi karának professzora szerint „azzal, hogy Izrael fehér foszfort használt, nem követett el nemzetközi jogsértést, de a fegyver által okozott égési sérülések jelentős egészségügyi károsodást okoznak a lakosságnak. A fehér foszfor hatását növeli a párás klíma, mert a levegőn gyorsan foszfor-pentoxiddá alakul, foszforsavat képez és spontán módon is meggyullad”.²⁰

Az IDF által alkalmazott új fegyvernek számít a GPS-sel felszerelt aknavető, amit az izraeli hadiipar 2006/2007-ben fejlesztett ki a libanoni tapasztalatok alapján. Feltehetően tesztelték Gázában, de nagy sikert nem értek el vele, ugyanis ez találta el tévedésből az ENSZ által működtetett iskolát.²¹

Az USA-gyártmányú M–16-os fegyverek mellett alkalmazták a szárazföldi csapatoknál újként rendszeresített izraeli gyártmányú kézfegyvert, a TAR–21-et (Tavor).

Az egyiptomi határ mellett az alagutak megsemmisítésére néhány GBU–39 bunkertörő bombát is bevetettek, amit a palesztin lakosok úgy érzekelték, hogy a becsapódás után robbanás helyett földrengéshez hasonló rázkódást tapasztaltak, ami jelentős károkat okozott a környék házaiban.

¹⁸ Jane's Defence weekly 2009. január 21. 16. o.

¹⁹ Amos Harel: *IDF probes improper use of phosphorus shells in Gaza Strip*. Ha'aretz, 2009. 01. 21.

²⁰ Jane's Defence weekly 2009. január 21. 16. o.

²¹ Amira Hass: *Is Israel using illegal weapons in its offensiv on Gaza?* www.haaretz.com, February 16, 2009.

A háború regionális összefüggései

A gázai övezeti háború Izrael stratégiájával és szomszédságpolitikájával kapcsolatban számos negatív értékelést vált ki, amit a Hamasz és néhány arab állam igyekszik kihasználni.

A **Hamasz** győzelemről beszélt, hangoztatta, hogy Izrael egyoldalúan döntött a háború elkezdése és befejezése mellett. A háború szerintük nem a Hamasz, hanem a palesztin nép, főként gyerekek és nők ellen irányult. A Palesztin Hatóságot is támadták és Izraellel való összeesküvéssel vádolták. Ugyanakkor Ghazi Hamad, a Hamasz egyik vezetője az AP tudósítójának úgy nyilatkozott, hogy a Hamasz elfogadja az 1967. évi határokat, nem törekszik Izrael megsemmisítésére, és része kíván lenni a nemzetközi közösségnek.

Szíria a háború első pillanatától kezdve kemény álláspontot foglalt el Izraellel szemben. A külügyminisztérium az IDF akcióját barbár bűncselekménynek minősítette, az Arab Liga pedig haladéktalan állásfoglalásra szólított fel. Izrael terrorista államnak nevezte. Hasonlóképpen nyilatkozott az Izrael elleni frakciók kilenc Szíriában állomásozó vezetője is.

Irán kezdettől fogva támogatta a Hamaszt, elítélte a Fatahot, hangsúlyozta, hogy a segélyek elosztásának joga csakis a Hamaszé, és igyekezett nyomást gyakorolni Egyiptomra a határok megnyitása érdekében. Irán csatlakozott állásfoglalásaival Szíriához, a Hezbollahhoz és a Hamaszhoz, de azt is meg kell jegyezni, hogy a hivatalos politika nem vállalt semmilyen kockázatot és nem engedélyezte önkéntesek toborzását. Ahmadinezsád elnök ismert populista nézeteit hangoztatta, kibővítve az arab államok elleni támadásával is. Ugyanakkor Iránban olyan állásfoglalások is napvilágot láttak, hogy Izrael a gázai támadással a Hezbollahot és Iránt provokálja, korlátozza Barack H. Obama, az új amerikai elnök esélyeit az Iránnal folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatban és feszültséget okoz Irán és az arab államok kapcsolatában.

A **Hezbollah** szintén nem vállalt kockázatot, hiszen parlamenti választások közelednek Libanonban. A szervezet inkább a mérsékelt arab országokat támadta, az Izrael ellen indított rakétáktól pedig azonnal elhatárolódott, hangoztatva, hogy az a palesztin szélsőségesek műve volt.

A mérsékelt arab országok igen eltérő véleményt alkottak. **Egyiptom** nem foglalt ellenséges álláspontot Izraellel szemben, fontos szerepet játszott a tüzszünet létrehozásában, ugyanakkor nem járult hozzá, hogy területén nemzetközi erők ellenőrizzék a gázai határszakaszt, a határt nem nyitotta meg a menekültek előtt, mert fontosabbnak tartotta a saját állampolgárai biztonságát, a csempészet fölött pedig diszkréten szemet hunyt. A Hamaszt radikális szervezetnek tekintette, amely kapcsolatban áll az egyiptomi rendszerrel szemben álló Muzulmán Testvériséggel. Ugyanakkor az egyiptomi média elemzéséből az is kiderül, hogy a lakosság mélyen elítélte Izrael „barbár akcióját a palesztin nép ellen” nem hibáztatta a Hamaszt, a Muzulmán Testvériség és egyéb Mubarak-ellenes szervezetek népszerűsége pedig nőtt. Egyiptom felhívta az ENSZ és a Kvartett figyelmét a humanitárius válságra, és arra, hogy a humanitárius kérdések kezelésére Izrael, mint megszálló országot rá kell kényszeríteni.

Egyiptomhoz, Szaúd-Arábiához és más mérsékelt arab országhoz hasonlóan a háború **Jordániát** is kínos helyzetbe hozta. Jordánia a Hamaszt a békefolyamat akadályozása miatt ellenséges mozgalomként kezeli, az Izrael elleni rakétatámadásokat elítéli. Abdullah király azonnali, hatékony és komoly tárgyalásokat sürgetett George Mitchell, Obama elnök különleges megbízottjával folytatott ammani tárgyalásán. Ugyanakkor a jordán kormány – főként a lakosság részéről – komoly bírálatot kap azért, mert nem foglal keményen állást Izraellel szemben. A kormány a konfliktus kezdetekor befagyasztotta diplomáciai kapcsolatait Izraellel, nőtt a népharag Izrael ellen, parlamenti képviselők pedig izraeli zászlót égettek.

Palesztin Hatóság. Az izraeli kampány nem erősítette a PH helyzetét, sőt ellenkezőleg, tovább gyengítette azt. A ciszjordániai palesztin média a Hamaszt hibáztatta az izraeli támadásokért, a PH elutasította a Hamasz felhívását a harmadik intifádára. A PH helyzete a tüzszünet után úgy értékelhető, hogy továbbra sem képes a palesztin egység megteremtésére.

Szaúd-Arábia. Egyiptomhoz hasonlóan Szaúd-Arábia is úgy látta, hogy a Hamasz akadálya a békefolyamatnak, elítélte az Izrael elleni rakétatámadásokat és helytelennek tartotta a tüzszünet felmondását, egyben úgy értékelte, hogy a szaúd-arábiai békejavaslatnak nincs aktualitása. Ugyanakkor vezető szaúd-arábiai politikusok kiemelték Izrael felelősségét a mérsékelt arab államokkal meglévő kapcsolatuk megromlásáért.

Törökország, mint Izrael egyik fő szövetségese, első perctől kezdve hevesen elítélte az izraeli katonai akciót és sürgette annak befejezését. Regionális szempontból is komoly károkat okoz Izraelnek a török álláspont, hiszen a szír-izraeli közvetítést is leállította a török vezetés. Erdogan miniszterelnök a Hamasz elleni légitámadást az emberiség elleni bűntettnek nevezte.

Katar. A konfliktus előtt is támogatta a Hamaszt és elítélte Izraelt. 2009. január közepén konferenciát szervezett, amelyre meghívták a Hamasz képviselőit is, több mérsékelt arab állam lemondta részvételét. Katar tevékenysége tipikus példája az arab megosztottságnak. Izraellel megszüntette kapcsolatait, válaszul Izrael bejelentette, hogy nem ad működési engedélyt az Al-Dzsazira televízió munkatársainak.

Stratégiai helyzet a háború után

A háború után a kialakult helyzet teljesen bizonytalan, joggal merül fel a kérdés, hogy mi a háború „hozadéka”. Mindkét fél győztesnek kiáltja ki magát, de valójában egyik fél sem érte el célját. A sikertelenség az alábbiakban összegezhető:

- Izrael és a Hamasz is magának tulajdonítja a győzelmet, de egymástól eltérő módon;
- a Hamasz komoly veszteségeket szenvedett, de azonnal megkezdte azok pótlását és bizonyította, hogy ha alacsonyabb szinten is, de képes rakétákat indítani izraeli területre;

- jóllehet több kezdeményezés történt, a mindkét fél által elfogadott tartós tűzszünet a tanulmány írásakor még nem jött létre;
- a Gázai övezet határának biztosítása nem valósult meg, jóllehet többféle elgondolás látott napvilágot;
- a határokat nem nyitották meg, az alagutakban viszont az egyoldalú tűzszünet után megindult a csempészet;
- a Gázai övezetet továbbra is a Hamasz ellenőrzi, a január 20-i győzelmi felvonuláskor pedig azt hangoztatta, hogy az IDF nem volt képes bevonulni Gáza városába;
- az alagutakra vonatkozóan semmiféle konkrét megállapodás nem született 2009. február végéig;
- Izrael nem kapta vissza a három évvel ezelőtt elrabolt katonáját;
- az IDF bizonyos szempontból visszaszerezte elrettentő-képességét, a kampány azonban az arab és iszlám világban olyan haragot váltott ki, amely újabb feszültség forrása lehet;
- a Hamasz hírneve és támogatottsága ugyan csökkent, de az arab országokban nagyobb ellenszenv alakult ki Izraellel szemben, mint a Hamasz irányában;
- a békét illetően a lehetőség kisebb, mint a háború előtt volt, különösen, ha figyelembe vesszük az izraeli parlamenti választások eredményét;
- a háború erősítheti a mérsékelt arab államokat a Hamasszal, Iránnal és belső iszlám ellenzékükkel szemben, ugyanakkor Izrael irányában is elítélő magatartást mutatnak, ami a korábbi évekhez viszonyítva sokkal intenzívebb;
- a PH helyzete a háború következtében nem változott, talán inkább gyengült.

A háború tanulságai

A katonai műveletek (remélhető) befejezése után levonható néhány olyan tanulság is, ami általánosítható (azaz jellemzi a szövetséges erők iraki és afganisztáni műveleteit is):

- Felelős politikai vezetés nem indíthat el egy háborút úgy, hogy nem tudja, hogyan kell befejeznie, nem készít világos elgondolást a befejezésre.
- A műveleti tervek elkészítése és gyakorlati kivitelezése során folyamatosan számolni kell annak nemzetközi hatásával, ami nem lehet hátrányos a csapatok biztonságára. A háborút nem lehet csak katonai szükségszerűségből elkezdni, vagy befejezni, különösen akkor, ha a politikai döntéshozók között sincs konszenzus.

- A katonai tervezés és a tervek végrehajtásakor modern állam esetében számolni kell a humanitárius következményekkel. Ez nem lehet csak jogi kérdés, a tervezőknek figyelembe kell venniük az újjáépítés lehetőségeit és annak költségeit is. A humanitárius kérdések kezelése része a katonai sikernek, vagy sikertelenségnek, különösen gyengén működő államok elleni fellépés esetén.

- A háború okát nem lehet azzal magyarázni, hogy az ellenfelet csak „blamáljuk”. Korszerű háborúban modern államoknak megfelelő magyarázatot kell találni, amit mindenki, vagy legalábbis az államok többsége elfogad. Bizonyítani kell, hogy valós katonai célt tűzünk ki, az akcióknak pedig átláthatónak kell lenniük. Igen fontos a folyamatos és korrekt kommunikáció, különösen a polgári áldozatok és a járulékos károkozások esetén.

- Bizonytalan megfogalmazások az elrettentő-képesség helyreállításáról nem szolgálhatnak alapul egy katonai akció megtervezéséhez. Ha a cél elrettentés, akkor ennek megfelelő stratégiát kell kidolgozni. Ha büntető akciót akarunk, akkor erre az esetre kell tervezni a katonai műveletet, különösen akkor, ha különböző vallásokról, kultúrákról, értékekről van szó.

- Kritikus része a tervezésnek a háború befejezése, a tűzszünet létrejöttének körülményei, feltételei. Ez magában foglalja az újjáépítést, a humanitárius akciókat, a jog és a politikai rendszer átalakítását, és semmiképpen sem korlátozódhat csak a biztonsági kérdésekre. Más példákat is lehet említeni, hiszen az Egyesült Államok igyekszik az általa kezdetű afganisztáni háborút nemzetközi szintre vinni, eddig kevés sikerrel. Irak esetében nem dolgoztak ki változatokat a háború utáni helyzetre, az eredmény ismert. Izrael egyoldalú tűzszünetet hirdetett a szükséghelyzetben, anélkül, hogy meghatározták volna a továbblépés módját, a segélyek eljuttatásának formáját. A Kvartett nem ismeri el a Hamaszt, de nincs, aki helyette tevékenykedhetne. Erre találó kifejezés, hogy „megnyertük a háborút, de elvesztettük a békét”.

Következtetések

A CAST LEAD hadművelet egy törékeny tűzszüneten kívül nem érte el stratégiai célját. Az elrettentés büntetőakcióval csak addig érhető el, amíg a Hamasz újból felfegyverkezik és folytatja az Izrael elleni támadásokat. A Hamasz-vezetők nem lesznek képesek a lakosságnak elmagyarázni, hogy jólétük és az államiság megteremtésének útja az izraeli városok elleni rakétatámadás. Az 1967. évi állapot alapján történő tárgyalás, vagy amit elérhettek volna 2000-ben Tabában, illetve 2003-ban Genfben, ma már valószínűtlen. Nehezen képzelhető el, hogy izraeli vezetők hozzájárulnának ahhoz, hogy összekötő utakról lakott településeket milicisták tűz alá vehessenek, de az is, hogy az egymással is szemben álló palesztin frakciók érdekeiknek megfelelően változtassák meg az erőviszonyokat. Ma már nem egymás elismeréséről, területről, vagy ENSZ-határozatok betartásáról van szó. Gáza ma már nem előnyt jelent a palesztin állam megteremtéséhez, hanem kihívást. Ha a palesztinok nem teszik félre belső vitáikat, az államuk megteremtése reménytelen. Ugyanakkor Izrael sem érhet el békét és stabilitást úgy, hogy a Gázai övezetet börtönné változtatja. Következetelen és instabil izraeli politikával és megosztott palesztin szervezetekkel nem lehet békét kötni.

Megoldási lehetőségek

A kialakult helyzetben nem egyszerű a rendezés, de vannak olyan szempontok, amelyek nem kerülhetők meg, mindkét félnek, de a nemzetközi közösségnek is szembe kell nézni velük:

- Az izraeli stratégiának túl kell lépnie a jelenlegi válságon. Tudomásul kell venni, hogy fontos a biztonság, de azt nem azzal kell elérni, hogy megszállás, vagy teljes zárlat alatt tartanak egy területet, mert ez csak újabb problémákat – beleértve a biztonságot is – eredményez, lehetetlenné teszi a békét.
- A szeparáció megoldható, de nem úgy, hogy lehetetlenné teszi egy másik állam működését. Nincs békés rendezésre kilátás, ha Izrael a másik fél igényét biztonsági kérdések ürügyén nem veszi figyelembe, és megszálló hatalomként tekintenek rá.
- A palesztinoknak országuk működtetéséhez világos elgondolásra van szükségük. Korrupt rendszerek nem működőképesek, fiatal vezetésre, a frakciók közötti megegyezésre van szükség. A külföldi segélyek elosztásának láthatónak kell lennie.
- A menekültek kérdésében irreális gondolat az összes menekült visszatérése. Azoknak az államoknak kell állampolgárságot adni a palesztinoknak, ahol jelenleg élnek.
- Az araboknak is segíteniük kell a palesztinokat a 2002. évi javaslat alapján.
- Jeruzsálem kérdése erővel nem oldható meg, a legújabb izraeli telepítési politika Kelet-Jeruzsálemben csak tovább élezi a helyzetet, az új Netanyahu-kormány elgondolása ezért több mint veszélyes.
- A Hamasznak is át kell gondolnia helyzetét és változtatnia kell politikáján. Ha ez nem valósul meg, akkor helyzete reménytelenné válik. Ha politikája megváltozik, akkor viszont megkerülhetetlen tényező marad, ugyanúgy, mint a Hezbollah Libanonban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anthony Cordesman: *The Gaza war*. www.csis.org/burke/reports 2009. február 9.
- BESA Center Perspectives Paper. No. 56, January 4, 2009.
- BESA Center Perspectives Paper. No. 64, February 3, 2009.
- Bilal Y Saab, *Beyond Gaza*. theworldtoday.org 2009. február.
- Debkafile 2009. február 12.
- DEBKAFfile Exclusives in the Week ending Jan. 1, 2009.
- Ha'aretz 2008. december 25. és 2009. február 15. közötti számai.
- Hillel Frisch: *Hamas a Strategic suicide*.
- Jane's Defence Weekly január 14., 21., 28. számai.
- Stuart A. Cohen: *Perspectives Papers*. No. 54, January 4, 2009.

**SZLOVÁKIA ÁLLAMISÁGÁNAK KIALAKULÁSA
ÉS ANNAK KATONAI VONATKOZÁSAI, VALAMINT
A SZLOVÁK HADERŐREFORM FOLYAMATA – III.***

V. A SZLOVÁK HADERŐ LÉTREHOZÁSA ÉS REFORMJAI

1. A haderő létrehozása

A szlovák haderőt 1992-1993 folyamán hozták létre – a csehszlovák szövetségi hadsereg felosztását követően – a Szlovákia területén állomásozó alakulatokból, valamint a Csehország területéről áttelepített eszközökből és személyi állományból. A haderő megszervezését számos tényező nehezítette, amelyek között szerepelt az ország politikai, gazdasági, társadalmi, és szociális átalakulása, valamint a megfelelő létszámú, tapasztalt szakmai és parancsnoki állomány hiánya. A nehézségek ellenére 1993. január 1-jén a szlovák haderő megkezdte tevékenységét, ugyanakkor a haderő létrehozását követően azonnal megkezdődött a haderő átszervezésének folyamata, amely napjainkban is tart.

Megállapodás a szétválásról

A Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság megszűnéséről és két országra történő felosztásáról a cseh és a szlovák politikai vezetők 1992 nyarán állapodtak meg. A döntést követően megkezdődtek a szövetségi vagyon – többek között a közös szövetségi hadsereg – felosztásáról szóló tárgyalások. A szövetségi parlament 1992. november 13-án elfogadta a közös vagyon felosztásáról szóló törvényt¹, amely rendelkezett a szövetségi vagyon – így a szövetségi hadsereg – a Cseh Köztársaság javára 2:1 arányban történő felosztásáról.² Ezt megelőzően már a szövetségi Állami Védelmi Tanács (ROŠ)³ szeptember 28-i ülésén döntést hozott a szövetségi hadsereg felosztásáról, amely a cseh és a szlovák kormány korábbi megállapodása alapján történt. A ROŠ döntésének értelmében a szövetségi vagyon felosztására vonatkozó 2:1 aránytól több esetben eltértek, hogy megakadályozzák a létrejövő hadseregekben a haditechnikai eszközök és fegyverek „sokszínűségét”, így néhány esetben 1:1 arányban osztották fel az eszközöket, amelynek következtében Szlovákia néhány eszköztípusból nem részesült. Ez történt a MiG–29 és a MiG–23 típusú repülőgépek esetében is, mert Szlovákia a csehszlovák légierő „legmodernebb” MiG–29 típusú

* A tanulmány a szerző 2008. február 18-án, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nyilvános védésén „*Summa cum laude*” minősítéssel megvédett doktori (PhD) értekezése szerkesztett változatának harmadik, befejező része. Az előző részek a Felderítő Szemle 2008/3. és 2008/4. számaiban jelentek meg.

¹ 541/1992. č. Ústavní zákon o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku – alkotmányos törvény a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság vagyonának felosztásáról a Cseh Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között.

² 541/1992. számú törvény 3. Paragrafus (1) bekezdés b) pont.

³ Rada obrany státu (ROŠ) – Állami Védelmi Tanács – a szövetségi kormány szakmai tanácsadó testülete, amely az ország biztonságával kapcsolatos kérdésekben foglalt állást.

repülőgépeinek a felét kapta meg, míg a MiG–23 típusú repülőgépekből nem kapott. A felosztásról történő döntést követően a ROŠ elrendelte a megállapodás alapján az eszközök átcsoportosítását, ami valójában a szövetségi hadsereg diszlokációjából eredően Szlovákia irányába történő szállítást jelentett.

A szövetségi haderő szétválásáról szóló megállapodás intézkedett a személyi állományról is. Az a hivatásos állományú személy, aki a másik nemzetiségű tagköztársaság területén teljesített szolgálatot, dönthetett arról, hogy marad és felveszi a másik ország állampolgárságát, vagy „hazatér” és „otthon” vállal szolgálatot. A nemzetiségével azonos országban szolgálatot teljesítők nem választhattak, hogy a másik országban vállalhassanak szolgálatot. A távozás lehetőségével viszonylag kevesen éltek, mert a hivatásos katonák a szolgálati helyükön kialakított egzisztenciájukat nem akarták otthagyni még akkor sem, ha a másik haderőben magasabb beosztást ajánlottak nekik. A nemzetiségüktől eltérő országban „maradt” hivatásos katonák száma így is elérte az ezres nagyságrendet. A „vándorlók” között nagyobb arányban voltak a Szlovákiából hazatérő cseh és morva nemzetiségű katonák, mint azok a szlovák katonák, akik Csehországból tértek haza.

A Csehszlovák Szövetségi Hadsereg „szétválasztása”

A csehszlovák hadsereg hadkötelezettségen alapuló sorozott tömeghadsereg volt, amelynek létszáma 1992-ben is elérte a 154 ezer főt.⁴ A szövetségi hadsereg diszlokációja a többi, egykori szocialista országhoz hasonlóan az ország nyugati részére összpontosult, míg a keleti részén kiemelten tartalék és kiképző alakulatok voltak. 1992 elején Szlovákiában a szövetségi haderő Keleti Katonai Körzetparancsnoksága és az annak alárendelt alakulatok települtek. A parancsnokság Trenčínben volt. A szárazföldi csapatok részéről a Keleti Katonai Körzethez két hadosztály⁵ és a körzetparancsnokság közvetlen alakulatai tartoztak, amelyek közül egyik sem volt elsőlépcső-alakulat. A repülő- és légvédelmi csapatok esetében Szlovákiában két kiképző repülőezred⁶ állomásozott, valamint Malackyban volt a légi erő lötere. Ezzel szemben a jelenlegi Csehország területén a csehszlovák hadsereg 70–90%-a állomásozott. A szövetségi köztársaságban már a „bársonyos” forradalmat követően megkezdődött a hadsereg diszlokációs egyenlőtlenségének kiigazítása, amelynek eredményeként több alakulatot áttelepítettek Csehországból, többek között 1992 elején a 3. tüzérdandárt Jičínből Jelšavába, valamint a 31. páncéltörő tüzérosztályt Lešanyból, szintén Jelšavába.⁷

Átcsoportosítás Csehországból

1992 őszén Csehország területéről hatalmas mennyiségű hadianyagot és fegyvert kellett a megállapodásoknak megfelelően áttelepíteni, amely légi, közúti, valamint vasúti szállítással történt. Az áttelepítés jelentős nehézségekbe ütközött, amely több részből tevődött össze. Ezek közé tartozott a szállítás megszervezése,

⁴ IISS: The military balance 1991/1992 – 86. o. A csehszlovák haderő létszáma már 1992-re az 1989. évi 197 ezer főhöz képest jelentősen csökkent.

⁵ A 13. hadosztály (Topolčany) és a 14. hadosztály (Prešov).

⁶ A 2. kiképző repülőezred (Piešťany) és a 3. kiképző repülőezred (Košice).

⁷ Ez a két tüzéralakulat lett a szlovák haderő tüzércsapatának magja.

a személyi állomány biztosítása, illetve a befogadó bázisok kijelölése és az ideiglenes tárolás megszervezése. A szállítás a csehszlovák haderő szállító kapacitásának nagy részét lekötötte, amely a légierő szállító repülőgépeinek egyirányú és jelentős számú légi szállítási feladataiban is megnyilvánult. A Csehországból átszállított anyagokat – az eredeti tervek szerint – azokban a katonai objektumokban tervezték elhelyezni, ahol a már létező alakulatnál rendszeresíteni akarták, vagy ahol létre akartak hozni egy új alakulatot. Azonban a rövid idő miatt a szállítmányok nem mindig a tervezett célállomásra érkeztek meg, hanem oda, ahol volt még üres tárolókapacitás. A szállítások azokba a korábban „szovjet” laktanyákba is irányultak, amelyekben új alakulatokat akartak felállítani, ide tartozott Sliač, Rimavska Sobota, Rožňava, Komarno és Šturovo, amelyek rossz állapotban voltak.

A létrejött szlovák haderő állománya és főbb technikai eszközei

A szövetségi haderő felosztásáról történt megállapodás alapján a szlovák haderő létszáma 1993. január 1-jén 58 346 fő volt. A haderő – a CFE⁸ szerint bejelentett adatok alapján – 995 db harckocsival, 1370 db páncélozott harcjárművel, 1058 db tüzérségi eszközzel, 146 db harci repülőgéppel és 19 db harci helikopterrel rendelkezett. A CFE-szerződés alapján ezek a mennyiségek jelentősen meghaladták a szerződésben foglalt engedélyezett mennyiséget, amelynek eredményeképpen a szlovák haderónél első lépésként létszámcsökkentésre és a fegyverzet számának csökkentésére volt szükség. A szerződés előírásait Szlovákia 1995-re teljesítette.

A létrejövő szlovák haderő személyi állományát két fő tényező határozta meg. Az egyik a megosztottság, amely a Szlovákia területén lévő alakulatokban, parancsnokságokon szolgáló és a Csehország területéről áttelepült állomány között alakult ki. Ez a későbbiekben is meghatározta a személyi állomány sorsát, mert az áttelepülők lakásproblémái sokáig gondot jelentettek, valamint az áttelepülők számára az „elcsábítás” miatt magasabb beosztásokat ajánlottak, hogy „hazatérjenek”, ami egyes esetekben feszültséget okozott. A másik gondot a fiatal parancsnoki (felsővezetői) állomány jelentette, mert a szövetségi haderő parancsnoksága, valamint a szövetségi védelmi minisztérium Prágában volt, amelynek állományát vagy csehek, vagy „ott maradó” szlovákok alkották, így a szlovák haderő parancsnokságát és a szlovák védelmi minisztérium állományát viszonylag életkorban fiatal, és 1993-at megelőzően többnyire alacsonyabb beosztásokat betöltött tisztekből hozták létre.

A haderő fegyverzete és haditechnikai eszközparkja egykori szovjet és hazai (csehszlovák) gyártmányú eszközökből állt. A szárazföldi csapatok fő fegyverzetét T-55AM2 és T-72M1 típusú harckocsik, BVP-1 és BVP-2⁹ típusú harcjárművek, OT-64 típusú páncélozott szállító harcjárművek, valamint „Ondava” 152 mm-es és „Zuzana” 155 mm-es önjáró ágyútarackok képezték. A légierő fő eszközei MiG-21, MiG-29, Szu-7, Szu-22 és Szu-25 típusú harci repülőgépek voltak. A fegyverzet jellegéből és számából megállapítható, hogy az 1993-ban

⁸ CFE – Az európai hagyományos fegyverek csökkentésére vonatkozó szerződés, amely a hidegháborúban a két szemben álló fél hagyományos fegyvereinek csökkentését szorgalmazta.

⁹ A BVP-1 és a BVP-2 típusú harcjárművek a BMP-1 és a BMP-2 típusú harcjárművek Szlovákiában orosz licenc alapján gyártott harcjárművek voltak.

a létrejött Szlovák Köztársaság az ország lakosságát és nagyságát figyelembe véve jóval nagyobb fegyverezéssel rendelkezett, mint a szomszédos országok. Ezenkívül – a szövetségi haderő hagyományain alapulva¹⁰ –, a szlovák haderőn belül a légierő sokkal hangsúlyosabb volt, mint a szomszédos országokban. A szárazföldi csapatok és a légierő aránya 70:30 volt, ami az európai országokhoz képest a légierő szempontjából túlzottnak tekinthető, mert általában a szárazföldi csapatok és a légierő aránya 90:10 és 80:20 között alakult. Ezt jól bizonyítja az 50–60 ezer fős haderőben a 146 db harci repülőgép, amelyhez 37 db csehszlovák gyártmányú kiképző repülőgép is tartozott.

2. A haderő megszervezése

A szlovák haderőt 1993. január 1-jén a Szlovák Köztársaság megalakulásával egy időben hozták létre, amelynek jogszabályi háttérét az Szlovák Köztársaság hadseregének megszervezéséről szóló törvény biztosította.¹¹ A jogszabály meghatározta a haderő és a védelmi minisztérium létrehozását. A törvény alapján a szlovák haderőhöz tartoztak a Szlovák Köztársaság területén lévő katonai alakulatok. A szövetségi haderő működését szabályozó jogszabályok és parancsok a Szlovák Köztársaságban továbbra is érvényben maradtak, amíg újat nem adtak ki helyettük. A szlovák haderő feladatának a szabadság, a függetlenség, a szuverenitás és az ország területi egységének védelmét, valamint természeti és más jellegű katasztrófák következményeinek felszámolásában való részvételt határozták meg. A haderő létrehozására vonatkozó törvényt később több alkalommal módosították. Az 1994. augusztus 26-án elfogadott módosítás alapján meghatározták a haderő összetételét, amely szerint a haderő a haderőnemekből, a katonai rendőrségből, a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokból és a katonai hivatalokból áll. A haderő feladatai közé beemelték a nemzetközi szervezetek keretében történő békefenntartásban való részvételt is.

A haderő megszervezésére vonatkozó gyakorlati lépések már 1992 őszén megkezdődtek, az Állami Védelmi Tanács döntései alapján. Ezek a gyakorlati lépések a hadsereg állománytáblájának kialakításában, valamint az eszközök megfelelő helyőrségbe történő átcsoportosításában is megjelentek. A haderő gyakorlati létrehozása 1993. január 1-jét követően is folytatódott, amelynek során nagy hangsúlyt helyeztek az ország védelmi képességének fenntartására.

A haderő „politikai” irányítását a Bratislavában felállított Védelmi Minisztérium látta el. A minisztérium konkrét kialakításával Bohumír Gerinec ezredes, a szlovák kormány meghatalmazottját bízták meg. A minisztériumon belül az adott területekre szekciókat, valamint egy-egy speciális feladat végrehajtására hivatalokat és intézeteket hoztak létre. A minisztérium működésének biztosításáért a Védelmi Minisztérium Hivatala (ÚMO) volt a felelős. A minisztérium irányítását a védelmi miniszter látta el, akit a Szlovák Köztársaság elnöke március 16-án nevezett ki. A kinevezett miniszter, Imrich Andrejčák nyugállományú altábornagy korábban, 1989-1990-ben a Keleti Katonai Körzet parancsnoka volt, 1992-ben pedig cseh-

¹⁰ Csehszlovákiában ennek történelmi hagyományai voltak, hogy a légierő mindig nagyobb szerepet kapott, mint más kelet-európai országokban.

¹¹ A törvényt 1992. december 16-án fogadták el.

szlovák védelmi miniszter. A minisztérium szakmai irányítását az államtitkár látta el, akit 1993. január 12-én neveztek ki Igor Urban személyében. Urban korábban a szövetségi védelmi minisztériumban miniszterhelyettesi tisztséget töltött be. A minisztériumot az egyik bratislavai laktanyában alakították ki a 2/1993. számú, a minisztériumokról és más központi állami szervezetekről szóló törvény alapján.

A haderő „szakmai” vezetését a Trenčínben lévő Keleti Katonai Körzet (VVV) parancsnokságból létrehozott Hadsereg-parancsnokság (VASR) látta el. A parancsnokság feladatahoz tartozott az ország védelmének biztosításán kívül a haderő kialakítása és fejlesztése, valamint a kiképzés végrehajtása. A parancsnokságon a területek irányítására parancsnokságokat és főnökségeket, továbbá egy műveleti törzset állítottak fel. A parancsnokságot a két haderőnem és a logisztikai feladatok vezetésére, míg az önálló főnökségeket a felderítő, az egészségügyi és a személyügyi területekre hozták létre. A parancsnokságokon belül fegyvernemi főnökségeket és törzseket alakítottak ki. A Hadsereg-parancsnokság élére az addigi Keleti Katonai Körzet parancsnokát, Julius Humaj vezérőrnagyot nevezték ki.

A szárazföldi csapatokat a korábbi meglévő két hadosztályba szervezték, valamint létrehoztak Hadsereg-parancsnokság közvetlen alakulatokat is. A szárazföldi csapatoknak eleinte 17 helyőrségben voltak alakulataik. A csapatok szervezeti felépítése a hadosztály–ezred struktúrán alapult. A repülő- és légvédelmi csapatokat egy újonnan létrehozott hadosztályba szervezték, amelynek parancsnokságát Zvolenben állították fel. A repülőcsapatok számára öt légbázist alakítottak ki a szövetségi hadsereg két kiképző ezredének (Piešťany és Košice), egy helikopter-alegységének (Prešov), a repülőcsapatok gyakorlóterének (Malacky), valamint az egyik volt szovjet repülőter (Sliač) bázisán. A légvédelmi rakéta- és légvédelmi tüzércsapatokat ezredbe, míg a rádiótechnikai csapatokat egy dandárba szervezték.

A haderő hadkiegészítését és mozgósítását biztosító katonai parancsnokságok rendszerét teljes mértékben átvették a szövetségi időszakból, amelynek alapját a járási katonai parancsnokságok, valamint a városi katonai parancsnokságok biztosították. A parancsnokságok irányítására három magasabb katonai parancsnokságot hoztak létre Bratislavában, Košicében és Banská Bystricán. A katonai tanintézeteket a Szlovákia területén lévő katonai iskolákból hozták létre, amely a két működő katonai főiskolán és hat katonai középiskolán alapult.

A haderő felállítását követően már 1993-ban megkezdődött a hadsereg átszervezésére vonatkozó tervek kidolgozása, valamint a hadsereg működését meghatározó jogszabályi háttér és az állami stratégiai dokumentumok elfogadása. A haderő átalakításának meghatározó irányvonala a haderőcsökkentés és a szervezési problémák kiküszöbölése volt. A haderő-átalakításnak (megszervezésnek) a „Szlovák Köztársaság Haderőfejlesztési Koncepciója–2000” címet adták, amelynek első, 1995-ig tartó szakaszára határozták meg az optimális szervezeti struktúra kialakítását. Az átalakítás legfontosabb szakasza a Hadsereg-parancsnokságból a Szlovák Köztársaság Hadserege Vezérkarának kialakítása, valamint a haderőnemek szintjén a hadosztály–ezred szervezetről a hadtest–dandár szervezetre történő átállás volt. Az átszervezés során jelentek meg először az azonnali reagálású erők a szárazföldi csapatok részeként, amelyek kiemelten nemzetközi békemissziókban

vettek részt. A szlovák haderő átszervezése azóta is folyamatos, amely jelenleg a MODEL–2015 elnevezésű haderőreform keretében történik. (A szlovák haderő 1993. és 2007. évi szervezeti felépítését a következő oldalakon található vázlatok ábrázolják.)

Következtetések

1992-ben és 1993-ban a szlovák haderő létrehozásának és megszervezésének legfontosabb tényezője az idő, valamint az ország védelmének folyamatos biztosítása volt. A haderő megszervezése során a szövetségi hadsereg tapasztalatait és struktúráját vették figyelembe. Ennek következtében a haderő létrehozását követően azonnal szükségessé vált a haderő struktúrájának áttekintése, mert a Szlovák Köztársaság védelmi szükségleteihez kellett alakítani a haderő szervezeti felépítését, amely napjainkban is tart.

3. Haderőreformok 1994–2006 között

A szlovák haderő fennállása alatt (1993–2006 között) öt haderőreform-koncepciót dolgoztak ki, amelyek közül eddig egy sem valósult meg teljes egészében, mivel az átalakítási folyamat vagy leállt, vagy egy újabb elveken alapuló reformot indítottak el, vagy a teljesítésének határideje a jövőben lesz aktuális. A reformok sorsára nagy hatással voltak a belpolitikai események, az ország külpolitikai törekvései, a gazdasági (kölségvetési) lehetőségek, valamint az ország euroatlanti integrációjának a helyzete.

Az 1993 és 2006 közötti haderőreformok (időtartamuk):

- a Szlovák Köztársaság Haderőfejlesztésének 2000-ig tartó koncepciója¹² (1994–1997 között) – *jóváhagyott*;
- a Szlovák Köztársaság Hadseregének integrált fejlesztési programja 2010-ig, kilátással 2015-ig¹³ (1998) – *nem került jóváhagyásra*;
- a Szlovák Köztársaság Védelmi Minisztériumának 2002-ig tartó reformkoncepciója kilátással 2010-ig¹⁴ (1999–2001 között) – *jóváhagyott*;
- MODEL–2010 Haderőfejlesztési Koncepció (MODEL–2010)¹⁵ (2001–2004) – *jóváhagyott*;
- a Védelmi Minisztérium hosszú távú fejlesztési terve 2015-ig (MODEL–2015)¹⁶ (2005-től) – *jóváhagyott*.

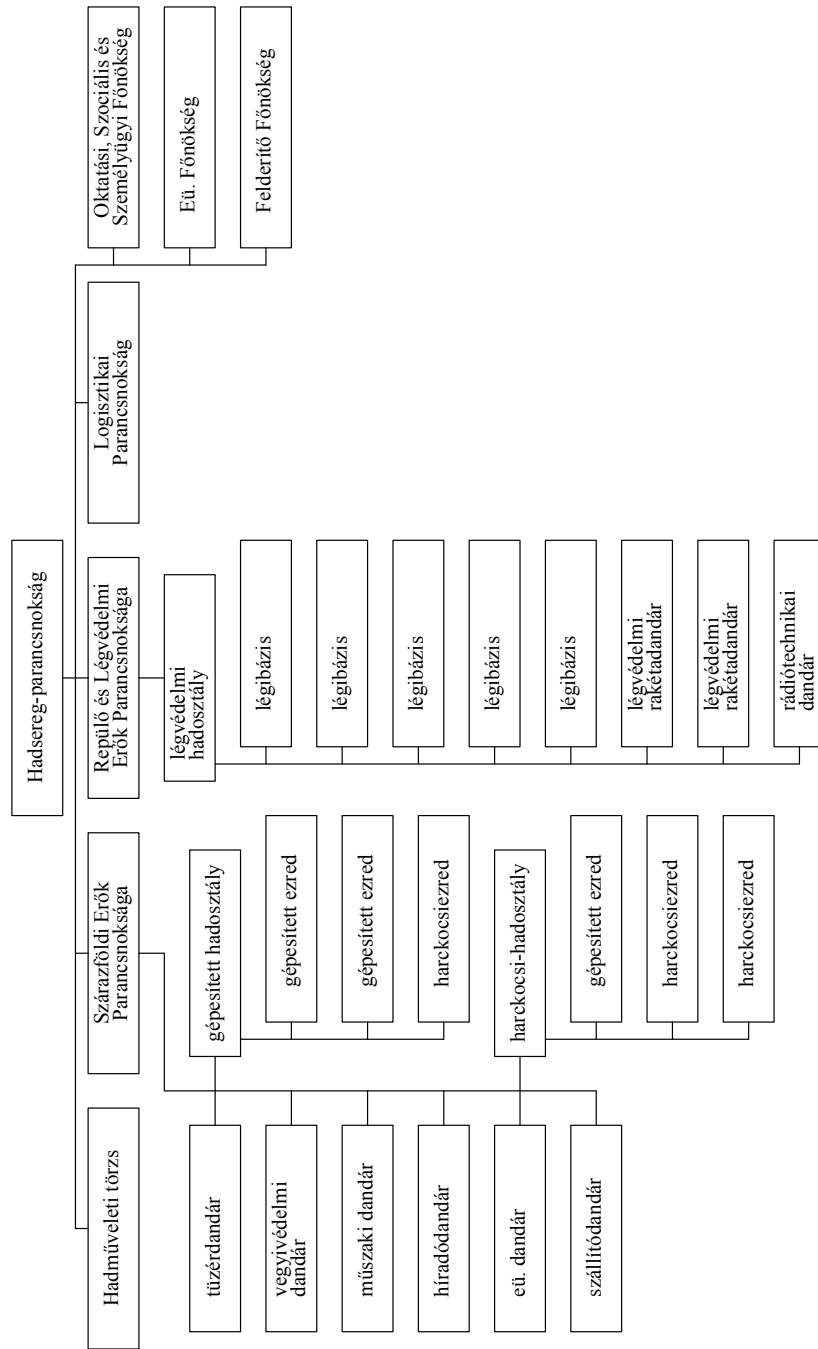
¹² Koncepcia vystavby Armády Slovenskej republiky do roku 2000 – Armáda SR 1994 (MOSR, 1995) – 16. o.

¹³ Integrovaného programu rozvoja armády SR do roku 2010, s vyhladom do roku 2015 – Armáda SR 1998 (MOSR, 1999) – 6. o.

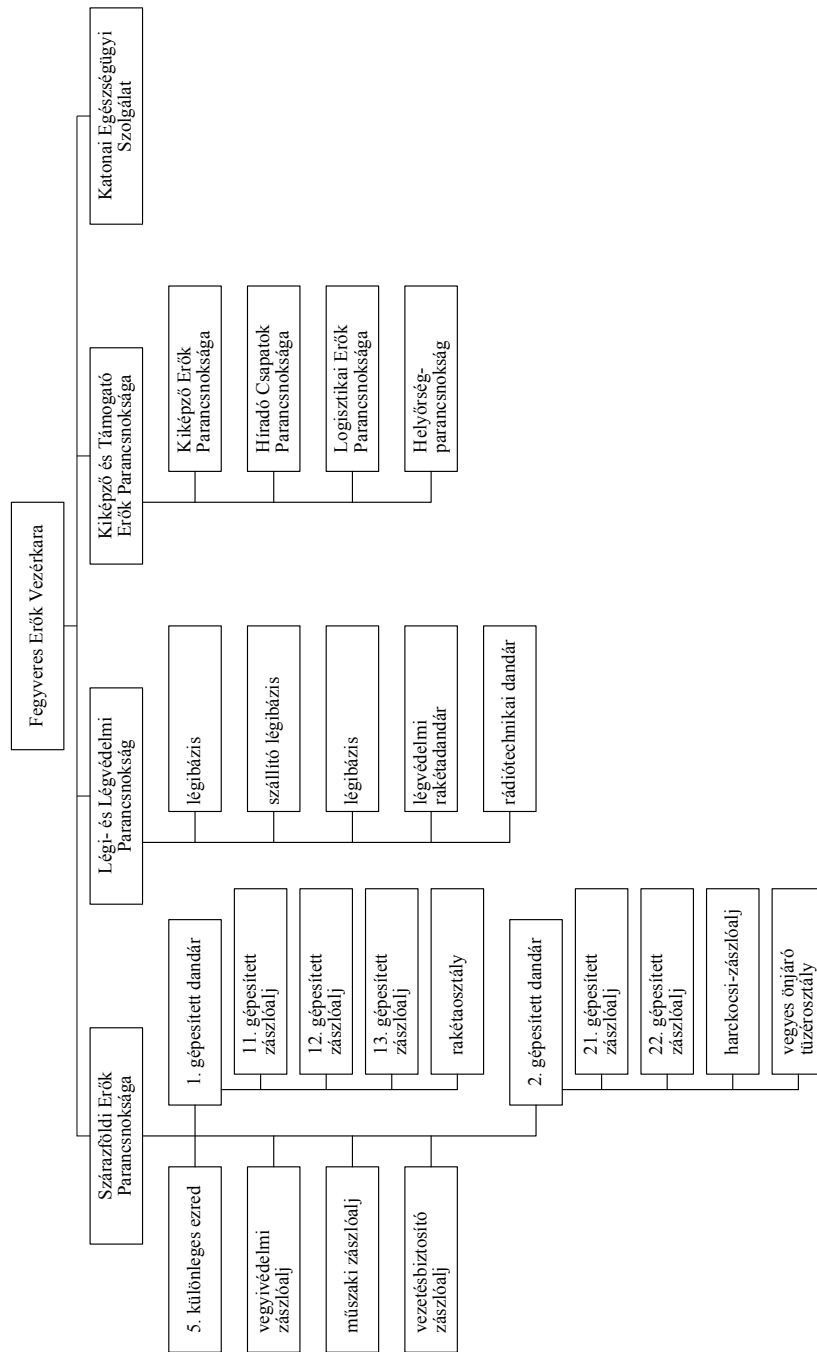
¹⁴ Koncepcia reformy rezortu obrany SR do roku 2002 (s vyhladom do roku 2010) – Armáda SR 1999 (MOSR, 2000) – 7. o.

¹⁵ Ozbrojené sily – SR model 2010 (www.mosr.sk/index.php?page=8, Letöltés: 2007. 04. 01.

¹⁶ Model 2015 dlhodoby plán rozvoja ministerstva obrany s vyhladom do roku 2015. www.mosr.sk/dokumenty/2015__pdf, Letöltés: 2007. 04. 01.

A szlovák haderő szervezeti felépítése 1993-ban

A szlovák haderő szervezeti felépítése 2007-ben

A haderőreformokat a Védelmi Minisztérium és a Hadsereg-parancsnokság, majd a Hadsereg Vezérkar közös munkacsoportjai dolgozták ki. A terveket először a védelmi minisztérium kollégiuma vitatta meg. A védelmi miniszter jóváhagyását követően az Állami Védelmi Tanácsnak (ROŠ)¹⁷, majd annak megszűnését követően a Szlovák Köztársaság Biztonsági Tanácsának (BR SR)¹⁸ terjesztették fel. A Tanácsok állásfoglalást készítettek a dokumentumról. A reform ezt követően a kormány elé került, annak elfogadását követően a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa (a parlament) elé terjesztették, amely döntött annak megvalósításáról.

KONCEPCIÓ–2000

A haderő megszervezése és működőképességének megteremtése érdekében 1993-ban megkezdték a „haderő-kialakítási terv” kidolgozását, amelynek elnevezése a Szlovák Köztársaság Haderőfejlesztésének 2000-ig tartó koncepciója lett (a továbbiakban KONCEPCIÓ–2000). A tervet a Védelmi Minisztérium munkacsoportja 1994 nyarán a védelmi miniszter, majd azt követően az Állami Védelmi Tanács elé terjesztette. A haderőreform a hadsereg szervezetére, valamint rendszerére vonatkozó elemeit a Szlovák Köztársaság Hadseregének Rendszeréről szóló törvénytervezetben jelent meg, amelyet a parlament 1994. augusztus 26-án a Nemzeti Tanács 263/1994. számú törvényében¹⁹ el is fogadta. A törvény életbe lépésével, 1994. szeptember 1-jével megszüntették a Szlovák Köztársaság Hadseregének Parancsnokságát, és ezzel egy időben létrehozták a Szlovák Köztársaság Hadseregének Vezérkarát. A törvény rendelkezik a Védelmi Minisztérium és a Vezérkar közötti hatáskörök elosztásáról, amely szerint a minisztérium egy védelempolitikai irányító szerv, míg a vezérkar katonai, szakmai irányító szervezet lett. Ez maga után vonta a minisztérium átalakítását is.

A koncepció a szlovák haderő 1994–2000 közötti modernizációját tűzte ki célul, amelynek során egy relatíve kis létszámú, modern és jó minőségű fegyverekkel felszerelt, kiképzett és megfelelő logisztikával rendelkező haderőt akartak kialakítani. A haderő modernizációját a koncepció megvalósítása után sem kívánták lezárni, hanem egy 2010-ig tartó folyamatban továbbfejlesztik. A koncepció szerint az átszervezett haderőnek képessé kellett válnia egy, az országot ért támadás esetén, védelmi hadműveletek keretében az ország függetlenségének, szuverenitásának, területi integritásának megővésére. A haderő átalakításának legfontosabb eleme a vezetési szintek átalakítása volt. A Hadsereg Vezérkar felállításával a haderő fő vezetőszervét kívánták létrehozni. A vezérkar mint katonai-szakmai szervezet biztosítja az ország területének védelmét és légtérének oltalmazását, valamint teljesíti a haderőreformban meghatározott feladatokat, vezeti a csapatokat, irányítja azok kiképzését és biztosítja az állomány felkészítését.

¹⁷ Rada obrany štátu – Állami Védelmi Tanács, ami 1993–2002 között működött Szlovákiában, a kormány alárendelt szervezeteként.

¹⁸ Bezpečnostná rada Slovenskej Republiky – A Szlovák Köztársaság Biztonsági Tanácsát a 227/2002. számú törvény alapján hozták létre, amelynek feladata békeidőben a kormány szervezeteként az ország biztonsági rendszerének kialakítása, a nemzetközi kötelezettségekből fakadó feladatok teljesítése, valamint az ország felkészítése a minősített helyzetekben jelentkező feladatok végrehajtására.

¹⁹ A törvényt 1996-ban a 25/1996. számú törvénnyel módosították.

A KONCEPCIÓ–2000 végrehajtásának hatéves időtartamát három szakaszra osztották, amelyekben elsődleges célokat határoztak meg. Az első szakasz a haderő szervezeti felépítésének megteremtése és a nemzetközi kötelezettségek teljesítése mellett, a valódi reformok elindítását is tartalmazta. A második szakaszban az átszervezést követően az állomány kiképzettségének fokozására, valamint a haditechnikai eszközök modernizációjára helyezték a hangsúlyt. Végül a harmadik szakaszban a reform befejezéseként korszerű vezetési rendszerek kialakítását, valamint az elmaradt feladatok teljesítését és a haderő átfegyverzését tervezték.

A szakaszok feladatai részletesen:

Első szakasz (1994–1995)	Második szakasz (1996–1997)	Harmadik szakasz (1998–2000)
<ul style="list-style-type: none"> – a haderő alapvető alkalmazási elveinek kidolgozása; – az optimális szervezet kialakítása; – a békevezetés folyamatos biztosításának megteremtése; – a haderő képességének fokozása az ország védelme érdekében; – a hagyományos fegyverekről szóló bécsi szerződés teljesítése; – a kiképzési rendszerek átalakítása. 	<ul style="list-style-type: none"> – az alakulatok átszervezésének befejezése és a harcképesség fokozása; – az állomány szakmai felkészültségének fokozása; – a haditechnikai eszközök modernizációjának megkezdése; – a csapatok átszervezésének befejezése; – a hivatásos haderőre történő átalakulás feltételeinek megteremtése. 	<ul style="list-style-type: none"> – a haderőfejlesztési elvek alapján vezetési rendszerek kiépítése és a meglévők modernizálása; – a haditechnikai eszközök modernizációjának folytatása és az átfegyverzés elindítása; – a szakasz végére a haderőben az alábbi létszámarányt tervezték kialakítani: <ul style="list-style-type: none"> – szárazföldi csapatok 60%, – repülő- és légvédelmi csapatok 25%, – vezetés elemei 5%, – egyéb (háttérintézmények) 10%.

A haderőreform átfogó célja volt, hogy a folyamat végére:

- kialakítsa a csapatok egységes béke- és háborús vezetési rendszerét;
- a tervezett mértékben csökkentse a haderő létszámát;
- kialakítsa a hivatásos haderőre történő áttérés feltételeit;
- elérje a megfelelő arányosságot a haderő elemei között;
- megteremtse a területvédelmi csapatok működési feltételeit;
- megfelelő arányt alakítson ki a hatékonyság és a kiadások között;
- biztosítsa a nemzetközi feladatokban való részvételt;
- érje el a haderő az interoperabilitást.

Az új struktúra kialakítását követően a haderót gyorsreagálású erőkre, fő védőerőkre és területvédelmi erőkre osztották. A gyorsreagálású erőkkel szemben állított követelményeknek megfelelően ezeknek az alegységeknek viszonylag rövid időn belül mind belföldön, mind külföldön bevethetővé kellett válnia. A külföldi bevetések – az elgondolás szerint – kizárólag az ENSZ-, EBESZ-missziókban, illetve többnemzeti békefenntartó egységek keretében valósulhatott volna meg. A haderón belül két alegységet jelöltek ki a gyorsreagálású erők állományába: egy megerősített zászlóalj szintű felderítő alegységet, valamint egy vadászrepülő-kötéléket. A haderó másik elemét képezték a fő védőerők. Ezek azt az erőt képviselik, amely képes megfelelő lépéseket tenni a Szlovákia területét ért agresszió ellen. A fő védőerők „állandó készenlétű” alakulatokból álltak. A területvédelmi erők²⁰ biztosítják az állampolgárok védelmét, anyagi javaik oltalmazását, valamint fontosabb objektumok védelmét.

A KONCEPCIÓ–2000 még önálló védelmi rendszerrel számolt, de megteremtette a kapcsolódási pontokat a kollektív (szövetségi) védelmi rendszerbe történő átmenetnek.

A haderóreform első szakaszát 1994-1995 között sikeresen és maradéktalanul végrehajtották. A vezérkar létrehozását követően a terveknek megfelelően megtörtént a haderó vezetésének átalakítása. A felállított össz-haderónemi magasabb egységek alárendeltségébe helyezett ezredeket dandárokká szervezték át. A repülő- és légvédelmi magasabbegység esetében létrehozták a légibázisokat, valamint a légvédelmi rakétaezredeket dandárokká vonták össze. A második szakaszban (1996-1997 között) a reform folyamata a belpolitikai helyzet²¹, valamint pénzügyi okok miatt lelassult, majd leállt. Emiatt a harmadik szakaszt, amelynek teljesítését 1998–2000 közötti időszakra tervezték, el sem kezdték. Ebben a szakaszban tervezték a haderó euroatlanti integrációs folyamatának megvalósítását is. A leállt reformfolyamat miatt csak részben történt meg a szlovák haderó NATO-kompatibilitásának megteremtése, amely kihatással volt az 1997-ben bekövetkezett „sokkra”.²²

A haderóreform megvalósítását gátló – fent említett – negatív tényezők közül a legsúlyosabb a védelmi költségvetés által biztosított elégtelen pénzügyi fedezet volt.²³ 1993-ban a szövetségi haderó költségvetésének közel egyharmadát biztosították a létrejövő szlovák haderó számára. Ez az összeg a haderó megalakítása érdekében szükséges feladatokhoz – alakulatok felállításához, haditechnikai eszközök átcsoportosításához, kiképzési rendszer átalakításához – elégtelennek bizonyult, amelyet fokoztak a régióban bekövetkezett geopolitikai változások. Ennek következtében új kihívásoknak kellett megfelelnie a védelmi szektornak. Ebben a helyzetben további nagy terhet jelentett a hiányzó infrastruktúra kiépítése, a hivatásos állomány szociális és lakáshelyzetének rendezése. Ezenfelül az árak (köztük legjelentősebben az energiaárak és az élelmiszerárak) liberalizációja is fokozta a haderó pénzügyi válságát. A fenti negatív hatások miatt jelentősen

²⁰ A szlovák haderó esetében „dombrana” alakulatoknak nevezik őket.

²¹ A Mečiar-kormány antidemokratikus és piacgazdaság-ellenes lépései.

²² 1997 júliusában Szlovákiát nem nevezték meg a NATO-bővítés első körébe.

²³ A védelmi költségvetéssel a későbbiekben részletesebben foglalkozom.

csökkent az állomány kiképzettsége, amely annak is volt köszönhető, hogy 1996-tól minimálisra (sok helyen nullára) csökkentették a gyakorlatok számát. A reform folyamata 1997-re szinte teljesen leállt. (Ennek tényét csak 1998-ban ismerte el nyilvánosan Jozef Tuchyna altábornagy, vezérkari főnök.)

Az ország politikai vezetésének törekvése, valamint hangsúlyozottan az országban uralkodó antidemokratikus állapotok miatt 1997 júliusában a NATO madridi csúcstekeztetésén Szlovákia kimaradt a szövetség kibővítésének első köréből. A szlovákok számára negatív döntést a nyugati közvélemény már előre jelezte, de a szlovák kormány propagandája elhitette a lakossággal és ezen belül a haderő állományával, hogy továbbra is a jelöltek között szerepelnek. Ez a tévhit okozta azt a sokkot, amely a szlovákokat érte. A Mečiar-féle propaganda ezt követően arról győzte meg a lakosságot, hogy számukra hátrány lett volna az euroatlanti szövetséghez való csatlakozás.²⁴

Az „integrációs kudarc”, valamint a haderőreform „félbemaradása” miatt 1998-ban megkezdték a KONCEPCIÓ–2000 módosítását.

Integrált fejlesztési program–2010

Az ország belpolitikai problémái, valamint a haderőreform alulfinanszírozottsága miatt a védelmi miniszter elrendelte egy új haderőfejlesztési program kidolgozását. Az új haderőreform a Szlovák Köztársaság Hadseregének integrált fejlesztési programja 2010-ig, kilátással 2015-ig (továbbiakban az integrált fejlesztési program) elnevezést kapta, amely a haderőben lévő problémák felszámolása mellett egy hosszú távú fejlesztési programot is tartalmazott. A program összhangot teremtett a haderőfejlesztés és az elfogadott stratégiai dokumentumok között, amelyre a korábbi haderőreformok során nem helyeztek hangsúlyt. A program fő tézisei:

- a védelmi minisztérium vezetési és irányítási rendszerének javítása;
- az ország védelmének és a NATO-normák feltételeinek figyelembe vétele a védelmi tervezés folyamatában;
- a feladatok harmonizációja, amelyek az elfogadott stratégiai dokumentumokból erednek;
- a fegyveres erők létszámának optimalizálása és a professzionalizmus mértékének növelése;
- az állomány kiképzése során a gazdaságosság és a minőség javítása, valamint a katonai infrastruktúra hatékony kihasználása;
- a harci technika és a fegyverzet korszerűsítése;
- a NATO-tagállamok haderőivel az interoperabilitás elérése.

²⁴ 1998-at követően a Mečiar-féle megtévesztés miatt kellett a kormánynak hatalmas összegeket költenie a NATO-csatlakozás népszerűsítésére.

A program kidolgozásában a védelmi minisztérium szakértői nagy számban vettek részt, amelyet 1998 közepére be is fejeztek. A program egyeztetése már kormány szinten megszakadt, mert a választások közeledte, valamint a belpolitikai helyzet miatt a kormány másra helyezte a hangsúlyt, így a program nem került elfogadásra. Ennek alapján a haderő folytatta a KONCEPCIÓ–2000 harmadik szakaszának végrehajtását. A választásokat követően az új védelmi miniszter²⁵ már 1998 novemberében elrendelte a Szlovák Köztársaság Védelmi Minisztérium reformkoncepciójának kidolgozását.

KONCEPCIÓ–2002

A KONCEPCIÓ–2000 kudarca nyomán a védelmi minisztériumban folyó védelmi és haderőtervezés során 1999-re elkészült a Védelmi Minisztérium 2002-ig tartó reformkoncepciója kilátással 2010-ig²⁶ (továbbiakban: KONCEPCIÓ–2002). A reform kialakítása során figyelembe vették a KONCEPCIÓ–2000 részeredményeit, a Közép-Európában bekövetkezett biztonságpolitikai változásokat, kiemelten az új kihívások, kockázati tényezők és veszélyhelyzetek megjelenését, valamint az ország euroatlanti integrációjának helyzetét. A új koncepció központi eleme lett az ország NATO-csatlakozásának elérése, ezért a haderőtervezés az új kormányzattal együtt a szövetség bővítésének második körét célozta meg. A tervezés során kiemelt figyelmet helyeztek a nemzetközi kötelezettségek maradéktalan teljesítésére, ezen belül a békepartnerségi programban és a békeműveletekben való aktív részvételre, valamint az 1999 tavaszán a NATO washingtoni csúcserkeztésén elfogadott tagsági akciótervnek (Membership Action Plan – MAP) teljesítésére. A MAP lehetővé tette az ország számára a sikeres csatlakozás lehetőségét, amelynek keretében éves felkészülési tervet készítettek el. A korábbi haderőreformtól jelentős eltérés volt, hogy figyelembe vették a belpolitikai helyzetet, az ország társadalmi viszonyainak és a gazdaságának alakulását.

A védelmi minisztérium munkacsoportja által kidolgozott KONCEPCIÓ–2002-t a Védelmi Minisztérium Kollégiuma 1999. augusztus 17-én tárgyalta meg és fogadta el. A parlament védelmi és biztonsági bizottsága csak az általa tett észrevételek és módosító javaslatok bedolgozását követően fogadta el a dokumentumot, amelyet az Állami Védelmi Tanács október 5-én fogadott el. A kormány október 13-án hagyta jóvá. Ezt követően került a parlament elé azon törvénymódosító javaslatokkal együtt, amelyek biztosították a reform lebonyolítását. A parlament még abban az évben jóváhagyta ezeket a módosításokat.

A KONCEPCIÓ–2002 fő céljai közé tartozott a korszaknak megfelelő kis, modern haderő létrehozása keretében a haderő létszámának 30 000 főre történő, fokozatos csökkentése, ami 13 500 fős létszámcsökkenést jelentett. A haderőreform másik jelentős része a fegyverzet és haditechnikai eszközök modernizálására vonatkozott. Az előregedett haditechnikai eszközöket – a létszámcsökkenéssel (alakulat felszámolásokkal) párhuzamosan – kivonták, köztük a T–55AM2 típusú harckocsikat, az OT típusú páncélozott szállító harcjárműveket, a D30 és a 2S1 típusú tüzérségi eszközöket. Ezzel együtt előkészítették új repülőeszközök beszerzését.

²⁵ 1998-ban az első Dzurinda-kormány megalakulását követően Pavol Kanis lett a védelmi miniszter.

²⁶ Konceptcia reformy rezortu ministerstva obrany do roku 2002 (s výhľadom do roku 2010).

A haderő struktúrájának műveleti felosztásában is változást eszközöltek. A nemzetközi tendenciát figyelembe véve létrehozták az azonnali reagálású erőket, a gyorsreagálású erőket, a fő védő erőket és a területvédelmi erőket megtartása mellett. A szlovák haderőben az azonnali reagálású erőkké a korábbi gyorsreagálású erőket alakították át. A gyorsreagálású erőket a fő védőerőkből jelölték ki. A területvédelmi erőket is átszervezésre kerültek a korábbi „domobrana” dandárok és zászlóaljok helyett mozgósítási bázisokat hoztak létre, amelyek vezetésére létrehozták a Területvédelmi Erők Parancsnokságát.

A KONCEPCIÓ–2002 kialakítása során a haderőben olyan minőségi és mennyiségi változást is el kívántak érni, amelyek segítségével lehetővé válik a törvényekben meghatározott feladatok maradéktalan teljesítését, és lehetővé teszi az ország és az állampolgárok védelmének biztosítását.

A reform fő feladatai:

- az önálló védelemből a kollektív védelembe való átmenet feltételeinek megteremtése;
- az ország védelmének garantálása egy kis és közepes intenzitású konfliktus esetén;
- aktív részvétel biztosítása a béke- és a humanitárius műveletekben;
- az állampolgárok életének és tulajdonának megóvása érdekében segítségnyújtás katasztrófhelyzetek megelőzésében és a károk felszámolásában;
- a NATO-csatlakozás feltételeinek megteremtése, majd a csatlakozást követően a tagságból adódó feladatok teljesítése;
- nem katonai kihívások és veszélytényezők kiküszöbölése;
- az ország érdekeit fenyegető hatásokra való válaszlépés (például terrorizmus).

A reform fő céljai:

- az integrált védelmi minisztérium létrehozása;
- a haderő átalakítása, hogy valóban „akcióképes erő” váljon belőle;
- a védelmi minisztérium az átalakítását követően képessé váljon:
 - a hadtudomány: a védelem és a biztonság területén a legújabb ismeretek adaptálására és felhasználására;
 - a katonai oktatás: a haderő számára megfelelő szakemberek képzésére;
 - a kutató és a fejlesztő bázisok: hatékony tevékenységre;
 - a katonai egészségügy: az állomány egészségügyi biztosítására;
 - a hadiipar: az üzemek rendszerének átalakítását követően gazdaságos működésre;

- a létszámcsökkentés mellett a sorkatonai szolgálat idejének csökkentése, valamint a hivatásos haderő kialakítása feltételeinek megteremtése.
- a vezetési és irányítási rendszerek átalakítása úgy, hogy kompatibilissé váljon a NATO hasonló rendszereivel;
- a védelmi tervezés folyamatának kialakítása és annak lehetőségének kihasználása a védelmi képesség és kapacitás megteremtésével,
- a haditechnikai eszközök modernizációja;
- a harckészültségi helyzet javítása, a mozgósítási és harckészültségi rendszer modernizálása;
- az állomány szociális, pénzügyi, egészségügyi és szociális biztosításának kialakítása.

A reform teljesítését 2000–2002 között három időszakban határozták meg az alábbiak szerint:

Első szakasz (2000)	Második szakasz (2001)	Harmadik szakasz (2002)
<ul style="list-style-type: none"> – a minisztérium és a vezérkar integrálása; – haderőnemi parancsnokságok létrehozása; – a szárazföldi csapatok átalakításának megkezdése; – a haderő létszámának 37 261 főre való csökkentése. 	<ul style="list-style-type: none"> – a szárazföldi csapatok átszervezésének befejezése; – a repülő és légvédelmi csapatok struktúrájának átalakítása; – „M” bázisok létrehozása; – a kiképző központok átalakítása és létrehozása; – a logisztikai rendszer átalakítása; – a haderő létszámának 30 800 főre történő csökkentése. 	<ul style="list-style-type: none"> – a kiképző központok kialakításának befejezése; – a logisztikai rendszer átalakításának befejezése; – a haderő létszámának 30 000 főre való csökkentése.

Az első szakaszt (2000-ben) maradéktalanul végrehajtották, amelynek első lépcsője az volt, hogy 2000. január 1-jével a védelmi minisztériumba integrálták a vezérkart. Ennek az összeolvadásnak összesen két látható „eredménye” volt. Egyik, hogy a vezérkar csoportfőnökségeit a fővárosba, Bratislavába költöztették. A másik, hogy a vezérkar szervezeti struktúráját meghagyták, csak a vezérkari főnököt helyezték a védelmi miniszter alárendeltségébe. (A integráció tehát csak a közös települési helyre történő költözködésben nyilvánult meg.) Az integrációval egy időben létrehozták a haderőnemi parancsnokságokat. A Szárazföldi Csapatok Parancsnokságát a vezérkar Trenčínben maradt állományából, míg a Repülő- és

Légvédelmi Csapatok Parancsnokságát a 3. Repülő- és Légvédelmi Hadtestparancsnokságból hozták létre. Ezt követően megkezdődött a szárazföldi csapatok átszervezése. 2000. április 1-jén első lépésként megszüntették az összhaderónemi magasabbegységeket. Létrehoztak két dandárt a korábbi öttel szemben. A Szárazföldi Csapatok Parancsnokságának alárendeltségében az egyik felszámolásra került hadtestparancsnokság bázisán felállították a Területvédelmi Csapatok Parancsnokságát. 2000-ben az átszervezés keretében 39 alakulatot megszüntettek, 18-at létrehoztak, 41-et átszerveztek, 18-at áttelepítettek és 42 alakulat alá-fölérendeltségi viszonyát megváltoztatták. 2000-ben 6000 fővel csökkent a haderő létszáma.

2001-ben a második szakaszban folytatódott a reform végrehajtása. Befejeződött a szárazföldi csapatok struktúrájának kialakítása, amelynek keretében a szlovák haderő szárazföldi ereje két hadművelési-harcászati egységből, egy tüzegegységből, egy azonnali reagálású alegységből, kiképző központokból és logisztikai alegységekből állt. Ez jelentősen kisebb erőt képviselt, mint az átszervezés előtti öt hadművelési-harcászati egység és három tüzegegység. Ezzel párhuzamosan folyt a területvédelmi erők kialakítása, amelynek keretében általában a felszámolt dandárok bázisán négy mozgósítási bázist hoztak létre. Az év második felében megkezdtek a repülő- és légvédelmi csapatok átszervezését, amely nagyon lassan zajlott, miközben továbbra is működtek a felszámolásra ítélt alakulatok, köztük a pezinoki légvédelmi rakétadandár, valamint a Piešťany-i légbázis.

Ebben az évben elkezdődött a haditechnikai eszközök modernizációjának előkészítése, amely megmutatkozott a repülőgéptender körül kialakult eseményekben is. A repülőgéptender során a hangsebesség feletti és hangsebesség alatti repülőeszközök esetleges vásárlásáról zajlott a vita. A modernizáció része volt a közel száz darab szlovák gyártmányú páncélozott gépjármű beszerzése is.

MODEL-2010

A védelmi minisztériumban folyó haderőtervezés a doktrína-hierarchia-rendszer kialakításával együtt 2001-ben elkészítették – azokra épülve – a haderő 2010-ig tartó középtávú modernizációs tervét, amelynek az elnevezése a Szlovák Köztársaság Fegyveres Erők 2010-es Modellje (továbbiakban: MODEL-2010). A modernizációs reformba beépítették a KONCEPCIÓ-2002 eredményeit, valamint az Észak-atlanti Szövetség Szervezetéhez történő csatlakozási akcióterv (MAP) feladatait. A MODEL-2010 létrehozásával az ország NATO-integrációját kívánták felgyorsítani, valamint a haderőt felkészíteni a szövetségi „létre”.

A modernizációs tervet a védelmi minisztériumon belül, a hadsereg vezérkar, a haderónemi parancsnokságok, valamint szakértők bevonásával létrehozott csoport dolgozta ki. A csoportot öt munkacsoportra osztottak, amelyek különálló témakörökkel foglalkoztak, mint a fegyveres erők szervezetének kialakítása, a személyügyi és doktrinális kérdések, a logisztikai rendszer modernizálása, valamint a csatlakozási, integrációs folyamat vizsgálása.

A MODEL–2010 új elemei közé tartozott, hogy a kialakítása során figyelembe vették a NATO-tagállamokból érkező haderő-átvilágító csoportok jelentéseit, köztük is a Cubic-, a Garrett- és a Clark-jelentéseket, valamint igénybe vették francia, brit és német tanácsadók segítségét is.

A MODEL–2010 másik, a korábbi reformoktól eltérő eleme, hogy a korábbi hibákból tanulva figyelembe vették az ország reális (gazdasági, pénzügyi) lehetőségeit. Tehát a haderő modernizációja során csak olyan lépéseket terveztek megtenni, amelyeket maradéktalanul tudnak teljesíteni, és ez vonatkozik a fegyverzet és a haditechnikai eszközök cseréjére is. Ez megmutatkozik a repülőgéptenderrel kapcsolatos vitában is, hogy az ország lehetőségéhez és szükségletéhez megfelelő repülőgépet válasszanak ki. Ebben a témakörben a másik fő elem, hogy a modernizáció költségei ne legyenek kihatással az állomány kiképztségére.

A MODEL–2010 fő célja, hogy a fegyveres erőket alkalmassá tegye az alkotmányban, a törvényekben, valamint a stratégiákban meghatározott feladatok maradéktalan teljesítésére, a NATO-csatlakozás elérésére és a csatlakozást követően a szövetségből adódó feladatok teljesítésére, a haderő infrastruktúrájának racionalizálása, valamint fegyverzetének és haditechnikai eszközeinek modernizálása mellett. Ez alapján a terv az önálló védelem mellett már egy szövetségi védelmi rendszerben képeli az ország védelmét.

A MODEL–2010 központi elemei közé tartoznak az állománnyal kapcsolatos kérdések. Egyik az, hogy mekkora haderő képes megvédeni az ország függetlenségét, területi integritását és eleget tud tenni a szövetségi kötelezettségekből fakadó feladatoknak. A programban megállapítják, hogy ideális esetben a szlovák haderő létszámának meg kellene haladnia a 60 ezer főt, de ehhez a jelenlegi költségvetés három és félszeresére lenne szükség. Az ország gazdasági lehetőségei figyelembe vételével megállapították, hogy a reális szlovák haderő az ideális haderő harmada, amely képes még a veszélytényezők, valamint a fegyveres konfliktusok minimális kezelésére. Ennek alapján a haderőnek 52 db harckocsival, 164 db páncélozott harcjárművel, 96 db tüzérségi eszközzel, 18 légvédelmi rakétaüteggel, 28 harci repülőgéppel (amelyek közül tíz kiképző repülőgép), valamint 36 harci helikopterrel kellene rendelkeznie. A másik jelentős lépése a programnak a hivatásos haderő kialakítása. A kérdésben a védelmi tárcánál is megoszlottak a vélemények, mert csak középtávon számoltak a hivatásos haderő létrehozásával, addig folyamatosan növelték volna a szerződésesek számát. (Előzetes tervek szerint évente 2000 fővel, de a haderő pénzügyi lehetőségeit figyelembe véve ez megkérdőjelezhető). A hivatásos haderő kialakítása alatt addig is fokozatosan csökkentik a sorkatonai szolgálat idejét.

A koncepció előzetes tervezete alapján a 2001–2010 időszakot három részre (Bevezetés – Átalakítás – Modernizáció időszakára) osztották. A terv a KONCEPCIÓ–2002 teljesítésére épül, vagyis annak eredményeit felhasználva, így további haderő-átalakítással nem számolnak.

Az említett időszakokban az alábbi feladatokat hajtották, illetve hajtják végre:

2002-ig Bevezetés	2005-ig Átalakítás	2010-ig Modernizáció
Személyügyi felkészítés, kiképzés	Anyagi felkészítés	A fegyverzet és az infrastruktúra modernizálása
– a kiképzés fejlesztése; – az állomány szociális helyzetének javítása; – szerződéses helyek feltöltése; – kompenzáció.	– a megmaradó fegyverzet és haditechnikai eszközök karbantartásának és javításának biztosítása; – kiképző rendszerek és bázisok technikai biztosításának kialakítása.	– technológiai fejlesztés; – fegyverzet és haditechnikai eszközök cseréje; – infrastruktúra fejlesztése.

A program végrehajtása 2002-ben kezdődött meg, majd 2003-ban lényeges szervezeti változásokat hajtottak végre a védelmi minisztériumban, a vezérkarnál és a katonai közigazgatásban. A minisztériumban egyes osztályok átszervezésére és új osztályok létrehozására került sor, valamint átalakították a Biztonsági Hivatalt. Az átalakításokat követően a védelmi minisztériumban 2003. december 31-én 199 hivatásos katona, 339 állami közalkalmazott és 65 polgári alkalmazott szolgált. A legjelentősebb változás a hadkiegészítő rendszerhez tartozó területi katonai hivatalok felszámolása volt. 2004-ben a szlovák katonai tanintézetek átalakítására került sor, amelynek keretében a hivatásos katonák felkészítésére helyezték a hangsúlyt. Az átalakítás során Liptovsky Mikulašon létrehozták a korábbi tanintézetek bázisán a Milan Rastislav Štefánik tábornok Fegyveres Erők Akadémiáját, valamint az Andrej Hadik marsall Nemzetvédelmi Akadémiát.

2004-ben végrehajtották a MODEL–2010 felülvizsgálatát. A vizsgálat lezárásaként kidolgozták a Védelmi Minisztérium hosszú távú fejlesztési tervét 2015-ig (MODEL–2015), amely biztosítja a MODEL–2010-ben meghatározott feladatok időbeni végrehajtását. A vizsgálat megállapította, hogy a program végrehajtása során felgyorsult a haderő NATO-csatlakozásra történő felkészítése.

MODEL–2015

Az ország euroatlanti csatlakozását követően szükséges volt a haderő fejlesztési terveinek áttekintése, valamint a haderőreform felülvizsgálata. Ezt követően kidolgozták és a kormány 2005-ben elfogadta a Védelmi Minisztérium hosszú távú fejlesztési tervét 2015-ig (továbbiakban MODEL–2015). Az új program nem új, hanem a korábbi program aktualizálása, amelynek kidolgozására a megváltozott biztonsági környezet miatt volt szükség. A haderőreform végrehajtását három szakaszra osztották: 2005–2007, 2008–2010, 2011–2015. Az új programban a MODEL–2010 során szerzett tapasztalatokat felhasználták, és kiküszöbölték a problémákat. Ehhez tartozott a védelmi kiadásokra fordított összegnek a GDP 2%-ában történő meghatározása, mert a vizsgálat szerint a megelőző évek bebizonyították, hogy ez a szint nem tartható. Az új program alapján a haderőre fordított összeget a GDP 1,85–1,9%-ban határozták meg.

A program alapján a fegyveres erőknek 2015-ig el kell érniük a NATO- és az EU-tagországok haderőinek szintjét, és képesnek kell lenni közös műveletek végrehajtására. A végrehajtandó feladatok között meghatározták:

- a fegyveres erők fenntartható képességét és működését a NATO és az EU keretein belül;
- az integrált vezetési és irányítási rendszer kiépítését;
- a Szlovák Köztársaság csatlakozását a NATO integrált légvédelmi rendszeréhez (NATINADS).

A MODEL–2015 meghatározza a védelmi minisztérium és a vezérkar feladatainak konkrét meghatározását és a hatáskörök tisztázását. Ennek az volt a célja, hogy növeljék a vezető szervek hatékonyságát, valamint megszüntessék a párhuzamosságokat. A program a fegyveres erők számára az alábbi feladatokat határozta meg:

- a haderő felkészítése az ország védelme mellett az ország területén kívüli alkalmazásra a műveletek széles spektrumában;
- az alakulatok harctámogató és harcbiztosító képességének szükséges erősítése;
- a befogadó nemzeti támogatási képesség kialakítása;
- a fegyveres erők vezetési rendszerének felülvizsgálata.

A szlovák haderő alapvetően négy részből áll: a vezérkar közvetlen alárendelt alakulatokból és szervezetekből, a szárazföldi csapatokból, a légierekből és légvédelmi erőkből, a kiképző és támogató erőkből. A haderő utóbbi három fő részének vezetését parancsnokságok látják el.

A szárazföldi csapatokat két gépesített dandár, egy különleges rendeltetésű ezred, egy vegyvédelmi zászlóalj, egy műszaki zászlóalj és egy vezetésbiztosító zászlóalj alkotja. A két dandár fő erejét öt gépesített zászlóalj képezi. A haderőreform keretében a kialakított szervezeti struktúra mellett kiemelten a csapatok fegyverzetének és haditechnikai eszközeinek korszerűsítésére helyezték a hangsúlyt. Ennek részeként kivonják a BVP–1 (BMP–1) típusú páncélozott harcjárműveket, valamint a felderítő rendszer bővítése érdekében a pilóta nélküli repülőgépekre épülő ISTAR²⁷ rendszert rendszeresítik.

A légvédelmi erőkhöz tartozik három repülőalakulat, köztük egy harci, egy helikopter- és egy szállító alakulat, továbbá egy légvédelmi rakétadandár, egy rádiótechnikai dandár és légtérelenőrző központ. A haderőreform a haderőnem számára meghatározza a NATO légi parancsnoki és irányító rendszerének (NATO ACCS) rendszeresítését, a repülőtechnikai eszközök korszerűsítését, a repülőterek infrastruktúrájának felújítását, valamint a rádiótechnikai felderítő képesség növelését.

²⁷ ISTAR – Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance.

A támogató és kiképző erők fő feladata a két haderőnem kiképzésének támogatása, valamint a haderő feladatainak mindenoldalú támogatása, többek között a vezetésbiztosítás ellátása. A támogató és kiképző erők parancsnokságának alárendeltségébe négy fő elem tartozik: a kiképző erők parancsnoksága, a híradó csapatok parancsnoksága, a logisztikai erők parancsnoksága és a bratislavai helyőrség-parancsnokság.

A MODEL-2015 program a haderő létszámát 23 350 főben határozza meg, amelyből 5500 fő közalkalmazott. Az állomány 41%-a a szárazföldi csapatoknál, 30%-a a légierő és légvédelmi csapatoknál teljesít szolgálatot, a többi a kiképző és támogató erőknél, valamint a minisztérium és közvetlen alárendeltjeinél. A haderőreform a fegyverzet és a haditechnikai eszközök számára is meghatároz egy limitet, amelynek keretében a szlovák haderő 66 db harckocsival, 332 db páncélozott szállító harcjárművel, 76 db tüzérségi eszközzel, 15 db harci repülőgéppel, 15 db többcélú (támadó) helikopterrel, valamint öt légvédelmi rakéta-komplexummal rendelkezhet 2015-ben.

A program első éveiben fő feladatként a vegyvédelmi csapatok eszközeinek korszerűsítését, egy zászlóalj szintű harccsoport felállítását, a MiG-29 típusú repülőgépek korszerűsítését határozta meg. A MODEL-2015 program végrehajtása már 2005-ben megkezdődött és jelenleg is tart.

A hagyományos fegyverek korlátozásáról szóló szerződés szlovák vonatkozásai

Szlovákia a hagyományos fegyverek csökkentéséről szóló 1990. évi bécsi szerződés, valamint a Varsói Szerződés tagállamainak budapesti megállapodása alapján a csehszlovák szövetségi haderőre kijelölt mennyiségi korlátozások szlovák haderőre eső részét 1995 végére teljesítette.

A korlátozás alá tartozó fegyverzetek és létszám alakulása 1993–2004 között.²⁸

Év/jelleg	Ltsz.	Hk.	Pszh.	Tü.e.	Hc.rep.	Hc.hel.
1993	58 346	995	1370	1058	146	19
1994	54 223	745	944	813	122	19
1995	52 015	644	749	632	116	19
1996	45 832	478	683	383	114	19
1997	45 483	478	683	383	113	19
1998	45 483	478	683	383	113	19
1999	44 880	272	683	383	94	19
2000	44 519	272	622	383	82	19
2001	38 929	272	622	383	82	19
2002	32 366	272	534	374	79	19
2003	26 436	271	524	374	71	19
2004	23 197	268	526	373	65	19
CFE	46 667	475	683	383	100	40
M-2015	23 350	66	332	76	15	15

²⁸ Forrás: a Védelmi Minisztérium honlapja (2001).

A szlovák haderőre vonatkozóan a hagyományos fegyverek korlátozására előírt mennyiségi határokat 1998 novemberében megváltoztatták, amely alapján az engedélyezett 115 harci repülőgép számát 100-ra csökkentették, ezzel egyidejűleg a támadó helikopterek számát 25-ről 40-re emelték fel. A módosítást Szlovákia kérte, mert akkor új harci helikopterek²⁹ beszerzését tervezték.

A védelmi költségvetés alakulása

A haderő átalakítása, valamint működőképessége az elmúlt évek folyamán is a védelmi költségvetéstől függött. A közép-európai országokhoz hasonlóan Szlovákiában sem kapott megfelelő pénzügyi támogatást a haderő a működőképességéhez és az elkerülhetetlen átalakításhoz. Szlovákiában a szűkös anyagi helyzetet fokozta, hogy ebben az időszakban kellett megteremteni a haderőt, amely hatalmas pénzügyi összegeket emésztett fel. Szlovákia az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagjaként vállalta, hogy meghatározott mértékben növeli védelmi költségvetését.

A szlovák védelmi költségvetés alakulása:³⁰

Év	Védelmi költségvetés (md SKK)	GDP-hez viszonyítva	Változás (md SKK)
1993	8,20	–	–
1994	9,61	–	+1,41
1995	12,93	–	+3,32
1996	13,41	–	+0,48
1997	13,90	–	+0,49
1998	14,01	1,95%	+0,11
1999	15,67	–	+1,56
2000	17,57	–	+1,90
2001	19,69	1,65%	+2,12
2002	19,89	1,79%	+0,20
2003	21,67	1,87%	+1,78
2004	23,17	1,83%	+1,50
2005	25,54	1,77%	+2,37
2006	27,93	1,65%	+2,39
2007	28,52	1,85%	+0,59

A MODEL-2015 alapján 2006–2010 között a védelmi kiadásokat a GDP 1,85%-ára, míg 2011–2015 között 1,86%-ára tervezik, ami tíz év alatt 399 milliárd korona összeget jelent.

²⁹ Szlovákia Ka–50 típusú harci helikopterek beszerzéséről tárgyalt az orosz féllel.

³⁰ Forrás: a Védelmi Minisztérium honlapja (1999–2001).

4. A haderő külföldi szerepvállalásának tapasztalatai

A Szlovák Köztársaság az elmúlt 13 évben a közép-európai országokhoz hasonlóan – többek között a sikeres NATO-integráció érdekében – aktív szerepet vállalt a válságkezelő műveletekben, a világ több pontján. A szlovák stratégiákban és doktrínákban mindig is meghatározó szerepet kapott a haderő külföldi szerepvállalása, amely része volt annak a külpolitikai törekvésnek, hogy a Szlovák Köztársaság és a szlovák haderő nemzetközi elismertséget szerezzen, valamint felgyorsuljon az ország euroatlanti integrációja. Ennek érdekében az ENSZ békeművelési és az EBESZ megfigyelő missziói mellett nagyobb hangsúlyt helyeztek a NATO-vezette válságkezelő műveletekre, valamint az EU katonai misszióira. A haderő a külföldi tevékenysége során törekedett a specializálódásra, amelynek következtében lehetőség szerint műszaki, kiemelten aknamentesítő erőket vezényelt a békemissziókba. A szlovák katonák jelentős nemzetközi sikereket értek el a válságkezelés során végrehajtott – kiemelten műszaki – feladatok teljesítése során, amelyet a szlovák hadiipar sikerének is lehet tekinteni, mert olyan termékeket, eszközöket biztosítottak a szlovák katonák számára, amelyek a kor színvonalának megfelelő technológiai és műszaki képességekkel rendelkeztek. A legjelentősebb eszközök közé sorolhatjuk a „Božena” típusú aknamentesítő komplexumot, valamint a „Tatrapan” típusú páncélozott harcjárművet.

A haderő létrejöttét követően 2007-ig több mint tízezer szlovák katona vett részt különböző békemissziókban.³¹ A külföldi katonai szerepvállalásnak sajnos voltak áldozatai is, akik többnyire balesetekben veszítették életüket. A veszteségek ellenére a haderő továbbra is aktív résztvevője kíván lenni a nemzetközi válságkezelésnek mind az ENSZ-, a NATO-, mind pedig az EBESZ- és az EU-vezetésű missziók esetében.

Az elmúlt több mint egy évtized tapasztalata, valamint a nemzetközi elismertség alapján megállapítható, hogy Szlovákia és a haderő sikerágazata a nemzetközi katonai szerepvállalás. A nemzetközi elismertség nem csak dicséretekben és kitüntetésekben, hanem abban is megnyilvánul, hogy a műveletekben a szlovák katonákra egyre több alkalommal bíznak fontos, vezetői beosztásokat is.

A szlovák törvények alapján a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa³² (parlament) engedélyezheti a szlovák fegyveres erők részvételét a határon kívüli katonai műveletekben. A parlament elé a kormány³³ terjeszti be a csapatok vezénylésére vonatkozó javaslatot. Jelenleg még a NATO-vezette katonai műveletek esetében is szükséges a parlament jóváhagyása. A kormány a parlament jóváhagyása nélkül küldhet katonai erőket humanitárius segélynyújtás keretében, valamint békemegfigyelői misszióba.

³¹ A Szlovák Köztársaság Védelmi Minisztériumának honlapja – <http://www.mosr.sk/index.php?page=69>, Letöltés: 2007. 01. 23.

³² Národná rada Slovenskej republiky – a szlovák törvényhozói testület.

³³ Vlada Slovenskej republiky – a szlovák kormány.

A szlovák katonák 1993. január 1-je, a szlovák haderő létrejötte előtt is részt vettek békeműveletekben, a csehszlovák hadsereg tagjaként. A csehszlovák hadsereg – a bipoláris világrend időszakában – az ENSZ-vezetésű békeműveletekben vállalt szerepet a szocialista tábor képviselőjeként. Ezek a missziók még a hagyományos, illetve a klasszikus békeműveletekhez tartoztak, és kiemelten Ázsiában települtek. A csehszlovák hadsereg legjelentősebb missziói: a Koreai félszigeten a Semleges Nemzetek Megfigyelő Bizottsága (NNSC) 1953-ban, az első Öböl-háborúban a Szövetséges Erők művelete 1990-ben és 1991-ben, valamint 1992-ben a délszláv válság első ENSZ-békeakciója, az UNPROFOR keretében. Ezenkívül a csehszlovák hadsereg több harmadik világbeli misszióban is jelen volt. A békeműveletekben jelentős számú szlovák katona teljesített szolgálatot, azonban a cseh katonákhoz viszonyított pontos arányuk nem ismert. Egyedül az 1992 elején UNPROFOR misszióba vezényelt közel 500 fős gyalogzászlóalj esetében találhatunk a kontingens nemzetiségi megoszlására vonatkozó adatokat. A zászlóalj állományának 51,3%-a cseh, 28,6%-a szlovák, a 18,3%-a pedig morva nemzetiségű volt.³⁴

A Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság megszűnése után a Szlovák Köztársaság, mint a föderáció egyik jogutódja teljesítette a csehszlovák állam nemzetközi kötelezettségeit is, így a békemissziókban való szerepvállalást is. A szlovák kormányzat az ország megalakításakor kinyilvánította, hogy továbbra is aktív szereplője kíván lenni a nemzetközi közösségnek, amelynek során kiemelt szerepet tulajdonít a nemzetközi békeműveletekben való részvételnek. Csehszlovákia szétválásakor a két létrejövő – a cseh és a szlovák – védelmi minisztérium megegyezett, hogy a szlovák haderő veszi át a megszűnő csehszlovák hadseregtől az angolai UNAVEM-II misszióban, a somáliai UNOSOM misszióban, az egykori Jugoszláviában az Európai Tanács Megfigyelő Missziójában (EUMM) tevékenységet folytató csehszlovák kontingens feladatait. A két védelmi minisztérium megállapodása alapján az UNPROFOR misszióba kiküldött gyalogzászlóaljból megosztva a két haderő egy-egy századot biztosít. A cseh és szlovák UNPROFOR kontingens mandátuma 1993. március 30-án véget ért, amelyet követően³⁵ Szlovákia 600 fős műszaki zászlóaljat vezényelt az UNPROFOR kötelékébe, amelynek 1996-os megszűnését követően a szlovák műszaki katonák 1998-ig az UNTAES misszióban vettek részt. A szlovák műszaki katonák 1993-ban a kanadai műszaki kontingens feladatait vették át. A műszaki zászlóalj (SLOVENGBAT) kiküldéséről a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa döntött. 1993-tól szlovák katonai megfigyelők szolgálatot teljesítettek az Uganda/Ruanda-i UNOMUR és a libériai UNOMIL békeműveletekben is. A szlovák védelmi miniszter az első év békemissziós tapasztalati alapján több intézkedést hozott³⁶, amelynek keretében:

- létrehoztak egy nyelvképző központot, ahol különböző szintű idegen nyelvű tanfolyamokat indítottak a szlovák katonák nyelvi felkészültségének növelésére, mert a haderő külföldi szerepvállalása során problémák keletkeztek a nyelvismeret hiánya miatt;

³⁴ MOSR: V službách mieru 27. o.

³⁵ 1993. május 12-én.

³⁶ Armáda 93 (MOSR, 1994) – 123. o.

- a haderő kötelékében felállították az ENSZ Békefenntartó Erők Kiképző Központját³⁷, amelynek feladata a békemissziókban való részvételre kijelölt katonák kiképzése;

- a Hadsereg-parancsnokságon létrehozták az ENSZ békefenntartó erők felkészítési osztályát, amelynek feladata a kiképző központ irányítása, valamint koordinációs feladat a védelmi minisztérium és a haderő között a békefenntartás témakörében.

Szlovákia fennállása óta – az elfogadott biztonsági dokumentumaival, valamint az eddigi kormányok programjaival összhangban –, aktív szerepet vállalt a nemzetközi békemissziókban. Az ország és a haderő létszámához viszonyítva jelentős létszámú erőket küldött a különböző konfliktusövezetekbe, kiemelten a délszláv válságkörzetbe, valamint 2001 után a nemzetközi terrorizmus elleni harc műveleteibe. Az intenzív szlovák szerepvállalás – a részvétel különböző céljai alapján – több időszakra is felosztható:

- az első évek (1993–1997), a szlovák haderő nemzetközi presztízsének megerősítése, nemzetközi elismertség megszerzése;

- a békepartnerségi programhoz való csatlakozástól (1994-től) a NATO-integráció támogatása, majd az 1998. évi választásokat követően fokozódott és a NATO-vezetésű műveleteket helyezték előtérbe;

- a 2001. szeptember 11-i terrorakciót követően kialakuló terrorizmus elleni küzdelem keretében a nemzetközi megítélés javítása;

- a NATO-csatlakozást követően (2004-től) a szervezeten belüli pozíció erősítése.

A Szlovák Köztársaság 1993 és 2006 között összesen 23 válságkörzetben 30 misszióban vett részt, amelyből 15 ENSZ, öt NATO, kettő pedig EU-vezetésű akció volt, valamint három EBESZ megfigyelői misszió, illetve öt más szervezet vagy koalíciós erők által vezetett művelet. A missziókat két részre bonthatjuk: a befejezett és még aktív missziók. A befejezett missziók közé soroljuk azokat a műveleteket, amelyek mandátumuk befejezésével teljesítették küldetésüket, vagy átalakultak újabb mandátummal és más feladatokkal rendelkező műveletté, illetve azokat a missziókat, ahonnan a szlovák katonákat kivonták, vagy a kontingens mandátumát nem hosszabbították, illetve a szlovák alegységet átcsoportosították egy másik misszióba.

Befejezett missziók			
Misszió	Ország	Mandátum	Jelleg
UNPROFOR	(egykori) Jugoszlávia	1992–1995	műszaki
UNTAES	Horvátország	1996–1998	műszaki
UNAVEM II	Angola	1993–1995	megfigyelői
UNAVEM II	Angola	1995–1997	megfigyelői
MONUA	Angola	1997–1999	megfigyelői

³⁷ Nyitrán hozták létre.

Befejezett missziók			
Misszió	Ország	Mandátum	Jelleg
UNGCI	Irak	1991–2003	megfigyelői
UNOMIL	Libéria	1993–1997	megfigyelői
UNOMUR	Uganda, Ruanda	1993–1994	megfigyelői
UNAMIR	Uganda, Ruanda	1993–1996	megfigyelői
UNMISSET	Kelet-Timor	2001–2003	egészségügyi
UNMEE	Eritrea, Etiópia	2000–2003	műszaki
UNAMSIL	Sierra Leone	1999–2005	megfigyelői
AFOR	Albánia	1999	műszaki
KFOR	Koszovó	1999–2002	műszaki
SFOR	Bosznia-Hercegovina	1999–2003	szállító
Concordia misszió	Macedónia	2003	megfigyelői
EBESZ HM ³⁸	Koszovó	1998–2000	megfigyelői
EBESZ MM ³⁹	Moldova	1993–2002	megfigyelői
„Tartós Szabadság” művelet	Kuvait	2003	vegnyvédelmi
„Enduring Freedom” művelet	Afganisztán	2002–2005	műszaki
„Iraki Szabadság” művelet	Irak	2003–2007	műszaki
AMIS II	Szudán	2006	megfigyelői

A szlovák haderő 2007. május 1-jén kilenc válságkörzetben, 14 misszióban 668 fővel vett részt, amely a haderő létszámának 2,8%-a⁴⁰, valamint az ország lakosságának 0,0124%-a.⁴¹

Jelenlegi missziók				
Misszió	Ország	Mandátum	Jelleg	Létszám
UNDOF	SzírIA	1998-tól	békefenntartó	95
UNTSO	SzírIA	1999-től	megfigyelői	2
UNFICYP	Ciprus	2001-től	békefenntartó	196
KFOR	Koszovó	2002-től	lövész	135
ISAF	Afganisztán	2004-től	műszaki	57
NATO	Bosznia–Hercegovina	2004-től	törzs	4
EUMM	egykori Jugoszlávia	1993-tól	megfigyelői	2
ALTHEA (EUFOR)	Bosznia–Hercegovina	2004-től	törzs	4
ALTHEA (EUFOR)	Bosznia–Hercegovina	2006-től	repülő	40
OSCE Grúzia	Grúzia	2000-től	megfigyelői	2
OSCE Moldova	Moldova	1998-tól	megfigyelői	2 ⁴²
UNIFIL	Libanon	2007-től	eü.	6
NATO NTM-1	Irak	2005-től	kiképző	5
„Iraki Szabadság” műv.	Irak	2003-tól	–	6 ⁴³

³⁸ Hitelesítő Misszió.

³⁹ Megfigyelői Misszió.

⁴⁰ 23737 fő (MODEL–2015 alapján).

⁴¹ www.statistics.sk 2001-es népszámlálás adatai alapján – 5 379 455 fő. Letöltés: 2005. 03. 02.

⁴² Nincsenek teljes mértékben feltöltve a misszióban a szlovák helyek.

⁴³ A Fico-kormány 2007 tavaszán kivonta a szlovák katonákat Irakból.

A külföldi missziókba jelentkezett és kijelölt szlovák katonák kiküldetésük előtt széles körű kiképzést kaptak. A kiképzés helyszíne 1993 és 2004 között a nitrai ENSZ Békefenntartó Erők Kiképző Központja⁴⁴ volt, ahol a békefenntartói feladatokra való felkészítés mellett szak kiképzés is történt. A műveletekben hivatásos és tartalékos katonák, valamint sorkatonák is részt vettek, de csak önkéntes alapon.

Az elmúlt évek a szlovák haderő számára nem csak sikereket és nemzetközi elismertséget hoztak, hanem áldozatokkal is jártak. 1993 és 2004 között 52 szlovák katona⁴⁵ vesztette életét a nemzetközi missziókban, akik közül öten a délszláv válságkörzetben, hárman Irakban, míg egy-egy fő Afrikában és Cipruson. A szlovák haderő legtöbb áldozattal járó katasztrófája 2006. január 19-én történt a magyarországi Hejce közelében, amikor lezuhant a szlovák légierő békefenntartó katonákat szállító An-24 típusú repülőgépe. A szlovák katonák Koszovóból tértek haza és már csak néhány percre voltak a kassai repülőtértől, amikor a tragédia bekövetkezett.

A szlovák haderő a korábbi és a jelenleg is folyó nemzetközi béke-műveleteinek – amennyiben az egy-öt fős megfigyelői misszióit nem tekintjük – többségében műszaki feladatokat vállalt. A műszaki szerepvállaláson kívül a szlovák katonák vegyvédelmi, egészségügyi, szállító és hagyományos békefenntartói feladatokat teljesítettek, teljesítenek. Ez egyértelműen bizonyítja, hogy Szlovákia a nemzetközi missziókban specializálódásra törekedett. Szlovákia nem harcoló erőket vezényelt a békeműveletekbe, mégis jelentős mértékben támogatni tudták az adott misszió sikerét. Ez a siker azonban nemcsak a professzionális feladatteljesítésnek, hanem a szlovák politikai döntéshozóknak, védelmi tervezőknek is tulajdonítható, mert jó időben és jókor érkezett a szlovák szerepvállalás. A Védelmi Minisztérium és kormány olyan missziókat választott ki, valamint olyan felkérésekre válaszolt pozitívan, amelyekben a katonák tapasztalatukat, szaktudásukat a lehető legjobban tudták hasznosítani, valamint a döntési folyamatot annyira lerövidítették, hogy a szerepvállalásra időben kerülhetett sor.

A szlovák műszaki erők eddig öt válságkörzetben hét misszióban vettek részt. Ezeket Szlovákia „kulcsmisszióinak” is lehet tekinteni. A haderő első nagyobb nemzetközi szerepvállalása is műszaki volt. A terrorizmus elleni harc eddigi fő állomásainak tekinthető afganisztáni és iraki műveletekben is jelen vannak a szlovák műszaki katonák. A műszaki erők a válságkörzetekben hidak építését, utak helyreállítását, repülőterek újjáépítését, aknamentesítést és tüzserész feladatokat hajtottak végre. Ezek a válságkörzet infrastruktúráját meghatározó munkálatok jelentős mértékben elősegítették a missziók sikerét, valamint nagy népszerűséget biztosítottak a helyi lakosság körében. A műszaki munkálatok között a legsikeresebbnek az aknamentesítést tekinthetjük, amelynek köszönhetően Szlovákia nemzetközi elismertséget ért el. Ezt a sikert jelentős mértékben befolyásolták a hazai fejlesztésű és gyártmányú műszaki eszközök is. A szlovák műszaki erők központja és a műszaki tradíciók, hagyományok fő bázisa a seredi műszaki egység, majd alegység volt. A műszaki katonák jelentős részét ebből az alakulatból vezényelték külföldre, de más műszaki alakulatok képviselői is jelen voltak a missziókban.

⁴⁴ A központ jelenlegi neve: Békefenntartó Erők Kiképző Központja (VZ MS).

⁴⁵ Forrás: V službács mieru – 85. o., valamint <http://www.mosr.sk/index.php?page=207&type=news&id=1&method=main&art=175> és <http://www.mosr.sk/index.php?page=208&type=news&id=4&method=main&art=360> Letöltés: 2005. 02. 06.

A szlovák haderő nemzetközi szerepvállalásának másik fő bázisa a túróc-szentmártoni azonnali reagálású zászlóalj, amelynek katonái több, különböző rendeltetésű misszióban vettek részt. Többek között felderítő, békefenntartó, őr és vegyvédelmi feladatokat láttak el. Ezek közül az egyik legjelentősebb az iraki katonai műveletek során a Perzsa-öbölbe vezényelt vegyvédelmi kontingens volt. A zászlóalj évekig a szlovák haderő egyik legjobban kiképzett és ellátott alegysége volt.

A szlovák haderő a nemzetközi szerepvállalásai során a honi hadiipar fejlesztéseit rendszeresen felhasználta. Szlovákia több esetben is a missziókban olyan saját fejlesztésű eszközökkel tudott megjelenni, amelyekkel más kontingensek nem rendelkeztek, vagy csak az ő eszközüik volt képes az adott feladatot végrehajtani. A szlovák hadiipar számára is fontos volt, hogy az új eszközeit szélsőséges időjárási körülmények között, hadművelési területen is tesztelni tudta. A missziókban az alábbi legjelentősebb szlovák fejlesztésű eszközöket alkalmazták:

- „Božena” típusú aknamentesítő komplexumot;
- „Tatrapan” típusú békefenntartó páncélozott kerekes harcjárművet;
- „Dial M4” típusú lézeres mérgező harcanyag felderítő eszközt.

Szlovákiában a fegyver és a haditechnikai fejlesztő bázisokat két csoportba lehet sorolni. Az egyik a DMD holding⁴⁶ köré szerveződött, vagy önállóan működő hadiipari komplexumok, míg a másik csoport a fegyveres erőkhöz tartozó katonai kutató-fejlesztő központok és a katonai javító üzemek.⁴⁷ Az egyik legjelentősebb katonai kutatóbázis a Katonai Technikai Intézet Liptovsky Mikuláš-on, amely jelentős számú haditechnikai eszközt fejlesztett ki.

5. A szlovák haderő az európai és az euroatlanti védelmi rendszerben

A szlovák haderőnek az ország NATO- és az EU-csatlakozását követően két fő feladata lett, mert az ország védelme mellett megjelentek a szövetségi kötelezettségekből fakadó feladatok is. Ennek megfelelően szükségessé vált a haderő átalakítása és korszerűsítése, hogy az képessé váljon a szövetségekkel közös műveletek végrehajtására a tagországok területén, valamint azon kívül távoli körzetekben is.

Az ország gazdasági és pénzügyi lehetősége nem teszi lehetővé az ország teljes körű védelmének garantálását, ezért Szlovákia számít az ország védelmében a szövetség erőire is. Ennek megfelelően a szlovák haderőt az ország minimális szintű védelmére szervezik meg és megteremtik a fogadó nemzeti támogatás képességét, hogy fogadni tudják a szövetséges erőket, akik részt vesznek az ország védelmében a Szerződés 5. cikkelye alapján. Az országban a hivatásos haderő kialakítása után is fenntartották a hadkötelezettség intézményét, hogy minősített helyzetben az ország fel tudjon készülni a védelemre.

⁴⁶ DMD GROUP a. s. hadiipari holdinghoz négy jelentősebb szlovák fegyvergyár, valamint több, polgári eszközöket gyártó cég tartozik.

⁴⁷ Vojenský opravárenský podnik – VOP.

A haderőre az EU- és a NATO-tagságból jelentős kötelezettségek hárultak, amelyek 2004-től jelentősen megterheltek a haderő személyi állományát és képességeit, mert a különböző békemissziókban szolgáló állomány mellett biztosítani kellett a NATO-parancsnokságokon nemzeti és NATO-beosztások feltöltését, valamint a felajánlott erőket fel kellett tölteni és készenlétben kell tartani. Ezen kívül az EU által felállított harccsoportokba is ajánlott fel erőket Szlovákia, amelyeket szintén fel kell készíteni, és készenlétben kell tartani. A szlovák haderő jövőjét hosszú távon ezek a feladatok határozzák meg.

V. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Következtetések

A Szlovák Köztársaság létrejötte a közép-európai régióban különböző mértékű biztonsági kihívást indukált, ugyan egyes nyugati szakértőkkel szemben a régióban nem okozott fegyveres konfliktust. Csehszlovákia felbomlása és az új államok létrejötte azonban több problémát is felvetett, amelynek központi eleme a legitimitáció hiánya, mert a szövetségi köztársaság felszámolásáról a cseh és a szlovák politikai elit döntött, nem az állampolgárok. Ez jelentős hatással volt az évszázados államisággal nem rendelkező Szlovákia számára. Ugyan a szlovák nemzet már a 19. században teljesítette az államiság létrehozásához szükséges – kiemelten társadalmi – feltételeket, de a nemzetközi politikai helyzet csak a 20. században adta meg a lehetőséget az első szlovák állam létrejöttének. Szlovákia államisága az elmúlt évszázadban is több lépcsőn ment át, mert évtizedeken keresztül a cseh nemzettel közösen alkottak államot, majd rövid ideig – a náci Németország hathatós támogatásával – a szlovák nemzet ugyan elérte az államiságot, de a második világháború utáni vissza- és átrendeződés ismét közös államiságot hozott a cseh nemzettel. A következő lépcsőfok az 1968. évi csehszlovákiai eseményeket követően Csehszlovákia szövetségi állammá történő átalakítása volt, amellyel Szlovákia ugyan jelentős korlátozásokkal, de önálló tagköztársasággá vált.

A szlovákok számára az évszázad végén a globális világban bekövetkező paradigmaváltás hozta el az önálló államiságot, mert az egykori kelet-európai szocialista országokban, így Csehszlovákiában meginduló demokratizálódási folyamatok az ország felbomlásához és két új állam, a Cseh Köztársaság és a Szlovák Köztársaság létrehozásához vezettek. Szlovákia ekkor érte el az államisághoz szükséges nemzetközi politikai (geopolitikai) és (nemzetközi) jogi feltétel teljesülését. Szlovákia létrehozásában jelentős szerepet vállalt a Vladimír Mečiar által vezetett Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS), amely az 1992. évi választásokon a parlamenti mandátumok 49,33%-át szerezte meg. A Mečiar-féle szlovák politikai elit ideológiájában meghatározó szerepet kapott a szlovák állam létjogosultságának bizonyítása, amelyben nagy szerepet kapott az államiság kérdésköre. A szlovák politikai elit ennek érdekében a nacionalizmushoz fordult, amellyel számos érdeket sértett a régióban. Ennek következtében az államiság kérdésköre mindig is fontos szerepet töltött be a szlovák társadalomban, ezért az értekezésem első fejezetében vizsgálat alá helyeztem az államiság eléréséhez szükséges feltételeket. Az elemzést követően megállapítottam, hogy az államiság eléréséhez egy komplex feltételrendszernek kell teljesülnie, amelynek társadalmi, történelmi, jogi és nemzetközi politikai (geopolitikai) elemei vannak.

A társadalmi feltételek közé soroltam a társadalom alrendszerait, többek között a gazdasági, a katonai, a közigazgatási és a környezeti szektort is. A szlovákok a modern nemzetfejlődés során a 19. század végére teljesítették ezeket a követelményeket, már csak a kedvező nemzetközi politikai lehetőségre vártak, amely a 20. században jött el számukra. Szlovákia államiségével kapcsolatban – a szlovák történelemszemlélettel ellentétben – megállapítható, hogy az elmúlt évszázadban – a történelmi eseményeket vizsgálva – a szlovákok államiséga számára inkább a csehek jelentettek nagyobb veszélyt, mint Magyarország.

Csehszlovákia felbomlása és a Szlovák Köztársaság létrejötte az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején lezajlott globális paradigmaváltás következménye volt. Közép-Európa 20. század végi biztonsági helyzetének mélyreható elemzését egy biztonsági leírómátrix alapján végeztem el, amely alapján megállapítottam, hogy a biztonság négy szintjén, a biztonság öt dimenziójában más-más hatások érvényesültek, amelyek előjele több esetben ellentétes volt. Az 1990-es évek elején globális szinten történtek a legkedvezőbb biztonsági változások kiemelten a katonai, valamint a politikai dimenzióban, míg egyedül a környezeti dimenzióban voltak negatív hatások a globális környezeti változásoknak köszönhetően. Ezzel szemben a biztonság regionális, nemzeti és egyéni szintjén zömmel negatív hatások voltak meghatározóak, kiemelten a gazdasági és a társadalmi szektorban, de a regionális biztonság katonai szegmensére jelentős negatív hatást gyakorolt a délszláv háborúk.

Az 1990-es évek biztonsági helyzetének áttekintését követően a közép-európai biztonsági rendszer struktúráját a buzani teórián alapuló regionális biztonsági komplexum elmélete (RSCT) alapján elemeztem, amely során megállapítottam, hogy Közép-Európa egy egységes biztonsági szubkomplexumot alkot, amely megmaradt a régió országainak európai és euroatlanti integrációját követően. Ez a szubkomplexum sajátos – más szubkomplexumoktól eltérő – jellemzőkkel rendelkezik. A régió jellemzői közé lehet sorolni a sokszínűséget, a megosztottságot, a konfliktusos jelleget, valamint a közös történelmi múltat, a hagyományokat és a tradíciókat. A közép-európai szubkomplexum az EU-európai komplexum része, de előreláthatóan a régió országainak – zömmel nacionalista – törekvései következtében a szubkomplexum középtávon is fennmarad és megőrzi viszonylagos függetlenségét. A régió biztonsági struktúrája az elmúlt évszázadban több alkalommal átalakult. Ebben az időszakban a biztonsági struktúra három állapotát különböztettem meg: a befolyásolós, az egyensúlyozós és a hegemon rendszerét. Eddig a legstabilabbnak a befolyásolós rendszer bizonyult, amikor külső hatalom, vagy hatalmak olyan mértékben gyakoroltak nyomást a régióra, hogy a biztonsági rendszer belső folyamatai leálltak, vagy minimálisra csökkentek. A leginstabilabbnak, inkább csak rövid életűnek az egyensúlyozós rendszer volt tekinthető, mert külső hatalmak – egykoron a Szovjetunió, napjainkban az Észak-atlanti Szövetség – nyomásgyakorlásának köszönhetően átalakult befolyásolós rendszerré. A hegemon rendszer kialakítására eddig leginkább az Osztrák–Magyar Monarchia volt példa, de a régió teljes euroatlanti és európai integrációját követően kialakulhat hegemon rendszer, amely a belső biztonsági folyamatok teljes felszámolását jelentené.

Csehszlovákia felbomlása és Szlovák Köztársaság létrejöttének biztonsági hatásait a biztonság leírómatrixának felhasználásával négy szakaszban vizsgáltam meg, mert a különböző szakaszokban tapasztalható biztonsági hatások eltérőnek bizonyultak. A folyamatot az alábbi szakaszokra bontottam:

- a szövetségi köztársaság felszámolására vonatkozó döntésig tartó időszak;
- az osztozkodás időszaka a szövetségi köztársaság felszámolásáig;
- az új államok létrejöttének időszaka;
- az új államok első biztonságpolitikai törekvéseinek időszaka.

Az első szakasz gyakorlatilag az 1989-es „bársonyos forradalommal” kezdődött, amelytől a föderációban a két tagköztársaság közötti problémákat már nem diktatórikus, hanem demokratikus úton kívánták megoldani. Ennek következtében a problémák és a vitás kérdések akkora szakadékot alkottak a cseh és a szlovák politikai elit között, hogy az ország kettészakadásához vezetett. Azonban ez nem volt olyan egyértelmű, mert a szétválást csak a politikai elit egy bizonyos része szorgalmazta, akiknél néhol személyi indokok is szerepet játszottak. Az osztozkodás időszaka viszonylag jól körülhatárolható, mert a döntéstől annak megvalósulásáig tartott. Az új államok létrejöttének időszaka ugyan egy pillanat volt, de valójában az új államok nemzetközi elismeréséig tartott. Az utolsó szakasz szintén egy hosszabb időszak volt, amely gyakorlatilag az új államok első biztonságpolitikai dokumentumának kidolgozásáig tartott. Ebben az időszakban világossá váltak az ország biztonságpolitikai törekvései, valamint az ország által indukált biztonsági hatások, kihívások.

A biztonság négy (globális, regionális, nemzeti és egyéni) szintjén a szétválás és az új államok létrejöttének fenti szakaszai különböző nagyságú és esetenként ellenkező irányú biztonsági hatásokat idéztek elő. A folyamat legkisebb hatást globális szinten eszközölte, mert a szétválás – Jugoszlávia felbomlásával ellentétben – békésen zajlott le, valamint az események nem a globális biztonságot is meghatározó nagyhatalomban történt. A szétválás és az új államok létrejötte a biztonság többi szintjén a regionálistól a nemzetin keresztül az egyéniig egyre nagyobb biztonsági kihívást indukált. Regionális szinten az első és a negyedik szakasz volt negatív hatással a biztonságra, mert a szétválásról való döntésig a két tagköztársaság közötti viták, megoldatlan kérdések, valamint Csehszlovákia demokratizálódási folyamata során felmerülő regionális – többek között kisebbségi, valamint a bős-nagymarosi vízlépcsővel kapcsolatos – problémák új kihívásokat gyakoroltak a biztonságra, míg az utolsó szakaszban a megalakuló Szlovákia nacionalista és harmadik utas törekvései jelentettek kockázati tényezőt a régió országai számára. Nemzeti és egyéni szinten az egész folyamatnak inkább negatív hatásai voltak, mert az ország védelmi képessége a folyamat során korlátozott volt, valamint az országok társadalmi és gazdasági átalakulása jelentős társadalmi rétegek számára létbizonytalanságot okozott. Nemzeti szinten a felbomló föderációban és a létrejövő új államokban megjelenő negatív tényezők, többek között a nemzetiségi problémák is hatást gyakoroltak az egyén biztonságára.

A szétválás és az új államok létrejöttének negyedik szakaszában már megjelentek a Szlovák Köztársaság kül- és biztonságpolitikájának egyes jellegzetességei. Az új állam nemzetközi pozíciójának központi eleme, hogy Szlovákia az európai kisállamokhoz tartozik, így korlátozott képességekkel rendelkezik érdekei érvényesítése során a nemzetközi közösségben, ezért ezt a „hiányosságot” a nemzetközi szervezetekben való aktív szerepvállalással akarja semlegesíteni. A Szlovák Köztársaság kül- és biztonságpolitikája 1993, az ország megalakulása és 2004, az ország teljes európai és euroatlanti csatlakozása között jelentős változásokon ment keresztül, amely részben visszavezethető az országban hatalmon lévő politikai erők törekvéseire is. Szlovákia az integrációs folyamata során a különböző stratégiai dokumentumaiban folyamatosan deklarálta, hogy elkötelezett híve az ország NATO- és EU-csatlakozásának és teljesíti a csatlakozási feltételeket. Ezzel eszembem 1998-ig egy más irányú kül- és biztonságpolitikát valósított meg, amely a régióban egy harmadik utas politikának számított, mert ekkor Szlovákia a nyugat és a kelet között egy híd szerepet kívánta volna betölteni, de ezzel szemben Oroszország egyik „szövetségesévé” vált. Ebben az időszakban Oroszország Szlovákián keresztül törekedett európai jelenlétének erősítésére. Ezt a szlovák politikát 1997-ben érte jelentős kudarc, amikor nem hívták meg a NATO-csatlakozás első körébe. Ez a kudarc jelentősen csökkentette Szlovákia pozícióját a nemzetközi közösségben. Az 1998. évi választásokat követő kormányváltás során a Szlovákiában hatalomra került politikai elit, szakítva elődje politikájával, a tényleges és valós európai és euroatlanti integrációt helyezte előtérbe, amelyet 2004-ben el is ért.

Szlovákiában 1993 és 2006 között négy stratégiai dokumentumrendszert dolgoztak ki, amelyek három, valamint négy szintből álltak. A rendszer csúcán a biztonsági stratégia áll, amelyet követ a védelmi stratégia, majd a katonai stratégia, valamint a haderő tevékenységét szabályozó katonai doktrína. Az első stratégiai dokumentumot az ország megalakulását követően egy évvel, 1994-ben dolgozták ki, a többit pedig 1996-ban, 2001-ben és 2005-ben. A különböző dokumentumok egy fejlődési folyamatot is lerajzolnak, mert az első az ország megalakulását követően meghatározta az ország főbb törekvéseit, a második már tartalmazta az ország integrációs törekvéseit, a harmadik a NATO- és az EU-csatlakozás elérését helyezte előtérbe, míg az utolsó a sikeres csatlakozást követően kialakult helyzethez igazodott. A dokumentumok vizsgálata során megállapítható, hogy Szlovákia képességeihez és lehetőségeihez képest a nemzetközi közösségben sokkal nagyobb szerepet kívánt játszani. Ennek következtében az egyes stratégiákban a távolabbi körzetek és térségekben való szerepvállalás is megjelenik.

A szlovák haderő 1992 és 1993 folyamán történt létrehozásával egy új katonai potenciál jelent meg a régióban, amely az ország méreteihez képest a környező országokhoz viszonyítva eltúlzottnak lehetett tekinteni, kiemelten a légierő tekintetében. Az új haderő létrehozás során számos probléma merült fel, amelyek meghatározták az ország védelmi képességét is. A problémák kiküszöbölése, valamint a kor és a nemzetközi környezet követelményeinek való megfelelés érdekében a haderő megszervezése után azonnal megkezdtek annak átszervezését, amely napjainkig is tart. Az átalakítás központi eleme a csökkentés volt, vagyis első lépcsőben történt a haderő hozzáigazítása az ország lehetőségeihez, majd az euroatlanti csatlakozás feltételeihez, ezt követően pedig a szövetségi kötelezettség-

vállalásokhoz. Ez a folyamatos átalakítás – a szomszédos országokéhoz hasonlóan – nem voltak minden esetben pozitív hatással az ország védelme szempontjából. Az átszervezéseket minden esetben a különböző haderőreform elképzelések alapján hajtották végre. A reformokat számos esetben módosították, amelynek az volt az oka, hogy a tervezett feladatokat – kifejezetten a pénzügyi források hiányában – nem tudták végrehajtani, valamint jelentős változás történt az ország biztonsági helyzetében, vagy a kül- és biztonságpolitikájában. A szlovák haderő átalakítására az elmúlt másfél évtizedben jellemző volt az alulfinanszírozottság, amely az ország korlátozott gazdasági lehetőségeiből fakadt. Azonban megállapítható, hogy a szlovák társadalom, valamint a szlovák politikai elit mindig jelentős figyelmet szentelt a haderőnek, amely megnyilvánult abban is, hogy Szlovákiában évek óta a haderő az egyik legnépszerűbb állami intézmény. A haderő társadalmi támogatottságát fokozta a szlovák katonák nemzetközi szerepvállalásának sikerei. Szlovákia a szerepvállalásai során törekedett a specializációra, vagyis a missziókba a lehetőségekhez képest műszaki, valamint klasszikus békefenntartó alegységeket vezényelt.

2. A tudományos eredmények megfogalmazása⁴⁸

1) Meghatároztam az államiság elérésének feltételrendszerét a 20. századi Közép-Európában. Megállapítottam, hogy az államiság feltételrendszere egy komplex rendszer, amelynek több elemét is meg lehet különböztetni. Ezek közé tartoznak a társadalmi, a történelmi, a jogi, valamint a nemzetközi politikai feltételek, amelyek között nem lehet egyértelmű sorrendiséget felállítani, mert egyes esetekben más-más feltételnek van primátusa. Azonban megállapítható, hogy a nemzetközi politikai (geopolitikai) feltételek több esetben felülírták a rendszer többi elemét. Ennek ellenére a többi feltétel teljesülése is szükséges egy létrejövő állam tartós fennmaradása érdekében. A feltételrendszer bemutatását a szlovák nemzet államiságához vezető folyamaton keresztül hajtottam végre. Az államiság közép-európai feltételrendszerének azonban jelentős aktualitást ad Koszovó jövőbeli státusával kapcsolatos döntés körül kialakult viták, mert a feltételrendszer alapján előre jelezhető, hogy a tartomány alkalmas lesz-e az államiság elérésére, valamint hosszabb távon történő fennmaradásra.

2) Elsőként vázoltam fel egy biztonságpolitikai leírómátrixot, amely a nemzetközi kapcsolatok egy időszakának, valamint egy biztonsággal összefüggő eseménynek pontosabb és megbízhatóbb elemzését segíti elő. A mátrix a biztonság tágabb értelmezésén alapul, valamint a biztonság alanyainak szélesebb körét veszi figyelembe, így jelentősen támogatja az adott biztonsági helyzet alaposabb és mélyreható vizsgálatát. A modell a nemzetközi kapcsolatok neorealista és neoliberális irányzatának egyes meghatározó elemeit is átveszi, amellyel mindkét iskola képviselői alkalmazni tudják azt elemzéseik során. A mátrix a biztonság négy (globális, regionális, nemzeti és egyéni) szintjén vizsgálja a biztonság öt (politikai, katonai, gazdasági, társadalmi, környezeti) dimenzióját, hogy az adott időszakban, valamint esemény során melyek azok a főbb tényezők, amelyek meghatározták a biztonságot. A biztonság öt dimenziója felöleli a társadalom egyes alrendszeit is.

⁴⁸ A bíráló bizottság a tudományos eredmények közül ötöt fogadott el, amelyek közül kettőt-kettőt összevont.

A mátrix nemcsak a biztonságot befolyásoló tényezők bemutatására alkalmas, hanem arra is, hogy ezek a tényezők pozitív, vagy negatív hatással voltak a biztonságra. A tényezők felsorolásával és azok biztonságra gyakorolt hatásával teljesebb képet kaphatunk egy időszak biztonságpolitikai helyzetéről, vagy a nemzetközi kapcsolatok rendszerében bekövetkező esemény biztonságra gyakorolt hatásáról. A leírómátrix gyakorlatban is alkalmaztam, amikor az 1990-es évek elején bekövetkező paradigmaváltás utáni biztonsági helyzetet elemeztem, amelynek eredményeként több megállapítást is sikerült levonni.

3) Elsőként alkalmaztam a buzani regionális biztonság komplexum elméletét (RSCT) a közép-európai régióra, amellyel megalkottam a Közép-európai Regionális Biztonsági Szubkomplexumot (CERSSC), mint a közép-európai biztonsági rendszer struktúráját. A CE RSSC az EU-európai komplexum része, de sajátos jellemzői és struktúrája miatt a komplexumon belül egy egységet (szubkomplexumot) alkot, ami nem jelenti azt, hogy nem vonatkoznak rá az EU-európai komplexum tulajdonságai. A szubkomplexum felvázolása során megállapítottam, hogy a közép-európai regionális rendszer az elmúlt másfél évszázad során egységességet mutatott annak ellenére, hogy ebben az időszakban jelentős behatások és befolyások érték a régiót. A szubkomplexum történelmi gyökerekkel is rendelkezik, amely a Habsburg Birodalomig, illetve a középkori Magyar Királyságig vezethető vissza. A régió sajátos jellemzői és viszonylagos egységessége annak ellenére megmaradt, hogy a régiót alkotó országok egy része a 20. század végén és a 21. század elején elérte a teljes európai és euroatlanti integrációt, míg a fennmaradó ország(ok) fő célkitűzése szintén az integráció elérése. A régió vizsgálata során megállapítottam, hogy a közép-európai országok nemzetállami törekvései miatt a CE RSSC megszűnése középtávon nem várható.

4) A Szlovák Köztársaság létrejöttének biztonsági hatásainak vizsgálata során megállapítottam, hogy – egyes nyugati várakozásokkal ellentétben – az új államalakulat létrejötte összességében nem okozott jelentős biztonsági kihívást globális (nemzetközi) szinten. Azonban regionális és nemzeti szinten kialakultak olyan biztonsági problémák, amelyek negatív hatással voltak a regionális kapcsolatokra, valamint Szlovákia biztonságára. Ide sorolható a szétválás társadalmi támogatottságának hiánya – legitimációs problémái –, a szomszédsági kapcsolatokban bekövetkező negatív folyamatok, amelyek a létrejövő ország nacionalista törekvéseivel voltak összefüggésben. Ezek a tényezők kiemelten a biztonság politikai, társadalmi és gazdasági dimenziójában jelentkeztek, amelyek zöme összefüggésben volt a régió – politikai, társadalmi és gazdasági – átalakulásával is. A szövetségi köztársaság felbomlásának és az új államalakulatok létrejöttének folyamata során a biztonságra leginkább Csehszlovákia megszüntetéséről szóló megállapodás előtti időszak (politikai válság), valamint az új országok első biztonságpolitikai lépései jelentettek kihívást. A folyamat a biztonság katonai és környezeti dimenziójában okozott a legkisebb problémát. A katonai dimenzióban egyedül a szövetségi köztársaság, valamint a létrejövő országok védelmi képességében jelentkező problémák okoztak negatív hatásokat. A biztonság környezeti dimenziója a folyamat során háttérbe szorult, azonban a kétoldalú kapcsolatokban a szlovákiai és a csehországi atomerőművek biztonságával és környezetszennyezésével kapcsolatos viták megjelentek.

5) A Szlovák Köztársaság a stratégiai dokumentumaiban szereplő és a megvalósított kül- és biztonságpolitika elemzését követően felállítottam egy elméletet, amely felvázolja Szlovákia jövőképét a teljes európai és euroatlanti integrációt követően. A Szlovák Köztársaság sorsa az Európai Unió és az Északatlanti Szerződés Szervezetének jövőjétől függ, amelyre vonatkozóan két alternatívát lehet felállítani. Az egyik alternatíva Szlovákia biztonságának fokozódását jelentheti, amely azt feltételezi, hogy a jelenlegi szintnél egységesebb és stabilabb rendszer alakul ki. A másik alternatíva esetén a két szervezet tagjai között érdekellentétek és viták következtében csökkenhet (hosszú távon meg is szűnhet) az európai és az euroatlanti biztonsági rendszert fenntartó szervezetek jelentősége és befolyása, amelyet követően az európai hatalmak érdekszövetségei és ad hoc országcsoportok határozzák meg a kontinens, így Szlovákia biztonságát. A kontinensen belüli biztonsági rendszer jövőjét a külső befolyásoló tényezők, valamint Európa hatalmi potenciálja is meghatározza. Várhatóan hosszú távon globális szinten Európa befolyása csökken és a globális folyamatok középpontja (feltehetően a távol-keleti, vagy az ázsiai) régiókra helyeződik át. Ennek következtében Szlovákia, mint „kis” állam befolyása a nemzetközi folyamatokra tovább csökkenhet, ami az ország biztonságára is negatívan hathat.

6) Magyarországon elsőként elemeztem ilyen részletességgel a szlovák haderő létrejöttének eseményeit, átalakulási folyamatát és a közép-európai régió biztonságára gyakorolt hatásait. A szlovák haderő megalakulása során rávilágítottam azokra a tényezőkre, amelyek meghatározták a szervezet létrehozását. Megállapítottam, hogy milyen problémák merültek fel a szlovák haderő létrehozása és megszervezése során. Ezek közül a legsúlyosabbnak a fegyverzet és a haditechnikai eszközök Csehországból történő átcsoportosítása során kialakult szervezési problémákat, az ország védelmi képességében bekövetkező hiányosságokat, valamint a személyi problémákat tekintem. A személyi problémákat az okozta, hogy a csehszlovák haderő nemzetiségi megoszlása során kevés volt a szlovák származású tapasztalt parancsnok és törzstiszt, így számos fiatal – kevés tapasztalattal rendelkező – katonatiszt került magas beosztásba a létrejövő szlovák haderőben. Megállapítottam, hogy a szlovák haderő megszervezése és folyamatosan módosuló átszervezése jelentős problémákat okozott haderő képességeiben, így az ország védelmi képességeiben is. A haderő számára a legsúlyosabb gondot az alulfinanszírozás jelentette, amely hosszú távon a fegyverzet és a kiképzés színvonalának romlásában is megnyilvánult, annak ellenére, hogy a szlovák haderő jelentős mértékben támaszkodott a hazai hadiipar termékeire, valamint az orosz államadósság törlesztése során beszerzett fegyverekre. A reformok folyamatos módosításának oka a meghatározott célok teljesítésének hiányából fakadt. A szlovák haderőre is jellemző volt – a régió haderőihez hasonlóan – a folyamatos csökkentés, de üteme és mértéke elmaradt a szomszédos országokétól. Megállapítottam, hogy Szlovákia a haderő megalakulása óta rendkívül fontosnak tartotta a nemzetközi műveletekben való részvételt, amely során specializálódásra törekedett. Ennek megfelelően zömmel műszaki és klasszikus békefenntartó alegységeket vezényelt a válságkörzetekbe. A szlovák haderő nemzetközi szerepvállalásait számos siker és elismerés övezte, amely jelentős tapasztalatot adhat, valamint irányt mutathat számunkra is.

IRODALOMJEGYZÉK⁴⁹

- Armáda 93 (MOSR, 1994)
- Armáda Slovenskej republiky 1994 (MOSR, 1995) – ISBN 80-967113-5-0
- Armáda Slovenskej republiky 1995 (MOSR, 1996) – ISBN 80-888420-1-8
- Armáda Slovenskej republiky 1996 (MOSR, 1997) – ISBN 80-888420-6-9
- Armáda Slovenskej republiky 1998 (MOSR, 1999) – ISBN 80-888421-6-6
- Armáda Slovenskej republiky 1999 (VIA MOSR, 2000) – ISBN 80-888422-5-5
- Armáda Slovenskej republiky 2000 (MOSR, 2001) – ISBN 80-888424-3-3
- Armáda Slovenskej republiky 2001 (VIA MOSR, 2002) – ISBN 80-888425-6-5
- Arms production, exports and decision-making in Central and Eastern Europe – Slovakia (Saferworld, 2002) ISBN 0 948546 87 5
- IISS: The Military Balance (2003-2004) – (Oxford, 2003) – ISBN-0-1-852873-6
- Jiri Pánek: *Táňková a automobilová technika v české a slovenské armáde* (Nase Vojsko, 2003) – ISBN 80 206 0684 X
- Ministerstvo obrany Slovenskej republiky: *V služba mieru* (MOSR, 2003) – ISBN 80-88842-61-1
- Róbert Ondrejčák: *Cesta Slovenskej republiky do NATO* (Obrana, Bratislava, 2004)
- Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2003 (MOSR, 2004) – ISBN 80-88842-69-7
- Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2004 (MOSR, 2005) – ISBN 80-88842-78-6
- Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2005 (MOSR, 2006) – ISBN 80-88842-95-6
- Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2001 (SFPA, 2002) – ISBN 80-968224-5-4
- Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2002 (SFPA, 2003) – ISBN 80-89106-05-6
- Slovakia in NATO (MOSR, Bratislava, 2004)
- Vladimír Kmec: *Bezpečnosť Slovenskej republiky a integrácia do NATO a Európskej únie* (IVO, 2002) – ISBN 80-88935-31-8

⁴⁹ Az Irodalomjegyzék csak a főbb szakirodalmat tartalmazza, amely kivonat az értekezés irodalomjegyzékéből.

**KOMPLEX KATONAI FELDERÍTŐ RENDSZEREK
MŰSZAKI MEGBÍZHATÓSÁGA VIZSGÁLATÁNAK
MATEMATIKAI MÓDSZEREI**

*Ne féljünk nagyot lépni, ha ez tűnik szükségesnek.
Két kicsi ugrással nem jutunk át a szakadékon.*
(David Lloyd George)

Bevezető

Írásomban bemutatom azoknak a megbízhatósági elemzési módszereknek a matematikai háttérét, amelyek a katonai felderítésnél alkalmazott rendszerek tervezésénél és kivitelezésénél alkalmazhatók, és lehetőséget adnak ezek hatékony és hosszú távú működésének eléréséhez. A struktúrák tervezésénél alapvető követelmény olyan komplex elektronikai architektúrák kialakítása, amelyek a megbízható, hibamentes és folyamatos működést garantálják. A katonai felderítés sajátosság feladataiból adódóan a rendszerekkel szemben támasztott követelmények némileg eltérnek a Magyar Honvédségnél, illetve a NATO-nál elfogadott előírásoktól, szabványoktól. Az optimalizálási módszerek lehetőségeket adnak a különböző, sajátos, esetenként egyedi feladatok ellátásához szükséges komplex elektronikai rendszerek kialakításához.

A katonai felderítésnél alkalmazott elektronikai struktúrák a feladatokból adódóan komplex, több rétegű alrendszerek kapcsolatából épülnek fel. A komplex villamos rendszerek – amelyek esetenként egymástól is nagy távolságra helyezkedhetnek el, illetve közvetlen kapcsolat egymás között nem mindig építhető ki, csak egy független harmadik fél közbeiktatásával –, megbízható működése függ az alkalmazott elektronikai, illetve energiaellátó alrendszerek műszaki megbízhatóságától.

A katonai felderítés által támasztott igények az érintett rendszerek megbízhatóságával szemben igen magasak, mivel sokrétű, szerteágazó, több kontinensen átívelő összetett, fejlett hálózatokról és struktúráról beszélhetünk. Alapvetően a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság (IEC) által készített nemzetközi szabvány, valamint az MSZ IEC 50(191) által lefektetett „*megbízhatóság*” fogalma és meghatározásai az irányadók az alkalmazott elektronikai rendszerek vizsgálatánál.¹

A komplex elektronikai rendszerek esetében az üzemzavarmentes működés vizsgálatánál legfőképpen a zavarállapotok azon eseteit kell figyelembe venni, amelyeket az elektronikai rendszerek működtetésénél jelentkező technikai és egyéb zavarforrások idéznek elő, illetve figyelembe kell venni, hogy a vizsgálatot – kiegészítő tényezőként – a rendszer gazdaságossági mutatója is befolyásolhatja.

¹ A megbízhatósággal kapcsolatos egyes alapfogalmak – MSZ IEC 50(191).

A katonai felderítés által támasztott igények az elektronikai architektúrákkal szemben attól függően változnak, hogy hol, mikor, és hogyan akarják alkalmazni az adott rendszert. Az alkalmazás a körülmények függvényében egyedi sajátosságokkal rendelkező összetevőket követel meg, amelyek a zavarforrások számára és minőségére nagymértékben hatással vannak, amely hatás közvetlenül a hibamentes működést befolyásolja. Az üzemzavarmentes rendszerek tervezéséhez megfelelő megbízhatóság elemzési módszert, vagy módszereket kell választani, melyeket a tervezett struktúra sajátosságai nagyban befolyásolhatják.

Az előrejelzés megbízhatóságának értelmezésében a hangsúlyt a kvantitatív és a kvalitatív elemzésre, a feltételek és a következtetések kapcsolatára, valamint az objektív tendenciákra és a szubjektív értékelésre helyezhetjük.²

A megbízhatóság egy rendszer, vagy elemének képessége arra, hogy meghatározott körülmények között definiált időtartamig, vagy ciklusszámban működjön. A megbízhatóság annak a valószínűsége, hogy egy rendszer vagy eleme meghatározott időpontban, vagy időtartamban az előre meghatározott környezetben, körülmények között meghibásodás nélkül és meghatározott teljesítményhatárok között az eredeti rendeltetését látja el.

A meghibásodás jelen esetben azt jelenti, hogy a rendszer vagy elem a továbbiakban nem képes ellátni a rendeltetése szerinti működést. A meghibásodásig tartó T működési idő valószínűségfüggvénye az $F(t)$. A meghibásodás eloszlásfüggvénye annak a valószínűsége, hogy egy elem a $[0, t]$ időintervallumban meghibásodik.³

$$F(t) = P(T \leq t) = \int_0^t f(\tau) d\tau$$

$$t \geq 0$$

A megbízhatósági függvény $R(t)$ a $[0, t]$ időintervallum alatt az adott egység meg nem hibásodásának valószínűsége.⁴

$$R(t) = 1 - F(t) = P(T > t)$$

Annak a valószínűsége, hogy ugyanaz az egység meghatározott időintervallumban meghibásodik, azonos azzal a feltételes valószínűséggel, hogy t idő előtt nem következik be meghibásodás, de a meghatározott intervallumban igen.⁵

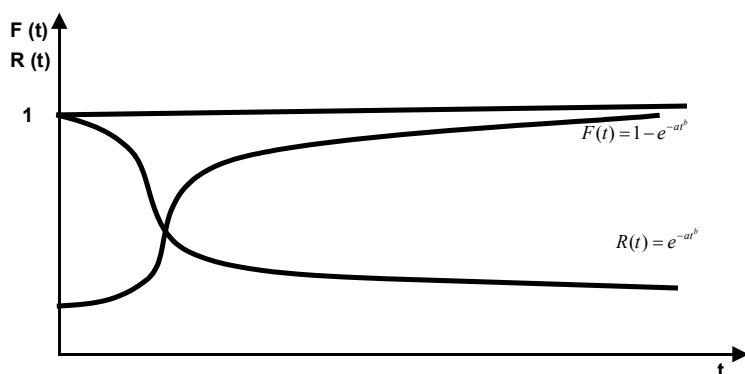
$$P(t < T \leq t + \Delta t | T > t) = \frac{P(t < T \leq t + \Delta t)}{P(T > t)} = \frac{F(t + \Delta t) - F(t)}{R(t)}$$

² A Meghibásodásmód és -hatás elemzésének (FMEA) folyamata [IEC 61812].

³ Gnyegyenko–Beljajev–Szolovjev: *A megbízhatóság-elmélet matematikai módszerei*. Budapest, 1976, Műszaki Könyvkiadó.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

1. ábra. Az eloszlásfüggvény lefutásának jellege a Weibull-eloszláskor

Az egység meghibásodási rátája (λ):⁶

$$\lambda(t) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} P(t < T \leq t + \Delta t | T > t) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{F(t + \Delta t) - F(t)}{R(t)} = \frac{f(t)}{R(t)}$$

Ha a t időpontig jól működött az elem, akkor a hiba bekövetkezésének valószínűsége a $(t, t + \Delta t)$ intervallumban jó közelítéssel:⁷

$$P\{\bar{A}\}(t, t + \Delta t) \approx \lambda(t) \cdot \Delta t$$

A $\lambda(t)$ függvény minden t időpontban lényegében annak a valószínűségét adja meg, hogy a t időpontig hibamentesen működő elem a következő időegység alatt meghibásodik. A meghibásodási ráta, $\lambda(t)$ feltételes sűrűségfüggvény: kiszámításakor nem a kezdeti, hanem az aktuális elemhez viszonyítjuk a $(t, t + \Delta t)$ időintervallumban meghibásodott rendszer számát:⁸

$$\hat{\lambda}(t) = \frac{N(t) - N(t + \Delta t)}{N(t) \cdot \Delta t}$$

ahol $N(t)$ a t időpontban működőképes elemek száma.

⁶ Gnyegyenko–Beljajev–Szolovjev: *A megbízhatóság-elmélet matematikai módszerei*. Budapest, 1976, Műszaki Könyvkiadó.

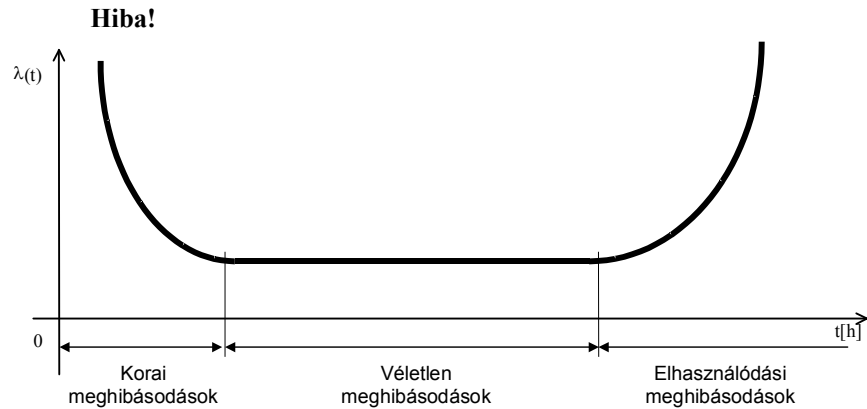
⁷ Uo.

⁸ Uo.

Ennek a homogén lineáris differenciálegyenletnek a megoldása a megbízhatósági függvény, mely $t \geq 0$ esetre:⁹

$$R(t) = e^{-\int_0^t \lambda(x) dx}$$

A $\lambda(t)$ függvény lehet monoton csökkenő, állandó, vagy monoton növekvő, a változás jellege is függhet az időtől. Nem javítható elemek esetében előfordul, hogy mindhárom jellegzetes szakasz felismerhető a meghibásodási ráta úgynevezett „kádgörbéje” által ábrázolva.

2. ábra. A meghibásodási ráta „kádgörbéje”

A rendszer átlagos működési idejének várható értéke az első meghibásodásig az *MTTFF* (Mean Time To First Failure), más megfogalmazásban egy rendszer üzembe helyezését követő első meghibásodás várható ideje (a kezdettől az első hibáig tartó hibátlan működés várható hossza). Az első hibáig várható idő különbözik a későbbi javításokat követő hibamentes működési időtől, ezért az *MTTFF* különbözik az *MTTF* (Mean Time To Failure) jellemzőtől.¹⁰

$$MTTFF = E(T) = \int_0^{\infty} t f(t) dt = \int_0^{\infty} R(t) dt = \frac{1}{\lambda}$$

⁹ Gnyegyenko–Beljajev–Szolovjev: *A megbízhatóság-elmélet matematikai módszerei*. Budapest, 1976, Műszaki Könyvkiadó.

¹⁰ Uo.

A két meghibásodás között várható idő az *MTBF* (Mean Time Between Failures = *MTTF* + *MTTR*), azaz egy működési és állási fázis várható ideje. Gyakorlatilag a rendszer ciklusideje a meghibásodások szempontjából.¹¹

$$MTBF = \frac{1}{\lambda}$$
$$R(t) = e^{-\lambda \cdot t} = e^{-\frac{t}{MTBF}}$$

A hiba észlelésének, kivizsgálásának és javításának az összesített várható ideje a *MTTR* (Mean Time To Repair).

Néhány elemzési módszer:

- a hibamód- és hatáselemzés (FMEA, FMECA);
- a hibafa-elemzés (FTA);
- a Markov elemzési módszer;
- a megbízhatósági blokkdiagram (RBD) elemzés;
- a megbízhatóság előrejelzése (RP).

A hibamód- és hatáselemzés (Fault Mode and Effect Analysis – FMEA) induktív („Mi van, ha ...?”) és kvalitatív megbízhatóság elemzési módszer. A módszer „lentől felfelé” halad, és egyesével lépked a rendszerelemek között, valamint vizsgálja azok hibamódjainak következményeit. Az FMEA alapvetően az elemek hibás állapotba jutásának módját (hibamód) és annak a rendszerre gyakorolt hatását (hibamód-hatást) vizsgálja. Általa – egyszerű funkcionális rendszereknél – lehetséges a különféle technológiával előállított, felépített struktúrák együttes elemzése. Hátránya az eljárásnak, hogy a tartalékolási funkciók kezelése, a javítás/karbantartás hatásainak figyelembe vétele, és az egyedi rendszerelem meghibásodásának részletes vizsgálata nagyon nehézkes.

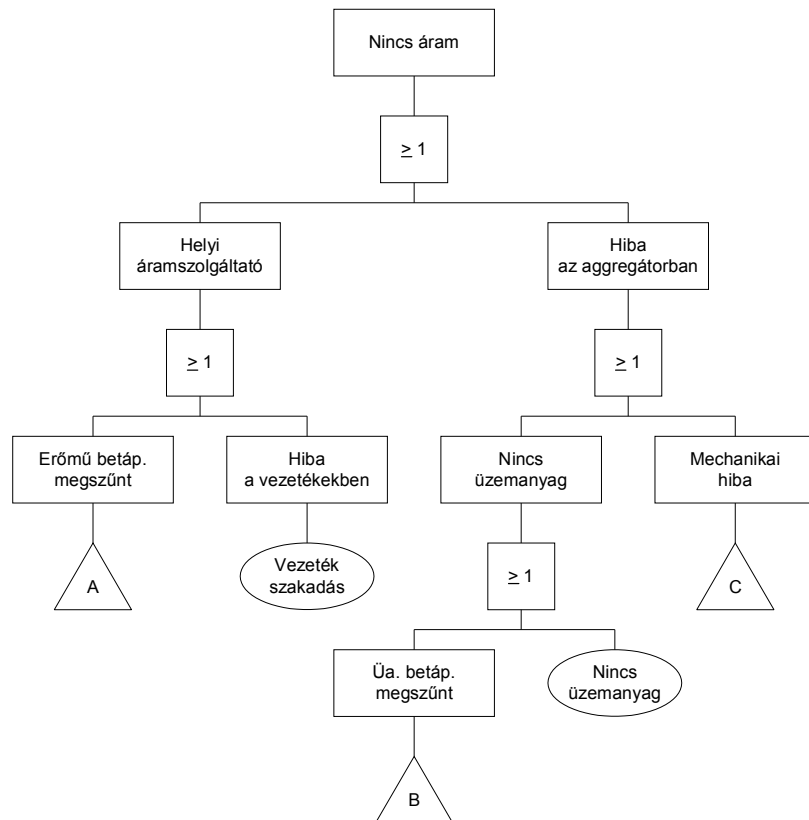
Az FMEA kiterjesztett megfelelője az *FMECA* (Fault Mode, Effect and Criticality Analysis; hibamód-hatás és kritikusság elemzése), amely az előző elemzéshez képest a kockázat vizsgálatával bővül. Az FMECA eljárásban minden egyes hibamódot számszerűsítene, és az előfordulásuk valószínűségével, valamint a következmények súlyosságának együttes hatásával rangsorolnak. A megbízhatóság-előrejelzésből lehet kiszámítani a meghibásodás valószínűségét, felhasználva az FMEA értékeivel becsült adatokat is (meghibásodási ráták, hibamód előfordulásának valószínűsége stb.). A hatások szigorúsági fokozatát egy meghatározott skála alapján kell értékelni. Az FMEA és az FMECA alapul szolgál a hibafa-elemzési módszer követésének, de alkalmazható az emberi hiba elemzéséhez, illetve úgynevezett kis tartalékolású rendszereknél veszélyazonosításhoz és valószínűség-becsléshez.¹²

¹¹ Gnyegyenko–Beljajev–Szolovjev: *A megbízhatóság-elmélet matematikai módszerei*. Budapest, 1976, Műszaki Könyvkiadó.

¹² Hibafa-elemzés [IEC 61025].

A hibafa-elemzés (Fault Tree Analysis – FTA) fentről lefelé haladó deduktív módszer, amely a nem kívánatos eseményeket azonosítja – például a csúcs-eseményekhez hozzájáruló körülményeket és tényezőket, amelyek lehetnek a rendszer működését, biztonságát, gazdaságosságát befolyásoló tényezők is –, továbbá logikai összefüggések szerint rendezi és ábrázolja. Az elemzést a csúcseseménnyel kezdik, majd az alacsonyabb funkcionális szinteken azonosítják a nemkívánatos rendszer-működés okait, és ezt iterálva folytatják addig, míg tovább már nem bontható alacsonyabb szintre. Az elemzés eredményét egy hibafán ábrázolják.¹³

A hibafa-elemzés alkalmazható például egy hadműveleti területen települt NIC (National Intelligence Cell, Nemzeti Hírszerző Cella)¹⁴ komplex villamos rendszere tápellátásának vizsgálatához:

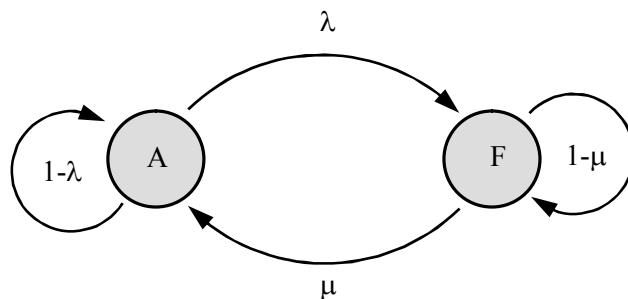

3. ábra. Hibafa

¹³ A Meghibásodásmód és -hatás elemzésének (FMEA) folyamata [IEC 61812].

¹⁴ Tóth András: *A válságreagáló műveletek felderítő támogatásának néhány tapasztalata*. ZMNE Hadtudomány 2005/4.

A Markov-módszer a rendszereket alapvetően két állapotra bontja: meghibásodott állapot és működő állapot. A két állapotból meghatározható a valószínűsége a működőképes, vagy a meghibásodási állapotnak. A rendszer vizsgálatakor az összes állapotot meg kell határozni, illetve le kell írni az átmeneti függvényeket a valószínűségi mutatókkal együtt. A meghibásodás valószínűsége, illetve a rendszer működőképessége a meghibásodási ráta és a helyreállítási intenzitási változókból határozható meg. Hátránya a modellnek, hogy a meghibásodási ráta konstans, és függetlennek kell lennie a jövőbeni állapotnak a rendszer múltbeli állapotától úgy, hogy a közvetlen megelőző állapottól nem független (ez annak felel meg, hogy a működési idő és a javítási idő valószínűségi eloszlása exponenciális). Példaként vegyünk egy leegyszerűsített műholdas összeköttetést, aminél csak két állapotot veszünk figyelembe: meghibásodott, illetve működő állapot (4. ábra.). A meghibásodott állapotból (F) a működőképes állapotba (A) kerülés valószínűsége a helyreállítási intenzitás (μ), míg a működőképes állapotból a meghibásodási állapotba történő kerülés valószínűsége pedig a meghibásodási ráta (λ).¹⁵ Tételezzük fel, hogy $\mu=0,7$ és $\lambda=0,2$. Annak a valószínűsége, hogy a rendszer működőképes állapotban van 4 időegység múltán – feltéve, hogy a rendszer működőképes állapotból indult –, $P_F=0,2222$.

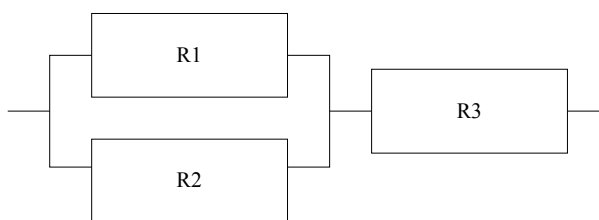

4. ábra. Állapotdiagram

A megbízhatósági blokkdiagram (Reliability Block Diagram – RBD) módszer grafikus ábrázolást (jellemzést) ad a rendszer logikai felépítéséről, amely a struktúrát felépítő alrendszerek közötti megbízhatósági összefüggéseket jeleníti meg. A módszer a rendszer sikeres működésének lehetséges útjait blokkdiagramokkal ábrázolja, amely a felépítményt komplex egészében vizsgálja. A blokkdiagram kialakításánál több különböző kvalitatív módszer van. Alapvetően a rendszer hibamentes működését kell definiálni, majd a struktúrát olyan funkcionális tömbökből építjük fel, amelyek megfelelnek a megbízhatóság elemzésnek. A diagram kialakításánál a blokkok még alblokkokra – alrendszerekre – bonthatók attól függően, hogy a struktúrát milyen mélységig elemezzük (rendszer-redukció). A rendszer felépítésétől függően az értékelésre több módszer van, például az egyszerű Boole-féle módszerek és igazságtáblák alkalmazhatóak a hibamentes működés elemzésére.

¹⁵ A Markov-eljárások alkalmazása [IEC 61165].

A 5. ábra egy soros–párhuzamos kommunikációs rendszert szemléltet. Az R1 alrendszer 0,75 valószínűségi értékkel rendelkezik, míg az R2=0,85 és az R3=0,95. A kumulált működési valószínűség csak három állapotában lehet a rendszernek. Az 1. táblázat tartalmazza az állapotok valószínűségét és a kumulált valószínűségeket, így a számítás során az eredő megbízhatóság: $R_c=0,914375$.

5. ábra. Összetett kommunikáció-rendszer

R1	R2	R3	Állapot valószínűség	Kumulatív működési valószínűség	Állapot
–	–	–	0,001875	–	állás
+	–	–	0,005625	–	állás
–	+	–	0,010625	–	állás
+	+	–	0,031875	–	állás
–	–	+	0,035625	–	állás
+	–	+	0,106875	0,106875	működik
–	+	+	0,201875	0,308750	működik
+	+	+	0,605625	0,914375	működik

1. táblázat. Az eredő-megbízhatóság számítása

A megbízhatóság előrejelzése (Reliability Prediction – RP) a rendszert felépítő alkatrészek megbízhatóságának vizsgálatából kiinduló módszer. A tervezés korai szakaszánál alkalmazható induktív vizsgálati eljárás, amely a struktúra meghibásodási rátájának megközelítő becslését teszi lehetővé. A rendszert felépítő alkatrészek meghibásodási rátáját az alkalmazott igénybevétel függvényében egyenkénti vizsgálatot követően – linearitást feltételezve a rendszerben –, könnyen ki lehet számítani. Az alkatrészek meghibásodási rátájának az összege így megegyezik a rendszer meghibásodási rátájával. Annak elkerülésére, hogy a felépítménynek a legrosszabb esetére becsüljük meg a megbízhatósági rátát, az adott rendszer tekintetében magasabb szinteken kialakított tartalékolási módokat is számításba kell venni. Az alkatrészek igénybevételi szintjeinek figyelembevétele az úgynevezett alkatrész-megbízhatóság előrejelzési modellekben sokkal valósabb alkatrész-meghibásodási rátákat eredményezhet.

Összefoglalás

Írásomban néhány olyan megbízhatóság-elemzési módszert, illetve matematikai megoldást emeltem ki, amelyek a katonai felderítés által használt és a kialakítás alatt álló komplex elektronikai rendszerek műszaki megbízhatóságának vizsgálatakor alkalmazhatók. Dolgozatomban több olyan módszert is említettem – FMECA, hibafa és megbízhatóság előrejelzése –, amelyek a feladatok függvényében hatásos előrejelzést adhatnak. A katonai felderítés komplexitásából következően szerteágazó feladatok megoldására kell kialakítani különböző elektronikai rendszereket, amely többszintű, esetleg a Magyar Honvédségben nem létező eszközök alkalmazásával és üzemeltetésével valósul meg. A fejlesztések által alkalmazott csúcstechnológiák nem engedik meg napjainkban – már a tervezési szakaszban sem –, az elektronikai rendszerek műszaki megbízhatóságának vizsgálatával történő elemző munka elhagyását. A komplex rendszerek alkalmazása hely-, idő- és személyfüggő, amely nagyobb kihívást jelent, mint egy általánosan kialakított struktúra esetében.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A megbízhatósággal kapcsolatos egyes alapfogalmak [MSZ IEC 50(191)]
- A Meghibásodásmód és -hatás elemzésének (FMEA) folyamata [IEC 61812]
- Gnyegenko–Beljajev–Szolovjev: *A megbízhatóság-elmélet matematikai módszerei*. Budapest, 1976, Műszaki Könyvkiadó.
- Hibafa-elemzés [IEC 61025]
- Tóth András: *A válságreagáló műveletek felderítő támogatásának néhány tapasztalata*. ZMNE Hadtudomány 2005/4.
- A hibamentességi tömbdiagram-módszer [IEC 61078]
- A Markov-eljárások alkalmazása [IEC 61165]
- A megbízhatósági (hibamentességi), karbantarthatósági és használhatósági (üzemkészségi) előrejelzések bemutatása [IEC 60863]
- Dr. Zsigmond Gyula: *Komplex villamos rendszerek minőségbiztosításának néhány kérdése*. Kiadvány. Budapest, 1998, Kandó Kálmán Műszaki Főiskola. 90–95. o.
- Dr. Zsigmond Gyula: *Korszerű rendszervizsgálati módszerek*. ZMNE kutatási jelentés, 1995.
- Lendvay Marianna – Dr. Zsigmond Gyula: *Komplex villamos rendszerek megbízhatóság-elemzési módszerei*.
- Dr. Turcsányi Károly: *A haditechnikai eszközök megbízhatóságának elméleti alapkérdései*. ZMNE-jegyzet, 1999.
- Dr. Zsigmond Gyula: *A komplex villamos rendszerek minőségszemléletű elemzéséről*. Hadtudomány 2002/1. 91–93. o.
- Dr. Nováky Erzsébet: *Várható változások – a jövő kutatás lehetőségei*. Környezettan felsőoktatási tankönyv, 2003.

**AZ INFORMATIKAI TERRORIZMUS MÓDSZEREI,
ESZKÖZRENDSZERE**

A 21. század első évtizedeiben olyan mélyreható változások következnek be a műszaki civilizációban, a kultúrában, a biztonság- és védelempolitikában, amelyek jelentősen megváltoztatják a társadalom szellemi, anyagi, szolgáltatási, termelési módját. Beléptünk az információs termelési korszakba, amely felváltja az ipari termelési korszakot. Kialakul a fejlett tudományra alapozott, a csúcstechnikára és az információtechnikára támaszkodó intenzív tudásgazdaság és társadalom, közismerten az információs társadalom.

Helyzetelemzés

A kommunikációs technológiák és eszközök robbanásszerű fejlődése részünkre nyújtott előnyei mellett más, értékeinkkel, érdekeinkkel ellentétes csoportok számára is új lehetőségeket teremtett. A határok nélküli, gyors, személytelen kapcsolattartás lehetőségében rejlő előnyöket a korábbi rendszerekhez képest nehezebb felfedhetőséget biztosító fejlett eszközök használata tovább növelte. Bűnözői csoportok, terroristák, hírszerző szolgálatok, ipari „kémek”, pénzmosáshoz felhasznált banki rendszerek információs szükséglete is ezekhez a rendszerekhez kötődik. A nemzetközi terrorista hálózatok és a hozzájuk köthető egyéb illegális tevékenységek (például kábítószer-, ember- és fegyvercsempészet, pénzmosás) szervezési feladatai sem nélkülözik a fejlett kommunikációs technológiák nyújtotta lehetőségeket. Kérdésként vetődik fel, hogy e csoportok tevékenysége milyen módon veszélyezteti biztonságunkat, nem szorosan műszaki, hanem biztonságpolitikai szemmel nézve?

Tanulmányommal egy olyan előremutató kérdésre szeretném rávilágítani a figyelmet, ami még nem annyira szignifikáns, de a mai fejlett technológiák felhasználásával már megvalósítható. Az informatikai rendszerek adta lehetőségek következtében a modern államoknak már ma szembe kell nézniük az információs, azon belül is az **informatikai**, azaz az úgynevezett **cyber*terrorizmussal**.

A terrorizmus napjainkban elterjedt típusai ellen az államok a határaik és állampolgáraik minél szigorúbb ellenőrzésével, a titkosszolgálatok egyre nagyobb bevonásával és legitimációjával megpróbálták felvértezni magukat, de az informatikai terrorizmus a mindennapi életünkben olyan beláthatatlan veszélyforrásokat hordoz magában, melynek csak a fejlett államok ellen támadó terroristák fantáziája szab határt. A 21. században a technika is „szolgálja” a terror uralmát. A fegyverek és robbanóanyagok mellett az új fegyver az Internet, melyet arra használnak, hogy félelmet keltsenek és pusztítsanak.

* Cyber – Napjainkban az egész világra kiterjedő számítógépes hálózatok által létrejött virtuális (látszólagos) világ jelzője. Angol szó, kiejtése az Idegen szavak szótára szerint „kiber”, „kiber-”; a Helyesírási Tanácsadó Szótár szerint „szájber”; az előbbi a műszaki nyelvezetben, az utóbbi az általánosan elterjedt szóhasználat.

Korunk talán legdinamikusabban terjedő vívmánya, az Internet vált az információátvitel egyik leggyakrabban használt formájává a terrrorszervezetek körében is. A világ bármely pontján elérhető, gyors, online módon történő információátvitel lehetősége az akciók megtervezése és koordinálása mellett azok végrehajtására is alkalmas. Az Internethez számos, a terrrorszervezetek által kiválóan használható lehetőség köthető, mint például az **anonimitás, a könnyű hozzáférhetőség, a cenzúranélküliség** és így tovább.

Ahogy a világ, úgy a terrorizmus is folyamatosan változik, a terroristák folyamatosan módosítják, korszerűsítik módszereiket, eszközeiket.

A terroristák által alkalmazható módszerek tárháza igen változatos. Azok a módszerek, melyek kevesebb áldozattal járnak, és így az elkövető szervezet tekintetében kisebb médiavisszhangot kapnak (például gyilkosság, fenyegetés, rajtaütés, gyűjtögetés), csökkenő tendenciát mutatnak. A nemzetközi nyilvánosságot biztosító média nélkül, melyek a terroristák kezében a pánikkeltés, a félelem és bizonytalanság fenntartásának eszközei, a terroristák többnyire csak elszigetelt, névtelen helyi csoportok lennének.

Ennek a változásnak egyik előtérbe kerülő módszere a számítógépeken, vagy azok segítségével a különböző számítógéprendszereken és hálózatokon végrehajtott támadás, melynek alkalmazásával mind a potenciális áldozatok magas száma, mind a széles nyilvánosság biztosítható.

Mint már említettem, beléptünk az információs termelési korszakba, mely az információs és távközlési csúcstechnikára, az információra, a tudásra épül. A 21. század alapvető tartalmát ezen elemek területén bekövetkező lényeges változások fogják képezni, és a társadalom fejlődésének irányát és ütemét ezek fogják meghatározni. A változások terheit viszont az emberek fogják viselni, amire fel kell őket készíteni. Ezt elősegítve, írásommal szeretném elérni, hogy felhívjam a figyelmet, rávilágítsak, és tényekkel alátámasztva elfogadtassam, hogy **az informatikai terrorizmus nem fikció, nem egy felvázolt lehetséges jövő, hanem napjaink valósága.** Fogalmainak és tartalmának megismerésével olyan információk birtokába jutunk, amelyekkel könnyebben megértjük a változásokat és sikeresen alkalmazkodhatunk a 21. század társadalmi, valamint az Internet, mint eszköz segítségével folytatott informatikai hadviselés kihívásaihoz. Célom, hogy elgondolkodjunk és megértsük annak fontosságát, hogy saját adataink védelme (is) ugyanúgy fontos és szükséges, amelyek megóvása érdekében mindenkinek önállóan kell a szükséges lépéseket megtennie.

Az említett változások műszaki és társadalmi szinten törvényszerűen igénylik a biztonságpolitika, a biztonságkultúra, az országvédelem, az általános és alkalmazott biztonság tudomány újszerű megközelítését.²

¹ Például a Katarban működő Al-Dzsazíra arab hírtelevízió.

² A NATO is felkészül a kibertámadásokra. Elképzelések szerint már a közeljövőben nagyon komoly kibertér-védelmi feladatok hárulnak majd az Észak-atlanti Szerződés Szervezetére. NATO védelmi miniszterei 2007. júniusi találkozásukon megállapodtak abban, hogy közös lépéseket tesznek a kulcsfontosságú internetes oldalak fokozott védelmének kialakítása érdekében, és a szervezet maga is igyekszik felkészülni a jövőbeni hasonló akciókra.

http://www.sg.hu/cikkek/56837/a_nato_is_felkeszul_a_kibertamadasokra 2007. december 14.

Az informatikai terrorizmus

A mindent átható számítógépesedés (például globális hálózatok), az okos fegyverrendszerek (például lézervezérelt rakéták), a fejlett felderítőállások (például kémhűholdak) korában az információon vagy hírszerzésen alapuló hadviselés koncepciója a vezető katonai akadémiák tananyagának egyik központi elemévé vált. Ugyanakkor megragadta a média, és számtalan műszaki tehetség képzeletét is. Sajnos a karosszékéből nézett, karnyújtásnyira zajló csaták (gondoljunk a szerbiai és koszovói konfliktusra, vagy az Irak elleni offenzívára) egy – bár látványosan bemutatott – leegyszerűsített elképzelést alkotnak arról, hogy mivel jár az információs kor hadviselése. Kétségtelen, hogy elegánsabb egy légvédelmi rendszert informatikai úton megbénítani, mint bombákat dobni a lokátorállomásokra, ugyanakkor a virtuális hadviselésnek számos egyéni elágazása is van. Például egy szoftverre alapozott támadás egy ország bankrendszere ellen számos olyan másodlagos hatással jár, ami valószínűleg nem fog úgy a címlapokra kerülni, mint egy látványos rakétatámadás. Az elektromos ellátás megzavarása azt is jelenti, hogy életveszélybe kerülnek az intenzív osztályok betegei, és ha az ő csendes haláluknak nincs is oly erős médiahatása, ők is áldozatok: egy újfajta, alacsony intenzitású, magas technológiai szintű hadviselés háborús veszteségeként. A stratégiai (offenzív) információs hadviselés okozta emberi szenvedések kevésbé tűnnek nyilvánvalónak, mint a hagyományos hadviselésé, ennél fogva politikai kezelésük is egyszerűbbnek látszik. Mindazonáltal, mivel egy szisztematikus, stratégiai szintű információs támadás dokumentált bizonyítéka, vagy reális fenyegetése hiányzik, s a civil szféra irányában még hiányos és nagyrészt csak elméleti síkon jár, mi nem engedhetjük meg magunknak, hogy ne reális következtetéseket vonjunk le.

Mára a **nagyhatalmak katonai doktrínáiban is megjelent a cyber-háború**. A cél az úgynevezett cyber-főlény megszerzése, ami három elemből áll:

- a hálózatba kapcsolt elektronikai rendszerekkel az információ biztosítása a kialakult és a várható helyzetről;
- az ellenség elektronikus információs rendszerei működésének korlátozása és akadályozása;
- végül a saját információs képességek kihasználása és megóvása az ellenség cyber-támadásaival szemben.

A cyber-terrorizmus

A Barry Collin³ által először alkalmazott kifejezés – a cyber-terrorizmus – a cyber-tér és a terrorizmus szavak összevonásából keletkezett. A cyber-teret Collin professzor úgy fogalmazta meg, hogy az a virtuális világ, amely a számítógépes programok szimbolikus, igaz-hamis, bináris információiból áll.

³ A Biztonság és Hírszerzés Intézménye professzora – Amerikai Egyesült Államok, Kalifornia.

Dorothy E. Dening⁴ szerint a cyber-terrorizmus a hagyományos terrorizmus és a cyber-tér találkozásánál felbukkanó agresszív tevékenység. Általában a számítógép-hálózatok és a számítógépek, a bennük tárolt információk elleni támadásokat és fenyegetéseket jelenti, melyekkel előremozdíthatják a politikai vagy szociális céljaikat.

Csakúgy, mint a terrorizmus fogalmának meghatározásánál, a cyber-terrorizmusnál sem lehet mindenre kiterjedő, teljes körű meghatározást találni. Azonban egy terrorizmusfogalom kiegészítésével **a cyber-terrorizmust a következőképpen definiálhatjuk: előre megfontolt, megtervezett, politikailag motivált, nem háborúban végrehajtott erőszakos cselekmény, mely különböző jellegű célpontok (civil lakosság, hadsereg, gazdasági, politikai, energetikai rendszerek, objektumok stb.) ellen, a célpontok által telepített számítógépeken, különböző számítógéprendszereken keresztül hajtanak végre.** Ebből kiindulva megállapíthatjuk, hogy a cyber-terrorizmus minden olyan, számítógépen keresztül, vagy annak segítségével végrehajtott támadás, amely személyekben, tulajdonokban kárt okoz annak érdekében, hogy félelmet generáljon. Olyan támadások, amelyek például robbanáshoz, repülőgép-eltérítéshez, testi sérüléshez, halálhoz, víz és más élelmiszerek szennyeződéséhez⁵, illetve gazdasági veszteségekhez vezethetnek, továbbá rombolhatják a különböző szükséges szolgáltatásokat.

A cyber-terrorizmus kialakulása visszavezethető a terrorizmus és az információs technika rohamos fejlődésére, a hálózatok világszintű elterjedésére, ugyanis a számítógépek és az Internet elterjedésével a fejlett világ egyre nagyobb mértékben függ az így tárolt adatok biztonságától.

A terroristák az Internet nyújtotta lehetőségek felhasználásával, továbbá az információs hadviselés elveinek és bizonyos módszereinek alkalmazásával érik el céljaikat. A lehetőségeket az élet minden területén fel lehet használni, amelyek ugyanúgy alkalmasak lehetnek a kommunikációra, a mindennapi friss információk megszerzésére, a tudomány fejlesztésére, mint konkrét terrorcselekmények elkövetésére. Megjegyzem, az Internet négy évtizedes fennállása óta a világhálóra csatlakozott számítógépek száma meghaladja az egymilliárdot, és számuk dinamikusan növekszik.

Az Internet – mint nyílt adatbázis – hasznos segítséget jelent a terroristák számára, hiszen ennek segítségével információkat gyűjthetnek célpontjaikról, lehetséges eszközeikről, fegyvereikről. Mint ismeretes, a világhálón megtalálható a katonai bázisok, a vízi- és atomerőművek részletes felépítése, elhelyezkedése és térképei is.

Egy internetes támadás – okozzon bármilyen komoly károkat –, nem feltétlenül cyber-terroristák műve. Ha támadás következtében leáll az áramszolgáltatás egy területen, az lehet cyber-bűnözők, hackerek, crackerek, terroristák vagy éppen cyber-támadás műve. Hogy éppen minek kell tekinteni, az alapvetően a támadók motivációitól, céljaitól és a támadás körülményeitől függ.

⁴ A Georgetown Egyetem (Washington, D.C., USA) számítógép tudományok professzora.

⁵ Jön az élelmiszer-terrorizmus? Napjainkban felmerül az élelmiszerterrorizmus veszélye – derül ki a Magyar Élelmiszer-biztonsági Hivatal (MÉBiH) közleményéből.
<http://www.elelmiszerbiztonsag.hu/node/229> 2009. január 30.

A cyber-terrorizmus jellemzői, sajátosságai

Eddig a cyber-terrorátadások ellen nem fejlesztettek ki olyan rendszert, ami (esetleg) előre tudná jelezni azokat, ezért folyamatosan készenlétben kell állni rá. A terrorizmus ezen új ágának alkalmazása kivédhetetlen, s mivel az elkövetőt szinte lehetetlen azonosítani, ezért az elkövető szemszögéből rendkívül biztonságos. A támadás akár percek alatt is végrehajtható, bár megtervezése, előkészülete időigényes lehet. A támadás végrehajtásához mindössze időbeli egyeztetés szükséges, a támadás megindításának helye gyakorlatilag lényegtelen, mivel a hálózatok segítségével a Föld bármely pontjáról kivitelezhető az akció. A cselekmények végrehajtásának költsége relatíve alacsony, merthogy néhány számítástechnikai eszköz nem kíván olyan jelentős pénzügyi forrást, mint a hagyományos, a vegyi-, nukleáris, illetve biológiai fegyverek.

A károkozás nagyságát a céloktól függően előre ki lehet számítani.⁶ Kiszámítható, hogy minimális veszteséget okozzanak-e az emberi életben, vagy az egyáltalán ne legyen, illetve kiszámítható, hogy a lehető legnagyobb pusztítást végezzék.

Amennyiben a támadási kísérlet kudarcba fullad, lehetőség van a hiba megkeresésére és kijavítására, vagy az alkalmazott eszköz fejlesztésére, az akció megismétléséig. A cyber-terrorizmus lehetőséget ad a folyamatos fejlesztésre, a kockázat nélküli hibakorrekciókra. Így az akció megismétlésekor már nagyobb pontossággal hajtható végre a támadás. Természetesen erre csak akkor van lehetőség, ha a sikertelen támadás felfedezetlen maradt. Továbbá az sem mellékes körülmény, hogy a terrorcselekményt elkövetők sértetlenek maradnak, mivel a támadás fizikai jelenlétük nélkül realizálható.

A cyber-terrorizmus lehetséges eszközszerkezete

A következőkben részletezett számítógépes programok és eszközök lehetséges fegyverként szolgálhatnak a terroristák számára. Az eszközparkot lehetetlen a maga teljességében felsorolni, hiszen rengeteg egyéb olyan program létezik, állhat fejlesztés alatt, vagy kerülhet a jövőben forgalomba, amelyek még tökéletesebben fedik a terroristák elképzeléseit a „cyber-fegyverekről”.

■ „Trójai” programok

Olyan programokat takar, amelyek látszólag valamilyen, a felhasználó számára hasznos funkciót látnak el, ám emellett vagy ehelyett mást (is) végeznek. Ilyen „melléktevékenység” lehet: fájl- és levélküldés, különböző romboló utasítások végrehajtása, a számítógép vezérlése fölötti uralom átadása a támadó(k)nak, vagy akár más számítógépek, rendszerek támadása, további programkártévként útnak indítása egy rejtett helyről.

⁶ 2003 májusában támadás célpontja volt a Déli-sarkon található kutatóállomás. Az ellenőrzés alá vont számítógép – az FBI információi szerint – többek között a kutatók számára a túléléshez fontos rendszereket irányította és felügyelte.
http://www.sg.hu/cikkek/33452/hackerek_tamadtak_meg_a_deli_sarki_kutatoallomast

Vannak olyan változatai a programnak, amelyeket külön erre a célra írnak, viszont léteznek olyanok is, amelyek egy jól ismert, valós program kiegészítő elemei. A rejtett funkciója lehet károkozás, vírus telepítés, jelszó vagy más egyéb hasznos információ megszerzése. A „trójai” programokat szándékosan károkozásra fejlesztették ki.⁷

A „trójai faló” egy kódreszlet, amelyet egy másik programba rejtettek és álcázott funkciója van. Arra tervezik, hogy megkönnyítse a bejutást egy adott rendszerbe, valamint összeköttetést tartson fenn a megcélzott rendszer és a „trójai falóval” elküldők között. A „trójai faló” a biztonságot ellenőrző rendszer részeként is álcázható. Az így megtervezett program a feltárt biztonsági hiányosságokat e-mail üzenet formájában visszajuttatja az elküldőjéhez, ilyen módon rengeteg érdekes információ nyerhető az adott számítógépről. A körültekintően megírt program nem hagy visszakövethető nyomot, ezért nagyon nehéz „lenyomozni”.

■ Számítógépvírusok

Megjelenésük az 1970-es évekre tehető, eredetileg a számítógépek terhelhetőségének tesztelése érdekében hozták létre. A számítógépvírusokkal kapcsolatos kutatásoknak hatalmas lendületet adott a katonai alkalmazás lehetőségének felismerése: vírusok segítségével stratégiaileg fontos, ellenséges számítógép-rendszerek megbénításának képessége. Ezek a kutatások azonban természetesen teljes titokban folytak. Az első nyilvános publikációt Friedrich Cohen, a Dél-Kaliforniai Egyetem professzora jelentette meg 1983-ban.⁸

A vírusok komoly biztonsági problémát jelentenek, ha bizalmas adatok kerülnek továbbításra, vagy vállalati titkokat figyelnek ki, de gyakran teljes adatbázisok, vagy az egész merevlemezek törölődhetnek. Bár lehetnek kártékonyak, a vírusok bizonyos fajtái azonban csupán zavaróak. Némely vírus késleltetve fejtí csak ki hatását, például csak egy bizonyos számú gazdaprogram megfertőzése után. A vírusok domináns kártékony hatása az ellenőrizetlen reprodukciójuk, ami túlterhelheti a számítógépes erőforrásokat. Napjainkban az Internet térhódításával a vírusok már valamivel kevésbé gyakoriak, mint a hálózaton terjedő „férgek”.

A számítógépvírusok egyik legfrappánsabb meghatározása: *„A számítógépvírusok programok, amelyek saját kódjukat valamilyen módon hozzáfűzik más végrehajtható programokhoz, és a megfertőzött gazdaprogram indításakor átveszik attól ideiglenesen a vezérlést, majd végrehajjtják a beléjük programozott utasításokat. A biológiai vírusokhoz hasonlóan a számítógépvírusok is önmagukban életképtelenek, működésükhöz megfelelő hardver- és szoftverkörnyezet szükséges. Az igazán sikeres vírusok többsége valamilyen rejtőzködő technikát alkalmaz, és sok esetben a terjedésért, valamint rejtőzködésért felelős rutinokon kívül további úgynevezett büntetőrutinokat is tartalmaz. Ezek indítása rendszerint valamilyen*

⁷ Az osztrák Karintia tartományi kormány számítógépei január eleje óta elérhetetlenek. Az ok: egy „trójai féreg” megbénította számos szervert, ami miatt gyakorlatilag hozzáférhetetlenek a tartomány közigazgatási rendszerébe kötött számítógépek.

http://www.sg.hu/cikkek/64957/trojai_benitotta_meg_karintia_kozigazgatasat 2009. január 9.

⁸ <http://prog.hu/cikkek/20/A+szamitogepes+virus.html>

időzítéshez (dátum, időpont), eseményhez vagy egyéb feltételhez kötött.”⁹ A vírusprogram valójában az élő anyag működését utánzó, életképes modell. Olyan, mint a biológiai fegyver, mert miután kiengedték a laboratóriumból, még maga az alkotója is elveszíti az ellenőrzést felette.

A számítógép-használók számára a vírus jól ismert jelenség, így nem elképzelhetetlen számukra sem, hogy az informatikai hadviselés fegyvereivé váljanak. Képzeljük csak el, hogy mekkora zavart okozna egy számítógépvírus, például a bankok számítógépes rendszerébe kerülve. Vagy elég, ha az 1990. január 15-ei példát vesszük alapul, amikor az AT&T telefontársaság távolsági hívásokat kapcsoló rendszerében következett be üzemzavar, minek oka egy számítógépvírusnak a telefonhálózat kapcsolórendszerébe való bekerülése volt. Akkor 60 ezer ember számára 9 órán át megszűnt a nagytávolságú hálózati elérés lehetősége.

Szakértők szerint az ismert vírusok száma ma már jóval ötvenezer felett van, amelyben nincsenek benne sem a „trójai” programok, sem a „programférgek”.

■ Számítógépes férgek

Az első hálózati férget John Shoch és Jon Hupp kutatók írták 1982 márciusában, melynek következtében a kutatóépületben 100 számítógép rendszere omlott össze. A férgek a vírusok egyik fajtavariánsai. A számítógépes féreg egy önálló program, hálózaton keresztül terjed, miközben önmásolást hajt végre, ezzel egyre több memóriaegységet köt le, és így blokkolja a számítógépet. A férgeket a vírusoktól eltérően hálózati környezetre tervezték. A számítógépes férgek rendszerint nem törlik az adatokat, de erre is programozhatók, elterjedésük után megszüntethetik a számítógépek közötti összeköttetést. Céljuk általában az információszerezés.¹⁰ A leghíresebb (eddig) internetes féreg a MyDoom, amely 2004. január 26-án szabadult el, és a felbukkanását követő 24 órán belül összesen 1,2 millió állományt fertőzött meg.

■ Számítógépes démon

Ez a program a rendszerbe kerülésétől kezdve figyelni az összes beírt parancsot. Visszahívása és megvizsgálása után teljes képet kaphatunk egy adott időszakban kiadott valamennyi műveleti utasításról. A démon továbbítja a hozzáférési kódokat, a titkosító algoritmusokat, vagy más rendszerinformációkat. Felderítésük rendkívül nehéz, mivel csak olvassák és feljegyzik az adatokat, aktívan nem befolyásolják a számítógépeket vagy a programokat.

⁹ <http://www.antivirus.hu/virved/index.php?CN=30&CIE=0>

¹⁰ A NASA megerősítette, hogy a Nemzetközi Űrállomás legénysége vírust fedezett fel az általuk használt számítógépeken. Nem ez volt az első eset, hogy kártevő jut fel az állomásra. Az ügynökség szóvivője annyit árult el, hogy egy *W32.Gammima.AG* féregvírus került az űrhajósok által használt néhány laptopra. Ezek a számítógépek nincsenek összeköttetésben a fedélzeti rendszerekkel, így nagyobb bajt nem okozhatott a féreg, amely a begépett jelszavakra és egyéb fontos információra vadászik, a billentyűleütések naplózásával.

http://www.sg.hu/cikkek/62354/virus_a_nemzetkozi_368_rallomason 2008. augusztus 29.

■ DoS (Denial of Service) támadás

Jelentése hozzáférhetetlenné tenni, üzemben kívül helyezni. DoS-támadások alkalmával egy szervert olyan sok kéréssel bombáznak, hogy a rendszer a feladatokat egyszerűen nem képes ellátni, és a legrosszabb esetben összeomlik. Ilyen módon támadtak már ismert szervereket, mint az Amazon, Yahoo, eBay, de a fegyveres harcok előtt ilyen módon támadták meg Grúziát.¹¹

Azok a programok, amelyeket DoS-támadásokra használnak fel, időközben már nagyon okosak lettek, és a támadókat csak nagyon nehezen lehet felderíteni, mert az adatok útja homályban marad. Némely támadás lehetséges ún. bug-okon keresztül, vagyis a programok és operációs rendszerek gyenge pontjainak kihasználásával, vagy a protokollok szabálytalan használatával. Más támadások egyszerűen túlterhelik a rendszert a túl sok kéréssel. Ebből kifolyólag egy DoS-támadásnak különböző formái léteznek:

- Syn Flooding

A támadó számítógép hamis IP-címről adatcsomagokat küld a megtámadott gépnek, mellyel kapcsolatot kíván létesíteni. A megtámadott gép ennek következtében nem tudja elérni a kapcsolatot kérő gépet, és csak egy bizonyos idő elteltével hagy fel a kapcsolat létrehozásának kísérletével. Ha a hamis csomagok nagy tömege érkezik, akkor a megtámadott számítógép az összes kapcsolódási kapacitását az adatcsomagok reménytelen küldözgetésére fordítja, és így nem lesz elérhető más rendszerek számára sem.

- Ping Flooding (elárasztás)

A Ping egy program, amely azt vizsgálja, hogy más számítógépek a rendszerben elérhető-e. Alkalmazása esetén a támadó a célszámítógépet nagy tömegű pinggel bombázza, mely ezután csak azzal van elfoglalva, hogy válaszoljon. A Pingek nagyságától és fajtájától függően a régebbi operációs rendszereknél összeomláshoz vezethet.

- Mail-bombázás

Ez esetben vagy egy óriási méretű üzenet jut el e-mail formájában egy címzetthez, vagy egy címzettet üzenetek ezreivel bombáznak. Ez az e-mail fiók eltömődéséhez vezet. Legrosszabb esetben lassabb lesz a mail-szerver, vagy teljesen összeomlik. Ilyen mail-bombázást végre lehet hajtani nagyobb probléma nélkül az interneten megtalálható programokkal.

¹¹ Kiberháború zajlott a Kaukázusban is. Az Interneten – hetekkel a Grúziában kitört fegyveres harcok előtt –, már 2008. július 20-án kitört a háború. A grúz szerverek „elhallgattak”, lehetetlenné téve a kommunikációt. A grúz hivatalnokok és állampolgárok amerikai, lengyel, észt szervereket használva próbáltak kitörni a blokádból. Szakértők szerint a támadást az Egyesült Államokból koordinálták, egy olyan szerverről, melyet alig pár héttel a támadás előtt állítottak üzembe.
http://www.sg.hu/cikkek/62049/kiberhaboru_zajlott_a_kaukazuiban_2008_augusztus_14.

- DDoS használata (elosztott Denial of Service támadás)

A támadás nem egy gépről, hanem gépek sokaságáról érkezik egyidejűleg. A gyakorlatban ezt így lehet elképzelni: egy hacker elosztja támadási programjait több száztól több ezer védtelen számítógépre. Különösen kedvelt „áldozatok” az egyetemi hálózatok szerverei, mert ezek szinte éjjel-nappal üzemben vannak.

■ Bot-hálózat (botnet)

A robot szóból származik és annyit jelent, mint dolgozni. Az IT-szakzsargonban a Bot-tal egy programot jelölnek, amely távirányítással vagy automatikusan dolgozik.

A botnetek olyan magánfelhasználók – gyakran több ezer darabot elérő¹² – számítógépeiből távirányítással megalkotott hálózatok, amelyeket internetes bűnözők hoznak létre úgy, hogy az illető személyeknek nincs tudomásuk arról, hogy a PC-jüket milyen célokra is használják.

A Bot-hálózatok problémája az utóbbi évben igen megnövekedett. Az ok: egyre több felhasználó rendelkezik szélessávú internet-kapcsolattal. Nem kevés számítógép éjjel-nappal az Internetre van kapcsolva. Tanulmányok szerint naponta világszerte több ezer számítógépet kaparintanak meg, és használnak fel bűnös célok megvalósítására. Egy frissen az Internetre kapcsolt számítógépet már pár perc múlva nagy valószínűséggel meg fognak támadni, ezáltal a gép már nem csak áldozat, hanem egyidejűleg tettes is lesz. Megkapja az utasításokat, melyeket – nem is tudva a háttérszándékról, akaratlanul is – végrehajt.

A botnet-hálózatok sokkal nagyobb veszélyt jelentenek napjainkban a számítógépekre, mint a vírusok és az egyéb kártevők, mert a hackerek bármit megtehetnek a megkaparintott PC-kkel.¹³ A Bot-hálózatok mögött nagyon sok bűnözői energia húzódik meg, és egyértelműen azonosítható a rosszakarat.

■ Grid

A Grid egy olyan szolgáltatás, melynek lényege a számítógépes erőforrások és az adattárolási kapacitás megosztása az Interneten. Ilyenkor a készenlétebe helyezett, vagy éppen minimális felhasználói szinten futó számítógépek kihasználatlan kapacitását tudják nagyszabású programokra fordítani. A Grid több, mint számítógépek közötti egyszerű kommunikáció, végső célja az, hogy a számítógépek globális hálózatát egyetlen óriási számítógépes erőforrássá alakítsa.¹⁴

¹² A szingapúri hatóságok a közelmúltban egy botnet központi szerverét foglalták le. A tipp Norvégiából érkezett, a hálózatba összesen 10 ezer számítógép volt bekötve.

¹³ A botnetek a jövőben alkalmasak lehetnek az elektronikus országgyűlési vagy elnökválasztások megakadályozására. „Egy Ausztria méretű országban tartandó elektronikus voksolás megbénítására, sőt megakadályozására már egy nem igazán kiterjedt, hanem csupán néhány ezer fertőzött számítógépből álló hálózat is elég lehet” – jelentette ki Jose Nazario, a DeepSec biztonsági konferencián. http://www.sg.hu/cikkek/63997/ddos_tamadasokkal_az_e_valasztasok_ellen 2008. november 18.

¹⁴ <http://www.origo.hu/tudomany/20081003-grid-a-cernben-a-vilag-legnagyobb-kapacitasu-szamitogephalozata.html>

Az összekapcsolt számítógépek kihasználatlan erőforrásait ma elsősorban kutatási célokra használják. Ilyen például a SETI, mely értelmes élet jeleit keresi a rádiólokátorok adatai között, vagy a világ legnagyobb részecskegyorsítója a Genf melletti nemzetközi kutatóközpontban, a CERN-ben.

Veszélye abban rejlik, hogy vírusok segítségével számítógépekből Gridet képeznek, amit aztán támadásra használhatnak fel.¹⁵

■ Logikai bomba

A logikai bomba egy vírus olyan része, illetve szerkezete, amelyik időhöz, esemény bekövetkezéséhez, logikai változó adott értékéhez kötött módon aktiválható.¹⁶

Olyan hiba a programban, amely nem várt hatást fejt ki. A logikai bomba olyan telepített program, amellyel a számítógépes rendszert valami módon meg akarja károsítani, vagy el akarja pusztítani. Jelentkezése váratlan, hatása pusztító lehet. A logikai bomba sajátossága, hogy hosszú ideig, akár évekig észrevétlenül rejtőzhet, de meghatározott parancs begépelésekor, vagy akár kódolt jelre elkezd a rendszer elpusztítását.

■ Kémprogram (Spyware)

Olyan kártékony szoftver, amely személyes adatokat gyűjt a felhasználó számítógépéből, a felhasználó tudta és engedélye nélkül. A megszerzett adatokat az Interneten keresztül egy kívülálló személy számára továbbítja. A szoftver általában a felhasználó tudta nélkül kerül a számítógépre, például böngészés közben, fájlcsere programok használatával, vagy egy levél megnyitása során. Más esetben a kémprogram megbízható alkalmazásnak (például kémprogram-irtó alkalmazásnak) álcázza magát, és így maga a felhasználó telepíti föl a számítógépre.

Célja a rejtőzködés. Addig kíván a számítógépen rejtetten tevékenykedni, amíg csak lehetséges. Minél tovább tud a számítógépről rejtett adatokat továbbítani, annál hasznosabb készítői számára.

A Microsoft biztonsági szakértői szerint a közeljövőben olyan vírus- és kémprogramok jelennek majd meg a számítógépeken, melyekkel szemben a ma alkalmazott vírusirtó technikák hatástalanok lesznek. Az úgynevezett rootkit¹⁷-eket felhasználó kártevők ugyanis a rendszer legbelső magjába integrálódva, képesek jelenlétük és tevékenységük teljes maszkolására, ezen keresztül pedig detektálásuk és eltávolításuk szinte tökéletes megakadályozására.

¹⁵ A rendelkezésre álló információk alapján az orosz–észti konfliktus pontosan ilyen típusú támadás volt.

¹⁶ http://www.itb.hu/ajanlasok/a8/html/a8_6.htm

¹⁷ A „rootkit” fogalom egy olyan technika vagy módszer leírására szolgál, amikor egy rosszindulatú program (például vírus, kémsoftver, „trójai”) megpróbálja magát eltüntetni a védelmet biztosító szoftverek elől, tehát például a vírusirtó, a kémsoftvereket blokkoló, vagy egyéb rendszerkezelő programok elől.

A Microsoft két szakembere, Mike Danseglio és Kurt Dillard véleménye szerint az ilyen jellegű vírusprogramok és kérosoftverek hamarosan egyre nagyobb szerephez jutnak majd, és félő, hogy cyber-terroristák kezére kerül, akik számára ígéretes fegyverként szolgálhat.

■ Jelszó-halász (phishing)

A szó a „password” és a „fishing” szavakból tevődik össze, ami annyit jelent, mint jelszavakra halászni. A phishing-csalók mind gyakrabban hamisítanak e-maileket, vagy internet-oldalakat, és ezzel új utat találtak a bizalmas adatokhoz, jelszavakhoz, hozzáférési kódokhoz, melyeket gyakran a felhasználók önként szolgáltatnak ki.

Az elkövetők komoly céget imitálva, a címzetteket e-mailben arra szólítják fel, hogy aktualizálják adataikat, újra állítsák be hozzáférési kódjaikat, melyekhez különböző indokokat említenek. Az ilyen tartalmú levelek igen hitelesnek látszanak. Ezek a HTML-formátumú e-mailek megmutatnak egy hivatalos linket, amely mögött azonban valójában egy egészen más link rejlik, ami mindössze csekély mértékben tér el a komoly cégektől. Azt hisszük, hogy egy eredeti weboldalon vagyunk, pedig valójában nem így van.

A felsorolásra került eszközökön és módszereken kívül még számos olyan program és technológia létezik, melyeket ártó szándékkal használhatnak a terroristák. Az előzőekben bemutatott programok és eszközök mindegyike az információs hadviselés fegyvereiként került kifejlesztésre, de napjainkra a cyber-terroristák is ezeket használják.

Az információs hadviselési fegyvereket is számítógépek irányítják, ezért nem zárható ki annak lehetősége, hogy e fegyverek irányítási rendszerébe terroristák hatolnak be és saját céljaik elérésére használják azokat.

A cyber-támadások stílusa egyre agresszívebb, rosszindulatúbb lesz. Valószínűleg gazdasági érdekből, bizonyos támadók hosszú lejáratú hatások kiváltására törekednek az egyszeri katasztrófák helyett. A cyber-zsarolók mostanáig általában csak fenyegettek a károkozással, azonban napjainkra megnőtt az esélye a támadások megkezdésének.

Összefoglalás

Az informatika egyre nagyobb teret képvisel életünkben. Az információs társadalomban az integrált elektronika meghatározó része az emberi tevékenységek minden ágának. A legfontosabb alkalmazási területeket három nagy csoportra oszthatjuk: a gazdaság (mezőgazdaság, ipar, élelmiszeripar és a gazdasághoz szorosan kapcsolódó infrastruktúra) képezi az egyik nagy csoportot; a társadalom mozgásaival, irányításával, befolyásolásával, a kultúrával, az egyén életével, mindennapjaival (háztartás, tanulás stb.) összefüggő tevékenységek alkotják a másikat, és a nem kevésbé fontos katonai alkalmazást sorolhatjuk a harmadik nagy csoportba.

A gazdaságban jellemző felhasználási területei a termelés, a számítógépes tervezés, gyártás, minőségbiztosítás a teljes vállalatirányítási rendszerek terén általános. Jellemzője a robotok alkalmazása, az összehangolt beszállításokhoz szükséges éppen-időben logisztika, a rugalmasság, a tömegtermelés, az igény-változásokat gyorsan követő átállíthatóság, a folyamatos minőség ellenőrzés, illetve a piaci folyamatokról visszacsatolt fejlesztés.

Ugyanilyen fontos, hiszen mára teljesen általános az összekötött kommunikációs rendszerek, a hatalmas számítógépes adatbázisok, a hálózatok (intra- és Internet) használata a világgazdaság kereskedelmi, pénzügyi (banki, tőzsdei), biztosítási ágaiban.

A gazdasági tevékenységekkel összefüggő infrastruktúrában a közlekedés a legnagyobb nyertese az integrált számítógépes és telekommunikációs eszközöknek és rendszereknek (repülésirányítás, vasút összehangolása, műholdas pozíció-meghatározó rendszer stb.).

Az infrastruktúra jelentős hányadát kitevő közüzemekben ma már mindennaposak a számítógépes ellenőrző, elosztás-irányító, diagnosztizáló, fogyasztáskövető rendszerek. Ide sorolhatók a modellek és szimulációk alapján készülő rendszeres előrejelzések (meteorológia, vízügy). Az infrastruktúra jelentős részének számítanak az egészségügyi rendszerek, amelyekben a fejlett országokban már állandó elemek a kórházak számítógépes adatrendszerei, betegevizsgálati, diagnosztikai eszközei, eljárásai és egyes kezelési lehetőségei (például a távdiagnosztika és gyógyítás).

A korszerű katonai integrált kommunikációs rendszerek használata elengedhetetlen a mai modern hadviselés végrehajtásához. Az információs fölény megszerzése és fenntartása megköveteli a legmodernebb berendezések fejlesztését, az információtechnika vívmányainak használatát.

Az informatika a 21. század társadalmi mozgásainak, fejlődésének meghatározó alapja.

Most még nehéz elgondolni, ha ennyi mindenre használjuk majd a hálózatokat, az milyen szabályozást fog megkívánni. Szükség lesz majd egy széles, mindent átfogó, és egy részletekbe menő szabályozásra. Az egységesítés elkezdődött, van egy kezdeményezés, mely a különféle sérülékeny pontok felsorolását kívánja egységesíteni.¹⁸ **Az informatikai biztonság területén egyelőre hiányzik a tudatosság. Rengetegen használják az Internetet anélkül, hogy bármilyen módon védenék adataikat, illetve egyáltalán tudatában lennének annak, hogy rajtuk keresztül másoknak is kárt lehet okozni.**

A terrorizmus arca változik. A célok és motivációk ugyanazok maradtak, de új és ismeretlen fegyverekkel állunk szemben. A titkosszolgálati rendszerek, taktikák, biztonsági eljárások és felszerelések, melyek az emberek, rendszerek és nemzetek védelmét hivatott szolgálni, csak komoly erőfeszítések árán veszik fel

¹⁸ <http://cve.mitre.org>

a versenyt ezzel az új fegyverrel szemben. Az antiterrorista módszerek, melyeket a specialisták évek óta alkalmaznak, gyakran eredménytelenek ezzel az ellenséggel szemben. Azért, mert ez az ellenség nem robbanóanyaggal megrakott, nem akatáskába rejtett Sarin-gázzal, és nem fanatikusok testére erősített dinamittal harcol. Ez az ellenség egyesekkel és nullákkal támad ellenünk.

Egy cyber-terrorista meg fogja támadni a következő generációs légi irányító rendszereket, be fog törni a repülőgép pilótafülke szenzorjaiba hibás adatokat előállítva, hasonló cselekményeket fog végrehajtani a vasúti irányító rendszereknél. Távrolról módosítani fogja a gyógyszergyártók gyógyszerképletét csakúgy, mint a gázvezetékek nyomását, szelephibát okozva, lekapcsolhatja egy város, egy régió elektromos hálózatát.

Egy cyber-terrorista – egy másik kontinensről! – meg fogja zavarni a bankokat, a nemzetközi pénzügyi tranzakciókat, a részvény csereforgalmakat, aminek következtében az állampolgárok elveszítik a gazdasági rendszerbe vetett bizalmukat.

Egy cyber-terrorista egy gabona-feldolgozó üzem irányító rendszeréhez távrolról fog hozzáférni, megváltoztatja a feldolgozás menetét, minek következtében megbetegíti, vagy megöli egy nemzet gyerekeit az élelmen keresztül, amihez a terroristának nem kell az üzemben lennie. Hasonló, sőt gyorsabb és súlyosabb következményeket idézhet elő a víztisztító, vízellátó rendszerek irányító rendszereinek hozzáféréseivel.

Az embereknek számolni kell azzal, hogy nemzetük megvédésére nem lesznek figyelmeztetve, és hogy nem lesz lehetőségük a terrorista elfogására, mivel az a legnagyobb valószínűség szerint a világ másik felén lesz.

Sajnos a felsorolt példák már ma végrehajthatóak. Közülük néhány eset már megtörtént különböző államokban, és a számuk csak növekszik.

Tökéletes rendszer nincs. Legfőképp azért nem, mert mindegyik hálózatnak a végpontjain emberek ülnek, akiket könnyen meg lehet téveszteni. Ezt hívják social engineeringnek¹⁹, melynek során akár egy egyszerű telefonhívással hozzá lehet férni adatokhoz, belépési kódokhoz.

Figyelemre méltó, hogy az Egyesült Államok légiereje már létrehozta saját cyber-parancsnokságát (Air Force Cyber Command)²⁰, amelynek feladata, hogy fizikai és számítógépes támadó eszközökkel és módszerekkel csapást mérjen az ellenséges ország felderítő rendszereire, katonai távközlési hálózataira és vezetési rendszereire, valamint a kritikus információs infrastruktúrákra (Internet, mobiltelefon-hálózatok, az energiaellátás irányítórendszerei). A Bundeswehr, Németország hadserege, 76 katonával felállította cyber-háborús hadtestét, melynek feladata a német érdekek védelme lesz az Interneten.²¹

¹⁹ [http://en.wikipedia.org/wiki/Social_engineering_\(security\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Social_engineering_(security))

²⁰ <http://www.afcyber.af.mil/>

²¹ http://www.terminal.hu/cikk.php?article_id=115085

A hétköznapi felhasználók körében a védekezés érdekében fontos lépés megismertetni velük az informatikai terrorizmus létezését. Amennyiben megismerik a cyber-támadások veszélyét, annál nagyobb lesz a valószínűsége annak, hogy a lehetőségekhez mérve fel tudjanak készülni a támadásokra. Ha egy adott ország állami vezetése tájékozott és foglalkozik a problémával, az globális szintű érintettséghez vezet. Motiválja mind a magánszektor, mind a hadsereget, hogy foglalkozzon a témával és próbáljon meg valamilyen biztonsági módszert kidolgozni a jövő cyber-terror támadásainak kivédése érdekében. Ugyanis az informatikai terrorizmus hatásait csökkentő óvintézkedések időbeni bevezetésével minimalizálni lehet a lehetséges károkat. Szükséges hangsúlyozni, hogy **nem elég az elszigetelt** – egyes felhasználók által megvalósított – **védelem**, hanem **nemzetközi összefogás kell**, felhasználók, kereskedők, gyártók, ipar és kormányzat között, politikai és gazdasági téren, stratégia és komoly technikai felkészülés szükséges.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barry C. Collin: *The Future of CyberTerrorism: Where the Physical and Virtual Worlds Converge*.
<http://www.afgen.com/terrorism1.html>
- Benjamin Netanjahu: *Harc a terrorizmus ellen*. Pécs, 1995, Alexandra Kiadó.
- Dr. Haig Zsolt – Kovács László – Dr. Makkay Imre – Dr. Seebauer Imre – Dr. Vass Sándor – Ványa László: *Az információs társadalom veszélyforrásai. A kormányzat szerepe a védelem és ellentétekenység műszaki és szervezeti megoldásaiban*. Tanulmány. MEH Informatikai Kormánybiztosság. Budapest, 2002, ZMNE.
- Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *Információs műveletek I-II. kötet*. Budapest, 2004, ZMNE.
- Dr. Várhegyi István – Dr. Makkay Imre: *Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra*. Budapest, 2000, OMIKK.
- Kassai Károly: *Az információk és információs rendszerek védelmének stratégiai szintű megfogalmazásai*. Új Honvédségi Szemle, LVII. évfolyam, 2003/7. 41. o.
- Kis-Benedek József: *A terrorizmus természetrajzáról*. Új Honvédségi Szemle 2002/3.
- Muha Lajos – Bodlaki Ákos: *Az informatikai biztonság*. Budapest, 2001, PRO-SEC KFT.
- Serge Krasavin Ph.D. MBA: *What is Cyber-terrorism?*
<http://www.crime-research.org/library/Cyber-terrorism.htm>

AZ OROSZ HADERŐ REFORMJA

Az Oroszországi Föderáció új katonai doktrínája még mindig csak kimunkálás alatt van, ennek ellenére zajlik a haderőreform, ami azonban nem jelent gyökeres változásokat a haderőnemek szervezeti felépítésében. A reform fő jellemzői:

- új stratégiai szerkezet kialakítása;
- átállás a szerződéses katonákkal történő feltöltési rendszerre;
- új fegyverzeti eszközök hadrendbe állítása;
- a GLONASS¹ (Global Navigation Satellite System) működtetése;
- a lőszertárolás rendjének átalakítása;
- az űrbázisok és űrrepülőterek fejlesztése;
- a Fekete-tengeri flotta orosz területre történő áttelepítése;
- a személyi állomány szociális ellátottságának javítása.

Minderre az ország gazdaságának dinamikus növekedése ad lehetőséget. Igaz, hogy a növekedés fő mozgatórugója az energiahordozók exportjának növelése és a kőolaj árának viszonylagos emelkedése. Ugyanakkor az új hároméves, 2008–2010-re szóló költségvetési terv fő célja a gazdaság diverzifikálása, azaz a gazdaság kőolaj- és gázfüggőségének megszüntetése. Pontosabban fogalmazva, az orosz gazdasági vezetés szeretné függetleníteni az ország jövedelmének alakulását a szénhidrogén alapú energiahordozók árának alakulásától. Az elkövetkezendő három évben a szénhidrogénekből befolyó összeg várhatóan évenként 2,4 trillió rubel körül mozog majd. 2008-ban Oroszország mintegy 3900 milliárd rubeles stabilizációs alappal rendelkezett, az év végére ennek az összegnek 4500 milliárd rubel fölé kellett volna emelkednie. A nemzeti projektek (oktatás, egészségügy, lakásépítés és a mezőgazdaság fejlesztése) mellett Vlagyimir Putyin volt elnök a Duma két háza előtt elmondott üzenetében újabb fejlesztési irányokat jelölt meg (korrupció elleni harc, a demográfiai probléma megoldása, valamint a fegyveres erők fejlesztése), amelyek komoly haderőfejlesztést inspirálnak.

Az elmúlt években több forrásból (védelmi miniszter, vezérkari főnök), s több fórumon megállapítást nyert, hogy Oroszország nem számol közvetlen háborús fenyegetettséggel, azonban annak lehetőségét nem zárja ki teljes mértékben. Legnagyobb fenyegetettségnek a terrorizmust határozzák meg. Ugyan nem a közeljövőben, de belátható időn belüli kockázatnak jelölik meg az amerikai

¹ GLONASS – Global Navigation Satellite System, Globális Navigációs Műholdas Rendszer, amelyet az orosz kormány kettős (polgári és katonai) rendeltetésű helymeghatározó rendszerként kíván üzemeltetni. A rendszer az amerikai GPS (Global Positioning System, Globális Helymeghatározó Rendszer) rendszerhez hasonló. A teljes, világszerte használatához 24 műholdra van szükség, jelenleg mintegy 16 műhold üzemképes.

kormányzat kelet-európai rakétavédelmi telepítési tervét. Az ország politikai és katonai vezetése minden alkalmat megragad az ezzel kapcsolatos aggodalmának a kifejezésére. Ugyan még csak feltételes formában, de komoly lépéseket helyezett kilátásba (a CFE moratóriumát már meg is hirdette) a Kreml arra az esetre, ha telepítésre kerül az amerikai rakétavédelmi rendszer Kelet-Európában:

- kilépés a kis- és közép-hatótávolságú rakéták korlátozásáról szóló egyezményből;
- kilépés a CFE-ből (a moratóriumot már meghirdették);
- új, a jelenleg meglévő rakétavédelmi rendszereken akadálytalanul áthatoló rakéták rendszerbe állítása.

„A korszerűsített interkontinentális ballisztikus rakéták ellen a jelenlegi amerikai rakétavédelmi rendszer nem nyújt megfelelő védelmet, hiszen azt egy korlátozott számú csapás elhárítására hozták létre. Ugyanakkor a telepítési engedély további bővítéseknek lehet az első lépése Közép- és Kelet-Európában. Ez a lehetőség pedig sérti az orosz érdekeket. Véleményük szerint a hatékony védelem a meglévő rendszer bővítésével, globális méretű kiterjesztésével képzelhető el, de ez a megoldás sem nyújt teljes védelmet.”²

A Védelmi Minisztérium az ország biztonságát veszélyeztető források három típusát határozta meg – amelynek elhárításában valamely formában szerepet kap az Oroszországi Föderáció fegyveres ereje –, ezek a külső, a belső és a határon túlról jövő fenyegetések. A napvilágot látott koncepciók szerint a fegyveres erők fejlesztésénél, építésénél alapvető prioritásként veszik figyelembe a világ katonapolitikai helyzetében jelentőssé vált új típusú kihívásokat, úgymint a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek terjedése, az etnikai és vallási radikalizmus, a szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem elleni harcot.

A jelenlegi védelmi miniszter – Anatolij Szergyukov, aki korábban az Adóellenőri Szolgálat vezetője volt –, kimondottan polgári személynek tekinthető, bár Oroszországban az adóhatósági szervezetek is az erő-szervezetek közé tartoznak. Végzettségét tekintve pénzügyi és közgazdász szakember, s ennek megfelelő a Védelmi Minisztérium felső vezetésének a hozzáállása. A miniszter valósítja meg a politikai vezetést. Feladata elsősorban a források előteremtése, az átfegyverzéshez szükséges beszerzések megtervezése és végrehajtása, valamint az új feltöltési rendszerre (a 12 hónapos kötelező katonai szolgálatot 2008. január 1-től bevezették, a szerződéses állományt tovább bővítik) való áttérés levezénylése. A haderő mindennapi életét, kiképzését és harckészültségének fenntartását a vezérkari főnök irányítja.

A strukturális átalakítások következtében a Védelmi Minisztérium integrált részévé vált a Vezérkar (a korábbi mellérendelt viszonyból). A jelenlegi vezérkari főnök Nyikoláj Makarov hadseregtábornok, aki teljes mértékben lojális, szó szerinti végrehajtója a védelmi miniszter és a minisztérium döntéseinek.

A Védelmi Minisztérium létszáma mintegy 10 ezer főre tehető, a teljes központi apparátus azonban 18 ezres létszámmal bír.

² Bognár Imre: *Az orosz hadászati nukleáris erőkről*. Új Honvédségi Szemle, 2006. évi 3. szám, 47–58. o.

Az orosz haderő jelenlegi csoportosítása jól mutatja, hogy vannak bizonyos változások az orosz hadászatban. Ugyan nem a teljes globális hadviselésben gondolkodnak, de még nem voltak képesek megszabadulni a front szinttől. Az Oroszországi Föderáció területi épségének és a nemzet függetlenségének megvédéséhez nem okvetlenül szükségesek a nagyon szigorú sémára felépített, állandó összetételű csoportosítások, azaz katonai körzetek, kvázi frontok.

Ami a haderő strukturális változásait jelenti, azok inkább még csak kimunkálás alatt vannak. Ennek értelmében az alábbi feltételezett struktúra kialakítása várható:

- Stratégiai Nukleáris Erők Parancsnoksága;
- Légi-kozmosz Védelem Parancsnoksága;
- Szállítási Parancsnokság;
- „Nyugat” Parancsnokság;
- „Dél” Parancsnokság;
- „Kelet” Parancsnokság.

Az orosz stratégiák tisztában vannak a vezetési struktúra átalakításának szükségességével, de a politikai vezetés (megfelelő anyagi források hiánya miatt) még nem tartja elérkezettnek a gyökeres változtatások idejét. Jelenleg mindössze kísérleti jelleggel hoztak létre egy összevont regionális (összhaderőnemi) parancsnokságot.

A hatékony és gyors vezetés érdekében kutatják az ország sajátosságainak legjobban megfelelő szervezeti és strukturális formákat. Ezért kísérleti jelleggel felállították a Keleti Regionális Parancsnokságot (Csita városban). Ennek a hadászati vezetési sémának a fő célja, hogy elkülönítse az adminisztratív irányítást (katonai körzetek) a hadművelati vezetéstől (parancsnokság). Ezt egyelőre úgy lehet összefoglalni, hogy a katonai körzetek felelnek az állomány mozgósításáért, kiképzéséért és a csapatok felszereléséért, míg a hadművelati vezetésért a parancsnokság az illetékes. A kísérlet 2006 júliusától zajlik.

Az orosz politikai és katonai felső vezetés érzékeli a szerkezetváltás szükségességét, ezért az elkövetkező néhány évben bizonyosra vehető az orosz hadászati struktúra megváltozása.

2005-ben a védelmi miniszter kijelentette, hogy a fegyveres erők átalakítása során a mennyiségi változtatásokról áttérnek a minőségi fejlesztésre. Ez azt jelenti, hogy az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek létszáma 1,1 milliőről nem csökken tovább. (Itt fontos megjegyezni, hogy a hadseregben további mintegy 850 ezer polgári alkalmazott is dolgozik.) Ez a létszám tűnik optimálisnak az ország lélekszámának és területi kiterjedésének figyelembe vételével. A minőségi változásokat az állománykategóriák megváltoztatásával, a tiszti és tiszthelyettesi képzés, valamint a kiképzés minőségi fejlesztésével tervezik elérni.

A haderőreform fő prioritásai a nukleáris triád (a hadászati rakétacsapatok, a haditengerészet atomeszköz-hordozói és a légierő stratégiai bombázói) és a légierő technikai korszerűsítése, új eszközök vásárlásával vagy a meglévők fejlesztésével. „Az Amerikai Egyesült Államokkal kötött SORT³ szerződés értelmében 2012-ig az orosz nukleáris robbanótöltetek számának 1750–2250 db között kell lennie.”⁴ Az új eszközök rendszerbe állítására a meglévők előregedése és az új elhárítórendszerek megjelenése miatt van szükség. A hadászati rakétacsapatoknál felszabaduló létszámokat a légierőnél és a szárazföldi csapatoknál fogják felhasználni.

A haderőreform keretében három önálló haderőnem – szárazföldi csapatok, légierő, haditengerészet –, valamint három (haderőnem erejű) önálló fegyvernem – hadászati rakétacsapatok, kozmikus csapatok, légideszant-csapatok – hoztak létre. Ezek közül most csak a három haderőnemre és a hadászati rakétacsapatokra fókuszálunk.

A szárazföldi csapatok

Az Orosz Fegyveres Erők fő erejét, első számú haderőnemét a szárazföldi csapatok képezik, ugyanis az orosz hadművészet szerint:

„Ez a haderőnem képes elfoglalni és ellenőrzése alá vonni egy megadott területet. Bármilyen példát is veszünk elő mindig az a végkövetkeztetés, hogy a korszerű technika mellett a döntő harcot mindig a gyalogság vívja meg (például Afganisztán), lehet az különleges, tengerészgyalogos, vagy összefegyvernemi egység. Oroszország olyan szárazföldi erővel rendelkezik, amely képes megvédeni az ország területének integritását. Ez pedig igen nagy területet jelent, hiszen az Oroszországi Föderáció országhatárának hossza is mintegy 22,5 ezer kilométert tesz ki.

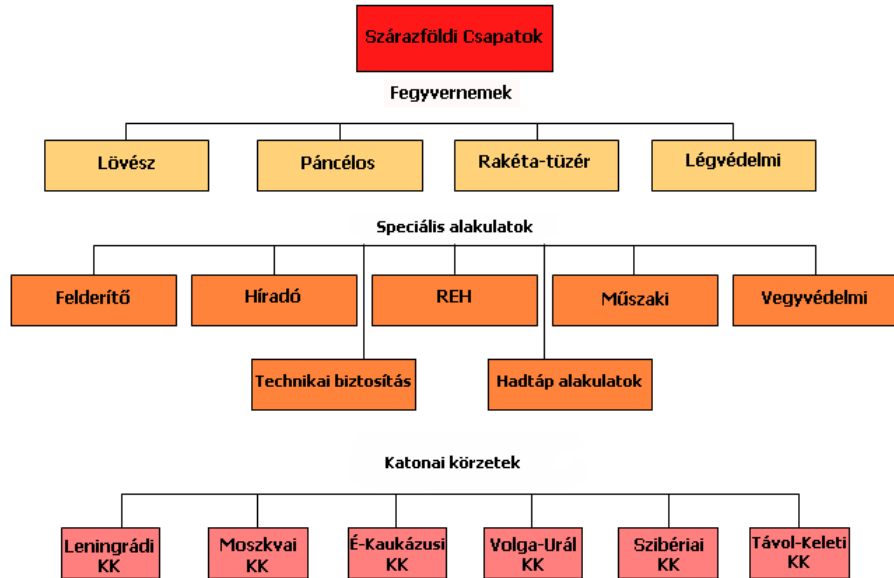
A szárazföldi csapatok képezik az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek a fő területi (csapat)csoporthozzásait, amelyek képesek a többi haderő- és fegyvernemmel együttműködve biztosítani a meghatározott régiókban a terület sérthetetlenségét. A szárazföldi erők létszáma mindig a teljes haderő létszámának egyharmada, vagyis 1 100 000 harmada, azaz mintegy 365 ezer fő.”⁵

A szárazföldi erők szervezeti felépítését illetően jelenleg az alábbi struktúra vázolható fel: Szárazföldi Csapatok Főparancsnoksága, katonai körzetek, hadseregek, hadosztályok, dandárok és katonai bázisok, raktárak. Továbbá megtalálhatók a fegyvernemi csapatok, mint a gépesített lövész, harckocsi, rakétatüzér, légvédelmi, valamint a különleges alakulatok, harcbiztosító és támogató egységek, aleggységek, mint a híradó, REH, vegyivédelmi, műszaki és hadtáp szervezetek, továbbá egyéb kiszolgáló és biztosító aleggységek, központi alárendeltségű háttérintézmények. Jelenleg a szárazföldi csapatok képezik a fő stratégiai irányok csoportosításainak az alapját.

³ SORT – Strategic Offensive Reductions Treaty — A hadászati támadófegyverek csökkentését előirányzó megállapodás.

⁴ Jurij Balujevszkij hadsereg-tábornok, orosz vezérkari főnök éves tájékoztatója a Vezérkari Akadémián, az Oroszországban akkreditált véderőattasék számára. Moszkva, 2006.

⁵ Alekszej Maszlov vezérezredes, a Szárazföldi Csapatok főparancsnokának éves tájékoztatója az Oroszországban akkreditált véderőattasék számára. Moszkva, 2007.

A szárazföldi csapatokat három csoportba oszthatjuk:

- az állandó harckészültségű csapatok, amelyek személyi állománya a követelményeknek megfelelően 95%-ra, a technikai állománya pedig 100%-ra van feltöltve. Ezek a csapatok 24-órás készségűek, és (rendkívüli állapot időszakában) ezek az erők hajtják végre elsőként a legfelsőbb főparancsnok által meghatározott feladatokat, mint például az országhatár védelmére történő felvonulást;
- a különböző feltöltöttségű keretalakulatok, amelyek hosszabb idejű mozgósítási és kiképzési idővel bírnak;
- a harmadik csoportot pedig a mozgósításhoz szükséges bázisok és raktárak alkotják.

Az új fegyverzeti eszközök rendszeresítésével kapcsolatban változott a helyzet. Amíg 2004-ben összesen mintegy 5 ezer új eszközt kaptak a Szárazföldi Csapatok, 2005-ben ez már 8,5 ezer volt, míg 2007-ben mintegy 13 ezer eszközt rendszeresítettek. 2008-ban ez a fejlesztés tovább szélesedett. Így például a rakétatűzér-

csapatok fejlesztésénél a fő hangsúlyt az új hadműveleti–harcászati rakétarendszer, az „Iszkander–M” rendszerbe állítása kapja. Ezeket a rakétarendszereket a rakétadandárok osztályainál rendszeresítik. 2010-ig öt rakétadandárt szerelnek fel az új „Iszkander–M”-mel. Az új fejlesztésű „Iszkander–M” nagy pontosságú szárnyas rakétával (betáplált légifelvétel alapján, terepkövető módon manőverezik, s így érzéketlen minden zavarral szemben, valamint a mai rakétavédelmi rendszerekkel nem megsemmisíthető) felszerelt és mintegy 500 km a hatótávolsága. Ez a technikaváltáson kívül átképzést is jelent. A rakétatüzér és a légvédelmi csapatok fejlesztésében a fő irány az automatizált tűzvezetési rendszerek bevezetése.

A Védelmi Minisztérium 2009–2011 közötti időszakra tervezett fegyverzet-beszerzési terve az alábbi:

- 70 db („Topol-M” silós és mobil, valamint „Bulava”) interkontinentális rakéta,
- 30 db „Iszkander–M” rakétakomplexum,
- 48 db harci repülőgép,
- 14 db különböző osztályú hadihajó,
- 300 db harckocsi,
- 400 fajta, új haditechnikai eszköz rendszeresítése,
- 600 fajta kísérleti fázisban lévő rendszer prototípusának elkészítése.

A felsorolt rendszerek beszerzésére 4 trillió rubelt (1 EUR = 36 RUB árfolyam mellett ez mintegy 111 milliárd EUR) terveznek felhasználni a három év során. A fegyverzet beszerzésre elkülönített források 2009-ben mintegy 25%-os, 2010-ben pedig mintegy 20%-os növekedést jelentenek a 2008. évi beszerzési összeghez képest.⁶

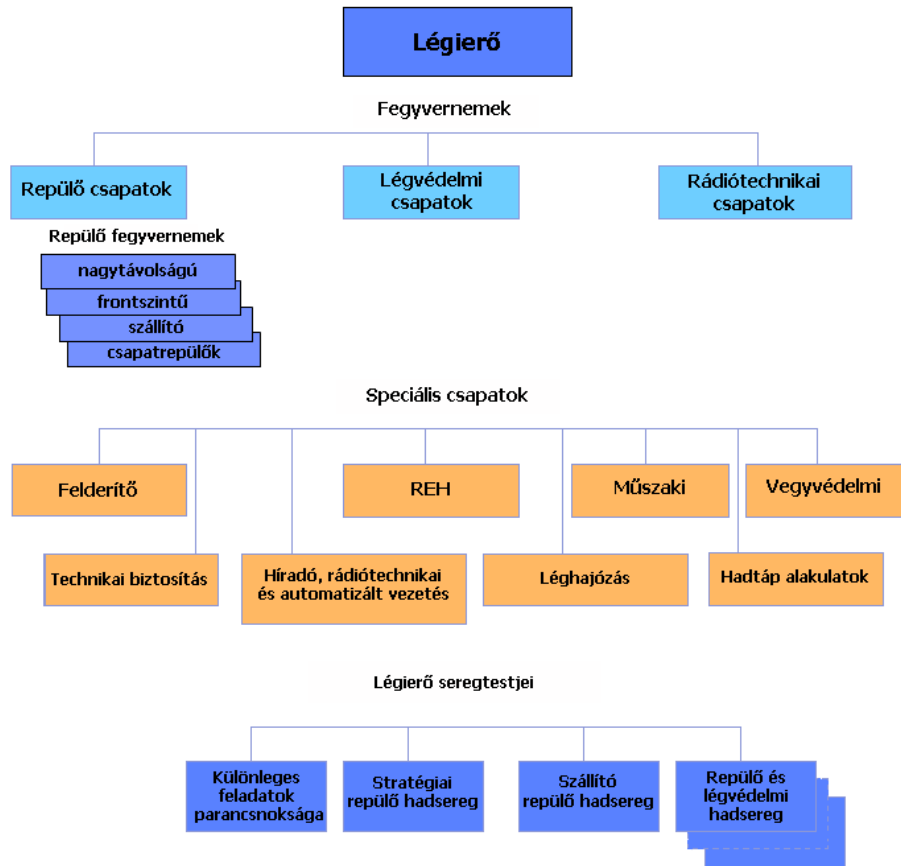
A légierő

Az Oroszországi Föderáció geopolitikai helyzete megköveteli, hogy az ország rendelkezzen olyan légierővel, amely megfelelő visszatartó erőt jelent és adott esetben képes semlegesíteni bármilyen úrból jövő vagy légi fenyegetést. Ez a geopolitikai feladat szükségessé teszi a légierő – mint haderőnem – megfelelő technikai felszereltségét és színvonalát. Az a tény, hogy Oroszország a Föld szárazföldi részének az 1/6-án terül el, olyan képességet követel a légierőtől, amely lehetővé teszi az említett fizikai (geológiai) dimenzióban való alkalmazást úgy éjjel, mint nappal, valamint bonyolult időjárási viszonyok közepette.

A globális elrettentésben jelentős szerepet töltenek be a légierő nagyhatótávolságú repülőgépei, úgymint a hadászati rendeltetésű rakétahordozók: Tu–95MC6 (32 db, 6–6 szárnyas rakétával), Tu–95MC16 (32 db, 16–16 szárnyas rakétával) és a Tu–160 (15 db, 12–12 szárnyas rakétával)⁷, valamint a nagytávolságú, rakétákkal ellátott bombázók Tu–22M3 (235 db).

⁶ A <http://www.polit.ru/news/2008/12/22/goszakaz.html> című honlapon.

⁷ Letöltve a <http://russianforces.org/aviation/> honlapról 2008. 12. 08.

A légierő többi, hagyományos repülőgépe esetében is inkább fejlesztés várható, hiszen az új eszközök beszerzése jelentős anyagi forrásokat igényel. Annak ellenére, hogy az orosz költségvetés nyereséges, nem várható a védelmi költségvetés jelentős emelkedése. A haderőben ugyanis évtizedes lemaradás van az infrastruktúra fejlesztését illetően, ami kihatással van a meglévő fegyverzeti eszközök harc-készültségére is.

A légierő nehéz helyzetét, finanszírozásának gondjait jelzi, hogy a tervezett csökkentés szerint ebből a haderőnemből szüntetnek meg és számolnak fel több repülőalakulatot, azonban vannak olyan területek, amelyek fejlesztése elkerülhetetlen. Hosszú évek után először történt új eszközökre megrendelés. Ilyen beszerzés a 96 db Jak–130 megvásárlása, amelyekkel a 2010-ben kivonásra kerülő L–39-eket cserélik le (összesen 250 db oktató-harci Jak–130 repülőgépre van szüksége a légierőnek). 2010-ig pedig 50 db új Mi–28 helikoptert vásárolnak.

A haditengerészet

A harmadik haderőnem, a haditengerészet fejlesztésének középpontjában a nukleáris atomhajtású hadászati rendeltetésű tengeralattjárók új, negyedik generációs változatának a megépítése és hadrendbe állítása mellett az új stratégiai rakéták („Bulava”⁸) rendszerbe állítása áll. Bár egyes szakértők szerint ezek az új rakéták nem igazán újgenerációs eszközök, hanem a „Topol” elnevezéssel kifejlesztett szárazföldi indítású hordozórakéták tovább fejlesztett változatáról van szó. A valóban új rakéták megalkotása még várat magára.

A helyzet reális értékelése érdekében elemezni szükséges a haditengerészet jelenlegi helyzetét, továbbá a várható fenyegetettségek és kihívások tükrében kell meghatározni a szükségessé válható képességeket.

Az orosz katonai szakértők fő viszonyítási alapnak az Amerikai Egyesült Államok haditengerészetét tekintik. Amíg létezett a Szovjetunió, a két világhatalom tengeri flottája azonos szinten volt úgy a mennyiségi, mint a minőségi mutatók alapján. Azonban az 1990-es években bekövetkezett kényszerű csökkentések oda vezettek, hogy a mai orosz haditengerészet jelentősen alulmarad az amerikai erőkhöz képest, és ez a tendencia tovább folytatódik. Moszkva úgy értékeli, hogy a paritás fenntartása érdekében a mennyiségi egyenlőség újrateremtésének időigényessége miatt most a minőségi fejlesztésre van szükség. Természetesen ez is bizonyos időt és anyagi ráfordítást igényel, ezért a hadrafogható eszközöket a lehető leghosszabb ideig rendszerben kell tartani. Azonban azért, hogy elegendő pénz jusson a hadrafogható eszközökre, meg kell szabadulni azoktól a tengeralattjáróktól és hajóktól,

⁸ „Bulava” – az SS–N24, az orosz haditengerészet új, fejlesztés alatt lévő interkontinentális rakétája, kódneve jelentése: „Buzogány”.

amelyeknek a javítási költsége irreálisan magas, vagy rendszerben tartásuk sem anyagi, sem műveleti szempontból nem kifizetődő. Ebből adódóan a közeljövőben az orosz haditengerészet eszközparkja mintegy egyötödével fog csökkenni. Minden egyes hajó esetében külön vizsgálatot folytattak le, és azokat, amelyek jelentős anyagi ráfordítás mellett (ami azt jelenti, hogy korszerűsítésük egy hasonló új hajó előállításának költségének az 50%-át meghaladja) sem képesek megfelelni a rendeltetésüknek, véglegesen ki fogják vonni a haditengerészet állományából. Tehát ezeket az eszközöket feldarabolják és beolvasztják.

Az orosz haditengerészet fejlesztési programja kimondja, hogy azokat az eszközöket, amelyek még képesek minimális hadrafoghatósági szinten teljesíteni, továbbra is rendszerben kell tartani, minimális pénzráfordítással. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy át kell menteniük ezeket a hajókat arra az időre, amikor majd lesz megfelelő anyagi alap a modernizálásukra.

A hadrafogható hajók harcképességét tovább kívánják fokozni a fegyverzet korszerűsítésével. Ehhez a kísérleti stádiumban lévő fejlesztéseket minél rövidebb idő alatt be kell fejezni, és alkalmazni azokat a tengerészeti fegyverzeti rendszerek korszerűsítésben. A fejlesztések megvalósítása során előtérbe akarják helyezni a hagyományosan élvonalban lévő orosz technológiákat.

Az új tengeralattjárók és hajók építése során figyelembe kell venniük az adott hadszíntéren minimálisan szükséges csoportosítás összetételének jellemzőit. Vagyis a valószínűsíthető harci feladatok végrehajtására olyan minimálisan elegendő hajócsoportosítást kell létrehozniuk, amely képes garantálni a térség erőegyensúlyát. Ehhez át fogják vizsgálni az eddigi hajóépítési technológiákat, és olyan többcélú eszközöket kell megépíteniük, amelyek biztosítják a flották rugalmas, az adott feladatok végrehajtásához szükséges harcképességét. Vagyis, nem csak nagyteljesítményű atomhajtású tengeralattjárókra van szükségük, hanem kisebb, többcélú felhasználásra alkalmas dízelmeghajtású tengeralattjárókat és hajókat is rendszerbe kell állítaniuk.

A hivatalos megfogalmazások szerint összességében olyan hajóösszetételre van szükségük, amely biztosítja a bármely agresszor, vagy annak szövetségese elleni mérendő „kritikus” csapásmérést mind a tengereken, mind a part menti területeken, lehetőleg minél messzebb Oroszország határaitól.

A fentiekben meghatározott képességek biztosítása érdekében az alábbi eszközökre és flottacsoportosításokra van szükség:

Eszközfajták:

- hadászati haditengerészeti nukleáris erők,
- tengeralattjárók,
- hadihajók,
- harcbiztosító és kiszolgáló hajók,
- haditengerészeti légierő.

Flottacsoportosítások:

- Északi Flotta (ÉF),
- Csendes-óceáni Flotta (CSOF),
- Fekete-tengeri Flotta (FTF),
- Balti Flotta (BF),
- Kaszpi-tengeri Flottilla (KTF).

Az orosz haditengerészet flottacsoportosításainak eszközparkja

Típus	Összesen	ÉF	CSOF	FTF	BF	KTF
Atom-tengeralattjáró ballisztikus rakétával	15	11	4	–	–	–
Atom-tengeralattjáró szárnyas rakétával	10	4	6	–	–	–
Többcélú atom-tengeralattjáró	20	14	6	–	–	–
Különleges rendeltetésű atom-tengeralattjáró	6	6	–	–	–	–
Dízel-elektromos tengeralattjáró	20	7	9	2	2	–
Tengeralattjárók mindösszesen	71	42	25	2	2	–
Anyahajó	1	1	–	–	–	–
Rakétacirkáló	6	3	2	1	–	–
Nagy tengeralattjáró-elhárító	11	5	4	2	–	–
Aknahordozó	10	4	4	–	2	–
Órnaszád	8	1	–	3	3	1
Kis tengeralattjáró-elhárító	36	10	10	8	8	–
Rakétahordozó	18	5	4	4	5	–
Rakétanaszád	29	–	8	6	10	5
Tűzernaszád	8	–	–	–	–	8
Aknakutató	77	19	15	11	22	10
Nagy deszant	26	6	6	7	7	–
Közepes deszant	1	–	–	1	–	–
Kis deszant	5	–	–	–	3	2
Deszant-naszád	28	7	8	1	5	7
Hadihajók mindösszesen	264	61	63	44	65	33

Orosz értékelés szerint – annak ellenére, hogy az utóbbi években a politikai felső vezetés egyre nagyobb figyelmet és anyagi forrásokat fordít a haditengerészetre –, el kell ismerni, hogy a flották harckészültségi szintje jóval alatta marad a nyugati flották illetően képességének. Jelentős a meghibásodások miatt bekövetkezett szerencsétlenségek száma, ami alapvetően az eszközpark előregedésének a következménye. Az új eszközök minimális rendszeresítése miatt tovább csökken a tengeralattjárók és a hajók száma. A meglévő eszközök megfelelő technikai szinten tartásának gátat vet a drága javítás és a pénztelenség.

A kiutat az új kihívásoknak megfelelő harcképességgel rendelkező haditengerészet kialakítása jelenthet, aminek viszont gátat szab a még mindig elégtelen finanszírozás és a haditengerészet reformjának elodázása. Nincs még egységes elképzelés a jövő orosz haditengerészetéről. A flotta vezetése ragaszkodik a jelenlegi struktúrához, míg a modern katonapolitikai helyzet új képességeket követel meg, amely csak a haditengerészet átszervezésével biztosítható.

A haditengerészet nukleáris csapásmérő eszközei

Az orosz haditengerészet összesen 14 db nukleáris atom-tengeralattjáróval rendelkezik, ebből 6 db Delta III-as (16 db SS-N-18, 3–3 robbanótöltettel), 6 db Delta IV-es (16 db SS-N-23, 4–4 robbanótöltettel). A flotta a 173 hordozó rakétával összesen 611 atomtöltet célba juttatására képes.⁹ 2020-ig 8 db „Borej” osztályú (955-ös projekt) atom-tengeralattjáró rendszerbe állítását tervezik. Az új tervezésű tengeralattjárók mindegyike 16 db „Bulava” rakétát képes befogadni. Ezen hordozók 6–10 atomtöltet célba juttatására képesek.

A hadászati rakétacsapatok

Az orosz hadászati rakétacsapatok önálló fegyvernemként vannak jelen a Fegyveres Erők hadászati struktúrájában. A nukleáris triád a legfontosabb biztosító az orosz nagyhatalmi törekvéseknek. Gyakorlatilag ez az egyedüli olyan orosz haditechnika, amely világszínvonalú. A nukleáris fegyverzetcsökkentés kapóra jön az orosz stratégiák „fejfájásának” megoldására, ugyanis a rohamosan előregedő, régi gyártású rakéták lecserélésére nincs elég anyagi forrás. Ezért a békés szándék hangoztatása mellett Oroszország betartja a nukleáris robbanótöltetek számának korlátozására az Amerikai Egyesült Államokkal kötött szerződést. De valójában rákényszerül a hordozók számának csökkentésére, a rendszerből történő kivonására. Próbálkoznak megoldani a gondot, vagy időt nyerni, de az üzemidők meghosszabbítása veszélyes játék. Van, amikor nem meghosszabbításról, hanem duplázásról vagy háromszorozásról van szó. Ezek a „technikai szemfényvesztés” kategóriájába tartoznak. Komoly szakértők véleménye szerint 2010–2015-re ki kell vonni a régi, nehéz rakétákat a rendszerből, mert üzemben tartásuk veszélyes és költséges. Ezért sürgeti az elnök a rakéta-program végrehajtását. A hadiipar nem képes olyan ütemben legyártani az új rakétákat, amilyen ütemben ki kellene vonni a régiakat.

A hadászati rakétacsapatok jelenleg három rakétahadseregbe szerveződnek:

- 27. rakétahadsereg (Vlagyimír),
- 31. rakétahadsereg (Orenburg),
- 33. rakétahadsereg (Omszk).

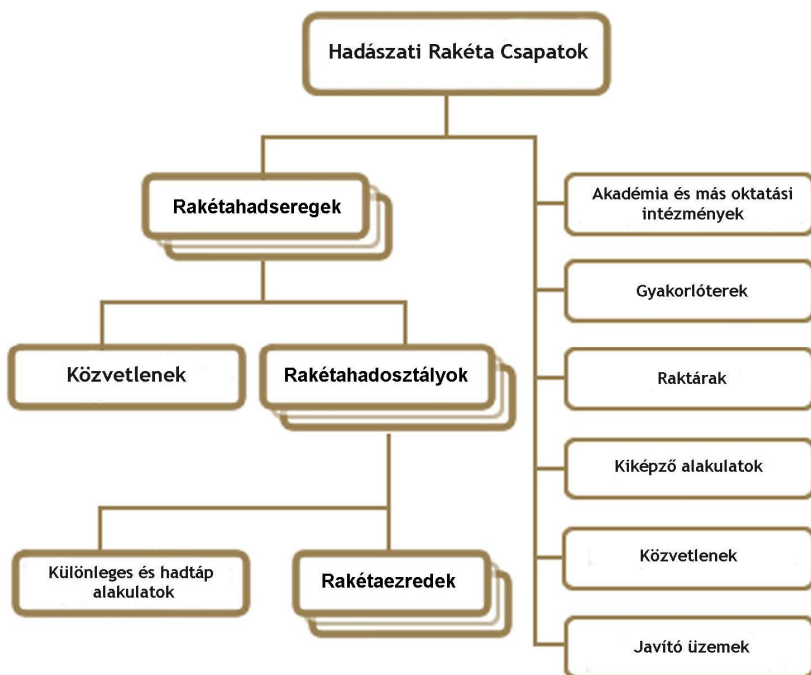
„Az orosz hadászati rakétacsapatok állományában összesen 1575 nukleáris robbanótöltet van. Az atomtöltetek célba juttatására összesen 415 db stratégiai hordozórakéta áll rendelkezésre: 75 db SS-18 10–10 robbanótöltettel, 97 db SS-19 6–6 robbanótöltettel, 189 db SS-25 1–1 robbanótöltettel, 48 db SS-27 („silós”) 1–1 robbanótöltettel, 6 db SS-27 (mobil) 1–1 robbanótöltettel.”¹⁰

Az elkövetkezendő években tervezik a 31. rakétahadsereg megszüntetését is. Ennek pontos ideje az új eszközök („Topol-M”¹¹) rendszeresítésétől függ.

⁹ Letöltve a <http://russianforces.org/navy/> honlapról.

¹⁰ Letöltve a <http://russianforces.org/missiles/> honlapról.

¹¹ Topol-M – az SS-27 interkontinentális rakéta orosz kódneve, jelentése: „Topolya”.

Jelenleg 11 rakétahadosztály van (hadosztályonként 3–5 ezred, ezredenként 10 db indítóállás (siló) van), de ezek száma tovább fog csökkenni (2-3 hadosztállal) a 31. rakétahadsereg feloszlásával.

Az interkontinentális rakéták (alapvetően SS–18, SS–19) fő telepítési körzetei: Kozelszk, Tatischevo, Dombrovskij, Uzsur, Kartali, Alejszk. Az új interkontinentális rakéták [„Topol” (SS–25) és „Topol-M” (SS–27)] telepítési területei: Joskar-Ola, Tejkovo, Novoszibirszk, Kanszk, Irkutszk, Barnaul, Nyizsnij Tagil, Vipolzovo és Drovjánaja környéke.

Az orosz haderő feladatrendszere

A védelmi koncepció fő célkitűzései közé tartozik az ország és a szövetségesi rendszerébe tartozó államok biztonságának garantálása, Oroszország nagyhatalmi státuszának visszaállítása. A FÁK-országokban zajló forradalmi változások, azok elszakadási, rendszerváltoztatási törekvései mind arra utalnak, hogy az elmúlt évek

folyamán Moszkva egyre inkább teret veszített, mind a világpolitikában, mind pedig a térség országaiban.

Az orosz fegyveres erők jelenlegi csoportosítását az 1990-es években lezajlott helyi háborúk és konfliktusok során alkalmazott harceljárások elemzésének eredményeként alakították ki.

Az új csoportosítás kialakítása során az alábbi fő kritériumok voltak a meghatározóak:

- a mobilitás;
- az anyagi–technikai ellátottság önállósága és függetlensége;
- a feladatokhoz szükséges személyi feltöltöttség;
- a feladatokhoz szükséges fegyverzeti és technikai feltöltöttség;
- önálló és független alkalmazhatóság a meghatározott irányokban.

Mindezek érdekében alkalmazták a területi csoportosítások elvét, amely lehetővé teszi a közös, egységes elméleti és gyakorlati kiképzést, a csapatok harci együttműködésének begyakorlását, a hadműveleti és harcászati vezetés összehangolását és a teljes körű biztosítás megvalósítását. Az ilyen csoportosítások alapját az állandó készségű magasabbegységek és egységek képezik. Az állandó készségű csapatok fogalma alatt azokat a magasabbegységeket és egységeket értik, amelyek mind béke, mind pedig háborús időszakban képesek végrehajtani a harci feladatokat, a mozgósítási rendszer beindítása nélkül.

A fentiekben leírt csoportosításokat a következő feladatok végrehajtására hozták létre:

Békeidőszakban:

- a nemzeti érdekek védelme, beleértve a szükséges méretű fegyveres erők demonstrációját is;
- a nemzetközi kötelezettségből adódó békefenntartó műveletekben való részvétel;
- segítségnyújtás más orosz föderációs fegyveres alakulatok és erőszak-szervezetek feladatának végrehajtásában (ilyenek lehetnek: az államhatár védelme, belső konfliktusok és belső fegyveres erőszak felszámolása, balesetek és természeti katasztrófák következményeinek megszüntetése).

Rendkívüli állapot időszakában:

- részvétel a rendkívüli állapot fenntartásában, beleértve a fegyveres konfliktusok területeit is;
- különféle fegyveres csoportok, terrorista szervezetek likvidálása, bázisaik és összeköttetési rendszerük felszámolása;
- a biztonságos nemzeti tengeri és légi közlekedés feltételeinek megteremtése, a többi erőszakszervezettel közösen.

Háború időszakában:

- az összes hadászati irányban kialakult fegyveres konfliktusok lokalizálása, felszámolása, a helyi agressziók visszaverése.

Az orosz fegyveres erők fő hadászati csoportosításai:

- nyugati hadászati irány;
- délnyugati hadászati irány;
- délkeleti hadászati irány;
- távol-keleti hadászati irány.

Új harcászati eljárások bevezetése

Az állandó készségű alakulatok hadászati alkalmazásának két fő jellemzője van: a hadászati mobilitás és a hadászati alkalmazási rugalmasság.

A hadászati mobilitás fő alkotó elemei:

- képesség a csapatok (erők) hadműveleti átcsoportosítására az agressziós fenyegetettség fokozódásának időszakában;
- képesség a csapatok harci alkalmazhatóságára, a kiválasztott és a pont jellegű célok ellen, az Oroszországi Föderációval határos hadszínterek bármelyikén;
- képesség az állandó készségű csoportosítások szétbontakozott állapotának fenntartására.

A hadászati alkalmazási rugalmasság fő alkotó elemei:

- olyan szervezeti képesség, amely lehetővé teszi a csapatok(erők) gyors szervezeti átalakítását a feladatok függvényében;
- haditechnikai képesség (felszereltség), amely képessé teszi az orosz fegyveres erőket bármilyen fegyveres konfliktus felszámolására;
- a személyi állomány olyan kiképzettsége, amely lehetővé teszi bevetettségüket bármilyen fegyveres konfliktus esetén, beleértve a belső konfliktusokat is.

Átalakítási és korszerűsítési programok

A haderőreform egyik fő feladata a szerződéses állományúakkal történő feltöltési rendszerre való áttérés. A szerződéses állományúakkal alapvetően az állandó harckészültségű csapatokat tervezik feltölteni annak érdekében, hogy adott esetben ne legyen szükség összekovácsolási gyakorlatra, így ezek az alakulatok azonnal bevethetőek lesznek. A szerződéses állománykategória elkerülhetővé teszi a sorozott állomány bevetését a fegyveres konfliktusokban. Természetesen az „átrendezés” a hivatásos katonállományt nem érinti, azok számaránya az érintett katonai szervezetekben gyakorlatilag csak minimális mértékben változhat.

2004/2005 folyamán teljesen szerződéses állományúvá alakították át 2 hadosztályt, 3 dandárt és 4 ezredet. 2006-ban szerződéses állományúvá vált 2 hadosztály, 3 dandár és 1 tüzérezred. 2007-ben összesen 58 magasabbegységet és egységet terveztek átállítani szerződéses állományúra. Ez összességében a szárazföldi erőknél 100 800 főt jelent. 2004-ben szerződéses állományúvá vált a 42. gépesített lövészhadosztály, amely Csecsenfeldön állomásozik mintegy 12 800 fős létszámmal. 2005-ben 31 magasabbegységet és egységet állították át a szerződéses állományúra, amely 28 ezer főt jelentett. 2006-ban 18 magasabbegységet és egységet terveztek átállítani szerződéses állományúra, amely további 24 ezer főt jelent. 2007-ben már 8 magasabbegység és egység szerepelt a jegyzéken, mintegy 36 ezres létszámmal. Ez az átalakítás csak nehézségek árán sikerülhet, mert az új feltöltési rendszer még kevésbé ismert és a kijelölt alakulatok többsége nincs kész sem tudatilag, de még inkább anyagilag (elhelyezési körülmények) sem az átalakításra.

Összességében a szerződéses állományúak mintegy 70%-a közvetlenül a tényleges katonai szolgálatot teljesítők közül került ki, mintegy 30%-a pedig a civil életből, a hadkiegészítő parancsnokságokon keresztül vállalt szerződéses szolgálatot.

A szerződéses állományra való áttérés mellett igen fontos feladat a tiszthelyettesi (szerzsántszkij szosztáv) állománykategória rendszeresítése. Tanulmányozva más országok tapasztalatait megállapították, hogy a tiszthelyettesi állomány kialakítása képtelenség csak programmal, ehhez pénzre és időre van szükség. Eddig átépítésre került 420 laktanya mintegy 65 500 férőhellyel. Építés alatt van 333 katonai kollégium (3-4 fős szobákkal) mintegy 55 700 fő számára. Továbbá tervezés alatt áll 49 étkező és más kiegészítő létesítmények megépítése. Az erre biztosított állami pénzeket a leghatékonyabban próbálják felhasználni a megfelelő élet- és munkakörülmények biztosítása érdekében.

A legújabb strukturális változtatást Anatolij Szergyukov védelmi miniszter jelentette be 2008 októberében. A dinamikusabb vezetés – a parancskiadás és a végrehajtás megkezdése között eltelt idő csökkentése – érdekében a régi katonai körzet–seregtest–hadosztály–ezred lépcsők helyett egy új struktúrát alakítanak ki: katonai körzet–hadműveleti parancsnokság–dandár. Gyakorlatilag kimarad egy lépcső (vezetői szint), ami nagymértékű létszámcsoökkentést is lehetővé tesz, főként a parancsnokok (tiszték) körében.

A tervek szerint 2016-ra az orosz haderő létszáma kerekén egymillió fő lesz. A létszámcsoökkentést alapvetően a tiszti beosztások radikális csökkentésével – a strukturális átszervezés következményeként – fogják elérni. Jelenleg az orosz fegyveres erőknél 355 ezer tiszti beosztás van. 2016-ra ezt a számot 150 ezerre kívánják csökkenteni. Tehát mintegy 205 ezer tisztet kell elbocsátani. Ezek egy része nyugdíjba megy, de mintegy 117 ezer fő, nem nyugdíjközeli tiszt elküldése komoly problémát jelenthet. A fenti létszámcsoökkentésre azért van szükség, mert az új védelmi elgondolásoknak megfelelően a tiszti beosztások arányát 15%-ban állapították meg. Egyébként a jelenlegi 1100 tábornoki beosztást 200 fővel akarják csökkenteni, azaz 2016-ra 900 tábornok lesz.

A különböző állománykategóriák létszámviszonyainak meghatározásakor az alábbi szabályból indultak ki:

- hadnagy alárendeltségében – szakasz, 30 fő;
- százados alárendeltségében – század, 100 fő;
- alezredes alárendeltségében – zászlóalj, 500 fő;
- ezredes alárendeltségében – ezred–dandár, 3000 fő;
- vezérőrnagy alárendeltségében – 10 ezer fő.¹²

Orosz katonai szakértők véleménye szerint Anatolij Szergyukov védelmi miniszterre történő kinevezésének fő célja az volt, hogy megtörjék a „régimódi” tábournoki kar befolyását. Igen fontos azonban kiemelni azt is, hogy a Medvegyev–Putyin „tandem” elkötelezte magát a haderő korszerűsítése mellett. Tehát ez az átalakítás nem jelenthet mást, mint egy új, a kor követelményeinek megfelelő haderő mielőbbi megteremtését.

A Szergyukov védelmi miniszter nevével fémjelzett „Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek új arculata” nevű állami program egyik célja a tiszthelyettesi állománykategória rendszeresítéséhez szükséges feltételek megteremtése. Ennek érdekében a program keretében felszámolják a zászlósi állománykategóriát, illetve beosztásokat, s helyükre tiszthelyettesi beosztásokat létesítenek. A zászlósképző iskolákat tiszthelyettesképző központokká alakítják át.

Az új kiképzési rendszernek megfelelően teljesen szakítottak a szovjet hagyományokkal, már nemcsak kijelölt alakulatok hajtanak végre éleslövészetet (például Kapusztyin Járban), hanem (többek között) a katonai körzetek teljes légvédelmi állománya, a légvédelmi főnöktől egészen a legkisebb ezred légvédelmi osztállyal bezárólag egységes rendszerben hajt végre feladatokat, amelyek maximálisan közelítenek a valós háborús körülményekhez.

Részvétel a nemzetközi műveletekben

A Volga(menti)–Urali Katonai Körzetben alakult meg a 15. szamarai, békefenntartó feladatokat ellátó dandár. A dandár három gépesített lövész-zászlóaljból, egy felderítő-zászlóaljból és a közvetlenekből áll. Az alakulat létszáma 2500 fő.

A dandár fő feladata a személyi állomány felkészítése békefenntartó feladatok végrehajtására: a FÁK-országok területén, a Dnyeszter-melléken, Abháziában, Tadzsisikisztánban, vagy – ENSZ-felkérés esetén – a világ bármely régiójában.

¹² Anatolij Szergyukov védelmi miniszter nyilatkozata a «Независимое Военное Обозрение» – „Független Katonai Szemle” lap hasábjain. 2008. 12. 12.

Az ENSZ égisze alatt végrehajtásra kerülő nemzetközi feladatok

A Szovjetunió, majd utódjaként Oroszország 33 éve vesz részt az ENSZ béketámogató műveleteiben. Ez alatt az idő alatt az Egyesült Nemzetek 28 különböző küldetésében vettek részt szovjet/orosz katonák. Napjainkban az ENSZ égisze alatt Oroszország kilenc csoportban képviselteti magát a Közel-Keleten, Nyugat-Szaharában, a volt Jugoszlávia területén, Grúziában, Etiópiában, Eritreában, Sierra Leonében, Kelet-Timorban, valamint a Kongói Demokratikus Köztársaságban.

Egyéb nemzetközi feladatok

Orosz békefenntartó katonák teljesítettek szolgálatot Dél-Oszétiában, a háromoldalú oszét-orosz-grúz közös békefenntartó zászlóaljban az orosz-grúz fegyveres konfliktus kitöréséig. Orosz békefenntartók felügyelik a Dnyeszter-melléki területeket is.

Az orosz politikai és katonai felső vezetés mindig is nagy figyelmet fordított arra, hogy a nemzetközi műveletekben részt vevő orosz csapatok sose kerüljenek más nemzeti vagy koalíciós parancsnokságok közvetlen alárendeltségbe. Ha másként nem ment, akkor közbeiktattak egy ezredest vagy tábornokot, akinek személyén keresztül történt a feladatszabás.

A közelmúltban több nemzetközi – alapvetően ENSZ-szervezésben – békeműveletben vettek részt orosz műszaki alakulatok. Ezzel a megoldással az orosz politikai vezetés úgymond eleget tett nemzetközi kötelezettségének, de a számára kínos régiókba – ahol nem kívánt állást foglalni egyik fél mellett sem –, nem küldött harcoló alakulatokat, hanem inkább a harcselekmények következményeinek a felszámolására műszaki csapatokat ajánlott fel.

A haderő különleges erői és eszközei

A Védelmi Minisztérium több sikeres interkontinentális rakéta („Topol-M” és „Bulava”) indításáról tett jelentést az elnöknek. A „Topol-M” legutolsó indítása Pliszeckből történt, ahonnan egy több robbanótöltetes „Topol-M” rakétát indítottak kamsatkai célokra. A sikeres kísérlet után rendszeresítették a „Topol-M” „silós” változatát. A „Bulava” esetében már nem ilyen sikeres a történet, többször volt sikertelen indítás, legutóbb 2008. december 23-án. Ennek ellenére nem mondanak le az új haditengerészeti interkontinentális rakétáról, mindössze a rendszeresítés időpontját halasztották későbbre.

A sikeres és kevésbé sikeres indítások ismétlése igazolja a projektekhez fűzött reményeket. A „Bulava” rakétákhoz új típusú (955-ös kóddal és „Borej” fedőnévvel) tengeralattjárókat építenek. Az első kettő hajóteste már elkészült a széverodvinszki „Szevmaspredprijátijji” hajógyárban. A két új tengeralattjáró neve „Jurij Dolgorukij”(már vízre is bocsátották) és „Alekszandr Nyevszkij” lesz. Az új osztályú tengeralattjárókat, a „Bulava” rakétarendszerrel együtt 2008/2009-ben rendszeresítik a haditengerészetnél.

Szergej Ivanov, első miniszterelnök-helyettes 2008-ban kijelentette, hogy az elkövetkezendő 10–15 évben további 7 db 955-ös „Borej” osztályú hadászati rakétahordozó atom-tengeralattjárót terveznek megépíteni. A „Jurij Dolgorukij”-t vízre bocsátása után közvetlenül bevontatták a száraz dokkba. A következő, már évek óta készülő tengeralattjáró, az „Alekszandr Nyevszkij” vázát már építik, rendszerbe állítását 2010-re tervezik.

Fontos mutató még a tengeralattjárókon telepített hadászati interkontinentális rakéták száma, ami eddig 10 és 16 db között mozgott, de a legutolsó tudósításokban már 16 db „Bulava-M” rakétáról beszéltek. A rakéták száma valószínűleg azért változó, mert több – állítólag 10, külön céllal bíró – robbanótöltetük lesz –, s ebben az esetben esetén nagyobb indítónyílásokra lesz szükség a tengeralattjárókon.

Az orosz fegyveres erőkben rendszeresített haditechnika

Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek elitje és büszkesége a hadászati rakétacsapatok, amelyek komoly modernizáláson és átszervezésen mennek keresztül. A létszámcsökkentést (évente egy-két hadosztály) az új eszközök rendszeresítése és a régiek kivonása teszi lehetővé, ugyanakkor nem csökken a rakétacsapatok ütőképessége.

A hadászati rakétacsapatok parancsnoka egy sajtótájékoztató keretében kijelentette, hogy az orosz fegyveres erők állami fejlesztési tervének megfelelően 2016–2018-ra teljes egészében lecserélik a szárazföldi indítású hadászati rakétákat, beleértve az úgynevezett nehézrakétákat (SS–18 és SS–19) is.

Jelenleg az orosz hadászati rakétacsapatok állományában összesen 415 hordozórakéta van, amelyből 172 a nehézrakéta (75 db SS–18 10–10 robbanótöltettel és 97 db SS–19 6–6 robbanótöltettel), 189 db „Topol”, 48 db „Topol-M” és 6 db mobil „Topol-M”, mindegyik egy robbanótöltettel (egyelőre, hiszen a legutolsó hírek szerint a „Topol-M” rakéta 6 db robbanótöltet célba juttatására képes), vagyis összesen 1575 robbanótöltettel rendelkeznek.¹³

2015-ig 100 db „Topol-M” rakéta rendszerbe állítását tervezik (36 db „silós” és 64 db mobil). 2007-ben 17 db új rakétát terveztek rendszerbe állítani a szárazföldi nukleáris erőknél, amelyből 10 rakétát indítási és kísérleti gyakorlatokra használnak fel. Ez beleillik az átfegyverzési tervbe, mert a tejkovói rakétahadosztály mobil „Topol-M” ezredében éppen 7 db eszköz hiányzott a teljes feltöltéshez. Egyébként a rendszerből kivont hordozókat hasznos terhek (főként felderítő és navigációs műholdak (GLONASS)) Föld körüli pályára juttatására használják fel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Orosz Föderáció Fegyveres Erői 2007 (VM kiadványa).
- Fegyverexport – Stratégiák és Technológiák Analitikai Központ folyóiratai. www.cast.ru
- Hadiipari Komplexum honlapja. www.vpk.ru
- Nemzetközi konferenciák és szemináriumok anyagai.
- Steven E. Miller – Dimity V. Trenin: *Orosz Fegyveres Erők: hatalom és politika*.
- Az Orosz Hadászati Rakéta Csapatok amerikai honlapja. www.russianforces.org
- Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának hivatalos honlapja. www.mil.ru
- VM kiadványok a haderőreformról.
- www.globalsecurity.org honlap.

¹³ Letöltve a <http://russianforces.org/missiles/> honlapról. 2008. 12. 08.

NÉMETH GERGELY

**ZÁSZLÓALJ-HARCCSOPORT
(ANGOL KIRÁLYI EZRED 1. ZHCS) HARCAI,
AVAGY A „VIKINGEK” AZ AFGÁN SIVATAGBAN**

Előzmények

2007. április 4-én az HERRICK-VI összhaderőnemi művelet keretében, többnemzeti kötelék települt az afganisztáni Helmand tartományba. A hadműveleti csoportosítást a 12. Gépesített Hadtest alárendeltségében szervezték, mintegy 7000 fővel. Elemei; a Könnyű Dragonyos Ezred 1. eszkadronja, a Gránátos Őrezred, egy zászlóalja, az Angol Királyi Ezred 1. zászlóalja, a Worcestershire és Sherwoodi Erdőjárók ezredének egy zászlóalja, valamint a 19. Ezred Királyi Tüzérség.

A csoportosítás célja a tartományban szétszórtnan települt tálib ellenálló csoportok felszámolása volt. A művelet az ACHILLES fedőnevet kapta, amelyet a terv szerint három ütemben hajtottak végre.

A hadműveleti-harcászati tervek szerint az első ütemben a felvonuló kötelékek három, egymással párhuzamos irányban nyomulnak be Gereshk délnyugati térség felől a Sangin-völgybe. A hadműveleti cél a Sangin-völgy megtisztítása. A harci zóna határát a megindulási körzettel körülbelül 50 km északkeletre, a Kajaki-gátnál jelölték ki. A harci menet során, a kötelék fő- és támogató erői csapást mérnek a felderítés információi alapján azonosított tálib bázisokra és csoportokra.

A második ütemben, a művelet harci szakaszának lezárása után, a csapatok alacsonyabb harckészültségi fokozatra váltanak, a műszakiak pedig megkezdik a tartomány kritikus fontosságú infrastruktúráinak (erőművek, hidak, a Kajaki-gát) helyreállítását. Eközben a harcoló és harctámogató elemek a műszaki erők megóvásán túl, agresszív felderítést folytatva felfedik a rejtett ellenállási góccokat és szétzúzzák azokat.

A harmadik ütem célja a korlátozott, de folyamatos katonai jelenlét fenntartása a nagyobb városokban, az úgynevezett PLATOON HOUSE stratégia keretében. Ezzel párhuzamosan az afgán haderő (Afghan National Army – a továbbiakban ANA)¹, valamint az afgán rendőrség (Afghan National Police – a továbbiakban ANP)² erőinek támogatása, majd a közigazgatás helyreállítása után a végső – negyedik – fázisban az erők váltással történő kivonása, csökkentése.

¹ A vizsgált időszakra mintegy 35 ezer főre növekedett ANA-erőket tíz dandárba osztották, melyekből négyet nyilvánítottak alkalmasnak a műveletek teljes spektrumának tervezésére, vezetés-irányítására és végrehajtására.

² A vizsgált időszakban a tartományban két ANP-század és 300–500 úgynevezett „kiszolgáló rendőr” látott el rendfenntartási feladatot. Tevékenységük kulcsfontosságú, de felkészültségük sok esetben elégtelennek bizonyult. A soraikba férköztött tálibok és a jelentős korrupció csak tovább rontotta megítélésüket.

A műveletek

A brit vezetésű többnemzeti kötelék a Déli Regionális Parancsnokság (RC–South) alárendeltségébe került, melynek parancsnoka 2007 májusától Jacko Page vezérőrnagy. A hadművelati csoportosítás április 4. és 8. között a hadművelati terület zónái között megosztott erőkkel végrehajtotta felvonulást, és több helyen felvette a harcérintkezést a tálib erőkkel.

Április 5-én a harccsoport helyreállította – hézagos – fennhatóságát az úgynevezett „Zöld Zóna” felett, mely a Helmand folyó északi partján terült el és Sangin városától a környék vízellátása szempontjából kulcsfontosságú Kajaki-gátig terjedt. A harccsoport elemei mindenütt elérték a számukra kijelölt célkörzetet és ott további műveletek végrehajtására rendezkedtek be.

A délnyugat–kelet–északkelet irányú, kb. 30x60 km kiterjedésű terület felett megszerzett katonai fennhatóságot azonban a továbbiakban meg kellett szilárdítani, melynek kulcsa a körzetben tevékenykedő tálib erők szétzúzása volt. A tálib tevékenység április közepén felerősödött és előrevetítette egy esetleges tavaszi tálib offenzíva lehetőségét. Ennek megakadályozása azonnali lépéseket követelt, ezért megkezdődött a harccsoport összevonása a viszonylag biztonságos Gereshk körzetében, hogy egy újabb offenzívával még idejében szétverjék a gyülekező tálibokat.

A feladat végrehajtásához egy mozgékony, jól felszerelt egységet jelöltek ki: a 12. Gépesített Dandár Angol Királyi Ezred 1. gépesített lövészszázalóját, a „Vikingek”-et. A zászlóalj a feladat sikeres végrehajtása érdekében további megerősítéseket kapott, elsősorban felderítő és műszaki elemeket, valamint egy észt és egy dán alegységet. A zászlóalj-harccsoport (ZHCS) teljes létszáma 1300 fő.

A „Vikingek” közelebbről – a ZHCS szervezete

Az Angol Királyi Ezred 1. gépesített lövészszázalója alapszervezetét tekintve öt századból állt. Ezekből három gépesített lövész; az „A” (Norfolk), a „B” (Suffolk) és a „C” (Essex) századok, egy harctámogató „D” (Cambridgeshire), és egy logisztikai „E” (Echelon) század. A „Vikingek” megerősítésére a művelet időtartamára alárendelték a századerejű 12. Gépesített Hadtest Felderítő Erejét (12BRF), egy század erejű dán felderítő csoportot (DRF), valamint egy észt lövészszázadot (ESTCOY) három szakasszal. Mivel a zászlóalj felelősségi körzetét sem északról, sem délről nem határolta közvetlenül nemzetközi erő, ezért szárnyai fedezésére három ANA-századot és század erejű ANP rendőri erőt vezényeltek a térségbe. Az összesen kb. 2500 fős művelati csoportosítás 2006 tavaszán a délkelet-afganisztáni térség legnagyobb erejű harci kötelékei közé tartozott.

Az alkalmi harci kötelék légi támogatását a Kandahar légi támaszponton települt 10 GR7/9 „Harrier” többcélú repülőgép, és nyolc AH–64 „Apache” típusú harci helikopter végezte, melyek a Katari CAOC alárendeltségében működtek. A légi szállítási feladatok ellátására a kötelék a CH–47 „Chinook” típusú szállító-helikopterekkel felszerelt 18. és 27. légi századot vehette igénybe (nyolc helikopter).

A ZHCS feladata

A csoportosítás célja a Sangin-völgy feletti fennhatóság megszerzése, Sangin városának biztosítása, regionális közigazgatási központként történő helyreállítása, a Kajaki-gát környékén folyó műszaki munkálatok biztosítása, valamint a környék feletti katonai ellenőrzés megtartása, lehetőség esetén, kiterjesztése.

Ennek érdekében a ZHCS „A” és „B” lövészszázadaiból alakított harccsoportok a Helmand folyó északi partján, 15 km-es szélességben vonultak fel. Ezeknek az egységeknek kellett végigrobogni a völgy északi részén, elsöpörve minden lehetséges ellenállást és kapcsolatot teremteni az északról fedező ANA-századokkal a Mohammadabad–Sangin vonalon.

A „C”, amely április elején, az ACHILLES keretében települt a Kajaki-gáthoz, helyben maradva folytatta a műszaki munkálatok biztosítását, majd korlátozott erővel kellett délnyugati irányba kiterjeszteni felelősségi körzetét, hogy megkönnyítse az ellenkező irányból indított alkalmi harccsoportokkal történő kapcsolatfelvételt.

A terep

A tanulmány által vizsgált ZHCS felelősségi területe, a Gereshk–Musza Kala–Kajaki-tó által háromszögletű terület az úgynevezett „Zöld Zóna”, mely nevét zöldellő erdeiről és szántóföldjeiről kapta. A „Zöld Zóna” a Kajaki-tónál szűkül össze, ahol a korábbi síkság megszűnik, és a táj profilját döntően a környező hegyek határozzák meg. A Kajaki-gát a tartomány szempontjából létfontosságú infrastruktúra, mivel ez szabályozza a hegyekből a síkságra zúduló víztömeget. A kiváló éghajlati és vízrajzi körülmények akár évi három aratást is lehetővé tesznek.

1. ábra. Sangin és térsége (a várost A betű jelöli)

A térség két legjelentősebb települése Sangin és Gereshk. Gereshk a térség közigazgatási és gazdasági központja, mintegy 50 ezer lakossal. Jelentőségét csak növeli az 1. számú autótűt, amely átszeli a várost. A lakosság itt az afgán átlagnál műveltebb és toleránsabb a nemzetközi erőkkel szemben – többek között városban működő műszaki főiskola miatt is. Itt települ a mindenkori hadművelési szintű nemzetközi parancsnokság is.

Sangin ezzel szemben a tartomány egy kisebb jelentőségű, kerületi központja. Nagyjából 14 ezer lakosa túlnyomórészt a fejletlen iparból, vagy a környező mezőgazdasági munkákból biztosítja megélhetését. A térségen áthaladó 611. út Afganisztán egyik legforgalmasabb csempészútvonala.

A műveletek

2007. április 30-án az „A” és „B” századok – egy felderítő és egy aknavető szakasszal megerősítve – a felső Gereshk-völgyből (Gereshk ÉK–Mohammadabad térsége) kiindulva kezdtek neki a Gereshk–Sangin DK megtisztításának a SILICON fedőnevű hadművelet részeként.

Egy nappal korábban, egy megerősített felderítő csoport (elemei egy megerősített brit felderítő szakasz, egy dán felderítő század, és a 12. Dandár felderítő köteléke (12 Brigade Recce Force – a továbbiakban 12 BRF)) hatolt be a művelési zónába és ott megkezdte az ellenséges pozíciók felderítését. A megszerzett felderítési adatok alapján a művelet parancsnoka úgy döntött, hogy a területre történő behatolást a „B” század-harcscsoport végzi, míg északról az „A” század a szárnybiztosítás feladatai mellett a „B” előrenyomulásával párhuzamos harci menetet hajt végre. A műveletet a folyó felől két ANA-század fedezte. Az „A” század szárnyát, a legritkábban lakott területek felől (északról) egy ANA felderítő szakasz biztosította, a századot pedig a művelet afgán jellegének hangsúlyozása érdekében egy további ANA-századdal erősítették meg.

Hajnalban az „B” század harcjárművei alakzatba fejlődve hagyták el a megindulási terepszakaszt. Az előttük elterülő terepszakasz mélyedésekkel, dombokkal erősen átszegdelt volt, javarészt mezőgazdasági terület, ahol a helyiek ópium előállításához kábítószer-alapanyagot termesztettek. A kilátást nagyban zavarták az út mentén elszórtan emelt épületek, kunyhók, ahonnan az előrenyomulás első órájában intenzív kézfegyver- és RPG-tűz zúdult a brit kötelékekre. Az ellenséges tűzcsapások súlyát az 5. szakasz (5 PL) viselte. A többi szakasz intenzív manőverezésbe kezdve, igyekezett megsemmisíteni a kiépített és rejtett állásokból tüzelő ellenséget. A tűzharcba bekapcsolódott a század felfejlődő támogató aknavető tüzérsége is, majd a légi támogatásként érkező AH-64 „Apache” helikopterek, amelyek „Hellfire” rakétákkal és 20 mm-es gépágyúikkal pusztították az ellenséget. A jelentősebb felfedett tálib pozíciókat a Brit Légierő (RAF) GR9 „Harrier”-jei támadták 250 és 500 kg-os bombákkal és nem irányított rakétákkal. A tálibok nagyszámú közúti járműveikre támaszkodva lendületesen változtatták állásaikat, ezért az összecsapás egészen addig tartott, míg a briteknek nem sikerült kilőni azok nagy részét. Estére a tálibok maradéka elmenekült, és nyolcórás intenzív, mozgó tűzharc után a „B” század megszállta a számára kijelölt terepszakaszt.

Az északról biztosító „A” század nem kevésbé komoly ellenállásba ütközött egy afgán tanyánál. Az épülecsoportot a tálibok megerődítették, és védelmüket tovább fokozták a térségben szórványosan települt tálib lövészek, akik rövid tüzcsapások után pozícióit váltva folytatták tűzrajtaütéseiket. A brit erők harcát itt is a „Harrier”-ek és az „Apache”-ok támogatták, az építmények ellen pedig a brit parancsnok bevetette a felderítő csoport „Scimitar” páncélosainak 30 mm-es toronygéppuskáit és aknavetőit. Az elsáncolt házakba való betörést a harci műszaki csapatok biztosították. Estére – a „B” századdal nagyjából egy időben – az „A” is elfoglalta céljait, ahol az elkövetkező napokban a Worcestershire és Sherwoodi Erdőjárók Ezrede Középső ZHCS alegységei váltották (1 WFR). Ezután a század a dánokkal együtt áttelepült az északabbra fekvő Now Zadba.

Május első napjaiban a 12. Gépesített Dandár közvetlen 8. páncélos műszaki százada (8 Armored Engineer Squadron – 8 AES) a helyszínen lévő erők fedezete mellett három előretolt járőrbázist telepített, melyek biztosították az ANA számára a folyamatos jelenlétet. A műszaki építési munkálatok fedezésére a századok több alkalmi köteléket különítettek ki, melyek a védelmi körleteikből kitámadva, több ízben tűzpárbajra kényszerítették a környéken még mindig jelen lévő tálib erőket. Az erők – kockázatos – elaprózása azt a célt szolgálta, hogy a tálib előcsatározó csoportokat minden irányba távolabbra tolják ki, mivel ezzel a tálib könnyű tüzéséget (aknavetők, nem irányított rakéták) is saját hatásos lőtávján kívülre szorították. A tálibok ugyanis szórványosan települtek egy-egy tüzéségi eszközük körül, így azok közvetlen irányzású tüzellel való megsemmisítése csak a lövészerők szétverése (elűzése) után vált lehetővé.

A beérkező ANA-kötelékek harcának támogatására több brit lövészszakasz is a helyén maradt a következő napokban és tüzerével támogatta azok harcát. A „B” század egyik „Viking” harcjárműve aknára futott és személyzete minden tagja (4 fő) megsebesült. A harcok súlyát viselő „B” század egyéb veszteséget nem szenvedett. Az „A” század balesetben veszített el egy katonát.

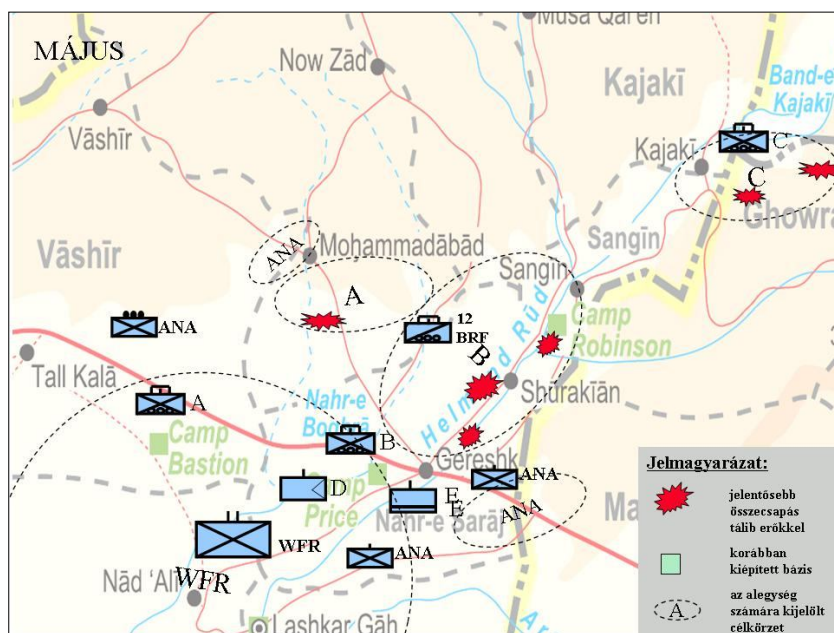
A művelettel párhuzamosan a „C” század folytatta a Kajaki-gát biztosítását. A britek itt is őrzőerőkkel igyekeztek távol tartani a tálibokat, és harcjárműveik magas mobilitását kihasználva törekedtek arra, hogy a felfedett ellenséggel mindig sokszoros túlerővel vívjanak – lehetőleg távolsági – tűzharcot. A század harci hatékonyságát nagyban növelte, hogy a hónap közepén a „D” század egy művelet-támogató szakaszát (FSG C) átvezényelték a Kajaki-gáthoz. A jelentős tüzerővel rendelkező – „Javelin” rakétákkal felszerelt – gépesített kötelék átalárendelése következtében által a harctéri parancsnok képessé vált erőit egyszerre több irányban felderítő, járőr és offenzív jellegű műveletekre bevetni (akár erős fedezékek védelmében harcoló ellenség ellen is). A hónap végén a „D” század tüztámogató (aknavető) szakasza (FSG D) is csatlakozott a gátnál tevékenykedő erökhöz. A szakasz korábban két kötelékre osztva támogatta az „A” és „B” század-harccsoportokat. A „C” század a Kajaki-gátnál vívott súlyos harcokban hét sebesült veszteséget szenvedett.

A SILICON művelet tüztámogatását (FSG) a „D” század végezte, melynek elemei a ZHCS felelősségi körzetében, megosztva helyezkedtek el. A „D” század a zászlóalj-harccsoport minden manőverszázada részére kikülönített egy-egy szakasz erősségű változó összetételű, alkalmi támogató elemet, melyek közül az „FSG A” az

„A” század megindulási terepszakaszánál lévő ANP-harcálláspontnál biztosította az építési munkálatokat és végezte az erők megóvásának feladatát. A nehéz (81 mm-es) aknavető csoport két tűzszakasza a „B” század harcát támogatta, csakúgy, mint két „Scimitar” lövészpáncélos raja, melyet a „B” század-harcscsoport felderítő szakaszához rendeltek. A század egyéb támogató elemei a Kajaki-gátnál tevékenykedő „C” századot erősítették meg, míg S-5 szekciója a Camp Bastion tervezőcsoportjában dolgozott.

A Camp Bastionban települt „E” század a művelet logisztikai támogatásáról gondoskodott.

A ZHCS lőszerfelhasználása 2007 áprilisában 100 ezer db 5,56 mm-es, 245 ezer db 7,62 mm kaliberű gépkarabélylőszer, 550 db 105 mm-es tüzérségi lőszer, 400 db 30 mm-es gépgyűlőszer, 35 db „Javelin” rakéta, 42 db 500 fontos bomba és 54 db „Hellfire” rakéta. A személyi veszteség 1 fő halott és 23 fő sebesült. A sebesülések többségét meglepőakna okozta.

2. ábra. A koalíciós alkalmi kötelék elemeinek helyzete 2007. április 30-án és jelentősebb összecsapások a következő öt napban (ACHILLES hadművelet)

Az első hónap tapasztalatai

Az ZHCS első, magas intenzitású műveleti környezetben töltött hónapjának tapasztalatai a következőket mutatták:

A harctevékenységek jellegük szerint elsősorban távolságból megvívott, mozgó tűzpárbajok voltak. A brit lövészpáncélosok gyorsan manőverezve, egyszerre több irányból és szinte mindig sokszoros túlerőben támadták a tálibokat. A tűzharcokba

a „fegyvernemi sovinizmus” legcsekélyebb jele nélkül, sok esetben bekapcsolódott valamennyi fegyvernemi páncélos (műszaki, felderítő), amely rendelkezett toronyfegyverzettel. A britek mindig igyekeztek előnyt kovácsolni abból, hogy a tálibok fegyverzete nem bírt jelentős tüzerővel, elsősorban kézfegyverekre (gépkarabély, golyószóró, géppuska, RPG) korlátozódott. Ezek a fegyverek azonban nem voltak alkalmasak a britekéhez hasonló rombolóerő kifejtésére.

Az előbbi megállapításból következik, hogy a tálibok egyetlen esélye a terep adottságaira és a műtárgyakra épülő, a fontos irányokban hagyományos és meglepőaknákkal kombinált védelem kiépítése volt. A tüzelőállásokat rejtették és csak akkor nyitottak tüzet, ha a britek már egészen közel jártak. Amennyiben a tálibok – ellenséges tűz alatt – állásaik feladására kényszerültek, a harcot gyakorlatilag elvesztették, mivel nem voltak páncélozott járműveik, csupán közútiak, melyeket – rejtékhelyük elhagyása után – a brit lövészpáncélosok és támogató helikopterek szinte azonnal kilőttek.

A többnemzeti erők harci műveleteit intenzív felderítő tevékenység előzte meg. A felderítő erők nem tértek ki a harcok elől, hanem a felderítő lövészpáncélosok manőverképességét és tűzerejét kihasználva a lövészerők beérkezéséig helyhez kötötték a tálibokat.

A mobil, páncélozott platformon mozgó aknavetőket a harctéri parancsnokok rendkívül szabadon, gyakran megosztva vetették be. A páncéltest védelmében működő eszközök a fő harcvonaltól egészen kis távolságokra zárkóztak fel, szorosan együttműködtek és együtt manővereztek a lövészpáncélosokkal.

A légi támogatást és a 30 mm-es nehézgéppágyúkat – a járulékos veszteségek elkerülésének szándékával – csak a legintenzívebb a harcokban alkalmazták, az aknavetőket viszont szinte mindig, ami igen képzett személyzetet és nagy pontosságot feltételez.

A szövetséges észt és dán erőket április hónap folyamán nem vetették be, pedig akkor már a ZHCS parancsnoksága alatt működtek. Az ANA-erők gyengén teljesítettek, bár a jelentésekben ennek ellenkezőjét hangsúlyozzák.

Május–június hónapban

A zászlóalj következő jelentősebb művelete a 2007. május 30-án indított LASTAY KULANG³ műveletben való részvétel volt, amely az ACHILLES sikereit szándékozott kimélyíteni. A művelet célja az Alsó-Helmand völgytől a Kajaki-gátig terjedő terület megtisztítása volt. Ezzel párhuzamosan egy amerikai speciális különítmény (82. légimozgékony hadosztály harccsoportja) helikopterekkel végrehajtott légiroham-művelettel ütött rajta a Kajaki-gáttól dél-délkeletre fekvő térségben azonosított tálib állásokon.

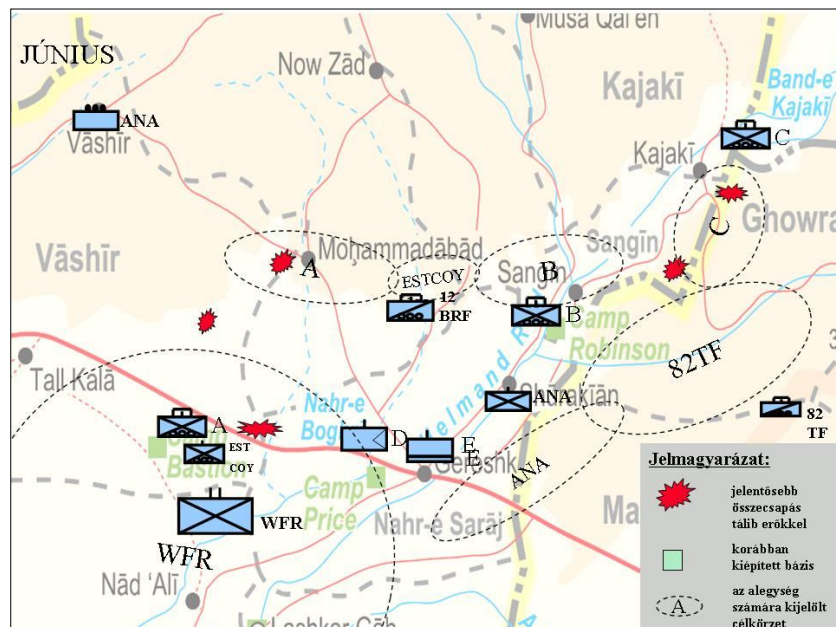
A művelet megkezdése előtt a dán felderítő század – saját logisztikai blokkjával megerősítve –, megjelent a harctértől északra fekvő Musza Kala városának közelében, s ezzel együtt lezárta a tálibok északi utánszállítási vonalát és megakadályozta, hogy a környékről újabb fegyverek szivárognak be a harctérre.

³ Pastu kifejezés, magyarul leginkább „Csákánynyél”-nek lehet fordítani.

A műveletben részt vevő erők megindulási terepszakaszokra (Camp Robinson – Sangin É+5) történő felfejlődésével párhuzamosan a 12 BRF erőszakos felderítést hajtott végre az előrenyomulási szakaszok körzetében.

A műveletet végrehajtó erők közül a „B” század Fort Robinsonból, az ezúttal az északi szárnybiztosítás feladatát kapó „A” század és a megerősítő, észti lövészzázad (ESTCOY–3, 81 fő, EOD raj, 15 fő, logisztika 10 fő) Fort Bastionból indult meg május 28-án. A megindulási terepszakaszra végrehajtott felfejlődés közben az „A” parancsnoki „Viking” járműve aknára futott. A robbanásban a parancsnok híradó tiszthelyettese azonnal meghalt. A következő napon egy másik „Viking” futott aknára. A nehézségek ellenére május 29-én a hajnali órákra minden alegység elfoglalta a számára kijelölt terepszakaszt.

Május 30-án 01.30 órakor az arcvonal északi részén elhelyezkedő „A” század és az észti gépesített lövészek behatoltak a Sangin-völgy északi bejáratánál fekvő Putay faluba, a „B” pedig ezzel párhuzamosan a keletre fekvő Jussalaj községbe. Mindkét kötelék szinte azonnal harcérintkezésbe lépett a helyi tálib erőekkel és pár perces intenzív tűzharc után kiszorították azokat a településekről. A harcselekmények intenzív szakaszának lezárultával a brit „specialisták” tárgyalásokba kezdtek a helyi vezetőkkel és lefektették a későbbi együttműködés alapjait.

3. ábra. A többnemzeti alkalmi kötelék elemeinek műveletei 2007. június folyamán (LASTAY KULANG hadművelet)

A „C” század a Sangin folyó északi partján zajló műveletekkel párhuzamosan erőit megosztva, állandó légi- és tüzérségi támogatással támadta a tálibok pozícióit. Az amerikai műveletről nincsenek adataim, de az eredményekről mindent elmond, hogy az ellentétes irányból a területre érkező brit és amerikai erők Kajaki DNY+5 térségében május 31-én kapcsolatot teremtettek. Ezzel a Kajaki-gáttól délre fekvő térségből kiűzték az ellenséget. Ezen a napon hajnali négy órakor az egyik amerikai „Chinook” helikoptert RPG-találat érte, s a fedélzeten utazó öt amerikai, egy brit és egy kanadai katona életét veszítette.

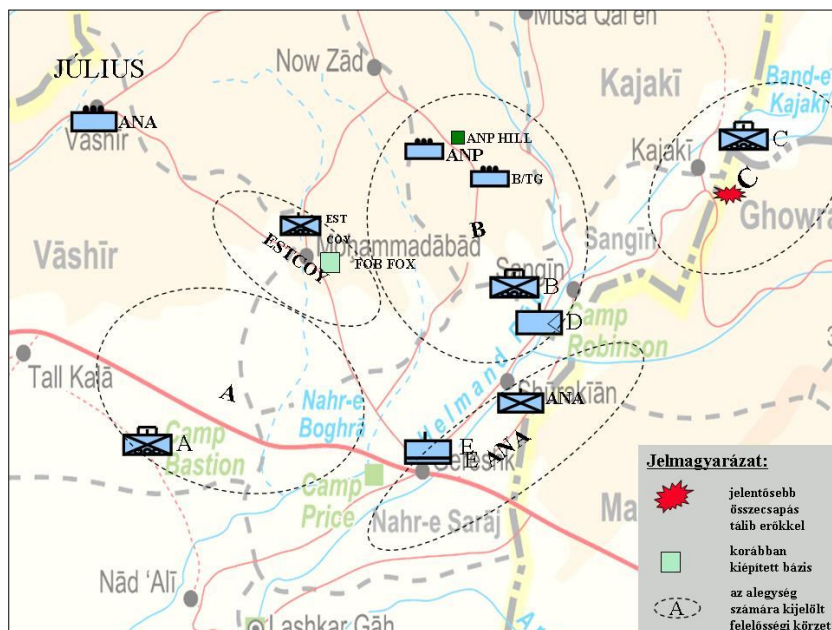
Június 2-ára az amerikai légiroham-művelet hatására a Kajaki-gát térségéből elmenekültek a tálib fegyveresek, ezért a pillanatnyi nyugalmat kihasználva a század kiterjesztette járőrözési sugarát a délebbre fekvő településekre, és igyekezett felvenni a kapcsolatot a helyi lakossággal. Sajnos, az amerikai erők a bevetés végeztével elhagyták a térséget, ezért a tálibok ismét elkezdtek visszaszivárogni a korábban már elhagyott településekre, ahol helyreállították hatalmukat. Mindenesetre az amerikai erők bevetésének pozitív hagyatékaként jelentősen nőtt a „tálib befolyástól mentes terület” a Kajaki-gát térségében. Június 14-én a művelet befejeződött, s azt a NATO részéről sikeresnek értékelték.

A műveletek lezárásaként megkezdődött az erők átcsoportosítása. Az „A” századot visszavezényelték Fort Bastionba, miután az ott szolgáló teljesítő Középső ZHCS kivonásra került. A század a továbbiakban kisebb jelentőségű feladatokat hajtott végre, elsősorban a 611. út Gereshk–Tall Kalá szakaszán telepített ellenőrző pontokat, melyeket az ANA-erőkkel együttműködve üzemeltetett. Az „A” által kiépített állásokat Now Zad falu közelében, Sangintól 20 km-re északra a „B” vette át. A „B” század kikülönített egy tüzecsoportot (mesterlövészeket, valamint egy aknavető különítményt), amely a várost uraló ANP a Hill magaslaton foglalt pozíciót. Az észti század a Mohammadabad közelében létesített Fox előretolt bázison települt. Az 1. ZHCS Sanginban települt egységei megkezdték a város újjáépítését. A megerősítő ANA-erők továbbra is a „Zöld Zóna” ritkábban lakott, déli területei felől biztosítottak.

A hónap során a tálibok kb. 130 halottat veszítettek. A LASTAY KULANG sikerét mindenestre vitatják, ugyanis a tálibok, súlyos veszteségeik ellenére is, képesek voltak kivonni erőiket és eszközeiket a térségből, s a mögöttes területeiken újraszervezni azokat.

Július hónapban

Júliusban az „A” század folytatta a Bastion-tábor helyőrségi feladatainak ellátását, míg a „B” század csatlakozott az észti századhoz, amely FOB Fox-bázison települt és innen indított rendszeres őrjáratokat a Sangintól északra fekvő főútvonalak ellenőrzésére. A „B” hátrahagyta azonban egy szakaszát és tüztámogató csoportját (FSG B) az ANP Hillen. A ZHCS felderítőcsoportját szintén ide csoportosították át Camp Bastionból, így sikerült összevonni a felderítőket, a tüztámogatókat és az észti század által egyaránt használt „Mastiff” járművek többségét, ami megkönnyítette azok kiszolgálását. Itt egyetlen rövid harccselekményre került sor, amikor a tálibok rejtett állásokból több nem irányított rakétát indítottak a Fox-bázisra. A felderítőcsoport „Scimitar” lövészpáncélosai azonnal kigurultak a táborból, majd az ellenséges pozíciók lokalizálása után szétverték a gyenge fedezőerőket és megsemmisítették a tüzérségi eszközöket.

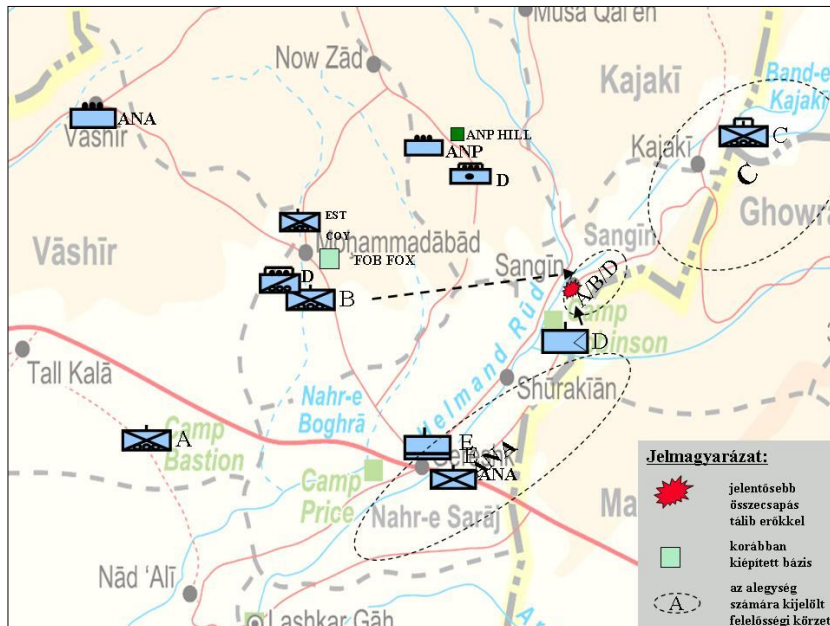

4. ábra. A ZHCS alegységeinek helyzete a LASTAY KULANG után (2007. július első hetében)

Július első hetétől kezdődően megszorodtak a tálib jelenlétre utaló jelek Sangin városában, ezért a körzetparancsnok a városban sejtett tálibok rejtkehelyeinek felkutatása mellett döntött. Ezért a lehető legnagyobb titokban lerendelte a „B” századot a Fox-bázisról, míg az „A” Camp Bastionból kiindulva szállta meg a város központját, és egyes alegységeivel biztosította a Sangin folyó átkelőit a várostól délre. A két brit század a hét közepére teljesen körülzárt az északi városrészt. Eközben afgán informátorok tevékenysége révén azonosították a tálibok fő rejtkehelyeit. A támadást a ZHCS hadműveleti főnöke által személyesen irányított légitámadás vezette be, ami után az „A” és a „B” megkezdte a városrészekbe való behatolást. A több napig tartó, hol hevesebb, hol enyhébb harcok végeztével a tálibok 94 fegyverese halt meg vagy esett fogságba. A rendkívül óvatos és körültekintő tervezésnek köszönhetően a művelet nem követelt emberéletet a többnemzeti erők oldaláról.

A fő művelet végeztével az „A” század bekapcsolódott a helyiek mezőgazdasági infrastruktúrájának helyreállításába, miközben a „B” a Fox-bázisról kiindulva, őrzőerővel továbbra is kvázi védőernyőt terített ki Sangintól északra. Egyik alkalommal egy kihelyezett ISTAR eszközük gyanús mozgást észlelt. A gyanús személyeket követve a britek egy falu közelében elhagyatottan álló téglagyárhoz jutottak. Az objektum és a közeli falu rajtaütésszerű átkutatásához a délebbre fekvő de kevésbé leterhelt „A” századot vetették be. A rajtaütés eredményeként jelentős fegyverkészletet (RPG és kézfegyverek) találtak, valamint több tálibot elfogtak.

A hónap folyamán az „A” század folytatta a rendszeres járőrözést Sangin városában, és a CIMIC részleggel, valamint az „E” század részeivel együtt folytatták a helyi rendőrség és a közigazgatás vezetőinek felkészítését. A városba lassan visszatért az élet, a boltok újra kinyitottak, az emberek egyre barátságosabban fordultak a britekhez.

5. ábra. Sangin város ostroma 2007. július második hetében

A hónap második felében a „D” felderítő szakasza, valamint az észti lövészszázad és logisztikai blokkja visszatért az előretolt megfigyelőposztokról a Bastion-táborba, elsősorban azért, hogy a járművek légkondicionáló berendezését a szükséges javításoknak, ellenőrzéseknek vessék alá. A hátramaradt felderítők az északabbra járőröző dán felderítő századdal együtt folytatták a Felső-Sangin völgyének ellenőrzését.

A hónap utolsó napjaiban a „C” század elhagyta a Kajaki-gát térségét, melyet három és fél hónapja tartott ellenőrzése alatt. Az itt töltött szolgálat alatt a század több mint 50 tűzharcot vívott a tálibokkal. Helyét a „B” század vette át. A „B” az előző alakulat által kitaposott ösvényt használva folytatta a járőrözést a britek által ellenőrzött terület északi és déli peremvonalán, és rendszeres rajtaütésekkel zavarta a tálibok mozgását. A ZHCS műszaki támogató erői a csapatok újraszervezésével egy időben rendbe tették a korábban kiépített, majd használaton kívül helyezett Inkermann járőrbázist, Sangintól északra, 5 km-re. Egyidejűleg összevonták a „C” századot és a „D” század pihenő részeit. A „C” század egy lövészszakasza a megerősítő tüztámogatásával (FSG C) az ANP Hill bázisnál váltotta a „B” elemeit, amelyek csatlakoztak a többiekhez a Kajaki-gátnál.

Az „E” század folytatta a többi alegység támogatását, bár a négy különböző helyen települt ZHCS-kötélék ellátását a rendelkezésre álló, kevés számú helikopterrel csak nehezen tudták megoldani.

Augusztus hónapban

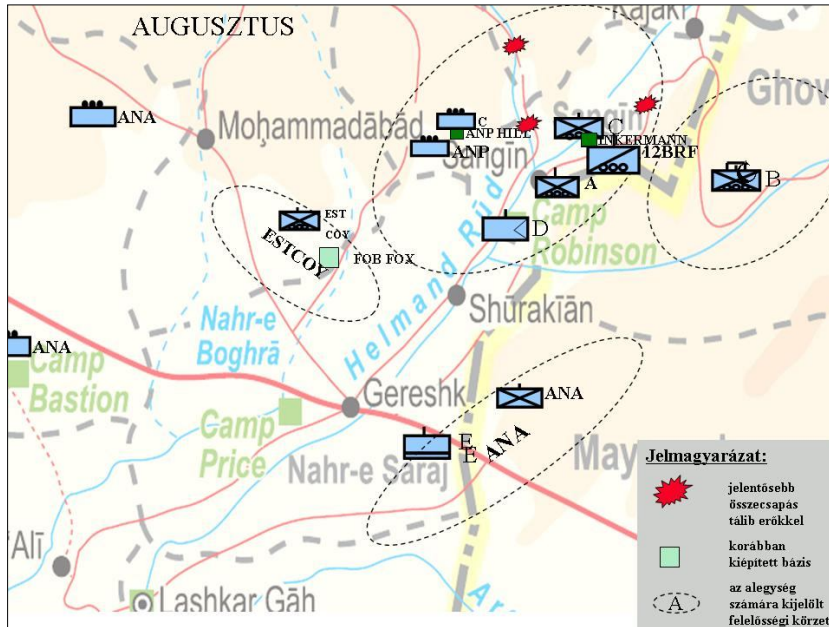
A hónap elejétől fogva a tálibok ismét elkezdtek beszivárogni a britek ellenőrzése alatt álló területekre, ami szórványos tűzharcokat eredményezett a járőrök és a gerillák között, főként az Inkermann-járőrbázis környékén, Sangintól északra. Augusztus 10-én a tálib tűzfészek felderítése közben az egyik brit köteléket jól előkészített, nehézfegyverekkel is támogatott tálib rajtaütés érte. A britek vesztesége egy halott és egy sebesült volt. Az összecsapások során, 2007. augusztus 11-én életét veszítette a „C” század parancsnoka, Hicks kapitány.⁴ Az erősödő tálib nyomás ellensúlyozására a 12 BRF-et is az Inkermannra vezényelték, megerősítve a „C” század „Viking”-jeivel. Ezek az eszközök („Mastiff”, „Viking”) megnövelt manőverképességet nyújtottak az Inkermannál szolgálatot teljesítő erőknek, így azok egyre intenzívebb járőrözésbe kezdhettek, és biztonságos távolságra tolták a szétszórtan tevékenykedő tálib csoportokat. A század megerősítésében tevékenykedő 12 BRF a bázistól északra heves, nagytávolságú tűzharcban vert szét egy nagyobb tálib csoportot. A „Mastiff” harcjárművek ismét bizonyították értéküket, mivel a belőlük alakított tűzcsoporthoz lépésről lépésre haladva, több száz méter távolságból számolták fel a tálib tűzfészeket, miközben azoknak esélyük sem volt a visszavágásra. Az összevont járműállományon ezután ismét elvégezték a szükséges javításokat. A Now Zadnál tevékenykedő lövészzakasz és az FSG C alkotta kötelék a hónap folyamán minden erejével az ANP Hillt támadó aknavető-állások felfedésén fáradozott. A sikert végül a felderítők fegyverlokációs eszköze hozta meg, melynek adatai alapján az ellenüteg tüzével felfedték az ellenséges tűzfészeket a saját légierő számára, amely egytől-egyet elpusztította a tűzérési állásokat. Az „A” század egy szakasz lövészerővel és műszaki megerősítővel, a helyi ANA-századdal és a helyi rendőrséggel együttműködve folytatta járőrtévékenységét Sangin város biztonságának fenntartása érdekében. Mindazonáltal az általános biztonsági helyzet romlására utaltak a város központjában sűrűsödő meglepőakna-robbantások és a járőrökre fedezékből leadott szórványos lövések.

A „B” század továbbra is járőrözéssel és a felderített tálib góccok folyamatos zaklatásával tartotta fenn a Kajaki-gát körül létrehozott Buffer-zónát. Augusztus 23-án a „B” század 7. szakaszának járőrére tíz különböző állásból nyitottak tüzet, de az idejében hívott és pontosan vezetett légi támogatás segítségével a járőr képes volt a tálibok nagy részét elüldözni a fedezékeikből. Az összecsapás során a britek baráti tűzben három halottat és két sebesültet veszítettek. A tragikus incidens beárnyékolta a 7. szakasz sikerét, pedig az összecsapás után a tálibok a hónap hátralévő részén már nem voltak képesek sem jelentős támadásokat végrehajtani, sem a gáthoz közelebb jutni.

⁴ A tálibok aknákkal és tűzérési csapással kombinált tűzrajtaütései során tendenciózusan igyekeztek a megtámadott menetoszlop járőrparancsnokát kiemelni, vagy a parancsnoki járművet mozgásképtelenné tenni. Ennek érdekében több ízben feladták tűzrendszerük tervszerűségét, és az összes elérhető pusztító erőt az ilyen, kiemelt célpontok megsemmisítésére fordították.

A „D” század felderítőszakasza az FOB Robinsonon viszonylag eseménytelen hónapot töltött. A négy részre osztott aknavető szakasz 1. raja a Kajaki-gátnál támogatta a „B”-t, a 2. és a 3. a Now Zad- és Inkermann-bázisok környékén dúló összecsapásokban nyújtott rendkívül értékes tüztámogatást, míg az „A”-t támogató 4. raj viszonylag nyugodt hónapot töltött Sanginban.

A logisztikai („E”) század erején felül támogatta a műveleteket, miközben elöljárói szerint súlyos létszámihiánytól szenvedett.

6. ábra. A 2007. augusztusi helyzet, főbb harcok, súllyal az Inkermann-bázis környékén

A műveletek jellegéről

A többnemzeti erő célja a Sangin környéki műveletekben elsősorban a passzív győzelem kivívása, vagyis a tálib erők a területről való elűzése volt. Mindezt aktív eszközökkel, vagyis az ellenfél tevékenységi közzeteinek agresszív manőverezéssel és tüzzel történő elszigetelésével, visszaszorításával érték el. A harci műveletek lezárulta után végrehajtott tevékenységüket három különböző fázisra oszthatjuk. Egy-egy terület megtisztítása után, a helyi shurákkal igyekeztek együttműködést kialakítani (melynek egyik eleme jelentős mennyiségű készpénz „leszurkolása”), majd nagy sűrűségben, de kisebb raj erejű kötelékekkel végrehajtott járőrözéssel hozták létre a „presence”-t, vagyis a jelenlétet. Ezt követően, amennyiben növekvő bizalmat és biztonságot érzékeltek, az őrzőerőket kiegészítették ANA- és ANP-erőkkel, majd amikor már a biztonság huzamosan az elfogadható szinten maradt, akkor a területet teljesen átadták az afgán erőknek. Sajnos, a területek nagy

részén a második fázis elérése is sikernek számított, mivel az elűzött „gerillák” a legtöbb esetben egyesével, vagy kisebb csoportokban vissza tudtak szivárogni a korábban elhagyott térségbe. Ez általában a katonai jellegű jelenlét megerősítését követelte, ami aztán kiváltotta a helyi lakosság rosszállását. Mindez „melegágyat teremtett” a tálib beszivárgóknak, a biztonsági helyzet drasztikus romlása pedig gyakran ismételt harci műveletekre kényszerítette a NATO-erőket.

A „Vikingek” „Zöld Zónában” folytatott műveletei kiválóan rávilágítanak az össze nem mérhető erők harcának sajátosságaira. A NATO-erők minden egyes manőverüket páncélozott járművek fedélzetén hajtották végre. Ez kiemelt védeltséget biztosított a katonáknak a tálib könnyű fegyverek tüze ellen, és megnövelt mozgékonyt, mint hatékony eszközt biztosított a szövetséges parancsnokoknak. A műveletek szakaszszint felett minden esetben összefegyvernemi jellegű oltottak, mivel a harci feladatokra kijelölt alkalmi csoportosítások különböző fegyvernemek és szakcsapatok erőit fogták egybe. Sajátos módon a felderítők értékét – a nélkülözhetetlen felderítő támogatás mellett – „Scimitar” lövészpáncélosaik adták, amelyek nagy távolságú tűzcsapásaikkal hatékonyan támogatták a lövészerők harcát.

A többnemzeti kötelék aegységei manővereiket szinte minden esetben alkalmi szervezetben hajtották végre. A harcoló erők támogatására még szakasz szintű manőverek esetén is megerősítő felderítő, tűztámogató és műszaki elemeket csatoltak, valamint folyamatos légi támogatást biztosítottak. Minden egyes manővercsoport elindítása előtt gondoskodtak hasonló méretű és képességű tartalék erő biztosításáról, melyek készenlétebe helyezve várakoztak arra az esetre, ha a terepen tevékenykedő erők váratlan nehézségekkel kerültek szembe. A manővercsoportok ily mértékű túlbiztosítása az egyik fő oka, hogy a többnemzeti erők az erősen fenyegetett környezetben relatíve alacsony veszteségeket szenvedtek. A manővercsoportok fentiekben vázolt mértékű biztosítása csak akkor maradt el, amikor a ZHCS jelentős része ugyanabban a műveletben vett részt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- http://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Anglian_Regiment
- <http://smallwarsjournal.com/mag/docs-temp/98-marston.pdf>
- www.afghanistanwatch.org/2007
- www.aisa.org.af/Downloads/ProvincialProfiles/Helmand.pdf
- www.longwarjournal.org/archives/2007/03/operation_achilles_n.php
- [www.mrrd.gov.af/nabdp/Provincial%20Profiles/Helmand%20PDP%20Provinci al%20profile.pdf](http://www.mrrd.gov.af/nabdp/Provincial%20Profiles/Helmand%20PDP%20Provincial%20profile.pdf)
- www.royalanglianassociation.co.uk
- www.xtimeline.com/timeline/War-in-Afghanistan/Operation-Pickaxe-Handle

Bevezetés

A gerilla-hadviselés az egymással szemben álló felek erőszakos összeütközésének legősibb módja. Igaz ugyan, hogy a gerilla elnevezés csak a napóleoni hadak ellen az 1808 és 1812 közötti években, Spanyolországban kibontakozó népi ellenállás óta ismert, mégis úgy vélem, hogy használata a korábbi korok ilyen jellegű harci műveleteire is megfelelően alkalmas. Vélelmezem, hogy az ősi családok és törzsek a vadászterületek megvédése érdekében a rájuk támadó erősebb, nagyobb létszámú családok és törzsek ellen már alkalmazták a gerillaharcmod ma is ismert eljárásait: a csapdákat, a lesállításokat és a rajtaütéseket. Ezek a védelmi eljárások egyre nagyobb erőket, hatékonyabb fegyvereket és módszereket igényeltek az ókorban lezajlott háborúk során, amikor a jelentős katonai erővel rendelkező államok (nemzetek) mint például Egyiptom, Perzsia és a Római Birodalom a szomszédos, majd a távolabbi területek meghódítását, mezőgazdasági készleteinek és más értékeinek elrablását és lakóinak rabszolgaként történő felhasználását tűzték ki elérendő célként. A korra jellemző események között gyakran találkozunk a rabszolgafelkelések és a hódítók ellen vívott gerillaharcokkal (például az Egyiptomból és Babilonból kitörő zsidók harcaival, vagy a görög városállamok és a Római Birodalom területén végbement rabszorgalázadásokkal).

A klasszikus gyarmatosítások korának vezető hatalmai: Spanyolország, Portugália, Hollandia és Anglia idegen népek és területek meghódítására bevetett katonái és kereskedői szembetalálták magukat Amerika, Afrika, Dél- és Délkelet-Ázsia, valamint Ausztrália őslakóinak szívós ellenállásával, akiket a tűzfegyverekkel felszerelt és szervezettebb fegyveres erők gyakran hosszú küzdelem után (például az inkák, az aztékok és más indián törzsek elleni harcokban), csak kegyetlen eszközök és módszerek alkalmazásával voltak képesek legyőzni.

A legújabb korban különösen a második világháború alatti fasiszta megszállás elleni ellenállás erői, majd a világháború után a gyarmati rendszer felbomlását felgyorsító nacionalista forradalmi erők gerilla-hadműveletei, napjainkban pedig az Irakban és az Afganisztánban folyó harcok igazolták ennek a hadviselési módnak a hatékonyságát.

A magyar történelem is számos példával járult hozzá a gerilla-hadviselés történetéhez, hiszen anno a pogánylázadások különböző csoportjai, később Budai Nagy Antal, Dózsa György, Esze Tamás parasztkatonái, továbbá az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc önkéntes, mozgó nemzetőrszázaljai és szabadcsapatai is a gerillatevékenység eszközeit és módszereit alkalmazták.

Az idézett történelmi példák azt igazolják, hogy a hadtudomány iránt érdeklődőknek és az azzal foglalkozó kutatóknak érdemes és ajánlott a gerilla-hadviselés erőinek, eszközeinek és módszereinek megismerése, hiszen ezzel a hadviselési móddal vélhetően számolnunk kell a jövőben is.

Nem áll szándékomban, hogy teljes részletességgel mutassam be a történelmi tényeket, az erőket, eszközöket és módszereket, csupán arra vállalkozom, hogy egy átfogó képet tárjak az olvasó elé a gerilla-hadviselés múltját, jelenét és várható jövőjét illetően. Ezt a megoldást kívánom követni a bevezetés utáni fejezetek tartalmának kifejtése során is.

Gerilla-hadviselés a 21. században

A 21. század két olyan háborúval kezdődött, amelyekben a szemben álló ellenség fő erői gerilla-hadviselést folytatnak az Amerikai Egyesült Államok és szövetségeseinek a két térségben: Afganisztánban és Irakban bevetett katonai erőivel. Egyik háború sem úgy kezdődött, hogy a bevetett katonáknak gerillák ellen kell harcolniuk.

Afganisztán

Az Afganisztánban folyó katonai műveletek közvetlen előzménye az emberiség történetének legpusztítóbb terrortámadása volt New York-ban, a World Trade Center két felhőkarcolója és Washington-ban, a védelmi minisztérium épülete, a Pentagon ellen. A halálos áldozatok száma közel 3000 fő volt.

A támadást – az amerikai hírszerző szervek adatai szerint – az Oszama bin Laden vezetése alatt álló al-Kaida terrorszervezet készítette elő és hajtotta végre. Az adott időpontban (2001. szeptember 11-én) az al-Kaida és vezetői Afganisztánban tartózkodtak. George W. Bush, az Amerikai Egyesült Államok (USA) elnöke és a NATO Tanács 2001. szeptember 12-én, az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelyére hivatkozva azt a döntést hozta, hogy katonai erővel válaszolnak, mert a támadás a NATO egyik tagállamát érte.

2001. október elején az első amerikai katonai alakulat megérkezett Kabul repülőterére, amelyet rövid időn belül követtek az USA szövetséges és NATO tagállamok kijelölt katonai erői. Ezen erők legfontosabb feladata volt az al-Kaida bázisainak felderítése és az afgán baráti erőkkel a szükséges kapcsolatok felvétele, az együttműködés alapjainak lefektetése.

Az al-Kaida jelentősebb bázisainak (vezetési pontok, raktárak, kiképzési létesítmények) felderítését az USA és brit különleges műveleti erők, a pilótanélküli felderítő repülőgépek („Predator”, „Global Hawk” stb.) és a felderítő műholdak bevetésével végezték. Megállapították, hogy az al-Kaida fő bázisát a pakisztáni határ közelében lévő Tora Bora barlangrendszerben építették ki. Az USA hadászati légierő gépei (B-2, B-52) 2001 decemberében megkezdték a barlangrendszer bombázását. A hagyományos légibombák tömeges bevetése mellett alkalmaztak egy speciális, JDAM¹ elnevezésű bombát is, amely alkalmas volt a földalatti raktárak és bunkerek megsemmisítésére.

¹ JDAM – Joint Direct Attack Munition – Egységes Közvetlen Támadó Lőszer.

Az afgán szövetséges erők közé tartoztak az Északi Szövetségbe tömörült, talib-ellenes törzsek, amelyek vezetőinek egy része korábban szovjet kiképzésben részesült és szovjet fegyverekkel rendelkezett.² Az USA-parancsnokság alatt álló szövetséges (ausztrál, dán, francia, norvég, német, újjélandi és más) katonai erők az „Északi Szövetség” afgán csapataival együtt több támadó műveletet hajtottak végre 2002/2003-ban az akkor még „terroristáknak” nevezett és feltételezett al-Kaida csoportok ellen, de a műveletek során kiderült, hogy Oszama bin Laden és az al-Kaida zöme már a bombázások előtt elhagyta Afganisztánt, emiatt a harcot a talibán és az ópiumtermelésben érdekelt hadurak alá tartozó gerillaosztagok ellen kell folytatni.

Ezek az afgán gerillaosztagok kitűnően ismerik az ország terep- és időjárási viszonyait, könnyen elrejtőznek a békés lakosság között és csak a gerillaakciók idejére kerülnek összevonásra. Akcióik zömét az aknákkal és más robbanószerekkel végrehajtott meglepőcsapdák telepítése és az öngyilkos merényletek képezi, de gyakoriak a menetoszlopok elleni gyalogsági és páncéltörő (például RPG-7) fegyverekkel végrehajtott lesállítások és rajtaütések, és nem ritka a szövetséges csapatokkal együttműködő afgánok kivégzése.

A szövetséges katonák szállító és harci légi járművei ellen gyakran alkalmazzák a – korábban USA és más állami támogatástól származó „Stinger”, „Blowpipe”, „Redeye” és „Javelin”, valamint a szovjetektől zsákmányolt „Igla” és „Sztrela” – kézi légvédelmi rakétákat.

A gerilla-hadviselést folytató afgán erők elleni harc várhatóan hosszú ideig tart majd, mivel a bonyolult terepviszonyok, a szélsőséges időjárás és a zömében ellenséges lakosság megnehezíti és lassítja a szövetséges katonai műveletek sikerét. A helyi nyelvjárások, a kulturális és a vallási tradíciók hiányos ismerete is hátráltatja a sikert. A „baráti”-nak nevezhető afgán hadurak és törzsek vezetői is érdekeltőbbek az ópiumtermelésben és eladásban, mint a nehéz és áldozatokkal járó gerillaellenes műveletekben.

A szövetséges katonai erők vesztesége 2008. június 1-jéig mintegy 560 fő halott és több ezer sebesült volt.

Irak

Az Irak területén folyó háború is számos megfontolásra érdemes tapasztalattal járul hozzá a gerilla-hadviseléshez.

Az Amerikai Egyesült Államok elnökének utasítására 2003. március 20-án megindított hadművelet, amely az OPERATION IRAQI FREEDOM (Iraki Szabadság Hadművelet) néven, az állítólagos tömegpusztító fegyverekkel rendelkező Szaddam Husszein rendszerének megdöntését és Irak demokratikus állammá történő átalakítását tűzte ki célul, 26 nap alatt (április 14-én, Tikrit elfoglalásával) ért véget. George W. Bush elnök lelkesen jelentette be a győzelmet.

² Afganisztánt 1979 és 1989 között szovjet csapatok tartották megszállva, és jelentős veszteséggel járó harcot folytattak az Egyesült államok által támogatott kormányellenes erőkkel.

A győzelem azonban még nem jelentette a harcok végét. A kezdeti hadműveletet végrehajtó USA és brit erők csak 157 halottat és 495 sebesültet veszítettek el a 26 nap alatt. Ami azután következett, az sokkal nagyobb veszteségekkel járt, és jár napjainkban is (2008. június 1-jéig mintegy 4500 halott és több tízezer fő sebesült).

A Szaddam-rendszer katonai erővel történt szétverését követően megkezdődött a szövetséges haderők és az iraki fegyveres ellenállók (felkelők) között egy **aszimmetrikus küzdelem**, amelynek fő ellenséges magját a gerilla-csoportok adják.

Feltételezhető az is, hogy a gerillacsoportokhoz csatlakoztak Szaddam Husszein elit hadosztályainak, a Köztársasági Gárdának civilbe átváltott katonái is (amivel az USA és brit erők a kezdeti hadműveletekben nem találkoztak). Legalábbis erre utal a különböző gerillaakciók szervezett és hatásos előkészítése és végrehajtása, a gerillacsoportok gyors helyváltoztatása.

Az Irakot megszálló szövetségesek elkövettek egy nagyon komoly hibát, ami növelte az ellenállók erejét. John Keegan brit hadtörténész írta „*Az iraki háború*” című könyvében³: „...A megszállók egyik első teendőjüként kiadták az iraki hadsereget feloszlató rendeletet és a csatatéren elfogottakat hazaengedték, ahová bajtársaik legtöbbje addigra már saját kezdeményezésére megtért. A győztesek kizárólag kétfajta irakit igyekeztek őrizetbe venni: a rezsime vezetőit és az emberi jogok megsértőit.

Visszatekintve, ma már megállapítható, hogy a hadsereg feloszlítása súlyos hiba volt, egy abból a nem kevésből, amelyet az amerikai átmeneti kormányzat közvetlenül a Szaddam-rezsime összeomlása után elkövetett. Több százezer fiatal férfit zúdítottak egyszerre a munkanélküliek piacára...”

Ehhez hozzátehetjük, hogy ezek a fiatal férfiak képezték rövid időn belül az iraki felkelő és gerillacsoportok személyi állományának zömét.

A győzelem tudatától eltelt amerikai, brit és más szövetséges katonák kénytelenek voltak elfogadni az új helyzetet és felvenni a harcot a korábbinál gyökeresen eltérő módszereket és eszközöket alkalmazó ellenséggel.

Rendkívül figyelemreméltó elemzés jelent meg a Military Balance 2005-2006. évi számában, az Afganisztánban és Irakban kialakult helyzetről és annak legfontosabb katonai problémáiról.⁴ A tanulmányban a következő fontos megállapítás olvasható: „...A huszonegyedik század elejének konfliktuskörnyezete határozottan új korszakot jelent a hadviselésben: azonban nem azt a korszakot, amelyet a nyugati katonai tervezők vártak. A mindent átható felderítés és az információs uralom helyett, a nyugati katonai erők fokozatosan belekerülnek olyan átfogóan összetett (bonyolult) és véres hadjáratokba, amelyeket lakott területeken, irreguláris ellenség ellen kell megvívni, amely sebezhetetlen a Hadügyi Forradalom (RMA) számos fejlett technológiájával. A »hálózat-központú hadviselés« helyett, amelynek az alapját az érzékelőtől a tüzelő katonáig (eszköz) kiépített elektronikus

³ John Keegan: *Az iraki háború*. Budapest, 2004, Európa Könyvkiadó. 316. o.

⁴ Complex Irregular Warfare: *The Face of Contemporary Conflict*. The Military Balance 2005-2006. IISS. Oxford University Press, London, 2005.

hálózatok és a pontos (precíziós) célfelderítő rendszerek képezik, a fejlett modern katonai erők belegabalyodnak olyan helyzetekbe, ahol »hálózatos hadviselést« az agilis és alkalmazkodásra képes emberi hálózatok (kapcsolatok) képezik. Ezzel az új konfliktuskörnyezettel találkozva, számos nyugati katonai erőnél sok mindent át kell gondolni...”

Az Afganisztánban és Irakban folyó katonai műveletek tapasztalatainak feldolgozása az összes érintett szövetséges számára kiemelt fontosságúvá vált az elmúlt néhány évben.

Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi haderejénél felállítottak egy szervezetet, amelynek fő feladata a folyó katonai műveletek tapasztalatainak gyűjtése és hasznosítása (Center for Army Lessons Learned). A szervezet szakértői több hónapot töltenek egy-egy hadszíntéren a katonai műveletek negatív és pozitív tapasztalatainak összegyűjtése, valamint a jelentések és javaslatok elkészítése céljából.

Az USA Nemzeti Hírszerző Tanácsa 2004 decemberében elkészítette a jövő 15 évének értékelését tartalmazó elemzését, amely a „Mapping the Global Future” (A globális jövő feltérképezése vagy előrejelzése) címet viseli.

Az elemzés négy jövőképet vizsgál, amelyek a következő 15 évben kialakulhatnak:

- a globalizáció ellentmondásai;
- felemelkedő hatalmak, a változó geopolitikai helyzet;
- a kormányzás új kihívásai;
- a mindent átható bizonytalanság.

Az első jövőképben azt vizsgálták, hogy Kína és India rohamos gazdasági fejlődése hogyan változtatná meg a globalizáció folyamatát, amely egyre inkább elveszítené a Nyugat-típusú arculatát.

A második jövőképben megmarad az Egyesült Államok vezető szerepe a világ új és átfogó rendjének kialakításában.

A harmadik jövőkép azt értékeli, hogy a radikális vallási jellegű politika milyen kihívást jelenthet a Nyugat értékrendje és a nemzetei számára.

A negyedik jövőkép a tömegpusztító fegyverek elterjedésének óriási veszélyeit és e veszélyek elhárítása érdekében hozandó szükséges biztonsági intézkedések következményeit vizsgálja.

Az elemzés kizárja az elkövetkező 15 évben a nagyhatalmak közötti totális háború lehetőségét, de az ázsiai hatalmak felemelkedése, a törékeny demokráciák kudarcai, a fejlett országok lakosságának előregedése és a migrációs hullám növekedése, a radikális iszlám ideológiák, a tömegpusztító fegyverek elterjedése és a terroristák kezébe jutásának veszélye, az elszigetelt rendszerváltoztatások, a környezet-változások hatása, továbbá az Egyesült Államok ellen nyíltan fellépő államok továbbra is konfliktusokat robbanthatnak ki, amelyekben növekszik a nem reguláris katonai erők (vagyis a felkelő és gerillaerők – A szerző megjegyzése) szerepe.

A folyó katonai műveletek összegyűjtött tapasztalatai és a hírszerzés előrelépései mellett az Egyesült Államok katonai vezetői fontosnak és szükségesnek tartják a védelmi minisztérium Négyéves Védelmi Felülvizsgálata (Quadrennial Defense Review) eredményeinek felhasználását is. A 2005. évi felülvizsgálat új doktrinális elvek kidolgozásának szükségességét hangsúlyozta. Olyan új elvekre van szükség, amelyek eltérőek a hadügyi forradalom (RMA) 1990-es években kidolgozott hadászati és hadművelési elveitől és **az irreguláris hadviselésre való felkészülés** fontosságát emelik ki, amelyben elsősorban nem állami szereplők és nem hagyományos módszerek vannak jelen.

Az afganisztáni és iraki katonai műveletek eddigi tapasztalatai arra utalnak, hogy a nagyméretű „terrorizmus elleni” műveletek e két országban gerillaellenes (felkelők elleni) hadműveletekbe nőttek át. Kiderült, hogy a helyi lakosság zöme nem fogadta lelkesedéssel és támogatással az Egyesült Államok vezetésével bevetett külföldi, más vallású és kultúrájú, a nyelvüket nem értő katonákat, ezért ellenük gerilla-hadviselést folytat.

A gerilla-hadviselés elleni (felkelők elleni) katonai műveletek más módszereket és eszközöket követelnek, mint a viszonylag kis létszámú terrorista csoportok (szervezetek) elleni küzdelem.

A gerilla-hadviselés helye és szerepe az USA és a NATO katonai stratégiákban

A gerilla-hadviselés, mint stratégiai fogalom és probléma csak a második világháborút követő években jelent meg az Amerikai Egyesült Államok nemzeti katonai stratégiájában.

Az **1947-ben** Truman elnök utasítására kidolgozott új nemzetbiztonsági stratégia – melynek fő célja a szovjetek által tervezett erőszakos terjeszkedési politika feltartóztatása (Containment) volt –, felhívta a figyelmet arra is, hogy a harmadik világ országaiban kibontakozó felkelések és gerillamozgalmak – gyakran szovjet támogatással – veszélyeztetik az Egyesült Államok és szövetségeseinek nemzeti érdekeit. Ezért az USA-nak és szövetségeseinek meg kell tenniük a szovjet tervek és törekvések feltartóztatását lehetővé tevő legfontosabb politikai, gazdasági és katonai lépéseket.

A politikai lépések közé tartozott az Amerikai Államok Szervezetének (**1948**) és az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének, a NATO-nak (**1949**) a létrehozása. A gazdasági lépések legfontosabbika a Marshall-terv volt, amely Nyugat-Európa gazdasági újjáépítését szolgálta. A katonai lépések közé sorolható az atomfegyverek gyártásának meggyorsítása, a NATO katonai erőinek létrehozása és az USA katonai erőinek felkészítése a gerilla-hadviselésre.

1951-ben a szárazföldi haderő minisztériuma kiadta az FM 31-20 jelzésű „*Operations Against Guerrilla Forces*” (Műveletek gerilla erők ellen) című tábort kézikönyvet, amely elrendelte, hogy a **gerilla és a gerilla-hadviselés fogalom alá** kell sorolni és érteni:

- az ötödik hadoszlop,
- a gerilla,

- az irreguláris,
- a partizán,
- az ellenálló csoport,
- a szabotőr,
- és a földalatti mozgalom szervezeteit, személyeit és tevékenységeit.

Az Egyesült Államok szakértői és katonái, akik a gerilla-hadviselés problémáival foglalkoztak, a tíz év alatt szerzett tapasztalataik alapján bővítették a gerilla-hadviseléssel kapcsolatos ismereteket, és új fogalomként bevezették a nem hagyományos hadviselés (Unconventional Warfare) fogalmát⁵, amelyhez:

- a gerilla-hadviselést;
- a fogságba esés elkerülését és abból való menekülést;
- az ellenséges állam elleni felkelést (az ellenállást) sorolták.

A nem hagyományos hadviselést az ellenséges, vagy az ellenség által megszállt területeken elsősorban a bennszülött (honi) lakosság vívja, rendszerint külső forrástól kapott támogatással és irányítással.

Az FM 31-21 kézikönyvben **rögzítették a gerilla-hadviselés fogalmát** az alábbiak szerint:

„A gerilla-hadviselés olyan harci műveleteket foglal magába, amelyeket az ellenséges területen elsősorban bennszülött erők hajtanak végre, katonai vagy katonai jellegű alapokon, hogy csökkentsék az ellenség harci hatékonyságát, ipari kapacitását és morális állapotát. A gerillaműveleteket rendszerint viszonylag kis csoportok hajtják végre, támadó harcmódot alkalmazva. A gerilla-hadviselés támogat(hat)ja a többi katonai műveletet...”

A támadó jellegű gerillaakciókat a mozgékonyság, az ellenség kijátszása és a meglepés jellemzi.

Az ellenséges gerillák elleni tevékenységek megszervezésének és a baráti országok katonai erőinek ilyen felkészítésére és a tanácsadásra az USA szárazföldi haderő különleges erői (Special Forces) kaptak feladatot.

Az **1980-as évek** folyamán, a hidegháborús hadműveleti tervekhez igazítva tovább módosították és bővítették a nem hagyományos hadviselésbe sorolt gerilla-hadviselés tartalmát és feladatait.

A gerilla-hadviselést folytató USA- és baráti erők számára az alábbi négy műveleti területet jelölték meg:

- az egyesített parancsnokság támogatása;
- a harcoló erők támogatása;
- a kapcsolatfelvevő műveletek;
- a kapcsolatfelvétel utáni műveletek.

⁵ FM 31-21 Guerrilla Warfare and Special Forces Operations. Department of the Army, Washington D.C. 1961.

Az egyesített parancsnokság által vezetett hadműveletek támogatása érdekében a gerillaerők felderítést, bénítási akciókat (közlekedési vonalak, ipari létesítmények, katonai objektumok rombolása), lélektani hadviselési tevékenységeket és speciális célok megsemmisítését hajtották végre.

A harcoló erők támogatása céljából az ellenség katonai csoportosításának hátában tevékenykedő gerillacsoportok felderítést, fontos objektumok (például hidak) birtokbavételét vagy rombolását, vezetési és híradórendszer bénítását hajthatják végre.

A kapcsolatfelvevő műveletek célja a támadó hadműveletet végrehajtó katonai és gerilla-hadviselést folytató erők összehangolt műveleteivel az ellenség legyőzése, megadásra kényszerítése.

A kapcsolatfelvétel utáni műveleteket a gerillaerő számára rendszerint a támadó katonai csoportosítás parancsnoka határozza meg. Ilyen lehet, az ellenség hátramaradt, vagy elrejtőzött katonáinak felkutatása és foglyul ejtése.

Az 1990/91-ben végbement események – a Szovjetunió és a Varsói Szerződés széthullása, a közép-európai államokban lezajlott rendszerváltozások és Jugoszlávia tagországai és nemzetei között kiobbant konfliktus – ismét jelentős hatást gyakoroltak a gerilla-hadviseléssel kapcsolatos nézetekre.

Az **1993-ban** kiadott FM 100-5 Hadműveletek tábori kézikönyv⁶ bevezette a „nem háborús műveletek” (Operations, other than War – OOTW) fogalmát.

A nem háborús műveletekhez sorolták az alábbi katonai akciókat (tevékenységeket):

- nem harcolók evakuálása,
- fegyverzet-ellenőrzés,
- a hazai polgári hatóságok támogatása,
- humanitárius segítségnyújtás és katasztrófa-elhárítás,
- biztonsági segítségnyújtás,
- nemzeti támogatás (ENSZ terminológia = a béke felépítése),
- kábítószer-ellenes műveletek támogatása,
- a terrorizmus elleni harc,
- békefenntartó műveletek,
- békét kikényszerítő műveletek,
- erőmutatás,
- felkelések támogatása és azok leverése,
- támadások és rajtaütések.

⁶ FM 100-5 Operations. Department of the Army, Washington D.C. 1993.

A felsorolt akciók (tevékenységek) között nem található meg a gerilla-hadviselés. Ez arra mutat, hogy az Egyesült Államok politikai és katonai vezetői ebben az időszakban nem tulajdonítottak különös jelentőséget az Európán kívül továbbra is nagy számú országban (latin-amerikai országokban, Angolában, Nigériában, Indiában, Nepálban és máshol) folyó gerillaküzdelmeknek, illetve fontosabbnak tartották a terrorizmus elleni harcot és a felkelések amerikai érdekekkel kapcsolatos támogatását vagy leverését.

A korábban gerilla-hadviselésre felkészített amerikai katonai erőket, elsősorban a különleges műveleti erőket (Special Operation Forces) is ezekre a feladatokra irányították át, és ennek megfelelően folytatták ezen erők felkészítését.

Az **1990-es évek** közepén kibontakozó hadügyi forradalom (Revolution in Military Affairs – RMA) elmélete olyan hadviselési stílust (módot) képzelt el, amelyben a láthatatlan (stealth) technológiák, a mindent felfedő elektronikus felderítés és célmeghatározás, a pontos csapások és erőbevetések, valamint a hálózatos kommunikáció uralkodik az ellenség fölött és biztosítja a győzelmet. A hosszú ideig tartó, nehéz felszerelésű csapatokat (főleg harcokocikat) igénylő hadműveleteket felváltja a könnyebb felszerelésű csapatok gyors, rugalmas és precíz csapásokkal támogatott harca. Az „*információs fölény*”, valamint a „*Lásd meg és előzd meg, fejezd be döntéssel!*” jelmondatok képezték a jövő hadviselésének lényegét.

Az afganisztáni és iraki háború tapasztalatai jelentős hatást gyakoroltak az amerikai hadműveleti elvekre, elképzelésre. A hadügyi forradalom domináns műveleteit, a precíz csapásokat, a mindent átfogó elektronikai és információs fölényt felváltotta az „**aszimmetrikus hadviselés**” és az „**irreguláris hadviselés**” kifejezések előtérbe helyezése, amelyet az váltott ki, hogy sem Afganisztánban, sem Irakban nem úgy folynak a katonai műveletek, ahogyan tíz évvel korábban elképzelték a korszerű elvek kidolgozása idején.

Az afgán és iraki ellenséges erőket, a kezdeti időszakban (2001-től, illetve 2003-tól 2005-ig) egységesen „terroristáknak” nevezték a szövetségesek, de lassan ráébredtek arra, hogy a két országban nem csak kis létszámú terroristacsoportok ellen, hanem több tízezres, Irakban többszázvezres felkelő vagy gerilla-erők ellen kell folyamatos küzdelmet folytatni. Az ellenséges erők megnevezésére a továbbiakban nem a „terrorista” és nem a „gerilla” jelzőt használják, hanem a „felkelő”, „lázadó” (angolul: insurgent) kifejezést.

Az amerikai szárazföldi haderő számára **2004** októberében kiadtak egy ideiglenes táborigénykönyvet (FM-Interim 3-07.22 Counter-insurgency Operations), amelyben a **felkelés elleni műveletek doktrínáját** fogalmazták meg. Az új doktrína körvonalazza azt a szárazföldi haderőt, amelyik a kisméretű, agilis harci erőcsoportosításokra helyezi a hangsúlyt, amelyek a lakott települések és bonyolult terepviszonyok között is eredményesen hajtják végre harci feladataikat. Az új doktrína támogatja a harcászati szintű alegységek parancsnokainak önálló döntéseit, amelyeket az adott helyzet alapján hoznak meg. Az új doktrína kidolgozói bíznak abban, hogy a legalsó (harcászati) szinten elért sikerek hatnak a hadműveleti erők területén szükséges változásokra is.

A NATO Katonai Bizottsága az 1999-ben elfogadott Stratégiai Koncepció előírásait és meghatározásait figyelembe véve, utasította a katonai törzset és a szakértőket, hogy dolgozzák át a szövetség összhaderőnemi doktrínáját. Az átdolgozás során elsősorban az USA fegyveres erők haderőneinek érvényben lévő doktrínáit vették figyelembe. A tanulmány témáját, a gerilla-hadviselést illetően, az USA szárazföldi haderő FM 100-5 tábori kézikönyvében előírtakat bontották le a NATO-tagállamok haderői számára. Az Allied Joint Doctrine (AJP-01 (A) (A Szövetség Összhaderőnemi Doktrínája) című kiadványban megfogalmazták a „*Nem háborús katonai műveletek*”-hez tartozó feladatokat az alábbiak szerint:

a) **NATO által elfogadott feladatok**

- Béketámogató műveletek.
- Humanitárius műveletek.
- Kutató és mentő műveletek.

b) **Egyes nemzetek által végrehajtható, vagy bilaterális és multinacionális feladatok**

- Felkelés elleni műveletek (Counter-insurgency Operations).
- Terrorizmus elleni küzdelem.
- Nem harcolók kiűritési műveletei.
- Polgári hatóságok katonai segítése/támogatása.
- Kábítószer-ellenes műveletek.
- Megszigorító rendszabályok.

A felsorolt feladatok közül a témát illetően a „*Felkelés elleni műveletek*”-et részletezzük.

A **felkelés** (Insurgency) olyan szervezett mozgalom, amelynek célja a kinevezett kormány megdöntése, felforgatás fegyveres konfliktus útján. A felkelés fegyveres politikai küzdelem, amelyre elsősorban olyan államokban kerülhet sor, amelyek társadalmát a faji, kulturális, vallási vagy ideológiai különbségek osztanak meg és hiányzik a nemzeti összetartás.

A **felkelés elleni műveletek** (Counter-insurgency Operations) olyan katonai, félkatonai, politikai, gazdasági, lélektani és polgári akciók, amelyek a felkelés leverésére irányulnak. A műveletek sikere azon múlik, hogy sikerül-e az egyetértés elemeit és területét kiterjeszteni, miközben az ellenség (ellenzék) elemeit és területeit támadják és szűkítik. A tevékenységek sikerének kulcsa a polgári akciók, a katonai műveletek és a bennszülött (honi) biztonsági erők akcióinak összehangolása és annak felismerése, hogy a felkelés veszélye nem annak katonai erejében, hanem a néptől kapott támogatásban van.

Megállapítható, hogy ez a NATO dokumentum még az afganisztáni és iraki háború előtti nézeteket tükrözi.

A NATO Tanács a prágai (2002) az isztambuli (2004) és az ezt követő ülésein foglalkozott a szövetséges erők feladataival, elsősorban a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem kapcsán.

A szerző ismeretei szerint a NATO-tagállamok közül elsősorban a brit, a francia és a német fegyveres erők szakemberei foglalkoznak a gerilla- és felkelés elleni hadviselés kérdéseivel.

A brit fegyveres erők gazdag tapasztalatokkal rendelkeznek a gerilla- és felkelő mozgalmak elleni harcban, amelyeket az IRA és PIRA gerillái ellen Észak-Írországból, valamint a volt brit gyarmatokon szereztek, és sikeresen alkalmaznak jelenleg Afganisztánban, illetve Irakban a felkelő és irreguláris erők elleni harcban.

A francia szakértők, figyelembe véve az új katonai műveletek problémáit, dolgoznak egy „ellenháború stratégián” (Counter-war Strategy), amelynek alapvető rendeltetése a békés állapotok helyreállítása. Ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a felkelő erők elleni küzdelem a szárazföldi harcászati szinten nagyon bonyolult lehet a terep és lakosság összetevői miatt.

A német fegyveres erők szakértői is a francia elgondolásokhoz közeli megoldást és elveket keresik, de hangsúlyozzák, hogy az irreguláris közdelemre csak a szárazföldi csapatok egy részét készítik fel.

Összegzésként megállapítható, hogy érdekesen alakultak az Egyesült Államok politikai és katonai vezetőinek nézetei a gerilla-hadviselés helyével és szerepével kapcsolatban.

Míg az 1950-es és 1960-as években, amikor a szovjet politika célkitűzése a szocializmus/kommunizmus világméretű győzelme volt és a Szovjetunió jelentős gazdasági és katonai támogatást nyújtott a harmadik világ gerillamozgalmainak, az Egyesült Államok nem fordított különösebb figyelmet a gerilla-hadviselésre. John F. Kennedy elnök ismerte fel ennek a hadviselési módnak a jelentőségét, és attól kezdve megerősítették a különleges erők (Special Forces) szerepét és feladatait az ellenséges gerillaerők elleni harcban (például a bolíviai hadsereg támogatása Che Guevara és gerillacsoportjának felszámolásában), illetve a baráti gerilla-mozgalmak USA-ellenes rendszerek elleni harcában (például az afgán ellenállók támogatása a szovjet megszállás idején). Az 1970-es és 1980-as években az USA a Special Forces tanácsadó és kiképző csoportjainak széles körű bevetése mellett, igen jelentős fegyverszállításokkal (például a „Stinger” kézi légvédelmi rakétákkal) támogatta a baráti gerillaerőket.

A 21. század kezdetén Afganisztánban és Irakban állnak szemben gerillák az USA katonai erejével. Mint már jeleztem, az USA katonai terminológia most a „gerilla” elnevezés helyett a „felkelő” (insurgent) kifejezést használja.

A gerilla-hadviselés módszerei

A gerilla-hadviselés fő célkitűzése a politikai hatalom megszerzése a kormány megdöntése útján, vagy az idegen megszálló erők országból való kiűzésével (az elsősre példa Kuba, ahol a Fidel Castro vezette gerillaerők megdöntötték Batista diktátor hatalmát 1959-ben, a másodikra a szovjet katonai erők

kivonulásának kikényszerítése Afganisztánból az 1980-as évek végén). Ezt a célt a gerilla-hadviselést folytató mozgalmak csak akkor érik el, ha élvezik az ország lakosságának támogatását. A lakosság nagy része azonban rendszerint nem hajlandó fegyverekkel harcolni a gerillákkal együtt. A fegyveres akciókat a gerilláknak kell megszervezni és végrehajtani.

A gerilla-hadviselés harci módszerei jelentősen eltérőek lehetnek az egyes országok terep- és időjárási viszonyai, a lakosság faji, vallási és kulturális megosztottsága, a népsűrűség, a kormányerők vagy a megszálló katonai erők díszlökációja, harci ereje, manőverei és más tényezők hatása miatt. Teljesen eltérő módszereket alkalmaztak például a Vietkong gerillái Dél-Vietnam területén az esős évszakban, mint a tálib gerillák Afganisztán fátlan, sziklás hegyvidékein.

A különböző gerillamozgalmak harci módszereit tanulmányozva, mégis lehet találni olyan akciókat, amelyek az összes gerilla-hadviselésre jellemzőek. Ezek a lesállítás, a rajtaütés, a robbantásos akciók és az aknacsapdák alkalmazása.

A lesállítás

A lesállítás az ellenség járóerei, menetoszlopai és szállítmányai ellen végrehajtott gerillatámadások leggyakoribb módja. A lesállást végrehajtó gerillacsoport két részre bontva tevékenykedik: az egyik a támadó részleg, a másik a biztosító részleg.

A támadó részleg a megfelelő hely szemrevételezése és kiválasztása után, rejtve foglalja el állásait, majd az ellenséges erők beérkezésekor pontos és nagy erejű tűzcsapással megállítja az éljárművet, és rövid idő alatt megsemmisíti az ellenség élőerejét (esetleg foglyokat ejt) és összegyűjti a gerilláknak szükséges zsákmányanyagot (fegyverek, lőszer, élelmiszer stb.) majd a hátrahagyott technikát felgyűjtva vagy felrobbantva gyorsan távozik a lesállítás helyéről.

A biztosító részleg a lesállítás környezetét műszaki zárral (rendszerint aknákkal), közelbiztosítókkal és kiegészítő lesállítások szervezésével biztosítja. A támadó részleg akciójának teljes ideje és visszavonulása alatt is védi a támadó részleg állományát más irányból érkező ellenséges erők ellen.

A lesállítás végrehajtása könnyebb rossz látási viszonyok között (éjjel, ködben, esőben), mert biztosítható a meglepés. Ezt azonban a gerillacsoport csak egyes járművek vagy kiserejű ellenséges erők ellen képes sikerrel teljesíteni.

A rajtaütés

A kormányerők, vagy megszálló erők fontos objektumai (raktárak, hírközpontok, bankok, ellenőrző-áteresztő pontok, rendőrőrsök, laktanyák stb.) ellen a gerillacsoportok leggyakrabban a rajtaütést alkalmazzák, mint a kitűzött cél elérésének legmegfelelőbb harci módszerét.

A rajtaütés kis erőekkel, váratlan támadás formájában végrehajtott harci akció, amelynek célja a kijelölt objektum rombolása vagy működésképtelenné tétele, fegyverek és más ellátási anyagok zsákmányolása, az ellenség fontos vezetőinek likvidálása vagy foglyul ejtése, és általában pánik okozása az ellenség személyi állományában.

A rajtaütés szervezésénél fontos szempont, hogy a polgári lakosságot ne érje veszteség a gerillák akciója során.

A rajtaütést végrehajtó gerillacsoportot, hasonlóan a lesálláshoz két részre, a támadást végrehajtó és a biztosító részlegre osztják fel.

A támadó részleg belülről pontosan meghatározzák az egyes személyek feladatait (például a felállított örk lefegyverzése, a robbanószerkezet elhelyezése, az épület átkutatása, fontos anyagok zsákmányolása stb.). A különálló feladatok megszabásának egy célja, a fő feladatot (például az objektum felrobbantása) kell segíteni. A fő feladatot végrehajtó személyek egyes esetekben behatolnak az objektum területére (például fogolyejtés vagy fegyverzsákmányolás céljából), más esetben (például üzemanyagraktár megsemmisítése) a feladat viszonylag nagyobb távolságról kézfegyverek, páncéltörő rakéták, vagy aknavetők alkalmazásával is végrehajtható.

A biztosító részleg a rajtaütést azzal támogatja, hogy meggátolja az objektumtól távolabb elhelyezkedő ellenséges erők beavatkozását, illetve az objektumban elhelyezkedő személyek elmenekülését. Ezen kívül fedezi a támadó részleg visszavonulását és a visszavonulás során, mint a rajtaütő erő hátvédje tevékenykedik.

A biztosító részleg nagysága és összetétele alapvetően attól függ, hogy az ellenség milyen erőkkel és tűzfegyverekkel rendelkezik az objektum közelében, illetve, hogy milyen erőkkel és eszközökkel avatkozhat be a rajtaütés végrehajtása során.

A rajtaütést gondosan kell megtervezni. Ehhez pontos és naprakész felderítési adatokra van szükség az objektumról és az azt őrző (védő) erőkről. A felderítési információkat rendszerint a gerillákat támogató helyi lakosok szerzik be és továbbítják összekötők útján a gerillákhoz.

A rajtaütés terve egyszerű kell, hogy legyen és sikeres végrehajtása nem függhet sok feltételtől. A gerillaerők a rajtaütés tervezése során gyakran kijelölnek egy másik (tartalék) objektumot is, amelynek támadása az ellenség figyelmének elterelését is célozza. Jól ismert objektum ellen a gerillacsoport rendszerint éjjel, vagy rossz látási viszonyok között hajtja végre a rajtaütést, ez megnehezíti az üldöző ellenség tevékenységét. Nappali rajtaütést csak olyan objektum ellen és olyan helyen hajt végre a gerillaerő, ahol biztosított a feladat gyors megoldása és a rajtaütő erő rejtett és gyors visszavonulása nagyobb ellenséges erők beérkezése előtt.

A rajtaütés megkezdése előtt a gerillák részletesen begyakorolják a részfeladatok gyors és pontos végrehajtását. A feladat végrehajtása után a gerillacsoport állománya előre kiválasztott útvonalakon és előre meghatározott sorrendben vonul vissza. Ha az ellenség a feladatot végrehajtó részleget üldözni kezdi, akkor a biztosító részleg tüzzel elvonja az ellenség erőinek figyelmét és manőverekkel, valamint aknacsapdákkal lassítja, vagy megakadályozza az üldözők mozgását.

Robbantásos akciók és aknacsapdák alkalmazása

A gerilla-hadviselés egyik legveszélyesebb és rendszerint legtöbb áldozattal járó művelete a robbantásos akció. Ehhez a gerillaerők rendszerint robbanóanyaggal megrakott járművet vagy üzemanyag-szállító gépkocsit használnak fel. Az afganisztáni, iraki és libanoni gerillák, valamint az IRA és PIRA harcosai gyakran alkalmazzák ezt a módszert az erősen őrzött objektumok, gépjárműoszlopok és zsúfolt középületek, piacok ellen.

A robbanóanyaggal, vagy üzemanyaggal töltött járművet rendszerint a kijelölt objektum közelében állítják le, és időzítőszervezettel indítják a robbantást. Gépjárműoszlopok ellen az út mellett álló, robbanóanyaggal szerelt járművet, általában az oszlop odaérkezésekor, távirányítással robbantják fel.

Kivételes esetben a robbanóanyaggal szerelt járművet egy öngyilkos vezeti a kijelölt objektumhoz vagy a gépjárműoszlop egyik járművének. Ez a módszer elsősorban az iszlám terrorszervezetekre jellemző.

A gerilla-hadviselést folytató mozgalmak gyakran alkalmazzák az aknacsapdákat.

Aknacsapdák alkalmazása

A gerillaerők egyik feladata a lehető legnagyobb veszteség okozása a szemben álló fél személyi állományának. Ezt a bevetett csoportok a rendelkezésükre álló különböző típusú fegyverek alkalmazásával érik el. A csoportok fegyvertára igen széles skálájú.

Az ellenség személyi állománya, vagyis az élőerő megsemmisítése céljából a gerillaerők igen gyakran alkalmazzák a különböző típusú robbanószerkezeteket és azok felhasználásával előkészített aknacsapdákat.

Az aknacsapda egy olyan (rendszerint jól álcázott) robbanószerkezet, amely a telepítés után akkor robban, ha egy gyanútlan, vagy vigyázatlan személy elmozdít, vagy megmozdít egy látszólag ártalmatlan tárgyat. Alapvető rendeltetése, a veszteségokozáson kívül, a meglepés. Ezért gyakran „meglepőakna”-ként is emlegetik.

Az aknacsapdát rendszerint a helyszínen (a harcmezőn, házakban, utcán stb.) található tárgyakból készítik el az erre felkészített szakemberek, de gyakran alkalmazhatják a gyárilag készített robbanószerkezeteket is.

A második világháború és az azt követő helyi (jelenleg például az afganisztáni és iraki) háborúk gazdag tapasztalatokkal szolgálnak a szemben álló felek által telepített és alkalmazott aknacsapdákról.

Az álcázott és megtévesztő robbanószerkezetek, az aknacsapdák harci alkalmazásának tapasztalatai azt igazolják, hogy ezek – összehasonlítva a harcban bevetésre kerülő többi robbanóanyaggal – a szemben álló fél élőerejére sokkal veszélyesebbek, jóval hatásosabbak, és nem utolsósorban olcsóbbak is. Háborús tapasztalatok igazolják azt, hogy a repülőbombák és a tüzérségi lövedékek ezer tonnái

hullottak gyakran olyan területre, ahol semmilyen veszteséget nem okoztak a szemben álló félnek, ugyanakkor egy megfelelően telepített aknacsapda majd minden esetben, előbb, vagy utóbb, a szemben álló fél katonáját, vagy katonáit pusztította el.

Ezeknek a szerkezeteknek a legfőbb sajátossága az, hogy az emberi kíváncsiságra, sok esetben az emberek (a katonák) emléktárgy-gyűjtő szenvedélyére építve kerülnek telepítésre. A harcmezőn elhagyott géppisztoly, vagy rohamkés, egy romos fedezékben fellelt üveg ital, tábla csokoládé, vagy konzerves doboz a legtöbb esetben arra készíti a katonát, hogy megfogja és felemelje ezeket.

Az aknacsapdák telepítésére azonban nemcsak a harcmezőn, a közvetlen hadműveleti területen kerülhet sor, hanem a hátszországban is. A gerillacsoportok igen nagy mélységig kerülnek bevetésre, és gyakran alkalmazzák az aknacsapdákat az ipari és mezőgazdasági objektumok területén is.

A bevetett gerillaerők felhasználják a különböző típusú épületeket is az aknacsapdák telepítésére. Az épületekben elhelyezett robbanószerkezetek igen hatásosak a szemben álló fél személyi állományának pusztítása céljából.

Az épületben telepített aknacsapdák, az okozott személyi veszteségeken, sérüléseken túlmenően, igen jelentős morális hatást is (esetenként pánikot) kiválthatnak. Elsősorban ez indokolja azt, hogy a gerillaerők előszeretettel telepítik meglepőaknáikat az épületekben.

Az épület számos lehetőséget nyújt a különböző nagyságú robbanótöltetek elhelyezésére. A nyílászáró szerkezetek (ajtók, ablakok), a padló (parketta), a küszöbök, a beépített tűzhelyek (kandalló, cserépkályha stb.), továbbá az épületben elhelyezett bútorok és más használati tárgyak mind alkalmasak aknacsapda készítésére. Ezeket a tárgyakat az épületbe lépő az esetek zömében megérinti és megmozgatja, amelynek következtében húzó, nyomó, vagy feszítő hatás lép fel és ez megfelelően szerelt robbanótöltetet indítja (felrobbantja). Az elhelyezett töltet nagyságától függően bekövetkezhet egy, vagy több személy sérülése, illetve halála, esetleg a teljes épület romba dőlése (példaként utalok a teheráni parlamentben 1981 júniusában felrobbantott aknacsapdára, amely elpusztította a Khomeinit támogató Iszlám Köztársaság Párt csaknem teljes vezérkarát, Behesti ajatollahal az élen. Hasonló aknacsapda végzett később Radzsai iráni államfővel és az iráni kormány elnökével is. Olaszországban, a bolognai pályaudvaron elhelyezett robbanótöltet az egyik épületet teljesen romba döntötte.)

Az épületben telepíthető aknacsapdák közül az egyik leggyakrabban használt módszer, az ajtóra szerelt aknacsapda, amely biztos eszköz az épületbe behatoló személyek megsemmisítésére. Az ajtókeretre erősített robbanótöltet indítását az ajtóra erősített huzal (zsinór) meghúzása, vagyis az ajtó kinyitása idézi elő. A fellépő robbanás, az esetek zömében, az ajtót megmozdító személy és a közelében tartózkodók pusztulását okozza.

Az ellenfél elpusztításának, fentiekhez hasonlóan biztos eszköze a szék lába alá telepített aknacsapda, amelynél a robbanótöltetet a székre ülő személy súlya alatt működésbe lépő ütőszeg és detonátor indítja. A robbanótöltet nagyságának növelésével, egynél (a székre ülőnél) több személy elpusztítása is elérhető.

Szakemberek elsőrangú aknacsapdaként tartják számon a különböző tűzhelyekbe telepített robbanótölteteket is. Ezek alkalmazására elsősorban télen és a hűvös éghajlatú körzetekben kerülhet sor.

A leírtakon kívül az épületben még számos helyen készíthető aknacsapda. Az ablakok, a lépcsők, a küszöbök, a padló, de még a fekvőhelyek és világítólámpák is alkalmasak különböző típusú robbanó csapdák elhelyezésére. Ezeket húzásra, feszítésre, vagy a ráhelyezkedő emberi test súlya alatt, tehát nyomásra működő, a villanyvilágító testeknél pedig elektromos gyújtószerkezetek indítják.

A falusias jellegű települések (községek; üdülőhelyek, a nagyvárosokat övező körzetek stb.) jellegzetessége az épületeket teljesen, vagy részben körülvevő kertek sokasága. Az ilyen területeken tevékenykedő gerillaerők gyakran telepítik aknacsapdáikat a kertben, és a kert erre alkalmas tárgyaiban. A kert talaja, különösen a gyalogutak és ösvények mentén, a lugasok, pincék és kamrák bejáratánál alkalmas nyomásra működő aknacsapdák telepítésére. Erre leggyakrabban a különböző hadseregekben rendszeresített gyalogsági- (taposó-) aknákat alkalmazzák, amelyek egy ember súlya alatt lépnek működésbe. Szürkület után, vagy éjszaka ugyanezeket az aknákat kiegészíthetik húzásra működő, botlódrótos gyújtószerkezetű robbanócsapdákkal is. A botlódrót a talaj fölött 20–30 cm-es magasságban kerül elhelyezésre a kert legjártabb részein.

Szinte kimeríthetetlen azoknak az ötleteknek a tárháza, amelyeket a gerillák használnak a kertben telepíthető aknacsapdáknál.

Az erdő minden korban nagy szerepet játszott a katonai tevékenységekben. A nagy kiterjedésű lomb- és tűlevelű erdők kiválóan alkalmasak nagy erők rejtett elhelyezésére és a szemben álló fél figyelmén kívül eső mozgások, manőverek végrehajtására. Hosszú évszázadokon át az erdő fái szolgálták alapanyagul a különböző katonai jellegű építményekhez (várakhoz, hidakhoz stb.), a tengerpart közelében pedig a hadihajók építőanyagát adták. Az erdő katonai jelentősége a korszerű hadviselésben sem csökkent. A katonai műveletekben továbbra is felhasználják az erdők nyújtotta rejtési lehetőségeket és az erdők faanyagát, az erdőben található állati és növényi eredetű táplálékanyagokat.

Az erdők kiválóan alkalmasak arra, hogy kis erejű, gyalogosan mozgó, gerillacsoportok hosszú időn át tevékenykedjenek, észrevétlenül mozogjanak, előkészítsék a különböző célú rajtaütéseket, lesállításokat és aknacsapdákat a szemben álló fél erőinek és eszközeinek megsemmisítése céljából. Az erdő, különösen a sűrű aljnövényzetű erdő, nagyobb katonai erők, gépkocsi- és harckocsioszlopok által csak a meglévő utak mentén járható. Ezek az utak és az utak mentén fellelhető tisztások szinte felkínálják a gerilláknak a különböző típusú robbanócsapdák telepítésének lehetőségét.

Az ellenség személyi állományának pusztítását segítik elő azok a robbanócsapdák, amelyeket a pihenésre alkalmas erdőtisztásokon és átvágásokon készítenek elő. E helyeken számos típusú aknacsapda helyezhető el, amelyek közül igen kedvelt a tűzrakásra alkalmas kövek és száraz ágak előkészítése hőre, vagy húzásra működő robbanó aknacsapdaként. Itt a kövek, vagy faágak alá helyezett robbanótöltet a tűzrakás után a hőhatásra, vagy a kő-, illetve fadarab megmozdítására robban és okoz jelentős veszteséget.

A gerillák széles körűen alkalmazzák aknacsapdaként azokat a gyárilag készített robbanószerkezeteket is, amelyeket egy ártalmatlannak látszó használati tárgyban, vagy élvezeti cikket tartalmazó csomagban helyeznek el.

Ezeknél az iparilag gyártott robbanószerkezeteknél az az elérendő cél, hogy külsejükkel tévesszék meg az ellenség katonáit, ne keltsék a veszély érzetét, ugyanakkor hívják fel magukra a figyelmet, hogy elmozdításuk, vagy felemelésük feltétlenül bekövetkezzon, amely előidézi a robbanást és a szerkezetet megmozdító személy pusztulását, vagy megsérülését. Ebből következik az, hogy az esetek zömében olyan tárgyakat készítenek elő aknacsapdának, amelyek hozzá tartoznak az egyszerű katoná, vagy a polgári lakosság mindennapi életéhez. Ilyen tárgyak lehetnek az evéshez, iváshoz, dohányzáshoz, vagy szórakozáshoz használt eszközök, mint például a konzerves dobozok, italos üvegek, kulacsok, könyvek, könyvespolcok, töltőtollak, elemlámpák, ventilátorok, pipák, sípok, látszövek, telefonok, sztereo-fejhallgatók, cipők vagy csizmák, üzemanyagkannák és így tovább.

A gerillák fegyverzete és felszerelése

A gerilla-hadviselést folytató felkelő vagy gerillaerők igen változatos harceszközökkel és felszereléssel rendelkezhetnek. Ezek az eszközök biztosítják a gerillák önvédelmét és a meghatározott (kiválasztott) feladatok eredményes végrehajtását.

A trópusi őserdőben, a sivatagban vagy az erdős-hegyes terepen, illetve a nagyvárosban vívott gerillaharc nagyon változatos, de lehetőleg könnyű, ugyanakkor nagy hatékonyságú fegyvereket és felszerelési tárgyakat követel.

A gerillák a küzdelem kezdetén, rendszerint csak a lakoságnál tartható és a kereskedelemben vásárolható vadász- és önvédelmi fegyverekkel rendelkeznek. A későbbiekben, a kormányerők (rendőrség, katonaság) elleni sikeres műveletekben, nagyobb mennyiségben zsákmányolhatnak nagyhatású sorozatlövő fegyvereket, páncéltörő és kézi légvédelmi rakétákat, robbanóanyagokat és aknákat. Ugyanílyen fegyverekhez juthat egy gerillaszervezet, ha külső támogató hatalom juttat részére ilyen fegyvereket, amint azt tette az Egyesült Államok az 1980-as években a szovjet megszállók ellen harcoló afgán gerillák támogatása céljából.⁷ Az Egyesült Államok kormánya jelentős támogatást nyújtott a nicaraguai kontráknak is a Sandinista kormány elleni harcukban, de igen jelentős szovjet támogatásban részesültek a kubai, a latin-amerikai és afrikai baloldali gerillamozgalmak, valamint komoly kínai segélyekhez és sok fegyverhez jutottak Dél-Ázsia, Délkelet-Ázsia, Nepál és más országok maoista gerillamozgalmai is.

A gerillaharcosokat kiképezik a velük szemben harcoló erők fegyverzetének kezelésére is, mivel az akciók során gyakran zsákmányolnak ilyeneket.

⁷ Az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa az 1980–1987 közötti években 1380 millió dollárt engedélyezett a CIA részére, hogy az támogassa az afgán ellenállást. *Low Intensity Warfare*. New York, 1988, Pantheon Books.

A sikeresen működő gerillamozgalom vezetői számolnak azzal, hogy az őket támogató lakosság soraiból sokan csatlakoznak a gerillákhoz, és őket is ki kell képezni a különböző fegyverek kezelésére. Ezért arra törekcsenek, hogy a gerillák fegyverzete egyszerűen kezelhető és tömegesen gyártható legyen a gerillák által működtetett fegyvergyártó mőhelyekben. Ugyanakkor arra is figyelmet fordítanak, hogy egyes akciók sikeres végrehajtása megköveteli a legkorszerűbb eszközök (például lézer- és éjjellátó eszközök, páncéltörő és légvédelmi rakéták), használatát, amelyet rendszerint a haderőből átállt katonákra bíznak.

A gyalogsági fegyverek közül a különböző gerillamozgalmak előnyben részesítik és nagy mennyiségben használják a Kalasnyikov típusú gépkarabély számos változatát (AK-47, AKM-47, AKSZ-47, AKMSZ-47, AMD-65, AK-74 és AK-100), amely nagy tűzerejével és egyszerű szerkezetével ma a világon a legelterjedtebb fegyver, és amelyet több mint 50 országban gyártanak.

Nem kis mennyiségben használják a gerillák az amerikai M-14 és M-16 típusú gépkarabélyt, az izraeli UZI géppisztolyt és a „Galil” gépkarabélyt, valamint a francia FA MAS és a spanyol CETME gépkarabélyokat.

A gerillacsoportok tűztámogató fegyverei között a 60, 81 és 82 mm-es aknavetők, továbbá a gránátvetővel felszerelt puskák és gépkarabélyok, valamint különböző típusú kézi páncélelhárító fegyverek találhatóak. A legelterjedtebb eszköz az RPG-7 típusú kézi páncélelhárító gránátvető és az M79 típusú 40 mm űrméretű amerikai gránátvető.

A gerillák ellen harcoló kormányerők vagy megszálló katonai erők gyakran vetnek be repülőgépeket és helikoptereket egy-egy gerillacsoport felszámolása céljából. A gerillák a légijárművek ellen rendszerint a támogató hatalomtól kapott kézi légvédelmi rakétákat vetik be. Az ismert típusok közül a „Stinger” amerikai, valamint az orosz „Sztrela-2” és „Igla-1” kézi légvédelmi rakéta terjedt el a gerillamozgalmak fegyvertárában.

A gerillák fegyverzetéhez és felszereléséhez még nagyon sok és változatos eszköz tartozik, de ezek felsorolása e tanulmányban nem célszerű. Mivel a gerillák erői, műveleteinek területe, földrajzi és éghajlati viszonyai, az ellenük harcoló rendőri és katonai erők, valamint az őket támogatók lehetőségei mind-mind befolyásolják az alkalmas fegyverek és felszerelések kiválasztását, illetve beszerzését.

Harc a gerillák ellen – napjaink és a jövő problémája

A gerilla- (felkelő-) mozgalmak igen jelentős méretű pusztításra, rombolásra és veszteségokozásra képesek a kormányerők és a megszálló katonai erők elleni harcban, különösen, ha az ország lakosságának jelentős része támogatja a gerillákat. Gerilla-hadviselést folytató mozgalom csoportjaival találhatják szembe magukat azok a katonai erők is, amelyek ENSZ, NATO vagy más nemzetközi szervezet megbízása alapján nem háborús katonai műveletekben vesznek részt.

Az 1990-es évek második felében, a délszláv válság megoldásában részt vevő NATO és partnerországok katonái már szerezhettek némi tapasztalatot a szerb, albán és más nemzetiségű gerilla (irreguláris) fegyveres csoportok tevékenységével kapcsolatban és több esetben csak szemlélői voltak a kegyetlen mészárlásoknak (például Szrebrenica esetében, ahol a szerbek kb. nyolcezer bosnyákot gyilkoltak meg).

Az igazi és még több áldozatot követelő gerilla-hadviseléssel Afganisztánban és Irakban találkoztak a NATO és a szövetséges katonai erők. Ezek a gerillaerők igen nagyszámú fegyveres csoporttal és korszerű fegyverekkel rendelkeznek, ismerik a terepet és a városok szűk utcáit, búvóhelyeit, továbbá élvezik a helyi lakosság támogatását.

Az USA és a szövetséges haderők a kezdeti sikerek után az egyre növekvő kudarcok és veszteségek tapasztalatai alapján, kénytelenek voltak gyökeres változtatásokat végrehajtani az 1990-es években kidolgozott hadműveleti és harcászati elveken és módszereken.

Az USA, brit és más szövetséges haderők szakértői folyamatosan elemzik az afganisztáni és iraki katonai műveletek tapasztalatait és keresik a gerilla- (felkelő-) erők elleni eredményesebb harc elveit, eszközeit és módszereit. Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó elemzések jelentek meg, amelyek az elemzések alapján levonható az a következtetés, hogy **az USA és szövetségesei** a két országban nem reguláris erők közötti háborút, hanem nagyon bonyolult környezetben, **összetett irreguláris hadviselést folytatnak**.

A 21. század elején vívott háborúkban a hagyományos erők feletti győzelem nem jelentette a háború végét. Az iraki háborúban 26 nap alatt elért siker csak a háború konvencionális szakaszát zárta le, és megnyitotta a ma már több mint öt éve tartó, igazi és döntő katonai műveletek, a felkelő és gerillaerőkkel vívott irreguláris hadműveletek szakaszát.

Napjaink háborúinak ez a komplex irreguláris hadviselési periódusa számos változtatást követel az eddigi elveken és módszereken.

A katonai műveleteket vezető parancsnoknak ugyanis tudnia kell, hogy nem csak egy ellenséges állam fegyveres erejével állnak szemben, hanem harcolniuk kell a felkelőkkel, a gerillákkal, a terroristákkal, a szervezett bűnözőkkel és számos más aktuális és potenciális ellenséggel.

Az elmúlt korok háborúiban a fegyveres erők az ellenség területének elfoglalását és ellenőrzését (területközpontú megközelítést) vagy az ellenség erőinek harcokban történő megsemmisítését (ellenségközpontú megközelítést) tartották alapvető feladatnak, napjainkban azonban a fegyveres erőnek figyelembe kell venni és uralni kell a konfliktus teljes környezetét, az összes fenyegető elemét, és az olyan kihívásokat is, amelyek a humanitárius és újjáépítési feladatok konfliktusaiból erednek.

Az irreguláris erők elleni műveletekben a katonaság együttműködik számos olyan baráti szervezettel, mint a felderítő szolgálatok, a rendőrség és bűnüldöző ügynökségek, segélyszervezetek, magánvállalkozások és a szövetséges katonai erők.

Ezek egy részével könnyű az együttműködés és a parancsnok terveiben biztosan számolhat velük, míg másokkal nehéz együttműködni és számos problémát okoznak a parancsnoknak, és a tervező törzseknek.

A sikeres katonai műveletekre jelentős hatást gyakorol a terep, a lakosság és az információs környezet összetettsége és bonyolultsága.

A harc megvívásának helye és terepe igen összetett (változatos) és bonyolult azáltal, hogy a 21. századi harctevékenységek folyhatnak lakott területen, tengerparti körzetekben, mezőgazdasági ültetvényeken és hegységeken. A Föld lakosságának több mint 75%-a ilyen bonyolult és változatos terepviszonyok között él. Az ilyen terepen mozaikszerűen található nyílt térségek, amelyeken a katonai erők manőverezhetnek, és csapást mérhetnek az ellenség erőire, valamint olyan területek, amelyeken nem hajthatók végre manőverek és az ellenség megfigyelése is rendkívül nehéz.

A lakossági környezet bonyolultságát az képezik, hogy egy városban, vagy más lakott településen különböző népcsoportok lehetnek jelen. A népcsoportok különbözhetnek etnikai, nyelvi, politikai, törzsi, vallási vagy ideológiai eltérések szerint és kapcsolatuk lehet békés, egymást eltűrő vagy egymással konkuráló, gyakran erőszakos. Az ilyen környezetben tevékenykedő katonai erőnek nagyon nehéz megkülönböztetni a baráti és az ellenséges csoportokat. Ennek elvégzéséhez magasan képzett szakértőkre, a helyi kultúra és a nyelvek alapos ismeretére van szükség. Az esetben, ha egy, vagy több népcsoport ellenséges a katonai erővel szemben, igen bonyolult feladat elkerülni az ártatlan és nem harcolók veszélyeztetését. A katonai erő alkalmazása ilyen környezetben együtt járhat az ellentétes hatással és annak nem várt következményeivel. Ezért a katonai erők alkalmazását a lakott településeken nagyon gondosan kell megtervezni, hogy kizárják az ellentétes hatás káros következményeit.

Az irreguláris hadviselést folytató erők műveleteit jelentősen befolyásolhatja az információs környezet bonyolultsága, a hadművelési területen működő információforrások, a működő média (újságok, rádióadók, TV-k stb.). A katonai erő nehezen tudja kezelni ezt az információ-áradatot. Ez a helyzet rendszerint a városokban folyó katonai műveleteknél alakult ki, ahol mind a harcoló felek, mind a sajtó-, rádió- és TV-munkatársak ugyanazokat a mobiltelefon átvivő és erősítő rendszereket, továbbá a műholdas közvetítő reléállomásokat használják. Ilyen környezetben az ellenálló- (gerilla-) erők igen hasznos harcászati információkhoz is juthatnak.

Az összetett irreguláris hadviselést folytató katonai erőknek fel kell készülni arra, hogy a hadműveleteket és a harcot olyan környezetben kell folytatni és sikeresen megvívni, amely alapvetően különbözik a 20. század végén elképzelt és kidolgozott elvektől. A napjainkban Afganisztánban és Irakban folyó katonai műveletek jelentősen eltérnek a 20. századi elvektől.

Az eltérések közül a legjelentősebbek:

- a katonai műveletek fő terhe és feladatai a szárazföldi erőkre hárulnak, mert az irreguláris hadviselést folytató ellenség állandó mozgásban van, és nem képez „kifizetődő” célt a légi erők és a haditengerészet számára;

- a szárazföldi erőkre hárul a hadszíntéren folyó összes katonai művelet összehangolása és irányítása, ezáltal megnövekedett a szárazföldi erők parancsnokának hatásköre;

- szükséges, hogy a szárazföldi erők tevékenysége ne csak a stratégiai cél elérésére irányuljon, hanem legyenek képesek eredményesen és rugalmasan tevékenykedni (harcolni) a gyakran változó feladatok és különböző környezeti viszonyok között is;

- fontos, hogy növekedjen a saját erők oltalmazása azáltal, hogy azonnali tüztámogatást, biztosítást, mozgékonyt, riasztási rendszert és az ellenség felderítése elleni képességet fejlesztenek ki számukra;

- fel kell készíteni a katonákat és a kislétszámú csoportokat (alegységeket) arra, hogy zavaros, tisztázatlan, veszélyes és összetett harctéri körülmények között is eredményesen harcoljanak.

A felsoroltak figyelembevételével az Egyesült Államok szárazföldi haderejében kidolgozás alatt áll az Átalakított Szárazföldi Haderő (Modular Army) elgondolás, amely szerint kisebb és mozgékonyabb alakulatokat állítanak fel, amelyek alkalmasak lesznek a lakott településeken, változatos és bonyolult környezetben eredményesen tevékenykedni. Ennek az elgondolásnak része „*A megosztott műveletek*” („Distributed Operations”) elnevezésű hadműveleti elképzelés, amely a kisebb csoportok nagyobb harci erejére helyezi a hangsúlyt.⁸

Az irreguláris hadviselésben a harci erő növelése mellett kiemelt fontosságot tulajdonítanak azoknak a nem harci műveleteknek, amelyek célja a hadműveleti terület lakossága „*szívének és gondolkodásának megnyerése*” (winning the hearts and minds of population). Ezeket a műveleteket a „*befolyásoló vagy ráható műveletek*” („Influence Operations”) fogalomba lehet sorolni, melynek része az információs műveletek („Info Ops”), a lélektani műveletek (PSYOPS), a polgári információs műveletek (PIO) és a polgári ügyek (CA).

Az irreguláris hadviselés problémáit elemző szakértők véleménye szerint a befolyásoló műveletek nélkül a katonai műveletek nem lesznek hosszabb távon sikeresek. Ezért a katonák és a parancsnokok felkészítésének és kiképzésének fontos része ez. Csak ilyen módon lehet az irreguláris hadviselés súlypontját, a helyi lakosságot kivonni az ellenség (a felkelők és gerillák) oldaláról.⁹

Ezek az elgondolások azt látszanak igazolni, hogy az Egyesült Államok fegyveres erőinek vezetői és szakértői, a haderő Afganisztánban és Irakban ez ideig legsikeresebben tevékenykedő fegyvernemének, a Különleges Műveleti Erőknek (Special Operations Forces) mintájára és harci tapasztalataira alapozva kívánják átalakítani a szárazföldi haderő szervezetét, továbbá hadműveleti és harcászati elveit.

⁸ *Complex Irregular Warfare: The Face of Contemporary Conflict*. Military Balance 2005-2006, Chapter Nine.

⁹ *Complex Irregular Warfare: The psychological component*. Military Balance 2007, Chapter Ten.

Zárszó

Az emberiség történetében a legősibb, erőszakkal járó csoportos összeütközés a gerilla-hadviselés. A vadászterület megvédésétől vagy birtokbavételétől kezdve, az olajkutak, mák -és kokaültvények, vagy egyéb nemzeti, jogi, vallási és ideológiai értékek és érdekek védelmére az emberek, törzsek, népcsoportok, államok és vallások gyakran folytattak gerilla-hadviselést az elnyomó diktatúrák, vagy az idegen megszálló hatalmak ellen. Napjainkban, amikor öt ország elismert atomhatalom, több ország pedig atomfegyverrel rendelkezik, az ezek közötti reguláris fegyveres erőkkel vívott háború elkerülhetetlenül elvezetne az atomfegyverek bevetéséhez és az emberiség kipusztulásához. E veszélyt felismerve, a fegyveres konfliktusokat az egymással szembenálló felek közül sokan nem a reguláris erőkkel és módszerekkel, hanem az irreguláris és a gerilla-hadviselés erőivel és eszközeivel kívánják megoldani. Ezt a hadviselési módot elsősorban a gyengébb fél választja, mert a gerilla-hadviselésnek számos előnye van a reguláris katonai erőkkel vívott küzdelemben. A gerillaerők kis csoportjai váratlan és gyors akciók után könnyen elrejtőznek az őket támogató lakosság soraiban, amíg a reguláris katonai erők rendszerint nem élvezik a polgári és paraszti erők támogatását.

A Földön napjainkban több tucat országban folyik gerillaharc a fennálló hatalom, vagy a megszálló erők ellen. Az afganisztáni és iraki, az Egyesült Államok vezette katonai műveletek mellett, számos ázsiai, afrikai és latin-amerikai országban folyik gerilla-hadviselés a hatalom megszerzése céljából. Emlékeztetőül elegendőnek látszik az indiai, fülöp-szigeteki, pakisztáni, nepáli, kongói, szudáni, szomáliai, nigériai, kolumbiai, perui és argentin gerillamozgalmakra hivatkozni, de nem lehet megfeledkezni arról sem, hogy Európa több országában is léteznek még gerillaszervezetek, amelyek a politikai hatalom megszerzéséért küzdenek, mint például Észak-Írországból az IRA és PIRA, Olaszországban az új Vörös Brigádok, Spanyolországban az ETA, Oroszországban pedig a csecsen és dagestáni felkelők.

A megszálló hatalmak és a hivatalban lévő kormányok (diktatúrák) gyakran nem fogadják el és használják a „gerilla” kifejezést és helyette a „lázdó”, „felkelő”, de a leggyakrabban a „terrorista” megnevezést használják.

Célszerű lenne rendet tenni ebben a fogalmi zavarban. A napóleoni háborúk óta minden gerillamozgalom (és az ezzel azonos fogalom a partizán-mozgalom) célja a politikai hatalom megszerzése, az elnyomó kormány (diktatúra) megdöntése vagy a megszálló idegen katonai erők kiűzése útján. Ehhez a gerillamozgalom rendelkezik az ország lakosságának támogatásával. A „felkelő” kifejezés elfogadható a gerilla név szinonimájaként, ahogyan ma az USA szakírók és a legfrissebb kézikönyvek használják az insurgency (felkelés) és a counter-insurgency (felkelés elleni) kifejezéseket. A „terrorista” megnevezés azokra a személyekre és szervezetekre vonatkozatható, akik, és amelyek megfélemlítés és pánikkeltés céljából hajtanak végre gyilkosságokat, robbantásokat, rabolnak bankot, térítenek el repülőgépet vagy hajót, ejtenek túszoikat. A terroristának nem célja a hatalom megszerzése.

Ezzel párhuzamosan a valóságban tapasztalható, hogy a gerilla- (felkelő-) műveletek gyakran hasonlóak a terrorista akciókhoz, hiszen ezek során is emberek (katonák) halnak meg, objektumokat és járműveket robbantanak fel, rabolnak bankot, vagy túszoikat ejtenek. A lényegi eltérés a terrorizmus és a gerilla- (felkelő-) hadviselés között azonban továbbra is megmarad: a politikai hatalomért folytatott küzdelem, amelyet a lakosság támogat.

Gyakori felkelések és ezt követően gerillamozgalmak fegyveres akciói következhetnek be a jövő évtizedekben a világ élelmiszerkészleteinek rohamos csökkenése miatt. Az ENSZ és a Világbank felmérése szerint az élelmiszerárak durva növekedése várható az elkövetkező években és ez világszerte lázadásokat robbanthat ki.

Az ENSZ felmérése szerint jelenleg 800–850 millió ember éhezik a Földön, és ez a szám várhatóan tovább növekszik.

A Haitin, Egyiptomban és Szudánban kitört éhséglázadás már halálos áldozatokat követelt, de más országokban (Indiában, Bangladesben, Nigériában, Eritreában, Szomáliában, Dzsibutiban és Kenyában) növekszik a feszültség. Búzából és rizsből sok országban minimálisak a készletek. Az ENSZ 82 országot figyelmeztetett 2008 áprilisában, hogy élelmiszerhiány fenyegeti őket. ENSZ vélemény szerint korlátozni kell a biodízel üzemanyag élelmiszernövényekből való gyártását. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy északi szomszédunknál, Szlovákiában néhány éve éhező tömegek raboltak ki élelmiszerüzleteket és raktárakat. Több más európai országban is jelentős a nyomorban élő, éhező emberek száma.

Lázadások, felkelések és ezeket követő gerillamozgalmak kialakulása várható azokban az európai országokban, amelyekben a rendszerváltozás óta nem sikerült a gazdaság stabilizálása. Növekszik az államadósság és nő a munkanélküliség. Ez különösen kritikussá válhat azokban az országokban, ahol jelentős létszámú és nyomorban élő kisebbség található, melyek szociális problémáit a hatalomért versengő politikai erők figyelmen kívül hagyják. Több közép- és kelet-európai országban az elmúlt években a cigányság (a roma nemzetiségűek) életfeltételei rendkívüli méretekben romlottak, amely elvezethet ezen népcsoport erőszakos fellépéséhez (amint ez történt Szlovákiában) és a helyzet további romlása esetén – esetleg külföldi támogatással – a gerillamozgalom és fegyveres gerillaakciók kialakulásához.

Hasonló felkelésekre – majd gerillaakciók kialakulására – kerülhet sor azokban nyugat-európai országokban, ahol többmillió muzulmán vagy más vallású bevándorló tömegek élnek (például Franciaország, Németország, Nagy-Britannia), amelyek egyrészt nem tudtak asszimilálódni, másrészt az idegengyűlölet és a gazdasági nyomor fenyegeti őket.

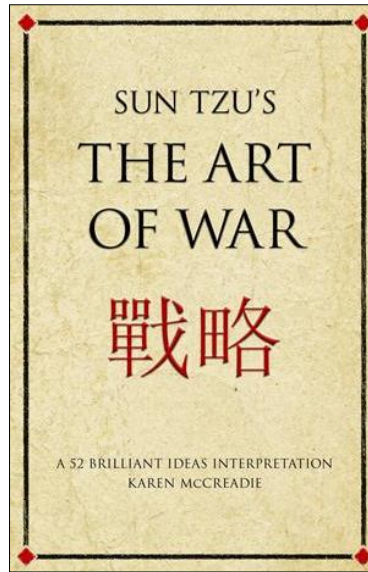
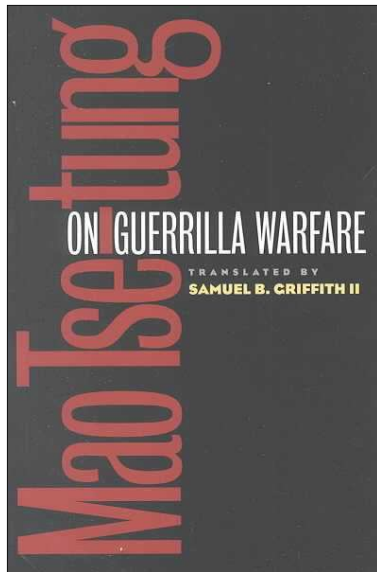
Hazánkban elsősorban a városi gerillamozgalomnak lehet szerepe a gazdasági válság elmélyülése és a lakosság tömegeinek szélsőséges elnyomorodása esetén. Talán ennek előjelét láttuk a TV-székház 2006 őszén lezajlott „ostrománál” és a többi utcai garázdálkodásnál. Az ország lakosságának többsége valószínűleg nem támogatná a felkelő gerillacsoportokat.

A felkelő és gerillamozgalmak elleni katonai műveletek új elveinek és módszereinek kidolgozása már megkezdődött a fejlett nyugati országokban. Ehhez elsősorban az afganisztáni és iraki háború tapasztalatait használják fel. Kiderült, hogy az 1990-es években az USA-ban a hadügyi forradalom (RMA) keretében kidolgozott az információs dominanciára, a gyors és pontos csapásmérésre és a hálózatos hadviselésre alapozott katonai hadműveleti és harcászati elvek és eljárások jelentős átdolgozása szükséges. Az új elvek és módszerek az összetett irreguláris és felkelés elleni hadviselés sikeres végrehajtását kívánják segíteni. Ezekben az új elvek és módszerek alapján folyó katonai műveletekben jelentős szerepe lesz a különleges műveleti katonai erőknek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Complex Irregular Warfare: The Face of Contemporary Conflict. The Military Balance 2005-2006, IISS Oxford, University Press, 2005.
- FM 100-5 Operations. Department of the Army, 1993.
- FM 31-20 Operations against Guerrilla Forces. Department of the Army Washington D.C. 1951.
- FM 31-21 Guerrilla Warfare and Special Forces Operations. Department of the Army, Washington D.C. 1961.
- Giap, Vo Nguyen: *People's War People's Army*. New York, 1968, Bantam Book.
- Guevara Ernesto Che: *A gerillaharcos kézikönyve*. Budapest, 2007, Ulpius-ház Könyvkiadó.
- Hermann Róbert: *Az abrudbányai tragédia, 1849*. Budapest, 1999, Heraldika Kiadó.
- Hermann Róbert: *Perczel Mór első honmentő hadjárata*. Zalai Gyűjtemény 36/II., Zalaegerszeg, 1995.
- Isztorija Vojennoj Sztrategii Rosszii. Poligrafreszurszi, Moszkva, 2000.
- Jeney: *A portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megvívásának mestersége korunk géniusza szerint, Hága, 1759*. Budapest, 1986, Magvető Kiadó.
- *Ki kicsoda a világtörténelemben?* Budapest, 1999, Anno Kiadó.
- Kőszegvári Tibor: *Az ellenség diverziós erői és az általuk szervezett ellenforradalmi gerillabandák elleni fegyveres harc problémái a hadműveleti területen és a hátszágban*. Doktori értekezés. Budapest, 1987.
- *Low Intensity Warfare*. New York, 1988, Pantheon Books.

- Magyar Nagylexikon 1–19. kötet és a Kronológia 1-2. kötet. Budapest, 1999. és 2006, Magyar Nagylexikon Kiadó.
- Mapping the Global Future. National Intelligence Council, Washington D.C., 2005.
- Moss, Robert: *Urban Gerilla Warfare*. Adelphi Papers No 79 The International Institute of Strategia Studies, London, 1971.
- News Letter No. 03-27, Oct.03, Operation OUTREACH. Center for Army Lessons Learned, 2003.
- Mao Tse-tung: *On Guerrilla Warfare*. Baltimore, 1992, Nautical and Aviation Publishing Co.

- Sun Tzu: *The Art of War*. Shambala, Boston–London, 1992.
- Townshend, Charles: *Gerillaháborúk, A Háborúk Világtörténete, 18. fejezet*. Budapest, 1992, Corvina.
- Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, Gramercy Books, New York/Avenal, 1996.
- *Zrínyi Miklós válogatott munkái*. Budapest, 1952, Szépirodalmi Könyvkiadó.

**A NEMZETBIZTONSÁGI TEVÉKENYSÉGRŐL,
ÁLTALÁBAN**

Bevezetés

Korunkban a világnak, így hazánknak is új kihívásokkal kell szembenéznie: nemzetközi terrorizmus, nemzetközi szervezett bűnözés, migráció, kábítószer-kereskedelem, illegális fegyverkereskedelem, nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák illegális forgalma és így tovább. A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszere ezek következtében átstrukturálódott, tevékenységük felértékelődött, valamint ezen új kihívások következtében maguk a szolgálatok is a korábnál többször kerülnek a társadalom érdeklődésének fókuszába. A jogi szabályozásból fakadóan megismerhetők, az információs társadalom fejlődéséből következően pedig egyre szélesebb körben ismertek a nemzetbiztonsági munka szabályai, a titkos információgyűjtés eszközei, módszerei, a nemzetbiztonsági tevékenység mibenléte. Ezek az okok késztettek arra, hogy a témát ezúttal ne a hagyományos módon megközelítve, hanem egy kissé más szemszögből vizsgálva vegyem terítékre.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya védi az emberi, állampolgári és személyiségi jogokat, amelyek korlátozása csak kivételesen, kizárólag törvényben rögzített módon valósulhat meg. A nemzetbiztonsági szakmai tevékenység során azonban az állampolgárok személyiségi jogai adott esetben sérülhetnek, ám ennek mindig törvényes alapjának kell lennie, amely arányban áll az állam önvédelméhez, biztonságához és a bűncselekmények felderítéséhez fűződő érdekeivel. Ezen túlmenően szigorú követelmény a célhoz kötöttség és a szükségesség–arányosság elvének betartása. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységét, működését, felosztását, jogait és kötelezettségeit a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: nemzetbiztonsági törvény) határozza meg.

Írásomban elemzem a szuverenitás, az alkotmányos rend és a nemzetbiztonsági érdek fogalmát, illetve azok összefüggését. Bemutatom a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatai tevékenységének alkotmányos alapjait, valamint a szakmai tevékenységükben jelentkező, néhány szemléletes különbség és hasonlóság kiemelésén keresztül, általánosságban magukat a szolgálatokat is.

A nemzetbiztonsági tevékenység alkotmányos alapjai

A nemzetbiztonsági törvény bevezetésében a nemzetbiztonsági szolgálatok működésének, tevékenységének célját a Magyar Köztársaság szuverenitásának biztosításában és alkotmányos rendjének védelmében állapítja meg. Ugyanez a követelmény fogalmazódik meg a záró rendelkezések között is, a nemzetbiztonsági érdek meghatározásánál (1995. évi CXXV. törvény 74. §).

Eszerint: Nemzetbiztonsági érdek „a Magyar Köztársaság szuverenitásának biztosítása és alkotmányos rendjének védelme. Ennek keretén belül: az ország függetlensége és területi épsége elleni támadó szándékú törekvések felderítése; az ország politikai, gazdasági, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető leplezett törekvések felderítése, elhárítása; a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű információk megszerzése; az ország az alapvető emberi jogok gyakorlását biztosító alkotmányos rendjének, a többpárti rendszeren alapuló képviselői demokráciának és az alkotmányos intézmények működésének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvések felderítése és elhárítása; a terrorcselekmények, az illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelem, valamint a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák illegális forgalmának felderítése és megakadályozása”.

A szuverenitás biztosítása és az alkotmányos rend védelme a nemzet biztonságának (nemzeti biztonság) garantálása jóval túlmutat a nemzetbiztonsági szolgálatok rendeltetésén és feladatkörén, vagyis a nemzeti biztonság garantálása az állami szervezeti rendszernek, mint egésznek a feladata. Ennek a feladatrendszernek egy szelete a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége.

A szuverenitás és az alkotmányos rend védelme tulajdonképpen az Alkotmány (1949. évi XX. törvény) 2. és 5. §-ában megfogalmazottakkal szemben álló veszélyek elhárítása. Az Alkotmány kimondja, hogy „a Magyar Köztársaság független demokratikus jogállam; a Magyar Köztársaságban minden hatalom a népé, amely a népszuverenitást választott képviselői útján, valamint közvetlenül gyakorolja; a társadalom egyetlen szervezetének, egyetlen állami szervnek, vagy állampolgárnak a tevékenysége sem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére, vagy gyakorlására, illetőleg kizárólagos birtoklására; az ilyen törekvésekkel szemben, törvényes úton mindenki jogosult és egyben köteles fellépni; a Magyar Köztársaság állama védi a nép szabadságát és hatalmát, az ország függetlenségét és területi épségét, valamint a nemzetközi szerződésekben rögzített határait”.

Mindezekből látható, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység alkotmányos jogalapja, a nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozásának és működtetésének szükségessége az Alkotmány idézett rendelkezéseire vezethető vissza. Az ország szuverenitása és alkotmányos rendje védelmében való közreműködés minősülhet tehát egyrészt olyan nemzetbiztonsági feladatnak, amely a jogállamisággal összhangban van és garantálja az állam biztonságos és demokratikus működését, az állampolgári, emberi és személyiségi jogok érvényesülését, másrészt alapot szolgáltatnak e jogok alkotmányos korlátozására is.

Ezen a ponton meg kell jegyezni, hogy e veszélyek elhárításával kapcsolatban a nemzetbiztonsági szolgálatokat, illetve a személyiségi jogokat még inkább érintő módon jelenik meg ez a tevékenység az Alkotmány 19. §-ában meghatározott rendkívüli állapot, szükségállapot és megelőző védelmi helyzet kihirdetése, valamint a 19/E. §-ban meghatározott feladatok végrehajtása esetén.

A nemzetbiztonsági törvény bevezetőjében meghatározottak az Alkotmány említett paragrafusai tükrében egyértelművé teszik, hogy melyek azok az alkotmányos alapértékek, melyek veszélyeztetettsége, megelőzése és elhárítása céljából a

nemzetbiztonsági szolgálatok a nemzetbiztonsági törvény keretei és feltételei között tevékenykedhetnek, melynek során az emberi, állampolgári és személyiségi jogok korlátozásával járó tevékenységeket folytathatnak.

A szuverenitás és az alkotmányos rend tartalmának vizsgálata igen fontos tényező, s egyben bonyolult kérdéskör.

Az alkotmányos rend védelmének fogalma vizsgálható: az alkotmányos rend veszélyeztetettsége az alkotmányos rend megdöntésére, a hatalom kizárólagos megszerzésére, az alkotmányos szervek tevékenységének megzavarásának és az alapvető jogok érvényesítésének megakadályozására irányuló törekvésekben és erőszakos cselekményekben.

A szuverenitás tartalma azonban jogi és politikai értelemben egyaránt viszonylagos. A szuverenitás tartalma röviden az állam korlátlan külső és belső cselekvőképességében, a főhatalom egységes és oszthatatlan gyakorlásában jelölhető meg.

A megfogalmazásból kitűnik, hogy az alkotmányos rend és a szuverenitás a demokráciában egymással szorosan összefüggő és egymást feltételező fogalmak.

Az alkotmányos rend elleni támadások megnyilvánulhatnak:

– közvetlenül az alkotmányos rend erőszakkal, vagy azzal fenyegetve történő megváltoztatására, a hatalom ily módon történő megszerzésére, gyakorlására és kizárólagos birtoklására irányuló törekvésekben, cselekményekben;

– az alkotmányos rend elleni szervezkedésben, amelyek megvalósulhatnak illegális, konspiráltan működő csoportok, szervezetek, vagy akár burkolt, legalizált célokat követő, legalisan működő csoportok, szervezetek létrehozása útján is;

– az alkotmányos szervek működésének erőszakkal, vagy azzal fenyegetve történő megzavarásában, így alkotmányos jogkörük gyakorlásának megakadályozásában, vagy intézkedések kikényszerítésében, esetleg erre irányuló törekvésekben, cselekményekben;

– az alkotmányos rend megváltoztatásának céljából az állami szervek működése, a nemzetgazdaság működése, a lakosság biztonsága, ellátása, az ország védelmi képességei szempontjából kulcsfontosságú létesítmények és készletek megsemmisítésére, használhatatlanná tételére, megrongálására irányuló törekvésekben, cselekedetekben.

Az alkotmányos rend veszélyeztetettsége nem csupán a hatalom gyakorlásának közvetlen fenyegetettségében jelenhet meg, hanem az Alkotmány által deklarált demokratikus jogállammal összeegyeztethetetlen olyan törekvésekben és cselekményekben is, amelyek az emberiség, a nemzetközi együttélés, a társadalom nyugalma, a társadalom egyes csoportjainak együttélése és együttműködése ellen irányulnak. E törekvések és cselekmények elleni fellépés nem csak a vázolt belső jogrendből fakadhat, hanem az állam nemzetközi kötelezettségvállalásaiból is, melyek közé tartozhatnak: háborús uszítás, népek, nemzetek, népcsoportok, etnikumok, vallási közösségek ellen irányuló törekvések, cselekmények.

Tágabb értelemben az alkotmányos rend védelme körébe sorolható az állami élet, állami szervek, a nemzetgazdaság jogszerű működésének garantálása, az esetleges jogellenes befolyásolás megelőzése, megakadályozása és az ezekhez kötődő államtitkok védelme is.

A szuverenitás külső veszélyeztetettsége megnyilvánulhat:

- külföldi állam nyílt vagy leplezett, az ország érdekeit sértő, veszélyeztető törekvésében;
- az ország szuverenitását közvetlenül vagy potenciálisan veszélyeztető nemzetközi együttműködésekben és koalíciókban;
- nemzetközi vállalkozások, szerveződések, vallási közösségek, média-hatalmak leple alatt;
- a nemzetközi szervezett bűnözői körök, csoportok tevékenységében.

A felsoroltakat részletezve megállapíthatjuk, hogy vannak olyan szervezetek és tevékenységek, amelyek eleve sértik vagy veszélyeztetik az ország szuverenitását:

- az ellenérdekű titkosszolgálatok és tevékenységük;
- nemzetközi bünszövetségek működése (különösen a hasadóanyagok vagy tömegpusztító fegyverek kereskedelmével foglalkozók), a kábítószer-, vagy a jogellenes fegyverkereskedelemmel foglalkozó szervezetek és tevékenységük, melyhez sok esetben kötődnek illegális pénzügyi manőverek is (mint például a pénzmosás);
- az ideológiai, vallási alapon és nemzetközi méretekben szerveződő extrém irányzatok, terrorszervezetek;
- külföldről kezdeményezett, az állami szervek és a nemzetgazdaság jogellenes befolyásolását célzó tevékenységek.

Meg kell jegyezni, hogy a nemzetközi vállalkozások, szerveződések, vallási közösségek, média-hatalmak léte és tevékenysége nem jelentenek alapvetően fenyegetettséget, e kategóriák ellenőrzése csak jogellenes tevékenységekre utaló, ellenőrzött adatok alapján történhet.

Külön kiemelendők a konkrét bűncselekményt elkövetők, akik megvalósítják a büntető törvénykönyvben (Btk.) meghatározott tényállásokat: itt alapvetően az állam elleni, az alkotmányos rendet, az emberiség békéjét veszélyeztető, és a honvédelem érdekeit súlyosan sértő bűncselekmények elkövetőiről van szó.

Az ország szuverenitásának és alkotmányos rendjének biztosítása az állam biztonságpolitikájában és nemzeti biztonsági stratégiájában ölt testet. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai alapelveit az Országgyűlés a 94/1998. (XII. 29.) Országgyűlési határozattal fogadta el. A nemzeti biztonsági stratégia alapjai pedig a 2073/2004. (IV. 15.) Kormányhatározatban kerültek lefektetésre.

E dokumentumok fő tételei az alábbiak szerint összegezhetők:

- A biztonság klasszikus tényezői (politikai, gazdasági, katonai, környezeti, humanitárius-emberijogi) között a kétpólusú nemzetközi rendszer időszakához képest csökkent egy világméretű fegyveres konfliktus veszélye, ugyanakkor lényegesen megnőtt és összetettebbé vált a kockázatok és veszélyforrások köre.

Növekvő kockázatot jelent az eltérő társadalmi fejlődésből fakadó országok és csoportok közötti, átmeneti, vagy tartós ellentétek, a gazdasági, pénzügyi és társadalmi válságok, az etnikai és vallási feszültségek, a terrorizmus, szervezett bűnözés, az illegális kábítószer- és fegyverkereskedelem, a demográfiai feszültségek, a tömeges migráció és a nagyfokú környezeti ártalmak.

Fokozódó kihívást és veszélyt jelent a tömegpusztító fegyverek és azok hordozóeszközeinek elterjedése, valamint az információs rendszerek elleni támadások lehetősége.

- A biztonságpolitikában a hagyományos nemzetállami szereplők mellett egyre nagyobb szerephez jutnak az úgynevezett nem állami résztvevők (nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok, nem kormányzati szervezetek, valamint a nemzetközi bűnözői és terrorista csoportok).

Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatóak, és előre jelezhetőek. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása. Biztonsági környezetünk sajátossága, hogy az új típusú és a hagyományos kihívások gyakran egyidejűleg és egymást erősítve jelennek meg.

- Hazánk biztonságára elsősorban az euroatlanti régió biztonságának alakulása és a térségben végbemenő politikai-társadalmi-gazdasági folyamatok gyakorolnak hatást, de az ország nem függetlenítheti magát a globális veszélyforrásoktól sem.

Az új kihívásokra a nemzetközi szervezetekben, intézményekben és más struktúrákban folytatott együttműködés kínálja a leghatékonyabb választ. Magyarország tagsága az Európai Unióban és a NATO-ban egyszerre jár alkalmazkodási-igazodási kötelezettségekkel, valamint a döntéshozatalban és a közös cselekvésben való részvétel lehetőségével.

- A nemzetbiztonsági tevékenység alkotmányos alapjainak tartalmából, a biztonságpolitikai alapelvekből kitűnik, hogy a nemzet biztonságának fogalma tágabb, mint a nemzetbiztonsági szolgálatok által elvégzett titkosszolgálati munka. Ebből az is következik, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény és a végrehajtására vonatkozó rendelkezések nem ölelik fel a nemzet biztonságával összefüggő, arra vonatkozó jogszabályok teljes körét.

A nemzetbiztonsági szolgálatok, mint speciális rendeltetésű állami szervek fő jellemzője, hogy kizárólag a titkosszolgálati szempontú veszélyeztető tényezők előrejelzésével, megelőzésével és elhárításával foglalkoznak, és az ehhez szükséges különleges jogosítványokkal rendelkeznek.

- A jogállammal szemben támasztott követelményeket figyelembe véve sem a veszélyeztető tényezők megelőzése és elhárítása terén jelentkező feladatok meghatározása, sem a nemzetbiztonsági szolgálatokat megillető különleges jogosítványok megállapítása és a szolgálatok ezekkel való felhatalmazása nem történhet önkényesen, azokat kizárólag törvényben rögzített módon lehet realizálni.

Ennek megfelelően a nemzetbiztonsági törvényben rögzített eszközök alkalmazására, vagy az egyéb különleges jogosítványok érvényesítésére – és ezáltal állampolgári szabadságjogok korlátozására –, a jogi normákban előírtakon túl, más esetekben a nemzetbiztonsági szolgálatok által nem kerülhet sor.

- A magyar jogrendszerben a történelem folyamán először jelent meg ilyen részletességgel a nemzetbiztonsági szolgálatok működését és tevékenységét önállóan szabályozó törvény, mely átfogó és részletes szabályozást tartalmaz. A nemzetbiztonsági törvény fő eredménye, hogy a nemzetbiztonsági feladatok részletes meghatározásában kijelöli azokat a nemzet biztonságával összefüggő területeket, melyek védelme céljából a nemzetbiztonsági tevékenység elengedhetetlen. Ezzel együtt kétségtelen, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok különleges jogosítványai közül az emberi, állampolgári és személyiségi jogokat legmélyebben és legérzékenyebben a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek alkalmazására és az adatok kezelésére kapott törvényi felhatalmazások érintik. E tevékenységek az állampolgárok joggal védett magánszféráját érintik, és szükség esetén, indokolt esetben az Alkotmányban lefektetett alapjogokat korlátozzák.

A Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatairól és feladataikról

A nemzetbiztonsági törvény megnevezi és felsorolja a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatait. E szolgálatok jogállásával kapcsolatban fontos kiemelni három jelentős elemet, mely markánsan meghatározza helyüket, szerepüket az államigazgatás rendszerében:

- a Kormány irányítása alatt állnak (az öt nemzetbiztonsági szolgálatból a három polgári szolgálat tevékenységét tárca nélküli miniszter, a két katonai szolgálatét pedig a honvédelmi miniszter felügyeli);
- az ország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkeznek;
- önálló gazdálkodást folytató költségvetési szervek.

A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatai:

A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatait a nemzetbiztonsági törvény 3–9. §-aiban határozza meg. A 3. és 9. §-ban az általános és valamennyi nemzetbiztonsági szolgálatra vonatkozó tevékenységek kerültek meghatározásra, míg a 4–8. §-ban az egyes nemzetbiztonsági szolgálatokra lebontva külön részletezi a törvény a feladatokat.

A nemzetbiztonsági törvény 3. §-a kimondja:

„A nemzetbiztonsági szolgálatok rendeltetése, hogy az e törvényben meghatározott feladatok elvégzésével, a nyílt és a titkos információgyűjtés eszköz-

*rendszerével elősegítsék a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítését, ezáltal közreműködjenek az ország szuverenitásának biztosításában és alkotmányos rendjének védelmében.*¹

Az idézett paragrafus a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére vonatkozóan több tételt is meghatároz, melyek közül jelen téma szempontjából legjelentősebbek:

- A nemzetbiztonsági szolgálatoknak csak a nemzetbiztonsági törvényben meghatározott feladatok végrehajtására ad felhatalmazást, vagyis tevékenységük a törvény keretein túl nem terjeszkedhet.

- Meghatározza, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok feladataikat milyen szinten végzik, azaz fő munkamódszereiket; valamint felhatalmazást ad a nyílt és titkos információgyűjtés eszközrendszerének alkalmazására. Ebből következően két csoportra osztja a nemzetbiztonsági szolgálatok eszközrendszerét: nyílt és titkos információgyűjtésre. Itt a sorrend is meghatározó, melynek értelme határozottabban kitűnik a nemzetbiztonsági törvény 53. § (2) bekezdését idézve: „*A nemzetbiztonsági szolgálatok a titkos információgyűjtés speciális eszközeit és módszereit csak akkor használhatják, ha az e törvényben meghatározott feladatok ellátásához szükséges adatok más módon nem szerezhetők meg.*”²

- A nyílt és titkos információgyűjtés célját a nemzetbiztonsági érdekek érvényesítésének elősegítésében határozza meg, vagyis az információgyűjtést célhoz köti.

- Meghatározza a nemzetbiztonsági szolgálatok funkcióját az állami szervezetrendszerben, nevezetesen az állam szuverenitásának biztosításában és alkalmazási rendjének védelmében történő közreműködésben.

A nemzetbiztonsági törvény 4–8. §-aiban az egyes nemzetbiztonsági szolgálatok feladatait konkrétan megnevezve tárgyalja (melyeket most tételelesen nem ismertetek, hiszen a törvény részletesen kifejti). Azonban meg kívánok említeni néhány feladatot, amelyek első pillantásra párhuzamosságnak tűnnek, de figyelembe véve és betartva az illetékességi területeket, kitűnik, hogy e feladatok nem átfedésben vannak, hanem illeszkednek egymáshoz, ezenkívül néhány speciális feladatra is rávilágítok.

Az azonos jellegű feladatok tekintetében kivételt képez az MK Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, hiszen tevékenysége alapvetően szolgáltató jellegű, melyet a törvény egyértelműen meghatároz.

Az MK Nemzetbiztonsági Szakszolgálat vonatkozásában (viszonylagos) azonosság a feladatrendszer terén a többi nemzetbiztonsági szolgálattal a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági ellenőrzésében van. E feladat mindegyik nemzet-biztonsági szolgáltnál megtalálható. Az MK Katonai Biztonsági Hivatal és az MK Nemzetbiztonsági Hivatal esetében kiegészül a hatáskörükbe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmével is.

¹ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

² Uo.

A továbbiakban a másik négy nemzetbiztonsági szolgálat – MK Információs Hivatal, MK Nemzetbiztonsági Hivatal, MK Katonai Felderítő Hivatal, MK Katonai Biztonsági Hivatal – feladatrendszerének hasonlóságait kívánom szemléltetni.

E szolgálatok mindegyikénél megjelenik a Magyar Köztársaság ellen irányuló titkosszolgálati törekvések felderítése, az illegális fegyverkereskedelemmel, a Magyar Köztársaságot veszélyeztető terrorszervezetekkel kapcsolatos információk felderítése. Minden szolgálatnak feladata, hogy „*közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében és megelőzésében*”.³

Az MK Katonai Biztonsági Hivatal és az MK Nemzetbiztonsági Hivatal tekintetében további feladat, hogy közreműködik ezek „*legális forgalmának ellenőrzésében*”.⁴

Az MK Információs Hivatal, az MK Nemzetbiztonsági Hivatal és az MK Katonai Biztonsági Hivatal feladatkörébe tartozik a jogellenes kábítószerkereskedelemmel kapcsolatos információk megszerzése, az MK Információs Hivatal és az MK Katonai Biztonsági Hivatal vonatkozásában, mint a szervezett bűnözéssel kapcsolatos információszerző tevékenység része.

Az MK Nemzetbiztonsági Hivatalnak és az MK Katonai Biztonsági Hivatalnak is feladata, hogy „*közreműködik a haditechnikai eszközök és szolgáltatások jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében*”.⁵ (Exportellenőrzési Tárcaközi Bizottság, Haditechnikai Operatív Bizottság, vagy döntés-előkészítő munka apparátusának tevékenységében.) Ugyanezen két szolgálat „*a Nemzeti Biztonsági Felügyelet megkeresésére elvégzi a hatáskörébe tartozó iparbiztonsági ellenőrzéseket*”.⁶

Az MK Nemzetbiztonsági Hivatal és az MK Katonai Biztonsági Hivatal is működési területén a nyomozás elrendeléséig végzi az állam elleni bűncselekmények, az emberiség elleni bűncselekmények, a külföldre szökés, zendülés, harckészültség veszélyeztetése bűncselekmények felderítését. Felderítik a terrorcselekményt (az MK Nemzetbiztonsági Hivatal tekintetében kitétel, „*hogy ha a bejelentés a Nemzetbiztonsági Hivatalhoz érkezett, illetve arról a Nemzetbiztonsági Hivatal szerzett tudomást*”⁷). Információkat szereznek a nemzeti, etnikai, faji, vagy vallási csoport tagja elleni erőszak, az államtitoksértés, a közveszélyokozás, a nemzetközi jogi kötelezettség megsértése, a légi jármű hatalomba kerítése, a közösség elleni izgatás és a rémhírterjesztés bűncselekményekre vonatkozóan.

Az MK Katonai Biztonsági Hivatal esetében ez még kiegészül – és itt rátérek a speciális feladatokra, melyeket csak egy adott nemzetbiztonsági szolgálat végez –, a közveszéllyel fenyegetés, valamint a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák forgalmára vonatkozó kötelezettség megszegése bűncselekményekkel,

³ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

továbbá egy nagyon fontos kitétel, mely szerint „felderíti továbbá mindazon bűncselekményeket, amelyek veszélyeztetik a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség alkotmányos feladatainak végrehajtását”.⁸

További speciális feladat az MK Katonai Biztonsági Hivatal feladatrendszerében, hogy „ellátja a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség szervezeteiben folytatott hadiipari kutatással, fejlesztéssel, gyártással és kereskedelemmel összefüggő nemzetbiztonsági feladatokat”.⁹

Az MK Nemzetbiztonsági Hivatal feladatrendszerében speciális tevékenység, hogy „végzi a letelepedési engedélyt kérelmező, továbbá a menekültkénti elismerését kérő, illetőleg a magyar állampolgárságért folyamodó, valamint – az állami szuverenitás és az alkotmányos rend védelméhez kötődően – a vízumkérelmet benyújtott személyek ellenőrzését és az ezzel kapcsolatos feladatokat”.¹⁰

Az MK Információs Hivatal feladatrendszerébe tartozik, hogy „ellátja a rejtjeltevékenység szakirányítását, hatósági engedélyezését, felügyeletét, és rejtjelkulcsot állít elő”¹¹, melynek során hatósági jogkört gyakorol, valamint jellegzetes feladat, mely más szolgálatnál nem jelenik meg, hogy „a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítését szolgáló tevékenységet folytat”.¹²

Az MK Katonai Felderítő Hivatal egyedi feladata, hogy „felfedi a Magyar Köztársaság ellen irányuló, támadó szándékra utaló törekvéseket”¹³, valamint „biztosítja a Honvéd Vezérkar hadászati–hadműveleti tervező munkájához szükséges információkat”.¹⁴

Az MK Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tevékenysége önmagában különleges (a többi nemzetbiztonsági szolgálathoz viszonyítva, a már korábban említett okok miatt), de helyénvalónak tartok kiemelni három feladatot, mely e szolgálat tevékenységéhez viszonyítva is speciális és tevékenységének profiljából kiemelkedik.

Az MK Nemzetbiztonsági Szakszolgálat „ellátja a biztonsági okmányok védelmével összefüggő hatósági felügyeletet”¹⁵, mely során hatósági jogkört gyakorol, „speciális távközlési összeköttetést biztosít a Kormány által meghatározott felhasználók részére”¹⁶, valamint „szakértői tevékenységet végez”.¹⁷

Az említett példákban is látható, hogy igen sok hasonlóság és azonosság van a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerében amellet, hogy csak a markánsan kiemelkedő és szembetűnő azonosságokat, valamint specialitásokat emeltem ki, a teljesség igénye nélkül.

⁸ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

Ezen a ponton szükséges azonban ismét megemlíteni, hogy az azonosság nem egyenlő a párhuzamossággal. Egy-egy tevékenység végrehajtása során – amelyben a nemzetbiztonsági szolgálatoknak feladata adódik –, a cselekmény helye, a veszélyeztetettség iránya, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség veszélyeztetettsége élesen behatárolja az illetékességi kört, mégpedig azt, hogy melyik szolgálat jogosult és köteles az adott esetben eljárni, tevékenységet kezdeményezni, intézkedéseket fogantatosítani.

Zárszó

A jogállamban kiemelkedő jelentőséggel és fontossággal bír a nemzetbiztonsági feladatok és a nemzetbiztonsági szolgálatokat megillető különleges jogosítványok pontos meghatározása, irányításuk szabályozása, valamint felügyeletük intézményeinek kialakítása. Az alapvetően titkos és sajátos eszközöket felhasználó tevékenység megfelelő jogi szabályozást igényel annak érdekében, hogy semmilyen körülmények között ne jelentsen veszélyforrást a demokratikus jogrendszerre, ezen belül az emberi, állampolgári és személyiségi jogokat csak akkor és olyan mértékben korlátozhassa, amennyire az ország nemzetbiztonságának megóvása, szuverenitásának érvényesítése céljából szükséges és indokolt.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy a nemzetbiztonsági szakmai tevékenység szigorú feltétel- és követelményrendszer keretei között, törvényi felhatalmazás alapján, hathatós államapparátusi és belső ellenőrzési és szabályozási rendszerben történhet. A személyiségi jogok korlátozása pedig arányban áll a nemzetbiztonsági érdekekkel, az állam önvédelmi jogával, melynek érvényesítése legalább olyan fontos feladat, mint a személyek jogainak védelme.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1949. évi XX. törvény – A Magyar Köztársaság Alkotmánya.
- 1978. évi IV. törvény – A Büntető Törvénykönyvről.
- 1995. évi. CXXV. törvény – A Nemzetbiztonsági Szolgálatokról.
- Az 1995. évi CXXV. törvény indokolása.
- 94/1998. (XII. 29.) Országgyűlési határozat – A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről.
- 2073/2004 (IV. 15.) Kormányhatározat – A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról.
- Boros László: *Jogi alapismeretek*. Budapest, 2001, Vince Kiadó.
- Kukorelli István: *Alkotmánytan*. Budapest, 1997, Osiris Kiadó.
- Dr. Dezső Lajos – Dr. Hajas Gábor: *A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok – kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, 1998, HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó.

Tisztelt Olvasó!

A 2008. esztendő az MK Katonai Felderítő Hivatal számára nevezetes év volt: ünnepi rendezvényeken emlékeztünk meg az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés létrejöttének 90. évfordulójáról. Az eredményes felkészülés érdekében felmértük lehetőségeinket és erőnket, mozgósítottuk a személyi állományt. A teljes folyamatban meghatározó volt a Tudományos Tanács tevékenysége, de jelentős részt vállalt a munkákból a Szerkesztőbizottság is.

Mindannyiunk számára emlékezetes marad az ünnepi állománygyűlés, amelyen részt vett a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere, a HM Honvéd Vezérkar főnöke és jelen voltak a nemzetbiztonsági társ-szolgálatok vezetői is. Magas színvonalú volt az évforduló alkalmából rendezett tudományos emlékülés is, amelyen a résztvevők teljes keresztmetszetében ismerhették meg a kilenc évtized szakmai történetét. A Szerkesztőbizottság is kitett magáért, s az évforduló alkalmából megjelent a periodika Emlékszám.

2008-ban, a Felderítő Szemle VII. évfolyamában összesen hat számot jelentettünk meg. A Szerkesztőbizottság körültekintően, a szükséges gondossággal foglalkozott a beérkezett írásokkal, s azok minden esetben lektorálva jelentek meg a periodika hasábjain. Kedvező volt, hogy a szerzők írásai kellő tudományos megalapozottságot tükröztek, és szinte minden esetben egyértelműen érintették a hírszerzés–felderítés témakörét, amelyet a továbbiakban is a publikálás legfontosabb szempontjának tekintünk.

A Hivatal szakmai szervezeti tevékenységének és irányultságainak tükröztetése, továbbá a tudományos fokozattal rendelkező munkatársaink tudásának „bevonása” végett 2008 elején kibővítettük a Szerkesztőbizottság létszámát, ezáltal biztosítottuk a szélesebb körű szakmai képviseletet, s teljesítettük az illetékes felsőbb tudományos fórumok szerkesztőbizottságokra előírt feltételeit is.

A Felderítő Szemle 2008-ban megjelent hat száma – egy Különszám, egy Emlékszám és a naptári negyedévenkénti egy-egy szám – tartalmában megfelel a Tudományos Tanács által megfogalmazott célkitűzéseknek és a Szerkesztőbizottság törekvéseinek. Minősített számot nem jelentettünk meg. Elmondható, hogy a periodika színvonalát sikerült tartanunk, néhány rovat vonatkozásában további javulást is érzékelünk. A kiadványt az Olvasók kedvelik, a megjelenő írások tartalmáról és színvonaláról összességében kedvező véleményt nyilvánítottak.

Az MK Katonai Felderítő Hivatal vezetése még az év elején döntött arról, hogy a Hivatal megújult honlapján jelenjen meg a Felderítő Szemle is. Az érintett szakemberekkel együttműködve az Interneten és az Intraneten már huzamosabb ideje rendszeresen hozzáférhetők a kiadványban megjelent írások. Eddigi gyakorlatunk szerint, amikor egy új szám „kijön a nyomdából”, az előző számot már „feltölthetjük”.

A Tudományos Tanács rendszeresen tájékozik a Szerkesztőbizottság tevékenységéről, a Felderítő Szemle számainak tervezett tartalmáról. Mivel a beérkező írásokat minden esetben lektoráltatjuk, ebből a munkából egyre inkább részt vállalnak a Szerkesztőbizottság tagjai is, akik biztosítékot jelentenek a színvonal megtartására, hiszen valamennyien egy-egy szakterület elismert, széles látókörű és megalapozott tudású képviselői is. Az egyes számok tartalmát minden esetben a Szerkesztőbizottság véglegesíti, s ezt a gyakorlatot a jövőben is folytatni kívánjuk.

A Felderítő Szemle főbb mutatói 2008-ban

A Felderítő Szemle rovatai megfelelő keret biztosítottak a különféle témájú és terjedelmű írások megjelentetéséhez, de a periodika jellegéből adódóan elsősorban a HÍRSZERZÉS–FELDERÍTÉS, a BIZTONSÁGPOLITIKA és a KUTATÁS–FEJLESZTÉS rovatokban megjelenő írásokra ösztönözzük szerzőinket. Természetesen a többi rovat sem szorul háttérbe, kellő fontossággal bírnak az ORSZÁGISMERTETŐ, a KIKÉPZÉS–FELKÉSZÍTÉS, a FÓRUM, a TUDOMÁNYOS MUNKA és AZ OLVASÓHOZ rovatok is. Tervezzük, hogy 2009-től a SZAKMATÖRTÉNET nevű új rovatba is várjuk a szerzők írásait, amellyel szándékunk, hogy a 90. évforduló alkalmából megjelent írásokon túl azokról a szakterületekről is íródjanak cikkek, tanulmányok, amelyek eddig nem kerültek reflektorfénybe, de az összkép teljességéhez mindenképpen hozzátartoznak majd.

A 2008. év folyamán megjelent hat számban összesen 1116 oldalt (558 lapot) találunk, amely átlagosan 186 oldal (93 lap) terjedelmet jelent. Az oldalszámok 140 és 218 között változtak. Mindez 64,2 szerzői ívnyi írást takar, amelyet a szerzők 224 képpel, fényképpel és fotóval, 104 ábrával, grafikával és rajzzal, 11 térképpel, 14 táblázattal, 11 különféle szervezeti sémával és más vázlattal illusztráltak. Kuriózumként az Emlékszámunkban megjelentettük az évforduló alkalmából készült tablósorozat teljes anyagát, amelyet a Hivatal szakemberei állítottak össze a szakmatörténeti gyűjtemény (Múzeum) anyagából, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársainak közreműködésével. A tablósorozatot egyfajta „vándor-kiállításként” ismerhetik meg az érdeklődők.

A Felderítő Szemle egyes számai megjelenésük sorrendjében: a **2008/K** számban a transznacionális fenyegetésekkel szembeni teendőkről és együttműködési lehetőségekről 2007. október 17-én megrendezett tudományos konferencia szerkesztett anyagát – 19 szerző 18 munkája – jelentettük meg.

A **2008/1.** számban 16 szerző 14 munkáját; a **2008/2.** számban 14 szerző 12 munkáját adtuk közre, majd a **2008/E** számot jelentettük meg, amely 19 szerző 17 munkáját tartalmazta. Azt követően készítettük el a **2008/3.** számot 13 szerző 11 írásából, majd a **2008/4.** számot 13 szerző 12 írásából. Mindösszesen tehát 94 szerző 84 munkáját adtuk közre. A valóságban 65 szerző küldte meg írásait a Szerkesztőbizottságnak, közülük 2 fő 5-5 munkával, 2 fő 4-4 munkával, 2 fő 3-3 munkával, 11 fő 2-2 munkával, míg 48 fő 1-1 munkával jelentkezett.

A felsorolásból kiolvasható, hogy gyakorlatilag „tartottuk” az előző év adatait, ugyanis 2007-ben összesen 64 szerző 85 munkáját adtuk közre. Hasonló a helyzet a lektorálással is, az írásokat összesen 19 lektor véleményezte, összesen 37 alkalommal, közülük 1 fő 6 esetben, 1 fő 5 esetben, 2 fő 4 esetben, 1 fő 3 esetben, 1 fő 2 esetben, 13 fő pedig 1-1 esetben végezte a lektorálást úgy, hogy mind a 84 megjelent írást „tüzetesen” megvizsgálták és kritikusan véleményezték. Ezeknek a „Lektori vélemények”-nek a felhasználásával készültek el az **E számunk tartalma** recenziók is.

A Szerkesztőbizottság ezúton is köszönetet mond a szerzőknek és a lektoroknak a színvonalas, tartalmas publikációkért és az általuk végzett eredményes munkáért. Továbbá köszönetet mondunk a kiadvány egyes számainak elkészítésében és nyomdai kivitelezésében közreműködött szakértő munkatársaknak. S hogy mindez megvalósulhatott, a Felderítő Szemle felelős kiadójának – az MK Katonai Felderítő Hivatal főigazgatójának – köszönhető, aki a szűkülő lehetőségek közepette is biztosította és biztosítja a periodika rendszeres megjelentetését, ezáltal is segítve a Hivatalnál folyó tudományos tevékenységet.

A teljességhez hozzátartozik, hogy a szerzők közül tudományos fokozattal rendelkezik 21 fő, közülük 4 fő professzor. Doktorandusz hallgató 18 fő. 9 fő tábournoki, 47 fő főtiszt, 3 fő tiszt rendfokozatú, 6 fő pedig polgári személy. A szerzők közül 11 fő rendelkezik mérnöki diplomával, közülük többen okleveles mérnökök. 43 fő aktív állományban, 22 fő pedig nyugállományúként, de továbbra is intenzív munkát végez. 27 fő tartozik az MK KFH állományába, 38 fő pedig „külsős”, vagyis a védelmi tárca más szerveinél és intézményeinél dolgozik, illetve a Hivataltól vonult szolgálati nyugállományba.

A 19 fő lektor közül 16 fő aktív, 3 fő pedig nyugállományúként végzi a tudományos munkát, valamennyien az MK KFH állományában teljesítenek szolgálatot. Közülük tábornok 2 fő, főtiszt 16 fő, tiszt 1 fő, 2 fő rendelkezik tudományos fokozattal, 1 fő doktorandusz hallgató, 10 főnek van mérnöki diplomája, mind a 19 főnek két vagy több diplomája, 5 fő tagja a Szerkesztőbizottságnak is. Munkájukra a jövőben is számíthatunk.

A megjelent írások rovatonkénti áttekintése és összesítése után az alábbiakat állapíthattuk meg:

- Hírszerzés – Felderítés – 7 szerző 7 munkája 96 oldalon;
- Biztonságpolitika – 17 szerző 15 munkája 276 oldalon;
- Kutatás – Fejlesztés – 4 szerző 4 munkája 42 oldalon;
- Országismertető – 2 szerző 2 munkája 26 oldalon;
- Kiképzés – Felkészítés – 1 szerző 1 munkája 27 oldalon
- Fórum – 13 szerző 12 munkája 162 oldalon;

- Tudományos munka – 1 szerző 1 munkája 16 oldalon;
- Az Olvasóhoz – 11 szerző 7 munkája 70 oldalon;
- Különszám – 19 szerző 18 munkája 128 oldalon;
- Emlékszám – 19 szerző 17 munkája 181 oldalon.

A Különszám és az Emlékszám tartalmát nem bontottuk szét, azokkal együtt mindösszesen 94 szerző 84 munkáját jelentettük meg 1024 oldalon; 24 oldalt igényeltek a borítókön megjelenő információk, és további 68 oldalt a magyar és az angol nyelvű tartalomjegyzékek, a kiállítás anyaga és más közérdekű tájékoztatások.

A megjelent írások tartalom szerinti megoszlása:

- aktuális világpolitikai eseményekhez kapcsolódó – 8 munka;
- terrorizmus és más transznacionális fenyegetések – 21 munka;
- válságkezelés, béketámogató műveletek, missziók – 11 munka;
- az előbbieken kívüli különféle biztonságpolitikai témák – 2 munka;
- hírszerzés–felderítés témájú írások – 21 munka;
- katonapolitika témakörben – 11 munka;
- katonai vezetés–irányítás témában – 6 munka;
- országismertetés témakörben – 9 munka;
- nemzetbiztonsági témakörökben – 12 munka;
- katonadiplomáciai témakörben – 8 munka;
- a honvédelmet és a NATO-feladatokat érintő témában – 7 munka;
- a Szövetséghez tartozó többi országról – 3 munka;
- a nem szövetséges országokról – 6 munka;
- elemzés–értékelés témájú írások – 8 munka;
- kutatás–fejlesztés témakörökben – 9 munka;
- szakmai együttműködés témakörben – 14 munka;
- haditechnikai ismeretek témakörben – 3 munka;
- kiképzés–felkészítés témakörben – 6 munka;
- kommunikáció és PR témakörben – 6 munka;

- történelmi események, évfordulók kapcsán – 12 munka;
- hadtörténet, hadtudomány témakörben – 14 munka;
- szakmatörténeti, csapattörténeti témákban – 15 munka;
- tudományszervezés, tudományos témákban – 12 munka;
- különfélék, egyéb témákban – 7 munka.

Ezt a felsorolást nem összesítjük, hiszen az egyes írások több témakört is érintettek, azonban a szerteágazó, mégis összefüggő tevékenységet ezen keresztül is célszerűnek tartottuk bemutatni.

Az elemzés további részeiben közreadjuk a 2008-ban megjelent írásokat, az egyik felsorolás az egyes számok tartalma, a másik pedig a munkák rovatonkénti megoszlása szerinti összeállításban készült. Külön névmutató, illetve témajegyzék elkészítését a Szerkesztőbizottság nem tartotta szükségesnek. A munka folytatódik, a jövőben is várjuk a szerzők jelentkezését.

A FELDERÍTŐ SZEMLE 2008. évben megjelent számainak tartalma

2008/K szám – VII. évfolyam Különszám

Megjelent: 2008. január (19 szerző 18 munkája)

Madarász Károly mk. altábornagy <i>Tudományos szakmai konferencia a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalban</i>	7. o.
Tóth András mk. dandártábornok <i>Közös gondolkodás – eredményes együttműködés</i>	9. o.
Lakatos Zsolt alezredes <i>Transznacionális veszélyek, fenyegetések – és a katonai hírszerzés</i>	11. o.
Lenkey László mk. dandártábornok <i>A transznacionális veszélyek és fenyegetések hatása a katonai biztonságra, a katonai elhárítás lehetőségei azok kezelésében</i>	20. o.
Földes Gyula <i>Transznacionális kihívások a Magyar Köztársaság számára</i>	25. o.
Börzsey Andor ezredes <i>A transznacionális veszélyek tényleges megnyilvánulási formái Magyarországon, ezek hazai kezeléséhez és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok felé megfogalmazható hozzájárulási igények az MK Nemzetbiztonsági Hivatal részéről</i>	33. o.

Balajti László dandártábornok <i>A Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tapasztalatai a határon átnyúló veszélyek és fenyegetések kezelésében, a társszervek (nyomozó hatóságok) és a nemzetbiztonsági szolgálatok ilyen irányú szakmai tevékenységének támogatásában</i>	37. o.
Fröhlich Zsolt pénzügyőr ezredes <i>A Vám- és Pénzügyőrség lehetőségei, rendeltetése, feladatai és gyakorlati tapasztalatai a transznacionális veszélyek és fenyegetések megelőzésében, kezelésében és elhárításában</i>	48. o.
Sztankovics Gábor határőr őrnagy <i>Transznacionális kihívások az illegális migrációt illetően a Határőrség szemszögéből</i>	59. o.
Dr. Istvanovszki László rendőr alezredes <i>A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ helye, szerepe, tapasztalatai a határon átnyúló veszélyek és fenyegetések megelőzésében, kezelésében</i>	63. o.
Szabó Csaba rendőr ezredes <i>A transznacionális fenyegetések hazai hatásai, megnyilvánulási formái, a megelőzésük és semlegesítésük érdekében folytatott rendvédelmi tevékenység és a rendvédelmi állomány védelme</i>	73. o.
Prof. Dr. Harai Dénes ezredes <i>A transznacionális kihívások kezelésére, elhárítására történő felkészítés a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem képzési keretei között</i>	86. o.
Béres János ezredes <i>Az új típusú kihívások kezelése az ügynöki hírszerzésben</i>	91. o.
Dr. Gubicza József határőr alezredes – Görbe Attiláné Zán Krisztina határőr alezredes <i>A határrendészeti feladatokat ellátó szervezet állományának felkészítése a transznacionális kihívások kezelésére, különös tekintettel a katonai és rendvédelmi szervezetekkel történő együttműködés elmélyítése területén</i>	94. o.
Lenkey László mk. dandártábornok <i>A kábítószer-ellenes tevékenység a védelmi szférában</i>	98. o.
Szabó Károly őrnagy <i>A szervezett bűnözés és a nemzetbiztonsági tevékenység összefüggésének sajátosságai, különös tekintettel a Katonai Biztonsági Hivatal műveleti tevékenységére</i>	103. o.
Prof. Dr. Szternák György ezredes <i>Szélsőséges, erőszakos szervezetek mint a demokratikus társadalmak egyik fő veszélyforrása</i>	111. o.
Dr. Sallai Imre ezredes <i>Utószó helyett...</i>	121. o.
TUDOMÁNYOS MUNKA	167

2008/1. szám – VII. évfolyam 1. szám

Megjelent: 2008. március (16 szerző 14 munkája)

Madarász Károly mk. altábornagy <i>Kilencven esztendeje önálló a magyar katonai felderítés</i>	5. o.
Dr. Szilvágyi Tibor mk. őrnagy <i>A koszovói albánok kettévágták a gordiuszi csomót</i>	9. o.
Dr. Kis-Benedek József ezredes <i>A világpolitika főbb tendenciái 2008-ban, különös tekintettel a terrorizmus elleni küzdelemre</i>	19. o.
Dr. Nagy László okl. mk. ezredes <i>A NATO és Oroszország egy alakuló biztonságpolitikai rendszerben – II.</i>	28. o.
Béres János mk. ezredes <i>Az iszlám vallás kialakulása, főbb irányzatai – az iszlám szélsőséges irányzatok megjelenése</i>	44. o.
Kemény János <i>Kihallgatási módszerek és eljárások a terrorizmus elleni küzdelemben</i>	67. o.
Lévay Gábor alezredes <i>Nyílt információs hírszerző (OSINT) szervezet kialakításának és működtetésének szempontjai</i>	80. o.
Bagi József okl. mk. ezredes <i>A hivatásos katonák képzésének intézményei, a kiképzés rendszere az orosz fegyveres erőknél</i>	101. o.
Magyarné Kucsera Erika mk. őrnagy <i>Új szélessávú WLAN-megvalósítások alkalmazási lehetőségei a Magyar Honvédség infokommunikációs rendszerében</i>	113. o.
Szedlacsek Róbert mk. ezredes <i>Tudomány és honvédelem – gondolatok a Magyar Tudomány Ünnepe</i>	123. o.
Kutika Károly alezredes – Dr. Magyar István dandártábornok <i>Légihid Berlinbe – Egy amerikai tábornok emlékeiből – III.</i>	136. o.
Torma Béla ezredes <i>Honfoglaló őseink katonadiplomáciája, külkapcsolatai és szövetségei – II.</i>	161. o.
Vass Jenő ezredes <i>Szemletükör – 2007</i>	174. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	190. o.

2008/2. szám – VII. évfolyam 2. szám

Megjelent: 2008. június (14 szerző 12 munkája)

Fodor Lajos vezérezredes <i>Százhatvan éves a Magyar Honvédség</i>	5. o.
Szénási Attila őrnagy <i>Az afganisztáni biztonsági helyzet várható alakulása 2008-ban</i>	10. o.
Spindler Zsolt százados <i>Europaizáció, globalizáció és a transznacionális fenyegetések kezelésének néhány jogi aspektusa</i>	17. o.
Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy <i>A muszlim világban zajló társadalmi mozgalom</i>	23. o.
Barabás Anett <i>A Kalinyingrádi Terület – Brüsszel és Moszkva aggodalmai és párbeszéde az Európai Unió keleti bővítése kapcsán</i>	47. o.
Nagy Viktor őrnagy <i>A tudásmenedzsment informatikai támogatásának lehetséges módjai a hírszerző és felderítő szervezetek elemző és értékelő munkájában</i>	55. o.
Dr. Rác Lajos ezredes <i>Tibet – A hálózatközpontú hadviselés kísérleti terepe</i>	76. o.
Keszmann Oszkár alezredes <i>A magyar katonai hírszerzés az első világháború előtt</i>	91. o.
Szakál László alezredes <i>Az EUROFIGHTER EF-2000 (TYPHOON) típusú többfeladatú vadászrepülőgép képességei, rendszerbe állításának előzményei és jelenlegi helyzete</i>	97. o.
Prof. Dr. Szternák György ezredes <i>Gondolatok a fegyveres küzdelem problémáiról</i>	125. o.
Bugner Sándor ezredes <i>Az ellenőrzési rendszerek fejleszthetősége és információs tartalma a védelmi ágazatban</i>	143. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	150. o.

2008/3. szám – VII. évfolyam 3. szám

Megjelent: 2008. szeptember (13 szerző 11 munkája)

Besenyő János őrnagy <i>Az afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok</i>	5. o.
--	-------

Barabás Anett <i>A Kalinyingrádi Terület gazdaságának átalakítása és hatása a térség biztonságpolitikájára a Szovjetunió felbomlása után</i>	16. o.
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy <i>Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata – I.</i>	26. o.
Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy <i>A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – I.</i>	53. o.
Kenedli Tamás r. százados <i>A hírszerző és bűnüldöző szervek közös infokommunikációs lehetőségeinek hatékonyabbá tételéről</i>	81. o.
Magyar Sándor mk. őrnagy <i>A műholdas távközlés és annak felhasználhatósága a békefenntartó műveletekben</i>	97. o.
Bagi József okl. mk. ezredes <i>Az Oroszországi Föderáció katonapolitikájának változásai</i>	106. o.
Várhalmi A. Miklós <i>A hírszerzés–felderítés szerepe és jelentősége a 21. századi NATO számára</i>	116. o.
Bárkányi Pál okl. mk. százados <i>A cyber-terrorizmus – Miért és hogyan?</i>	129. o.
Amaczi Viktor okl. mk. alezredes <i>Az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Kriptológiai Múzeuma</i>	140. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	152. o.
2008/E szám – VII. évfolyam Emlékszám	
Megjelent: 2008. november (19 szerző 17 munkája)	
Dr. Szekeres Imre <i>A magyar katonai felderítők képesek és képesek megfelelni a kor szakmai kihívásainak</i>	7. o.
Madarász Károly mk. altábornagy <i>Az elmúlt kilenc évtized történetének megörökítésével a jelent és a jövőt szolgáljuk</i>	11. o.
Dr. Markó György ezredes <i>A magyar katonai hírszerzés–felderítés szerepe, jelentősége a magyar hadtörténelemben</i>	13. o.

Prof. Dr. Szakály Sándor <i>Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918–1945</i>	19. o.
Dr. Szabó József János alezredes <i>A magyar katonai hírszerzés 1945–1956</i>	46. o.
Dr. Okváth Imre <i>Adalékok a magyar katonai felderítés történetéhez 1956–1989</i>	60. o.
Imre Lajos ezredes <i>A hadászati rádiófelderítés a hidegháború éveiben 1946–1990</i>	94. o.
Dr. Nagy László okl. mk. ezredes <i>Az MNVK 2. Csoporthőnökség együttműködése a VSZ-tagállamok felderítő szolgálataival</i>	100. o.
Dr. habil Héjja István ezredes <i>Az MK Katonai Felderítő Hivatal és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Együttműködése 1960–2008</i>	103. o.
Dr. Horváth Csaba alezredes <i>A magyar harcászati–hadműveleti felderítés története 1918–1990</i>	107. o.
Csepregi László ezredes – Halász István ezredes <i>A magyar harcászati–hadműveleti felderítés napjainkban 1990–2008</i>	150. o.
Dr. Magyar István dandártábornok – Gulyás József mk. ezredes <i>A magyar katonai hírszerzés jelene 1990–2008</i>	162. o.
Tóth András mk. vezérőrnagy <i>Paradigmaváltás a magyar hadászati felderítésben</i>	170. o.
Dr. Nagy László okl. mk. ezredes <i>A paradigmaváltás folyamatát a hadtudomány is figyelemmel kíséri</i>	178. o.
Prof. Dr. Harai Dénes ezredes <i>A katonai felderítés és hírszerzés a modern társadalmakban is szükséges</i>	180. o.
Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok <i>Együttműködésünk szilárd alapja a színvonalas tudományos munka</i>	183. o.
Tóth András mk. vezérőrnagy <i>Szakmai feladatainkat magas színvonalon teljesítjük a jövőben is</i>	185. o.

2008/4. szám – VII. évfolyam 4. szám

Megjelent: 2008. december (13 szerző 12 munkája)

Bali József vezérőrnagy <i>A katonadiplomáciai tevékenység fontos tényező napjainkban is</i>	5. o.
---	-------

Lévay Gábor alezredes <i>Az Európai Unió – Csád és a Közép-afrikai Köztársaság területén végrehajtott – válságkezelő műveletének tapasztalatai</i>	10. o.
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy <i>Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata – II.</i>	43. o.
Háry Szabolcs <i>Macedónia kül- és biztonságpolitikája</i>	84. o.
Magyar Sándor mk. őrnagy <i>Cellás rádiórendszerek alkalmazhatósága a béketámogató műveletekben</i>	102. o.
Fürjes János mk. őrnagy <i>Újgenerációs jelfeldolgozó kártya tervezésének kihívásai – I.</i>	111. o.
Szatmári László mk. alezredes <i>Az orosz békefenntartás és az Oroszországi Föderáció katonai jelenléte külföldön</i>	123. o.
Dr. habil Héjja István ezredes <i>A veszélyhelyzeteket kezelő, válságreakáló szervezetek és a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékony együttműködése</i>	138. o.
Prof. Dr. Kőszegvári Tibor vezérőrnagy <i>Gerilla-hadviselés a városokban</i>	150. o.
Dr. Izsa Jenő ezredes <i>Hogyan lett hírszerző Radó Sándor?</i>	160. o.
Torma Béla ezredes <i>Felderítés a Brenta folyó menti csatában, 899-ben</i>	168. o.
Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes <i>E számunk tartalma</i>	188. o.

A 2008. évben megjelent számok rovatonkénti tartalma

BIZTONSÁGPOLITIKA

1. Dr. Szilvágyi Tibor mk. őrnagy
<i>A koszovói albánok kettévágták a gordiuszi csomót</i>	2008/1.
9. o.
2. Dr. Kis-Benedek József ezredes
<i>A világpolitika főbb tendenciái 2008-ban, különös tekintettel a terrorizmus elleni küzdelemre</i>	2008/1.
19. o.

3. Dr. Nagy László mk. ezredes
A NATO és Oroszország egy alakuló biztonságpolitikai rendszerben – II. 2008/1.
28. o.
4. Béres János mk. ezredes
Az iszlám vallás kialakulása, főbb irányzatai – az iszlám szélsőséges irányzatok megjelenése 2008/1.
44. o.
5. Szénási Attila őrnagy
Az afganisztáni biztonsági helyzet várható alakulása 2008-ban 2008/2.
10. o.
6. Spindler Zsolt százados
Europaizáció, globalizáció és a transznacionális fenyegetések kezelésének néhány jogi aspektusa 2008/2.
17. o.
7. Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy
A muszlim világban zajló társadalmi mozgalom 2008/2.
23. o.
8. Barabás Anett
A Kalinyingrádi Terület – Brüsszel és Moszkva aggodalmai és párbeszéde az Európai Unió keleti bővítése kapcsán 2008/2.
47. o.
9. Besenyő János őrnagy
Az afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok 2008/3.
5. o.
10. Barabás Anett
A Kalinyingrádi Terület gazdaságának átalakítása és hatása a térség biztonságpolitikájára a Szovjetunió felbomlása után 2008/3.
16. o.
11. Dr. Vida Csaba mk. őrnagy
Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata – I. 2008/3.
26. o.
12. Dr. Béres János mk. ezredes – Tóth András mk. vezérőrnagy
A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt szélsőséges irányzatok visszaszorításának lehetőségei – I. 2008/3.
53. o.
13. Lévay Gábor alezredes
Az Európai Unió – Csád és a Közép-afrikai Köztársaság területén végrehajtott – válságkezelő műveletének tapasztalatai 2008/4.
10. o.
14. Dr. Vida Csaba mk. őrnagy
Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata – II. 2008/4.
43. o.
15. Hány Szabolcs
Macedónia kül- és biztonságpolitikája 2008/4.
84. o.

FÓRUM

16. Szedlacsek Róbert mk. ezredes
*Tudomány és honvédelem – gondolatok a Magyar Tudomány
Ünnepén* 2008/1.
123. o.
17. Kutika Károly alezredes – Dr. Magyar István dandártábornok
Légihid Berlinbe – Egy amerikai tábornok emlékeiből – III. 2008/1.
136. o.
18. Torma Béla ezredes
*Honfoglaló őseink katonadiplomáciája,
külsőkapcsolatai és szövetségei – II.* 2008/1.
161. o.
19. Prof. Dr. Szternák György ezredes 2008/2.
Gondolatok a fegyveres küzdelem problémáiról 125. o.
20. Bugner Sándor ezredes 2008/2.
*Az ellenőrzési rendszerek fejleszthetősége és információs tartalma
a védelmi ágazatban* 143. o.
21. Várhalmi A. Miklós 2008/3.
*A hírszerzés-felderítés szerepe és jelentősége
a 21. századi NATO számára* 116. o.
22. Bárkányi Pál okl. mk. százados 2008/3.
A cyber-terrorizmus – Miért és hogyan? 129. o.
23. Amaczi Viktor okl. mk. alezredes 2008/3.
Az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Kriptológiai Múzeuma 140. o.
24. Dr. habil Héjja István ezredes 2008/4.
*A veszélyhelyzeteket kezelő, válságreagáló szervezetek
és a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékony együttműködése* 138. o.
25. Prof. Dr. Kószegvári Tibor vezérőrnagy 2008/4.
Gerilla-hadviselés a városokban 150. o.
26. Dr. Izsa Jenő ezredes 2008/4.
Hogyan lett hírszerző Radó Sándor? 160. o.
27. Torma Béla ezredes 2008/4.
Felderítés a Brenta folyó menti csatában, 899-ben 168. o.

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

28. Kemény János 2008/1.
*Kihallgatási módszerek és eljárások a terrorizmus elleni
küzdelemben* 67. o.
29. Lévay Gábor alezredes 2008/1.
*Nyílt információs hírszerző (OSINT) szervezet kialakításának és
működtetésének szempontjai* 80. o.

30. Bagi József okl. mk. ezredes
*A hivatásos katonák képzésének intézményei,
a kiképzés rendszere az orosz fegyveres erőknél* 2008/1.
101. o.
31. Nagy Viktor őrnagy
*A tudásmenedzsment informatikai támogatásának lehetséges módjai
a hírszerző és felderítő szervezetek elemző és értékelő munkájában* 2008/2.
55. o.
32. Dr. Rácz Lajos ezredes
Tibet – A hálózatközpontú hadviselés kísérleti terepe 2008/2.
76. o.
33. Keszmann Oszkár alezredes
A magyar katonai hírszerzés az első világháború előtt 2008/2.
91. o.
34. Kenedli Tamás r. százados
*A hírszerző és bűnüldöző szervek közös infokommunikációs
lehetőségeinek hatékonyabbá tételéről* 2008/3.
81. o.

KUTATÁS – FEJLESZTÉS

35. Magyaréné Kucsera Erika mk. őrnagy
*Új szélessávú WLAN-megvalósítások alkalmazási lehetőségei
a Magyar Honvédség infokommunikációs rendszerében* 2008/1.
113. o.
36. Magyar Sándor mk. őrnagy
*A műholdas távközlés és annak felhasználhatósága
a békefenntartó műveletekben* 2008/3.
97. o.
37. Magyar Sándor mk. őrnagy
*Cellás rádiórendszerek alkalmazhatósága a béketámogató
műveletekben* 2008/4.
102. o.
38. Fürjes János mk. őrnagy
Újgenerációs jelfeldolgozó kártya tervezésének kihívásai – I. 2008/4.
111. o.

ORSZÁGISMERTETŐ

39. Bagi József okl. mk. ezredes
Az Oroszországi Föderáció katonapolitikájának változásai 2008/3.
106. o.
40. Szatmári László mk. alezredes
*Az orosz békefenntartás és az Oroszországi Föderáció
katonai jelenléte külföldön* 2008/4.
123. o.

KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

41. Szakál László alezredes
Az EUROFIGHTER EF–2000 (TYPHOON) típusú többfeladati vadászrepülőgép képességei, rendszerbe állításának előzményei és jelenlegi helyzete 2008/2.
97. o.

TUDOMÁNYOS MUNKA

42. Vass Jenő ezredes 2008/1.
Szemletükör – 2007 174. o.

AZ OLVASÓHOZ

43. Madarász Károly mk. altábornagy 2008/1.
Kilencven esztendeje önálló a magyar katonai felderítés 5. o.
44. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes 2008/1.
E számunk tartalma 190. o.
45. Fodor Lajos vezérezredes 2008/2.
Százhatvan éves a Magyar Honvédség 5. o.
46. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes 2008/2.
E számunk tartalma 150. o.
47. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes 2008/3.
E számunk tartalma 152. o.
48. Bali József vezérőrnagy 2008/4.
A katonadiplomáciai tevékenység fontos tényező napjainkban is 5. o.
49. Vass Jenő ezredes – Szabó Mihály ezredes 2008/4.
E számunk tartalma 188. o.

KONFERENCIA

50. Madarász Károly mk. altábornagy 2008/K
Tudományos szakmai konferencia a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalban 7. o.
51. Tóth András mk. dandártábornok 2008/K
Közös gondolkodás – eredményes együttműködés 9. o.
52. Lakatos Zsolt alezredes 2008/K
Transznacionális veszélyek, fenyegetések – és a katonai hírszerzés 11. o.

53. Lenkey László mk. dandártábornok
A transznacionális veszélyek és fenyegetések hatása a katonai biztonságra, a katonai elhárítás lehetőségei azok kezelésében 2008/K
20. o.
54. Földes Gyula 2008/K
Transznacionális kihívások a Magyar Köztársaság számára 25. o.
55. Börzsey Andor ezredes
A transznacionális veszélyek tényleges megnyilvánulási formái Magyarországon, ezek hazai kezeléséhez és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok felé megfogalmazható hozzájárulási igények az MK Nemzetbiztonsági Hivatal részéről 2008/K
33. o.
56. Balajti László dandártábornok
A Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tapasztalatai a határon átnyúló veszélyek és fenyegetések kezelésében, a társszervek (nyomozó hatóságok) és a nemzetbiztonsági szolgálatok ilyen irányú szakmai tevékenységének támogatásában 2008/K
37. o.
57. Fröhlich Zsolt pénzügyőr ezredes
A Vám- és Pénzügyőrség lehetőségei, rendeltetése, feladatai és gyakorlati tapasztalatai a transznacionális veszélyek és fenyegetések megelőzésében, kezelésében és elhárításában 2008/K
48. o.
58. Sztankovics Gábor határőr őrnagy
Transznacionális kihívások az illegális migrációt illetően a Határőrség szemszögéből 2008/K
59. o.
59. Dr. Istvanovszki László rendőr alezredes
A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ helye, szerepe, tapasztalatai a határon átnyúló veszélyek és fenyegetések megelőzésében, kezelésében 2008/K
63. o.
60. Szabó Csaba rendőr ezredes
A transznacionális fenyegetések hazai hatásai, megnyilvánulási formái, a megelőzésük és semlegesítésük érdekében folytatott rendvédelmi tevékenység és a rendvédelmi állomány védelme 2008/K
73. o.
61. Prof. Dr. Harai Dénes ezredes
A transznacionális kihívások kezelésére, elhárítására történő felkészítés a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem képzési keretei között 2008/K
86. o.
62. Béres János ezredes 2008/K
Az új típusú kihívások kezelése az ügynöki hírszerzésben 91. o.

63. Dr. Gubicza József határőr alezredes –
Görbe Attiláné Zán Krisztina határőr alezredes
A határrendészeti feladatokat ellátó szervezet állományának felkészítése a transznacionális kihívások kezelésére, különös tekintettel a katonai és rendvédelmi szervezetekkel történő együttműködés elmélyítése területén 2008/K
94. o.
64. Lenkey László mk. dandártábornok 2008/K
A kábítószer-ellenes tevékenység a védelmi szférában 98. o.
65. Szabó Károly őrnagy
A szervezett bűnözés és a nemzetbiztonsági tevékenység összefüggésének sajátosságai, különös tekintettel a Katonai Biztonsági Hivatal műveleti tevékenységére 2008/K
103. o.
66. Prof. Dr. Szternák György ezredes
Szélsőséges, erőszakos szervezetek mint a demokratikus társadalmak egyik fő veszélyforrása 2008/K
111. o.
67. Dr. Sallai Imre ezredes 2008/K
Utószó helyett... 121. o.

EMLÉKSZÁM

68. Dr. Szekeres Imre
A magyar katonai felderítők készek és képesek megfelelni a kor szakmai kihívásainak 2008/E
7. o.
69. Madarász Károly mk. altábornagy
Az elmúlt kilenc évtized történetének megörökítésével a jelent és a jövőt szolgáljuk 2008/E
11. o.
70. Dr. Markó György ezredes
A magyar katonai hírszerzés–felderítés szerepe, jelentősége a magyar hadtörténelemben 2008/E
13. o.
71. Prof. Dr. Szakály Sándor
Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása és működése a két világháború közötti Magyarországon 1918–1945 2008/E
19. o.
72. Dr. Szabó József János alezredes 2008/E
A magyar katonai hírszerzés 1945–1956 46. o.
73. Dr. Okváth Imre 2008/E
Adalékok a magyar katonai felderítés történetéhez 1956–1989 60. o.
74. Imre Lajos ezredes 2008/E
A hadászati rádiófelderítés a hidegháború éveiben 1946–1990 94. o.

75. Dr. Nagy László okl. mk. ezredes
Az MNVK 2. Csoportfőnökség együttműködése a VSZ-tagállamok felderítő szolgálataival 2008/E
100. o.
76. Dr. Habil Héjja István ezredes
Az MK Katonai Felderítő Hivatal és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Együttműködése 1960–2008 2008/E
103. o.
77. Dr. Horváth Csaba alezredes
A magyar harcászati–hadműveleti felderítés története 1918–1990 2008/E
107. o.
78. Csepregi László ezredes – Halász István ezredes
A magyar harcászati–hadműveleti felderítés napjainkban 1990–2008 2008/E
150. o.
79. Dr. Magyar István dandártábornok – Gulyás József mk. ezredes
A magyar katonai hírszerzés jelene 1990–2008 2008/E
162. o.
80. Tóth András mk. vezérőrnagy
Paradigmaváltás a magyar hadászati felderítésben 2008/E
170. o.
81. Dr. Nagy László okl. mk. ezredes
A paradigmaváltás folyamatát a hadtudomány is figyelemmel kíséri 2008/E
178. o.
82. Prof. Dr. Harai Dénes ezredes
A katonai felderítés és hírszerzés a modern társadalmakban is szükséges 2008/E
180. o.
83. Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok
Együttműködésünk szilárd alapja a színvonalas tudományos munka 2008/E
183. o.
84. Tóth András mk. vezérőrnagy
Szakmai feladatainkat magas színvonalon teljesítjük a jövőben is 2008/E
185. o.

Tisztelt Olvasó!

A Szerkesztőbizottság a jövőben is szükségesnek tartja az ilyen jellegű összefoglaló elemzések elkészítését, mert a tapasztalható folyamatok, tendenciák, jelenségek a további érdemi munkához is iránymutatást adnak.

A Felderítő Szemle kötelezpéldányai továbbra is hozzáférhetők az Országos Széchényi Könyvtárban, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtárában, továbbá az MK Katonai Felderítő Hivatal Szakkönyvtárában. Egyébiránt hozzáférhető a társ-szolgálatok, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség könyvtáraiban, valamint a különféle tudományos társaságoknál és szakmai egyesületeknél.

E SZÁMUNK TARTALMA*

DR. SZENES ZOLTÁN VEZÉREZREDES

TÍZ ESZTENDŐ BIZTONSÁG A HATVANÉVES SZÖVETSÉGBEN

A közelmúltban két nevezetes évfordulóról emlékeztünk meg: hazánk immár egy évtizede lett tagja a Washingtoni Szerződést aláíró államok szervezetének – a NATO-nak –, a Szövetség pedig már fennállásának 60. évfordulója alkalmából tartott ünnepi rendezvényeket.

A szerző – a tudományos és a katonai közélet kiemelkedő tudású, tevékeny aktivitású személyisége – ebből az alkalomból vetette papírra gondolatait. A Szövetséget méltató írásában visszatükröződnek személyes tapasztalatai is, hiszen a csatlakozás időpontjában Magyarország NATO és NYEU katonai képviselőjeként Brüsszelben teljesített szolgálatot. Azt követő beosztásaiban is sokat tett a NATO-kompatibilitás mielőbbi eléréséért, majd a HM Honvéd Vezérkar főnöke beosztásban tevékenyen irányította a Magyar Honvédség korszerű haderővé történő átforgatását. Joggal írja, hogy napjainkban *„a megfiatalodott, egyre inkább professzionizálódó haderő (...) a jövő felé fordult: a missziók, a fejlesztések, a kiképzés, a szolgálati körülmények javítása képezi a mindennapok feladatát.”*

A Szövetségről szólva kifejti, hogy az elmúlt 60 évben jelentős változáson ment át, ám tovább folytatódik a NATO átalakítása katonai területen is, mert csak erős összefogással lehet megfelelni az új típusú fenyegetettségnek. Mint írja, a NATO megújulásához, új pályára vezérléséhez a tagországok – köztük Magyarország – közös akarata kell. Ehhez Sir Winston Churchill egykori brit államférfi gondolatát idézi: *„Ha mindnyájan akarjuk, semmi sem lehetetlen!”*

A szerző írását a Felderítő Szemle minden Olvasójának tisztelettel ajánlja a Szerkesztőbizottság.

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF EZREDES

AZ IZRAEL–HAMASZ HÁBORÚ BIZTONSÁGPOLITIKAI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A szerző a közel-keleti térség, azon belül pedig az izraeli–palesztin szembenállás egyik legelismertebb szakértője – átfogóan elemzi és értékeli az izraeli haderő közelmúltban, a Gázai övezetben végrehajtott „Ólomöntés” elnevezésű hadműveletét és annak hatásait.

* A recenziókat Vass Jenő ezredes, a Felderítő Szemle felelős szerkesztője készítette, a „Lektorai vélemény”-ek tartalmának felhasználásával.

Az angol nyelvű fordítás Szabó Mihály ezredes munkája. Szaklektor: Lakatos Zsolt alezredes.

CONTENTS*

COLONEL GENERAL DR. ZOLTÁN SZENES

**TEN YEARS IN SECURITY
WITHIN THE SIXTY-YEAR-OLD ALLIANCE**

We have commemorated recently two prominent anniversaries: we celebrated that ten years ago our country became a member of the NATO – established by the Washington Treaty; and the Alliance held several ceremonial meetings on the occasion of its sixty-year-old existence.

On this special occasion, the author – a well known, very active, highly qualified figure in academic and military circles – decided to put his relevant thoughts down on paper. In his laudatory writing, he incorporated also his personal experiences, thanks to the fact that at the time of our joining the NATO, he served in Brussels as the Hungarian military representative to NATO and WEU. Later, in his different military posts, he made significant efforts to help reaching as soon as possible our NATO-compatibility, and as Chief of Defence Staff, efficiently guided the work aimed at transforming the Hungarian Defence Forces (HDF) into a modern military organization. Thus, he is really entitled to write: today *“the rejuvenated HDF are progressively assuming a professional feature (...), have taken a course towards the future; their daily tasks are to participate in missions, make developments, carry out trainings and improve the personnel’s working conditions.”*

As for the Alliance, he underlines that it has undergone a general change in the last 60 years, which is to continue also in military field in order to meet the new-type challenges. However, this makes it imperative for NATO countries to join their efforts, have a joint will, which is indispensable for renewing the Alliance and setting a new course for its development. In support of his view, he quotes the thought of the late great statesman Sir Winston Churchill: *“If we are together nothing is impossible; If we are divided all will fail”*.

The Editorial Board is kindly recommending the study to everybody who reads our Intelligence Review.

COLONEL JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD

**SECURITY POLICY AND MILITARY ASPECTS
OF THE ISRAELI-HAMAS WAR**

The author – one of the well-known experts of Middle East, including the Israeli-Palestinian conflict – provides us with a comprehensive analysis and assessment on the IDF’s “Cast Lead” operation carried out a short time ago, and its effects in the Gaza Strip.

* The recessions have been prepared by Col. (Ret.) Jenő Vass, responsible redactor of the Review, by making use of the advisers’ assessments.
The English translation has been made by Col. (Ret.) Mihály Szabó. Proofreader: Lt.-Col. Zsolt Lakatos.

A tanulmányból megismerhetjük azt a többéves folyamatot, amely a hadművelet megindításáig elvezetett. Bemutatja a fegyveres konfliktusban érintett feleket, terveiket, céljaikat és támogatottságukat. A harci cselekmények elemzéséből képet alkothatunk a Hamasz és az Izrael által alkalmazott fegyverekről és harcjeljárásokról, külön is megvilágítva az aszimmetrikus hadviselést.

A szerző külön is kitér az izraeli hadművelet regionális hatásának elemzésére: egyrészt miként osztja meg az arab országokat, másrészt milyen hatással van az izraeli belpolitikai események alakulására, s végül, de nem utolsósorban megosztja a nemzetközi közvéleményt is. Mindent egybevéve, a szerző következtetései utat mutatnak a további gondolkodáshoz, s felvázolják a megoldási lehetőségeket.

A tanulmányt mindenekelőtt a közel-keleti térség eseményeivel foglalkozó szakembereknek ajánljuk, de hasznos olvasmány az érdeklődők számára is.

DR. VIDA CSABA MK. ÓRNAGY

**SZLOVÁKIA ÁLLAMISÁGÁNAK KIALAKULÁSA
ÉS ANNAK KATONAI VONATKOZÁSAI, VALAMINT
A SZLOVÁK HADERŐREFORM FOLYAMATA – III.**

A Szerkesztőbizottság ebben a számban közreadja a szerző „*summa cum laude*” minősítéssel megvédett doktori (PhD) értekezésének harmadik, befejező részét, amely az utolsó fejezetet, továbbá a felmutatott tudományos eredményeket tartalmazza.

Az értekezés ötödik fejezete a szlovák haderő létrehozásával és a végrehajtott reformokkal foglalkozik. Köztudott, hogy a Szlovák Köztársaság hadserege az 1992-ben megszűnt Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság haderejének feloszlása következtében, a szlovák félnek „juttatott” haditechnikai eszközök, fegyverzeti anyagok, infrastruktúra, s nem utolsósorban személyi állomány bázisán jött létre. Vagyis gyakorlatilag azóta létezik, amióta a Szlovák Köztársaság: 1993. január 1-je óta.

A szerző teljes körű áttekintést ad az eltelt másfél évtizedben lezajlott folyamatokról, elsősorban a végrehajtott haderőreformokról, hangsúlyozva, hogy azokat mindvégig az ország védelmi szükségleteihez igazították. Az egymásra épülő koncepciók és modellek jól tükrözik azt az útkeresési folyamatot, amelynek révén a mai szlovák hadsereg korszerű haderővé vált, amely 2004 óta a NATO-feladatokból is tevékenyen részt vállal. Nagyon fontos mutató, hogy kezdettől fogva meghatározó szerepet szántak a szlovák haderő külföldi szerepvállalásának, amelyet szinte minden válságkörzetben, különféle missziókban realizáltak, s teljesítenek ma is. Ezek a tényezők hosszú távon határozzák meg a jövőbeni feladatokat is. A történések áttekintését vázlatok is segítik.

A szerző felmutatott tudományos eredményei alátámasztják a megfogalmazott következtetéseket, amelyeket a Szlovák Köztársaság és a szlovák haderő jelenlegi és jövőbeni várható szerepéről közreadott.

We can learn from his study the several-year- long process that has led to the military operation. He characterizes the parties concerned with the armed conflict, their plans, objectives and the support they get. Reading his analysis on the combat, we can get a good picture about the weapons, Tactics, Techniques and Procedures (TTP) employed by Hamas and Israel, with special regard to the asymmetric warfare.

Col. Kis-Benedek pays great attention to the regional impacts of the Israeli operation: on the one hand, how does it divide the Arab countries; on the other hand, how does it affect the Israeli domestic policy; and last but not least, what are the (differing) reactions of the international opinion? All in all, his conclusions pave the way for further analyses and outline the possibilities for settling the conflict.

We recommend the article first of all to experts, but it is a useful reading for other interested people as well.

MAJOR ENG. CSABA VIDA, PhD

HISTORY OF THE SLOVAKIAN STATEHOOD, ITS MILITARY ASPECTS AND THE ARMED FORCES REFORM – III.

The Editorial Board is pleased to publish here the third, concluding part of the author's PhD dissertation, defended with "*summa cum laude*" qualification. This part contains the last chapter of his dissertation and the academic results he has produced.

The last, fifth chapter describes the establishment of the Slovak armed forces and their reforms. It is a well-known fact that they were set up after the dissolution of the armed forces of the Czech and Slovak Federal Republic, on the basis of the military equipment, weapons, infrastructure and personnel "inherited" from the Federation. Thus, the new armed forces have been in existence since the creation of the Slovak Republic on 1 January 1993.

Maj. Vida provides a full overview of the processes that have taken place since 1993, with special emphasis on the implemented military reforms, highlighting the fact that the reforms have been continuously adjusted to the actual defence-related needs of the country. The conceptions and models built purposefully on each other well reflect the development process that made it possible for the country to create the present modern armed forces, which since 2004 have been actively undertaking concrete NATO tasks. In this respect, it is a very important feature of the Slovak military that they have been contributing, from the very beginning, to the implementation of foreign missions and are present also today nearly in all crisis areas. This commitment will certainly determine their tasks also in the long-term. For the sake of providing an easy overview of the events, there are several sketches and illustrations in the chapter.

The academic results achieved by the author clearly confirm his conclusions on the present and future role of the Slovak Republic and that of its armed forces.

Az írás önálló tanulmányként is felfogható, ezért minden bizonnyal szakemberek és érdeklődők is egyaránt haszonnal tanulmányozhatják, már csak azért is, mert egy szomszédos szövetséges országról és haderejéről van szó.

BÁRKÁNYI PÁL OKL. MK. SZÁZADOS

**KOMPLEX KATONAI FELDERÍTŐ RENDSZEREK
MŰSZAKI MEGBÍZHATÓSÁGA VIZSGÁLATÁNAK
MATEMATIKAI MÓDSZEREI**

A szerző a témakör egyik szakértője, aki a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusz hallgatójaként tudományos alapossággal foglalkozik katonai felhasználás céljára alkalmazott elektronikai rendszerekkel.

Könnyű megérteni, hogy adott esetben beláthatatlan következményekkel járhat, ha a híradás, az összekötetés kiesése kockázatosá teszi adott feladatokra rendelt kötélek vezetését, időszakosan vagy tartósan veszélyeztetheti a végrehajtást. Különösen magas igényeket támaszt a katonai felső vezetés, ha az adott kötélek és a rendszeresített technikai eszközök alkalmazására külföldön kerül sor.

A szerző elméleti síkon közelíti meg ezeket a kérdéseket, kifejezetten a megbízhatósági jellemzők vizsgálatára koncentrál. Tekintettel arra, hogy egy alkalmazásra tervezett komplex rendszer megbízhatósági jellemzőinek előzetes vizsgálata kiemelt jelentőségű feladat, ennek tükrében tekinti át azokat a logikai eljárásokat és modellezési módszereket, amelyek révén azonosítani lehet a működés szempontjából kritikus alrendszereket és viszonylag pontosan prognosztizálható a struktúra megbízhatósága.

Az írás szemléletesen mutatja be a különféle elemzési módszereket és eljárásokat, amelyek a rendszerszemlélet erősítése révén a gyakorlati mérnöki munkában is jól alkalmazhatók, s ebben a folyamatban fontos szerepet kapnak a matematikai statisztika és valószínűségelmélet tételei is.

A tanulmányt elsősorban a témakörrel foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánljuk, de az oktatás-képzés folyamatában is jól használható, az érdeklődő Olvasók számára pedig hasznos forrás az ismeretbővítéshez.

MIKULÁS SÁNDOR ALEZREDES

**AZ INFORMATIKAI TERRORIZMUS MÓDSZEREI,
ESZKÖZRENDSZERE**

A szerző alapos informatikai ismeretek birtokában vetette papírra gondolatait. Mint a témakör egyik megalapozott tudású ismerője, tudományos alapossággal „járja körbe” a napjainkat megkeserítő informatikai terrorizmus jelenségeit. Írása bevezetője egy átfogó tanulmányrendszernek, amelyet tervei szerint a ZMNE doktorandusz hallgatójaként kíván majd kutatni, megvédhető és hasznosítható doktori értekezéssé fejleszteni.

This last chapter can be considered, on its own right, as a complete study, therefore it offers a useful reading to experts and other readers alike, given the fact that it is about our neighbouring country and its armed forces.

CAPTAIN ENG. PÁL BÁRKÁNYI

MATHEMATICAL METHODS FOR ENSURING THE RELIABLE OPERATION OF COMPLEX RECONNAISSANCE SYSTEMS

The author is an expert in this topic. As a PhD candidate at the Zrínyi Miklós National Defence University, he gives an academic consideration to the militarily used electronic systems.

It is easy to understand that it would entail unpredictable consequences, if an unexpected interruption of telecommunications were to paralyse the command and control of a military formation in the middle of its operation, endangering – provisionally or definitely – the fulfilment of its combat mission. In this regard, the highest military leadership set especially high standards for the reliability of the telecommunications equipment if a unit is employed abroad.

The author takes a theoretical approach to these issues, explicitly concentrating on the examination of the reliability aspects. The preliminary examination of a complex system before its deployment is to be considered as a task of high importance. It is in this spirit that he assesses those mathematical procedures and models that help identifying the sub-systems that are functionally critical; and forecasting (relatively in a precise manner) the dependability of the structure as a whole.

The article displays rather graphically the several analytical methods and procedures that promote the enforcement of the so-called system-outlook in practical engineering work. Mathematical statistics and probability theory play an important role in this process as well.

We offer the study first of all to experts, but it can be utilized in military training and education activities as well. The interested Honoured Readers also can make use of it if they would like to broaden their knowledge on this issue.

LIEUTENANT COLONEL SÁNDOR MIKULÁS

METHODS AND INSTRUMENTS OF CYBER TERRORISM

The author has put his thoughts down on paper in possession of firm informatics knowledge. As a highly qualified expert, he used academic thoroughness “in going round” this dangerous phenomenon, the cyber terrorism that is embittering our days. This article constitutes an introduction to a set of studies he wishes to develop into a complete dissertation as a PhD candidate at the Zrínyi Miklós National Defence University.

Elgondolása logikus és előremutató: szinte naponta hallhatunk arról, hogy számítógépes rendszereket valamilyen támadást ért. Sajnos, ennek a folyamatnak manapság már a csillagos ég sem szab határt, mert már a nemzetközi úrállomás egyik számítógépén is találtak vírust, de néhány elemző napjaink pénzügyi-gazdasági világválságát is az internetes bűnözés felerősödésének okai között említi.

Éppen ezért elkerülhetetlen, hogy az egyszerű felhasználótól a szakembereken át a különféle szintű döntéshozókig mindenki tisztában legyen az információs, informatikai technológiák romboló célzatú alkalmazásának veszélyeivel. Az írás logikus felépítése és a téma bemutatása lehetővé teszi, hogy meghúzzuk a számítógépes bűnözés, a kémkedés és a cyber-terrorizmus között sokszor csak homályosan tapintható határokat. Ebben segítségünkre van a szerző, mert szemléletesen és érthetően mutatja be a jelenleg ismert számítógépes támadási eljárásokat, s átfogóan és közérthetően foglalja össze azokat a motívumokat, amelyek a számítógépes bűnözés szándékait, módszereit és eszköztárait mutatják be. Nem kevésbé fontos tényező az informatikai terrorizmus globalizálódása sem, mely fenyegetésekre a választ szintén csak globális, nemzetközi keretek között lehet megtalálni.

Az írást a Szerkesztőbizottság tanulmányozásra ajánlja mindenkinek, akinek munkája, hobbija bármilyen formában kapcsolódik a számítástechnikához, vagy csak „hétköznapi” felhasználóként ül a gépe elé.

BAGI JÓZSEF OKL. MK. EZREDES

AZ OROSZ HADERŐ REFORMJA

A szerző a ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatójaként, választott témájának egyik fontos elemeként mutatja be az Oroszországi Föderációban zajló haderőreform szakértő szemmel megítélhető aspektusait.

Tanulmánya bevezetőjében bemutatja az orosz haderő átalakításának körülményeit és meghatározó tényezőit. Az írásból megismerhetjük az orosz védelmi minisztérium szándékait, célkitűzéseit, az átalakítás irányait és várható következményeit. Mint írja: „*az orosz politikai és katonai felső vezetés érzékeli a szerkezetváltás szükségességét, ezért az elkövetkezendő néhány évben bizonyosra vehető az orosz hadászati struktúra megváltozása*”.

A szerző írásából megismerhetjük az orosz haderő „ütőkártyáit”: a hadászati rakétacsapatokat, a légierőt, a haditengerészetet és a szárazföldi csapatokat. A haderő feladatrendszerének, valamint az átalakítási és korszerűsítési programoknak a felvázolását követően kitér az ország területén kívüli nemzetközi feladatvállalásokra, végül röviden felsorolja az orosz haderő különleges erőit és eszközeit.

A tanulmányt mindenekelőtt a szakemberek figyelmébe ajánljuk, de a téma iránt érdeklődők számára is hasznos olvasmány.

His concept is logical and foresighted: we can hear information nearly every day about attacks against computer systems. Unfortunately, today the sky is not the limit to this process, which can be demonstrated by the fact that some viruses were found even in a computer belonging to international space station. In addition, several experts are of the opinion that the spread of cyber crime can be attributed among others to the current global financial crisis.

For these reasons, it is imperative for all interested people (from the simple user to the experts and decision-makers) to be aware of the dangers posed by information technologies. The logical structure and description of the topic make it possible for us to see more clearly the dividing lines – that are sometimes rather vague and thus difficult to discern – between computer crime, espionage and cyber terrorism. We can make this distinction, thanks to the author, who describes – in a comprehensive, illustrative and easy-to understand way – the known cyber procedures, the motives and intentions behind them, as well as the methods and instruments of computer criminality. It is not less important to clearly see also the globalisation process of cyber terrorism, which demands also global, international efforts to be efficiently faced.

The Editorial Board recommends the writing to all people whose work or hobby is connected with computer technology, or who sit down at their computer only as simple “everyday” users.

COLONEL ENG. JÓZSEF BAGI

REFORM OF THE RUSSIAN ARMED FORCES

As a well-prepared expert, the author approaches some aspects of the military reform implemented in the Russian Federation. He has chosen this topic as his research field for his dissertation to be elaborated at the Zrínyi Miklós National Defence University.

In the introducing part he evaluates the circumstances of the reform’s implementation and its main aspects. We can learn from his writing the intentions and objectives of the MoD, as well as the reform’s directions and its expected results. According to Col. Bagi, *“the highest Russian political and military leadership recognized the need for a structural change; therefore it is certain that the Russian strategic structure will be modified”*.

We can have a good summary on the Russian military “trump cards”: the Strategic Rocket Forces, the Air Force, the Navy and the Ground Forces. After outlining the tasks, the structural and modernization programs to be carried out by the armed forces, he shows us the Russian participation in international missions, and makes a general summary on the special forces and the equipment of the Russian armed forces.

We recommend the study to experts, however it can prove to be a useful reading for other readers as well.

NÉMETH GERGELY

**ZÁSZLÓALJ-HARCCSOPORT
(ANGOL KIRÁLYI EZRED 1. ZHCS) HARCAI,
AVAGY A „VIKINGEK” AZ AFGÁN SIVATAGBAN**

A szerző a közel-keleti és a közép-ázsiai térség szakértője, aki ebben a tanulmányában részletesen elemzi egy Afganisztánban települt brit kontingens egyik átfogó harci műveletét.

Az előzmények ismertetéséből kiderül az Olvasó számára, hogy az ACHILLES fedőnevű műveletet végrehajtó Angol Királyi Ezred 1. zászlóalja, vagyis a „Vikingek” milyen harcfeladatot kaptak a Déli Regionális Parancsnokságtól, amelyet egy észt és egy dán alegységgel együtt zászlóalj-harccsoport kötelékben kellett végrehajtaniuk.

A szerző ismerteti a művelet céljait, a feladat-végrehajtás helyszínét és körülményeit, a részt vevő erők szervezetét és képességeit, a rendelkezésre álló harci–technikai eszközöket és lehetőségeket. Az írás további részében elemzi a művelet előkészítését és a harci tevékenységeket, amelyek áttekintését és feldolgozását több, saját készítésű térképpel is elősegíti. Külön is kitér az afgán rendvédelmi erőkkel történő együttműködés körülményeire és lehetőségeire is.

Az írás befejező részében a szerző ismerteti és részletesen elemzi a műveletek általánosítható és használható tapasztalatait, amelyek között szó esik a felderítőkről és a felderítő támogatásról is.

A tanulmányt elsősorban azoknak a szakembereknek ajánljuk, akik az afganisztáni folyamatokat figyelemmel kísérik, továbbá a magyar katonai kontingensek felkészítésével foglalkoznak, de fontos kérdés a közreadott tapasztalatok hasznosítása is. A „csak” érdeklődő Olvasók számára is új ismereteket nyújt az írás, mert „szövetségesi szemszögből” közelíti meg az afganisztáni történéseket.

PROF. DR. KÓSZEGVÁRI TIBOR VEZÉRŐRNAGY

GERILLA-HADVISELÉS A 21. SZÁZADBAN

A szerző professzor emeritus, aki rendszeresen jelentkezik írásaival a Felderítő Szemle hasábjain. Legújabb írásában a gerilla-hadviselést veszi górcső alá, amely az utóbbi időben egyre inkább teret nyer a világ válságövezeteiben zajló fegyveres konfliktusokban.

A bevezetőből az Olvasó megismerheti a gerilla-hadviselés módjainak történeti kialakulását, alkalmazott módszereinek sokféleségét és változásait. A szerző részletesen szól a napjaink két nagy volumenű háborújában, az Irakban és az Afganisztánban folyó hadműveletek során alkalmazott gerilla-hadviselésről. Ugyancsak részletesen taglalja az Amerikai Egyesült Államok és a NATO katonai stratégiájában megjelenő, gerilla-hadviselésre utaló elemeket, magának a fogalomnak a meghatározását (FM–31–21 Kézikönyv).

GERGELY NÉMETH

BATTLES OF THE BATTALION TASK FORCE OF THE ROYAL REGIMENT, I.E. “VIKINGS” IN THE AFGHAN DESERT

As an expert on the issues of Middle East and Central Asia, the author analyses in detail one of the overall operations carried out by the British contingent in Afghanistan.

Running through the preceding events, it becomes clear for the Honoured Reader the feature of the combat mission codenamed ACHILLES received by the 1st Battalion of the Royal Regiment, the “Vikings”, from the Regional Command South (RC-South). They accomplished their mission within a battalion task force, together with their Estonian and Dutch colleagues.

He displays the objectives, the scene and the circumstances of the operation as well as the composition and capabilities of the participating troops, their weapons and equipment, moreover their combat possibilities. He analyses also the preparations for the operation and the combat actions whose overview is helped by maps drawn by the authors. He evaluates also the circumstances and possibilities of cooperation with the Afghan security forces.

In the concluding part, the author summarizes the experiences that can be drawn from the operation and generalized for a later use. In his assessment, he deals also with the reconnaissance personnel and their support provided for the operation.

We recommend the writing above all to those experts who follow with attention the Afghan events. The experiences mentioned can also be utilized in their work while preparing and training the Hungarian military contingents. At the same time, the study can offer new pieces of information also for those who are “only interested” in reading about this issue. In addition, it is worth reading the article because the author took a genuine “allied (NATO) approach” during his effort to present his thoughts.

MAJOR GENERAL TIBOR KŐSZEGVÁRI, PROF. EMERITUS

GUERRILLA WARFARE IN THE 21TH CENTURY

The author is an emeritus professor, who regularly writes for the Intelligence Review. On this occasion, he scrutinizes the guerrilla warfare that has been progressively gaining ground in the armed conflicts waged in different crisis zones of the world.

First, he analyses the historical basis of the guerrilla warfare, the diversity of its methods and its continuously changing feature. After that, he gives us a full picture of this special combat activity pursued during the current two large wars in Iraq and Afghanistan. He evaluates in detail also the elements of the guerrilla warfare appearing in the military strategy of the USA and NATO, making mention also of the official definition of this warfare (which can be found in the field manual No. FM-31-21).

Ismerteti a gerillák által leggyakrabban használt fegyverzetet és felszereléseket, valamint a gerillák elleni küzdelem, az „összetett irreguláris hadviselés” legfontosabb jellemzőit, a katonai és az irreguláris műveletek közötti különbségeket. Kiemelt figyelmet fordít az aknatelepítés és a robbanócsapdák alkalmazásával kapcsolatos lehetőségek változatára is.

A záró gondolatok között ráirányítja az Olvasó figyelmét a fellelhető és a gerilla-tevékenységre módot adó veszélyforrásokra (éhezés, gazdasági válságjelenségek, etnikai alapú ellentétek kiéleződése stb.), amelyekkel gyakorlatilag a világ minden országának szembe kell néznie, és számolnia kell a lehetséges következményekkel is.

Bár a szerző írása a felderítéshez csak áttételesen kapcsolódik, a kiképzés–felkészítés folyamatában jól hasznosítható. Tartalma, okfejtései és gondolkodásra készítő stílusa miatt minden Olvasónak figyelmébe ajánljuk.

TÓTH CSABA MIHÁLY ÖRNAGY

A NEMZETBIZTONSÁGI TEVÉKENYSÉGRŐL, ÁLTALÁBAN

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem PhD-képzésére jelentkezett. Választott témájának mintegy bevezetése ez az írás, amelyben azt próbálja vizsgálni, hogy az állam önvédelmi feladatkörében – ezen belül pedig különösen a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatainak végzése során – milyen mértékben sérül(het)nek az alapvető személyiségi és szabadságjogok, s azok indokolt mértékű korlátozására mennyire szigorú törvényi háttér megléte mellett van lehetőség.

A Szerkesztőbizottság – a lektor véleményével egyetértve – az írás néhány elemét vitathatónak értékelte, azonban azt mégis megjelenteti, mert felfogásával összeegyeztethető, hogy a FÓRUM rovatban alkalmanként olyan gondolatoknak is helyt adjon, amelyekkel nem feltétlenül azonosul.

Nem titkolt szándékunk, hogy az írással kapcsolatban várjuk a Tisztelt Olvasók reagálását is, amelyeket szintén megjelentetünk. Ily módon mindenkinek ajánljuk, akit a címben jelzett témakör érdekel, és arról célszerűnek tartja kifejtetni a véleményét.

VASS JENŐ EZREDES

SZEMLETÜKÖR – 2008

A Felderítő Szemlében rendszeresen visszatérő, évente egy alkalommal megjelenő írásban a szerző ez alkalommal is az előző évfolyamban megjelent számok tartalmi elemzését végezte el.

2008-ban az MK Katonai Felderítő Hivatal tudományos periodikájának összesen hat száma került a Tisztelt Olvasó kezébe: a negyedévenkénti számok, valamint egy különszám és egy emlékszám, összesen 1116 oldalnyi terjedelemben.

He makes us know the weapons and equipment mostly used by guerrillas; examines the main features of the “combined irregular warfare” and the differences between military and irregular operations. He pays due attention also to the application possibilities of laying mines and improvised explosive devices.

At last, he calls the Honoured Reader’s attention to the motivations and social roots of guerrilla activities (famine, deep economic crisis, ethnic conflicts etc.), which practically are to be confronted and taken into account by all countries of the world.

Although the writing is not directly connected with reconnaissance and intelligence, it can be utilized in military trainings and preparations. Due to its interesting content, close reasoning and thought-provoking nature, we can recommend it to all Honoured Readers.

MAJOR CSABA MIHÁLY TÓTH

GENERAL THOUGHTS ABOUT NATIONAL SECURITY ACTIVITIES

He is going to attend the PhD-school at the Zrínyi Miklós National Defence University and to deal with this topic as the basis of his PhD-dissertation. This article can be considered as a preliminary work for his future comprehensive study.

He makes efforts to clarify that within the framework of the self-defence of the State – in particular during the activities pursued by national security services – how severely the personal rights and fundamental freedoms are infringed or violated; and how much rigorous laws have to be framed in order to limit these rights for the sake of national security.

The Editorial Board – in agreement with the adviser – finds it that some of the study’s elements are rather questionable. Nevertheless, the Board has decided to publish the article, since it fits in well with the Board’s conception to give sometimes space in the IR’s FORUM-chapter to those ideas and arguments that it cannot fully endorse.

It is no secret that we expect the Honoured Readers’ reactions, which we will publish as well. Thus, we recommend the study to all of the readers who are interested in dealing with this subject and are ready to express their opinion.

COLONEL JENŐ VASS

REVIEW’S MIRROR – 2008

Col. Vass, as the responsible redactor, analyses and summarizes every year the contents of the Intelligence Reviews appeared in the previous year.

In 2008, the Honoured Reader could read six volumes of the academic periodical: four “regular” quarterlies, one special and one memorial edition, altogether 1116 pages.

A Különszámban „*A transznacionális kihívások tartalmi–formai jellemzői és a kezelésükhöz nyújtott hozzájárulás lehetőségei a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok részéről*” címmel a még 2007 októberében rendezett tudományos konferencia szerkesztett anyagát adtuk közre, míg az Emlékszámban azokat a tanulmányokat jelentettük meg, amelyek egyrészt a Szerkesztőbizottság felkérésére készültek, másrészt előadásként hangzottak el 2008 novemberében, az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés létrejöttének 90. évfordulója alkalmából megrendezett tudományos emlékülésen.

Az MK Katonai Felderítő Hivatal vezetése és Tudományos Tanácsa kiemelt figyelmet fordít a Felderítő Szemle szakmai színvonalának magas szinten tartására, esztétikus megjelenésére, a tartalom és forma összhangjáról pedig a tudományos élet előírásainak jobban megfelelő, személyi összetételében megújult Szerkesztőbizottság gondoskodott. Úgy gondoljuk, hogy a szerzők, a lektorok, az egyes számok létrehozásában közreműködő szakemberek közös alkotásaként megjelenő kiadványok tükrözik a Hivatalnál folyó magas színvonalú tudományos tevékenységet, amely fontos hozzájárulás a fejlődéshez. Ezt bizonyítják a kedvező visszajelzések is.

Az írás összességében a Tisztelt Olvasók, a kutatók és az érdeklődők szélesebb és elmélyültebb tájékozódását szolgálja, amelyet szíves figyelmükbe ajánlunk, s reméljük, hogy hasznát veszik munkájuk során.

The Special Edition contained the edited material of the academic conference held in October 2007, entitled as: “*Substantial and formal features of the transnational challenges and possibilities for the military national security services to face them*”. The Memorial Edition comprised, on the one hand those studies that were elaborated at the Editorial Board’s request, on the other hand those that were delivered as statements in November 2008, at the memorial staff meeting held on the occasion of 90th anniversary of the establishment of the independent Hungarian military reconnaissance/intelligence.

The MIO’s leadership and Academic Committee have paid great attention to preserve the Review’s high quality level and aesthetic appearance. In order to create a full harmony between its content and appearance, the Editorial Board renewed the composition of its members in such a way to better meet the academic requirements. We firmly believe that the volumes prepared in joint cooperation with authors, advisers and other experts, well reflect the high-level academic activities pursued within the MIO, which significantly contributes to the development of our professional work. This is also proved by the favourable reactions we have received until now.

We recommend the summary to those Honoured Readers and researchers who wish to have a wider picture about our academic efforts and would like to use our studies in their work.

CONTENTS

FOR READERS

COLONEL GENERAL DR. ZOLTÁN SZENES
**TEN YEARS IN SECURITY
WITHIN THE SIXTY-YEAR-OLD ALLIANCE**

SECURITY POLICY

COLONEL JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD
**SECURITY POLICY AND MILITARY ASPECTS
OF THE ISRAELI-HAMAS WAR**

MAJOR ENG. CSABA VIDA, PhD
**HISTORY OF THE SLOVAKIAN STATEHOOD, ITS MILITARY
ASPECTS AND THE ARMED FORCES REFORM – III.**

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

CAPTAIN ENG. PÁL BÁRKÁNYI
**MATHEMATICAL METHODS FOR ENSURING THE RELIABLE
OPERATION OF COMPLEX RECONNAISSANCE SYSTEMS**

R & D

LIEUTENANT COLONEL SÁNDOR MIKULÁS
METHODS AND INSTRUMENTS OF CYBER TERRORISM

FACTS ABOUT COUNTRIES

COLONEL ENG. JÓZSEF BAGI
REFORM OF THE RUSSIAN ARMED FORCES

TRAINING

GERGELY NÉMETH
**BATTLES OF THE BATTALION TASK FORCE OF THE ROYAL
REGIMENT, I.E. “VIKINGS” IN THE AFGHAN DESERT**

FORUM

MAJOR GENERAL TIBOR KŐSZEGVÁRI, PROF. EMERITUS
GUERRILLA WARFARE IN THE 21TH CENTURY

MAJOR CSABA MIHÁLY TÓTH
**GENERAL THOUGHTS ABOUT NATIONAL
SECURITY ACTIVITIES**

SCIENTIFIC WORK

COLONEL JENŐ VASS
REVIEW’S MIRROR – 2008

FOR READERS

COLONEL JENŐ VASS – COLONEL MIHÁLY SZABÓ
CONTENTS

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal által kiadott szakfolyóirat, amelynek naptári negyedévenkénti rendes száma, alkalmankénti különszáma, emlékszáma és minősített száma jelenik meg.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok” között tartja nyilván, és „az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké”-ben szerepel.

Az MK Katonai Felderítő Hivatalt a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere 2002-ben minősítette tudományos kutatóhelyé. A Hivatalnál folyó tudományos tevékenységet a Tudományos Tanács irányítja, amelynek feladatai közé tartozik a Felderítő Szemle gondozása és szakmai felügyelete is. A folyóirat első száma 2002 szeptemberében látott napvilágot. Az azóta megjelent számok összesített tartalmát a Szerkesztőbizottság rendszeresen közreadja.

A Felderítő Szemlében történő publikálás feltételei:

- A folyóirat jellegével összhangban a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel kapcsolatos témákat, kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más anyagokat – jelentetünk meg. A rovatok címei: > Biztonságpolitika > Hírszerzés–Felderítés > Kutatás–Fejlesztés > Országismertető > Kiképzés–Felkészítés > Fórum > Szakmatörténet > Tudományos munka > Az Olvasóhoz – egyben orientálják is a szerzőket.
- A szerzői kéziratok megküldhetők a Tudományos Tanács elnökéhez és titkárához, a Szerkesztőbizottság elnökéhez, valamint a felelős szerkesztőhöz. A kézirattal együtt kérjük olvashatóan mellékelni az általános ügyintéző e-mail címére a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását, állandó lakcímét, telefonon és Interneten történő elérhetőségét.
- A szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, ami 20-21 gépelt oldalnak felel meg). A kéziratot 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható formában, elektronikus adathordozón, továbbá egy kinyomtatott példányban kérjük megküldeni. Előzetes egyeztetés után lehetőség van a kézirat Interneten történő fogadására is, az általános ügyintéző e-mail címén.
- A közlésre elfogadott írásokért – megbízási szerződés alapján, a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzókkal összhangban – szerzői honoráriumot fizetünk. A szerzői kézirat elkészítése önálló szellemi tevékenységnek, megalkotásnak minősül. A kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja.
- A folyóiratban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság a kiadványban történő megjelentetésre, valamint az Interneten és az Intraneten történő közzétételre alkalmasnak tartja.
- A folyóiratban megjelent írások szerzőit és lektorait tiszteletpéldány illeti meg. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük, de a szerző kérésére azt visszaadjuk.
- A szélesebb körű tájékoztatás és tájékozódás érdekében az Intranet-hálózaton a kiadványok tartalma a Hivatalban szolgálatot teljesítők számára teljes egészében hozzáférhető és a forrás megjelölésével felhasználható.

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a honvédelemmel, a biztonságpolitikával és a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdések tudományos igényű felvetésének és megválaszolásának fóruma. Ily módon a tanulmányokban megjelenő vélemények nem minden esetben azonosak a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Tudományos Tanács hivatalos álláspontjával, de az egyéni gondolatokat tiszteletben tartva, a tudományos munka fejlődése érdekében azokat megjelentetjük.

Elérhetőségeink

Postacím: MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

Telefon: Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok, főtanácsos,
a Tudományos Tanács elnöke
06(1) 386-9576, HM 02/61-300
e-mail: zsig07@t-online.hu

Tóth András mk. vezérőrnagy,
a Szerkesztőbizottság elnöke
06(1) 386-9344/1010, HM 02/61-010

Dr. Sallai Imre ezredes, tanácsos,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/1332, HM 02/61-332

Vass Jenő ezredes,
felelős szerkesztő
06(1) 386-9344/1301, HM 02/61-301
telefax: 06(1)372-1842, HM 02/61-842

Tóth Krisztina főtörzsőrmester,
általános ügyintéző
06(1) 386-9344/5511, HM 02/65-401
e-mail: mkkfh_szemle@freemail.hu

A Felderítő Szemle kötelezpéldányai rendelkezésre állnak és tanulmányozhatók az Országos Széchényi Könyvtárban, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtudományi Könyvtárában. A periodika példányai megtalálhatók az MK Katonai Felderítő Hivatal, az MK Katonai Biztonsági Hivatal, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szakkönyvtáraiban, továbbá más, tudományos munkával foglalkozó szervezeteknél és egyesületeknél.

A FELDERÍTŐ SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

A FELDERÍTŐ SZEMLE Szerkesztőbizottsága